

Àmbit social i criminològic

INVESTIGACIÓ

Producció pròpia, 2014

Taxa de reincidència penitenciària 2014

Àrea d'Investigació i Formació Social i
Criminològica

Any 2015

Taxa de reincidència penitenciària 2014

Equip de treball

Autors:

Manel Capdevila Capdevila (coord.) *(responsable d'investigació)*

Marta Blanch Serentill *(investigadora col·laboradora i suport tècnic)*

Marta Ferrer Puig *(cap de l'Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica)*

Antonio Andrés Pueyo *(catedràtic de psicologia de la Universitat de Barcelona)*

Berta Framis Ferrer *(tècnica de recerca de la Unitat d'Investigació)*

Núria Comas López *(tècnica de recerca becada)*

Albert Garrigós Bou *(tècnic de recerca becat)*

Ariadna Boldú Pedro *(tècnica de recerca becada)*

Ares Batlle Manonelles *(tècnica de recerca becada)*

Judit Mora Encinas *(tècnica de recerca becada)*

Treballadors de camp:

Lucía Abellán Pérez

Josep Babot Barbero

Eva Barroso Solanas

Alexia Cañamares Sanz

Alba Capdevila Seix

Esther Cobos Costa

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 No adaptada de Creative Commons](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.ca) el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obra derivada.

Índex

Introducció	8
Sigles i conceptes	13
1. Marc teòric	15
1.1 El concepte de <i>reincidència</i>	15
1.1.1 Reincidència general i reincidència penitenciària	15
1.1.2 Les diferents mesures de la reincidència.....	15
1.1.3 Els resultats de l'estudi anterior de reincidència	17
1.2 Dades estadístiques.....	19
1.2.1 Situació penal i penitenciària.....	20
1.2.2 Flux demogràfic i població estrangera.....	31
1.3 Els estudis de la reincidència	37
1.3.1 Avenços i actualitat dels estudis de reincidència	40
1.3.2 Panoràmica internacional de la reincidència.....	47
1.3.3 Resum i conclusions	69
2. La recerca.....	73
2.1 Finalitat	73
2.1.1 Objectius	73
2.1.2 Hipòtesis	74
2.2 Metodologia	74
2.2.1 Població i mostra.....	74
2.2.2 Variables estudiades	76
2.2.3 Treball de camp	86
2.2.4 Anàlisi de les dades	87
2.2.5 Calendari de la recerca	88
3. La població excarcerada l'any 2010.....	89
3.1 Perfil general de la població excarcerada.....	89
3.2 Diferències en funció dels antecedents penitenciaris	92
3.3 Diferències en funció del tipus de delictes comès	95
3.3.1 Delictes de violència de gènere: perfil dels infractors	100
3.4 Diferències en funció de la durada de la condemna	104
3.5 Diferències en funció del tipus de sortida de la presó.....	106
3.6 Els interns que compleixen presó per RPS (responsabilitat personal subsidiària)	110
3.6.1 Diferències significatives entre els no classificats amb penes de presó per altres delictes i els que compleixen presó per RPS	114
3.7 Diferències amb la població excarcerada l'any 2002 (estudi de la taxa de reincidència 2008).....	115
3.8 Perfil específic de la població avaluada amb el RisCanvi	120

3.8.1	Descripció dels interns avaluats amb el RisCanvi	121
4.	La reincidència penitenciària.....	127
4.1	La taxa general i les seves característiques.....	127
4.1.1	Temps que triguen els reincidents a reingressar per un nou delictes	128
4.1.2	Característiques de la primera reincidència penitenciària.....	128
4.1.3	Reincidència i aplicació de mesures d'execució penal en la comunitat.....	129
4.1.4	Reingrés a presó per causa anterior	131
4.2	Les taxes específiques de reincidència	132
4.2.1	Variació de les taxes específiques de reincidència respecte a l'estudi anterior.....	136
4.3	Característiques del reincident.....	140
4.3.1	La reincidència de la població avaluada amb l'instrument RisCanvi	141
4.4	La reincidència penitenciària segons determinades variables	148
4.4.1	Reincidència i antecedents penitenciaris.....	148
4.4.2	Reincidència i delictes comès en la condemna base.....	150
4.4.3	Reincidència i tipus d'excrceració.....	159
4.4.4	Reincidència en els interns que compleixen presó per RPS.....	161
4.5	Característiques del reingressat per delictes anterior a la pena base	166
4.6	Característiques de l'intern penitenciar que reingressa de forma reiterada.....	168
5.	Dona i presó	171
5.1	Diferències de perfil en funció del gènere	171
5.2	Canvis en la dona infractora respecte a l'estudi anterior	173
5.3	Dona espanyola i dona estrangera.....	176
5.4	Reincidència i gènere.....	177
6.	Estrangers i presó.....	181
6.1	Diferències de perfil dels estrangers respecte als espanyols	182
6.2	Diferències entre el perfil anterior de l'estranger infractor i l'actual.....	184
6.3	Diferències segons l'àrea geogràfica de procedència	188
6.4	Característiques de la reincidència i nacionalitat.....	192
7.	Agrupació d'interns segons determinades característiques. Descripció i comparació de perfils.....	196
7.1	Grup 1 - Delinqüència d'oportunitat.....	199
7.2	Grup 2 - Persistents	200
7.3	Grup 3 - Nova delinqüència.....	202
7.4	Grup 4 - Porta giratòria.....	205
7.5	Taxa de reincidència 2014 i necessitats d'intervenció en cadascun dels grups	207
8.	Síntesi de resultats, hipòtesis i conclusions	213
8.1	Síntesi de resultats.....	213

8.1.1 Respecte a les taxes de reincidència	213
8.1.2 Característiques del reincident	215
8.1.3 Respecte a les característiques generals de la població penitenciària	216
8.1.4 La dona en el sistema penitenciari	221
8.1.5. L'estranger en el sistema penitenciari	223
8.1.6 Trets destacats dels interns segons la reincidència, les seves característiques i les necessitats detectades.....	224
8.2 Respecte al descens en la taxa de reincidència penitenciària.....	227
8.2.1 Hipòtesis explicatives del descens externes a la gestió penitenciària.....	228
8.2.2 Hipòtesis explicatives del descens de la taxa relacionades amb la gestió penitenciària.....	230
8.3 Conclusions	232
8.4 Propostes de millora	233
9. Referències bibliogràfiques.....	237

Introducció

Aquesta és la quarta recerca de la sèrie que es va començar a Catalunya amb l'estudi de les persones que van ser excarcerades l'any 1987 de les presons catalanes. A aquelles persones se'ls va fer seguiment fins a l'any 1991 per saber quantes havien tornat a ingressar en un centre penitenciari (n = 448) (Redondo, Funes i Luque, 1993).

En el segon estudi, fet deu anys després, a les persones excarcerades l'any 1997 se'ls va fer seguiment fins a l'any 2001 (n = 1.555) (Luque, Ferrer i Capdevila, 2005).

En la tercera investigació, es va estudiar les persones que van sortir excarcerades l'any 2002 i se'ls va fer seguiment fins al 31 de desembre de 2007 (n = 1.403) (Capdevila *et al.*, 2009).

Finalment, aquest quart estudi s'ha fet sis anys després del darrer amb les persones que van sortir excarcerades l'any 2010, a les quals se'ls ha fet seguiment fins al 31 de desembre de 2013. Hi hem introduït algunes novetats respecte a l'anterior:

- S'ha estudiat la població total, i no únicament una mostra (N = 3.414 subjectes), i, per contra, s'ha reduït el període de seguiment, de 5 anys de mitjana a 3,5, si bé s'hi ha establert una mesura correctora, que en el capítol 2 explicarem, per tal de poder mantenir la comparació de taxes de reincidència.
- També s'ha analitzat de manera parcial un conjunt de variables noves introduïdes per la Direcció General de Serveis Penitenciaris (d'ara endavant, DGSP) a partir d'una nova eina d'avaluació del risc que utilitzen els professionals de tractament dels centres penitenciaris anomenada *RisCanvi*. Un dels objectius d'aquesta eina és avaluar el risc que les persones encarcerades cometin actes violents en el futur. En el nostre estudi hem pogut recollir la informació de 410 subjectes excarcerats l'any 2010 que tenien com a mínim una avaluació RisCanvi en la seva versió

completa (ja que el RisCanvi té també una versió reduïda o *screening*). L'escala del RisCanvi complet està formada per 43 factors de risc agrupats en les àrees: criminològica; personal i biogràfica; social i familiar; clínica i de personalitat. A aquests 43 factors se'ls suma la valoració del risc futur d'aparició de quatre conductes: violència autodirigida, violència intrainstitucional, reincidència violenta i trencament de condemna. Això ens permet analitzar un seguit de dades complementàries dels subjectes de les quals no disposàvem fins ara, i que formaran part d'algunes anàlisis específiques, tot i que cal tenir en compte que aquest grup només representa el 12% de la població penitenciària estudiada. En el capítol 3.8 analitzem en detall aquest grup de persones, i més endavant, en el capítol 4.3, es donen xifres de reincidència i d'encert en la predicció del risc.

No ens consta cap altre estudi a l'Estat espanyol que formi part d'una sèrie de recerques que analitzin la reincidència penitenciària i que assegurin, a més, prou representativitat mostral en el context dels paràmetres que exigeix la recerca internacional. Els resultats obtinguts, doncs, dibuixen una radiografia força precisa i única de les característiques que presenta la població penitenciària catalana i possiblement, per extrapolació, també bona part de la població penitenciària de la resta de l'Estat. El manteniment de la sèrie, a més, aporta un valor afegit a la recerca perquè permet constatar els canvis que s'han anat produint al llarg del temps en aquestes característiques. També possibilita l'establiment d'hipòtesis que permetin dissenyar intervencions dirigides a reduir la reincidència i fomentar el desistiment del delictes.

Tot i això cal tenir en compte algunes limitacions metodològiques que ja hem explicat en altres ocasions. Els estudis de reincidència que tradicionalment ha dut a terme el CEJFE:

- Són estudis parcials (no recullen totes les variables que incideixen en el fenomen).
- Donen informació sobre algunes de les variables de l'àmbit penitenciari relacionades significativament amb la reincidència (aquelles que recull sistemàticament el sistema informàtic penitenciari català –d'ara endavant,

SIPC—) i amb les novetats introduïdes per la DGSP a partir d'aquest estudi, les que recull el RisCanvi complet per a un perfil de població determinat amb risc de cometre delictes i/o actes violents.

- Són estudis sincrònics: basats en un moment concret de la història dels subjectes i, per tant, poc útils per explicar les seves trajectòries de vida, els motius de la reincidència o els factors predominants per al desistiment del delicte de les persones que s'estudien.

Els estudis de reincidència penitenciària són considerats sovint una manera d'avaluar l'efectivitat del sistema penitenciari. Efectivament, una lectura fàcil ens pot portar a concloure que, si són molts els subjectes que tornen a presó un cop n'han sortit, això vol dir que el sistema penitenciari no funciona en la seva finalitat rehabilitadora i de prevenció especial. Per contra, si hi tornen pocs, la gestió de serveis penitenciaris està obtenint bons resultats.

Però la reincidència és un fenomen complex que aporta informació genèrica sobre múltiples factors. Les taxes de reincidència parlen, de manera global i indiferenciada:

- Del moment que travessen les polítiques de seguretat (més o menys pressió política i/o mediàtica sobre determinats col·lectius o zones geogràfiques, més control vinculat a delictes determinats, etc.).
- De l'efectivitat del control policial i de les prioritats que s'estableixen en aquest control.
- Del resultat d'aplicar una legislació determinada.
- De les possibilitats que té cada subjecte o cada mostra de subjectes (per edat, problemàtiques associades, motivacions, etc.) de modificar una trajectòria delictiva ja encetada.
- I, finalment, de les polítiques socials i de les possibilitats de reinserció que ofereix la societat (treball, habitatge, tractament de patologies mentals, abordatge de problemes de toxicomanies, integració de la població immigrada, etc.). Entre aquestes polítiques socials caldria incloure la política

penitenciària i el seu enfocament dirigit, amb més o menys efectivitat, a la reinserció o a l'evitació de la reincidència (control efectiu de factors de risc).

Cal, per tant, ser molt cautelós i no atribuir un canvi positiu o negatiu de les taxes de reincidència a només un d'aquests factors, sense haver-ne analitzat els altres. De la mateixa manera que la *taxa de mortalitat infantil* serveix com un dels indicadors –però no l'únic– per construir el concepte de *salut* d'una societat concreta, l'indicador *taxa de reincidència penitenciària* hauria de servir per elaborar un constructe més genèric de *reinserció social* amb un pes relatiu ajustat amb la resta d'indicadors que s'estableixin per convenció internacional. Una tasca que encara està pendent.

Saber quina és la taxa ens ha d'ajudar a orientar les polítiques, però de cap manera no podem atribuir-ne l'augment o la disminució a un sol factor o a unes intervencions específiques puntuals, atès que no hem controlat la multiplicitat de relacions i variables que hi intervenen.

Feta aquesta observació general, necessària i obligada en cada estudi que presentem sobre la taxa de reincidència, el lector trobarà en els diferents capítols un seguit de dades sobre les característiques de les persones encarcerades, des d'una descripció més general, fins a l'anàlisi més específica d'alguns col·lectius.

El capítol 1 recorda les diferents formes de mesurar la reincidència, explica les darreres tendències en els estudis internacionals i quins resultats més comuns hem trobat en aquests estudis. També resumeix les dades estadístiques pel que fa a Europa, a Espanya i sobretot a Catalunya que ens aproximem al fenomen. Repassa les conclusions i les propostes de millora de l'estudi anterior (Capdevila *et al.*, 2009) per saber quins canvis s'han produït en l'interval de temps que analitza aquesta nova recerca així com el compliment, o no, de les previsions que s'hi formulaven. Tot aquest conjunt de dades centra el marc teòric de l'estudi i ens ajudarà a contextualitzar, en les conclusions, alguns dels resultats obtinguts.

El capítol 2 explicita la finalitat i la metodologia seguida en la recerca i n'inclou la fitxa tècnica.

Els quatre capítols següents exposen els resultats obtinguts.

El capítol 3 fa una descripció de les característiques de la població excarcerada l'any 2010. En mostra algunes diferències en funció de variables significatives per a l'estudi i analitza grups específics, com ara els que compleixen condemna de presó per delictes de violència de gènere, els que han entrat a presó per impagament de multa o els que han estat avaluats amb l'eina RisCanvi.

El capítol 4 analitza la reincidència: en dona la taxa general, les taxes específiques i el perfil del reincident. Com el capítol anterior, mostra diferències en funció de variables determinades i analitza els que reingressen a presó per un delictes antic (als quals no considerem com a reincidents en aquest estudi) i els que ho fan de forma reiterada (multireincidents).

El capítol 5 se centra en la dona, per explicar en clau de perspectiva de gènere els resultats específics.

La mateixa filosofia té el capítol 6, que se centra en una perspectiva de diversitat, i estudia la població estrangera i les comparacions per àrees geogràfiques de procedència dels subjectes.

El capítol 7 fa una anàlisi de clústers o conglomerats. Analitza sense cap hipòtesi prèvia tot el conjunt de persones estudiades tant en aquest estudi (taxa de reincidència 2014) com en l'anterior (taxa de reincidència 2008). Els resultats de l'anàlisi troben característiques similars en les persones estudiades i les agrupen en quatre col·lectius diferenciats, que requeririen respostes i estratègies d'abordatge diferents.

Finalment, el capítol 8 recull, en primer lloc, una síntesi dels principals resultats obtinguts; seguidament, elabora possibles explicacions dels canvis de la taxa de reincidència penitenciària; i, per acabar, presenta les principals conclusions i propostes de millora de la recerca.

Barcelona, febrer de 2015

Sigles i conceptes

Glossari de sigles

CP: Codi penal

CEJFE: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

DGSP: Direcció General de Serveis Penitenciaris

DT: Desviació típica

INE: Institut Nacional d'Estadística

Idescat: Institut d'Estadística de Catalunya

LC: Llibertat condicional

LD: Llibertat definitiva

LP: Llibertat provisional

LOGP: Llei Orgànica General Penitenciària

MEPC: Mesures d'execució penal a la comunitat

MPA: Mesures penals alternatives

OPV: Ordre de protecció a la víctima

RisCanvi: Instrument de diagnòstic, basat en la valoració individualitzada i estructurada d'un conjunt de variables preestablertes que utilitzen els professionals de tractament en l'àmbit penitenciar per tal de gestionar les probabilitats de canvi i de disminució del risc que els interns penitenciaris protagonitzin nous episodis de comportaments violents.

RP: Reglament penitenciar

RPS: Responsabilitat personal subsidiària

SAM: Sistema d'avaluació motivacional

SIPC: Sistema informàtic penitenciar català

SPACE: Estadístiques Penals Anuals del Consell d'Europa

UE: Unió Europea

Conceptes generals de la recerca

Condemna o pena base (PB): es refereix al conjunt de condemnes que l'intern es troba complint de forma ininterrompuda des del moment de l'estudi, tirant enrere, fins al moment del seu ingrés continuat per al compliment, encara que s'acumulin altres causes en el compliment de la pena privativa de llibertat.

1. Marc teòric

1.1 El concepte de *reincidència*

1.1.1 Reincidència general i reincidència penitenciària

En sentit ampli, es considera reincidència la comissió d'un nou delictes quan ja se n'ha comès prèviament un altre o uns altres.

Com sabem, l'estudi de la criminalitat presenta sempre una xifra negra important: no és possible saber quin és el total de persones que han comès un delictes. Conseqüentment, tampoc no és possible saber quantes d'aquestes persones hi han reincidit.

Sent, doncs, impossible quantificar la reincidència real o general, sí que trobem diferents aproximacions a l'estudi quantitatiu de la reincidència que donen dades parcials del fenomen i que habitualment resulten d'interès per a l'estudi de sectors determinats.

El concepte de *reincidència* que utilitzem en aquesta recerca, com en estudis anteriors ja esmentats, és el de *reincidència penitenciària*.

La reincidència penitenciària es refereix a un nou ingrés en un centre penitenciari de persones que prèviament ja han estat sotmeses (com a mínim una vegada) a una pena de presó. En concret, la taxa de reincidència penitenciària d'aquesta recerca s'ha obtingut de l'estudi de les persones que durant l'any 2010 van sortir de les presons catalanes i que en el període entre la seva excarceració i el 31 de desembre de 2013 van cometre com a mínim un nou delictes que va implicar tornar a ingressar en un centre penitenciari, com a preventius o com a penats.

1.1.2 Les diferents mesures de la reincidència

A més de la reincidència penitenciària, són diversos els conceptes de *reincidència* que se solen utilitzar per mesurar el retorn o presumpte retorn a l'activitat criminal de subjectes que havien protagonitzat algun fet delictiu

anterior. Els més emprats són els de *reincidència autoinformada* (aquella de la qual ens informen els infractors mateixos), *reincidència policial* (nova detenció), *reincidència judicial* (nou processament), *reincidència penal* (nova pena o mesura) i *reincidència jurídica* (nou fet delictiu del mateix títol del Codi penal).

Tots aquests tipus de reincidència s'utilitzen en els estudis quantitius del fenomen i generen el que s'anomena *taxa de reincidència*, és a dir, el percentatge de subjectes de la població estudiada que molt probablement retornen a l'activitat delictiva (perquè ells mateixos ho afirmen, perquè la policia els deté, etc.).

Taula 1. Graduació dels tipus de reincidència segons la seva aproximació a la taxa de reincidència real

REINCIDÈNCIA PER AUTOINCULPACIÓ

Nova comissió de fets delictius declarada pels infractors en ser preguntats

Font: població ofensora

REINCIDÈNCIA POLICIAL

2a o posterior detenció policial d'una mateixa persona per presumptes fets delictius

Font: cossos i forces de seguretat

REINCIDÈNCIA PENAL

2n o posterior processament d'una mateixa persona per presumptes fets delictius

Font: Consejo General del Poder Judicial

REINCIDÈNCIA JUDICIAL

2a o posterior condemna d'una mateixa persona

Font: Consejo General del Poder Judicial

REINCIDÈNCIA PENITENCIÀRIA

2n o posterior ingrés a presó d'una mateixa persona per presumptes fets delictius

Font: Administració penitenciària

REINCIDÈNCIA JURÍDICA

2n o posterior processament d'una mateixa persona per presumptes fets delictius del mateix títol del CP

Font: Consejo General del Poder Judicial

La taula 1 recull aquests diferents tipus de reincidència ordenats des d'aquell la mesura del qual s'aproxima més a la reincidència real (reincidència per autoinculpació) fins a aquell altre tipus la mesura del qual queda més lluny del coneixement de la reincidència real (reincidència jurídica).¹

1.1.3 Els resultats de l'estudi anterior de reincidència

El fet de disposar d'una sèrie de recerques dutes a terme de la mateixa manera i amb els mateixos límits i possibilitats ens permet constatar alguns canvis que es van produint amb el temps respecte a les variables estudiades. En el darrer estudi que es va fer (taxa de reincidència 2008), la taxa va augmentar moderadament respecte a l'estudi anterior (de 37,4% va passar a 40,3%). L'augment el vam atribuir a diferents factors (dels estudiats a la recerca):

1. Havia augmentat el nombre d'estrangers (variable que tradicionalment implica un major risc de reincidència per les condicions socials associades a la immigració, molt especialment als immigrants il·legals).
2. Havia augmentat el percentatge de delictes *contra la propietat* (variable normalment molt associada a la reincidència).
3. Havia disminuït l'edat dels delinqüents, tant en el primer ingrés a la presó com en el moment de cometre el delicte (*ser jove* és una variable associada a un major risc de reincidència).
4. Havia disminuït l'aplicació de la llibertat condicional (sortir en llibertat condicional és un bon indicador protector contra la reincidència).

Una segona conclusió d'aquell estudi va ser la previsió que la taxa de reincidència continuaria augmentant en els anys posteriors, i ho atribuïem als factors següents:

¹ Per disposar d'una definició més exhaustiva dels conceptes que inclou la taula 1, vegeu Capdevila *et al.* (2009: 13).

1. L'augment d'estrangers a les presons. Si augmenta el nombre de persones sense capital social aquí i amb més dificultats d'inserció social per la manca de recursos, arrelament, etc., la previsió és que també augmenti el nombre de reincidents. L'any 2002 teníem un 31,4% d'estrangers a les presons; l'any 2008 arribava al 40% i es preveia que seguís augmentant, com així ha estat (amb el 45,8% l'any 2011, que va marcar el sostre, i el 44,3% l'any 2013). Comença a haver-hi, això no obstant, un lleuger canvi de tendència en el pes del percentatge d'estrangers, que ha baixat 1,5 punts des de 2011.
2. La crisi econòmica, que sempre s'associa a un augment de les dificultats del mercat de treball i d'obtenció de recursos materials per viure i, indirectament, a la delinqüència. L'any 2002 no n'hi havia o se'n parlava molt poc. L'any 2008 ja s'havia iniciat el període de crisi, i l'estudi actual recull la sortida dels penats en l'interval més crític, de gener de 2010 fins a desembre de 2013.

Aquest estudi ens permet comprovar si s'han confirmat les hipòtesis que apuntava l'estudi anterior.

També vam indicar un seguit de factors que, en funció de com evolucionessin, podien incidir a fer pujar o baixar la taxa de reincidència penitenciària. Els vam dividir en factors **externs** a la gestió penitenciària i factors **susceptibles de canviar** per incidència de la gestió penitenciària. Recordem-los.

Factors externs:

1. L'edat dels infractors: si continuava la tendència que els infractors fossin cada cop més joves, probablement augmentaria la reincidència.
2. El nombre de persones condemnades per delictes *contra la propietat*: si pujaven els delictes d'aquesta tipologia, probablement augmentaria la reincidència.

Factors susceptibles de canviar en funció de la gestió penitenciària:

3. Les respostes penals, penitenciàries i de reinserció que rebessin els multireincidentes. En l'estudi anterior, aquest grup d'infractors constituïen només el 18,4% de la mostra, però eren els responsables del 81,1% de les reincidències.
4. Les persones que surten en llibertat condicional tenen moltes més probabilitats de no reincidir que les que surten en llibertat definitiva, per tant, si se'n fomentava l'ús, hauria d'incidir en la reducció de la taxa.
5. Més seguiment i suport social durant l'any següent a la sortida de presó, com a període crític per reincidir.
6. La intervenció sobre les variables de desarrelament social associades a l'estrangeria des de l'àmbit penitenciari i des de la xarxa de suport social contribuiria a la reducció de la taxa de reincidència. La dificultat d'obtenir treball i permisos de treball constitueix una barrera greu per al desistiment del delictes.
7. En aquells moments, trobàvem poca vinculació entre el fet de participar en programes de tractament i no reincidir. Se suggeria fomentar estudis específics sobre els perfils de persones que utilitzen aquests programes per poder extreure'n conclusions més específiques i propostes de millora.

En l'estudi actual analitzem, en la mesura que ha estat possible, com han evolucionat en el temps aquests factors.

1.2 Dades estadístiques

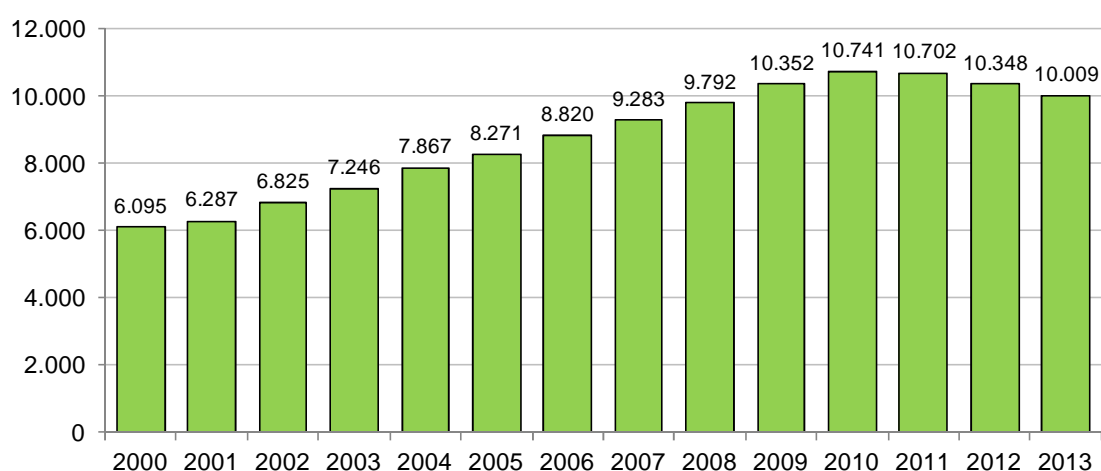
A continuació, presentem un recull de dades estadístiques relatives a la situació penitenciària i penal a Catalunya en el període d'aquest estudi i que ha de possibilitar l'anàlisi dels canvis de la taxa de reincidència respecte a l'estudi anterior (Capdevila *et al.*, 2009). Així mateix, oferim algunes dades demogràfiques amb l'objectiu de contextualitzar la realitat penal i penitenciària. D'altra banda, les dades sobre la situació penitenciària de l'Estat espanyol i de

la resta de països d'Europa han de servir per veure com se situa Catalunya en el marc de les tendències dels territoris propers.

1.2.1 Situació penal i penitenciària

La primera dècada del segle XXI va ser un període de creixement molt important de la població encarcerada a Catalunya, que va passar d'uns 6.000 interns l'any 2000 a més de 10.000 l'any 2010. Aquell any, però, va començar una lenta tendència a la baixa. Més endavant en desgranem els factors.

Gràfic 1. Població penitenciària a Catalunya (2000-2013)

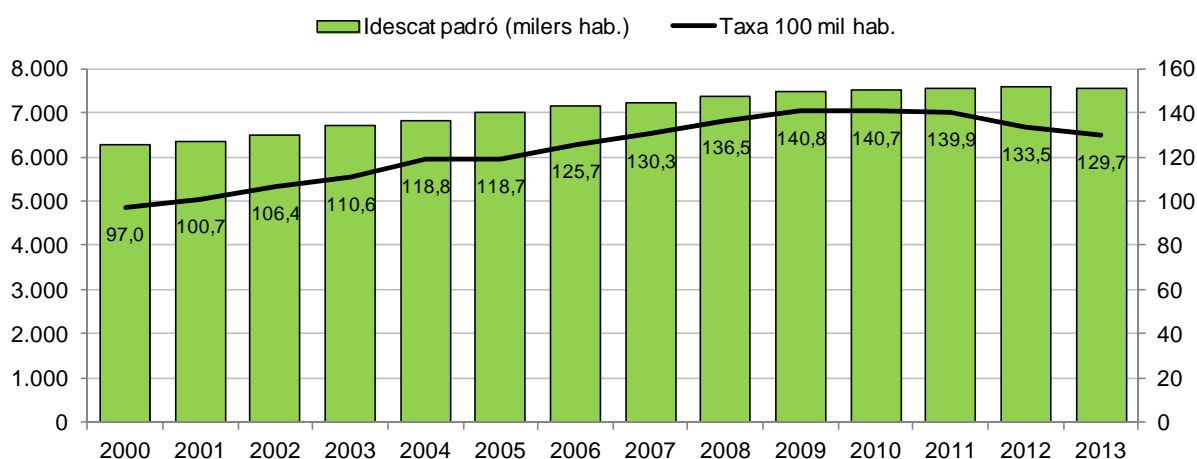

Nota: mitjana anual d'encarcerats (penats, preventius i internats judicials) calculada a partir del nombre d'encarcerats l'últim dia a les 24 hores dels 12 mesos de cada any avaluat.

Font: Departament de Justícia, 2015.

Aquesta tendència traçada per l'evolució del nombre de persones internes va força en paral·lel a la trajectòria de la taxa d'encarcerament, que presenta el gràfic 2 juntament amb l'evolució de la població total a Catalunya. L'evolució de la taxa d'encarcerament ens mostra que la disminució de la població penitenciària no és deguda a un decrement de la població general: la població penitenciària no ha disminuït només en nombres absoluts, sinó també en termes relatius.

Gràfic 2. Taxa d'encarcerament i població total a Catalunya (2000-2013)

Font: Departament de Justícia, 2015.

Com veiem, 2010 va ser l'any que a Catalunya hi va haver més persones encarcerades i l'any que es va produir la segona taxa d'encarcerament més alta de tot el període.

Els gràfics 1 i 2 també mostren que l'escenari de l'estudi actual és força diferent del de l'anterior (taxa de reincidència 2008), que estudiava la població excarcerada l'any 2002 durant un període de seguiment de 5,5 anys de mitjana (fins a la fi de 2007). Així, entre 2002 i 2007, període de seguiment de l'estudi anterior, hi va haver un increment molt destacable tant de la població penitenciària com de la taxa d'encarcerament. En canvi, entre 2010 i 2013, període de seguiment d'aquest estudi, s'ha produït un decrement d'ambdós indicadors. La taula 2 en recull el resum de les xifres exactes.

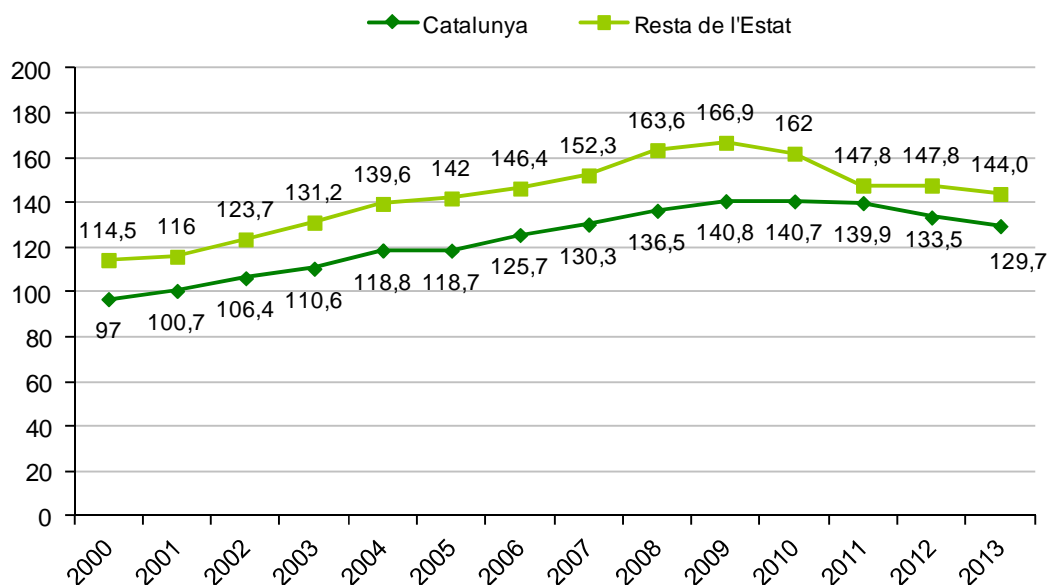
Taula 2. Població penitenciària i taxa d'encarcerament a Catalunya en els anys d'inici i fi dels estudis de la taxa de reincidència penitenciària

Indicador	Taxa de reincidència 2008		Taxa de reincidència 2014	
	Any d'excarceració (2002)	Fi del període de seguiment (2007)	Any d'excarceració (2010)	Fi del període de seguiment (2013)
Població penitenciària	6.825	9.283	10.741	10.009
Taxa d'encarcerament (per 100.000 hab.)	106,4	130,3	140,7	133,2

Font: Departament de Justícia, 2015.

Malgrat que la taxa d'encarcerament a Catalunya és inferior a la de la resta de l'Estat, l'evolució de les dues taxes ha anat força en paral·lel. A Espanya també es va arribar al punt màxim l'any 2010 (gràfic 3).

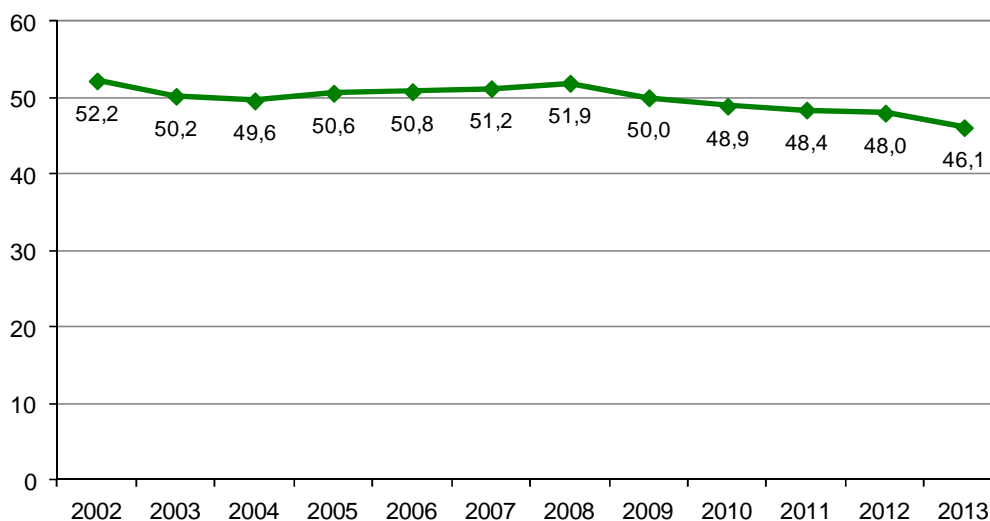
Gràfic 3. Taxa de la població encarcerada per cada 100.000 habitants a Catalunya i a la resta de l'Estat (2000-2013)

Font: Departament de Justícia, 2015.

Es correspon aquesta evolució de la taxa d'encarcerament amb la taxa de criminalitat a Espanya?

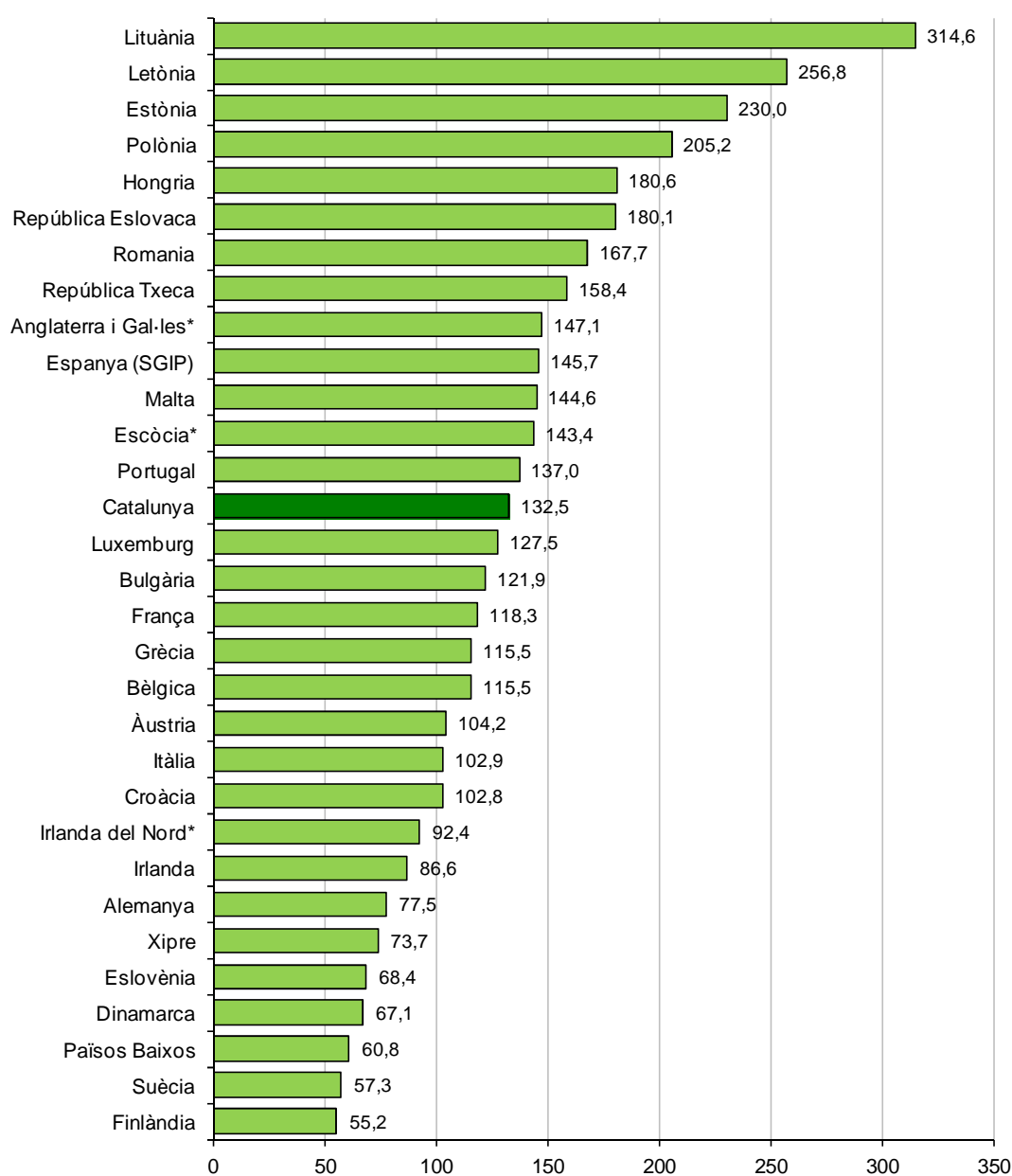
Gràfic 4. Taxa de criminalitat a l'Estat espanyol (2002-2013). Nombre de delictes comesos per cada 1.000 habitants

Font: Ministerio del Interior, 2014.

Efectivament, hi ha un paral·lelisme entre el descens de la taxa d'encarcerament a partir de 2010 i la disminució de la taxa de criminalitat que s'inicia una mica abans. Aquesta taxa ha anat decreixent des de 2008, quan es van produir 51,9 infraccions penals per cada 1.000 habitants, fins a 2013, en què es va xifrar en 46,1. En canvi, aquests indicadors no segueixen trajectòries similars en el període anterior, de 2002 a 2008: mentre la taxa d'encarcerament augmentava a un ritme força alt, la taxa de criminalitat patia algunes variacions, però sense marcar una tendència clara.

Gràfic 5. Taxa d'encarcerament dels països de la Unió Europea (2014)

Nota: les dades corresponen a 1/1/2014.

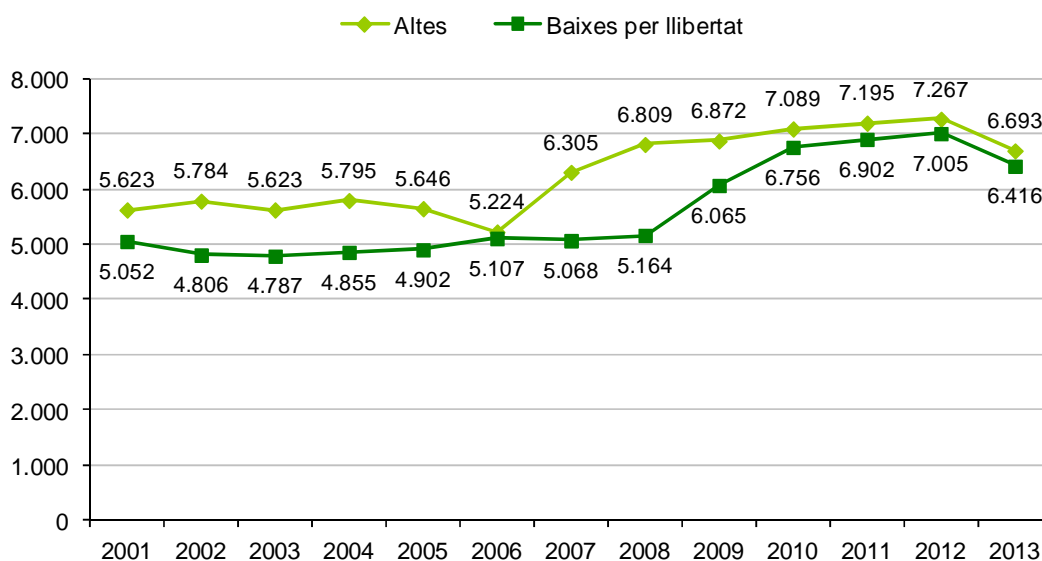
*Dades corresponents a 1/1/2013.

Font: Consell d'Europa, 2014.

D'altra banda, al gràfic 5 hi podem veure les taxes d'encarcerament del conjunt de països de la Unió Europea. Amb 132,5 persones encarcerades per cada 100.000 habitants, Catalunya es troba a la part mitjana de la taula. Cal tenir en compte, però, que els vuit països que es troben al capdavant procedeixen de l'antic bloc de l'Est i històricament han tingut taxes penitenciàries molt altes. Anglaterra i Gal·les i Espanya són els primers territoris que tenen una taxa més alta i amb els quals és més plausible una comparació criminològica. Si mirem la resta de països de la zona geogràfica propera a Catalunya, constatem que es troba entre els territoris amb una taxa més alta, superant de llarg estats com ara França (118,3), Grècia (115,5) o Itàlia (102,9). Així mateix, es troba molt lluny dels països del nord d'Europa: la taxa d'encarcerament catalana dobla la de Dinamarca (67,1), els Països Baixos (60,8), Suècia (57,3) i Finlàndia (55,2).

Tornant a l'evolució de la dinàmica penitenciària a Catalunya, la reducció de la població encarcerada que s'ha produït a partir de 2010 no ha vingut donada inicialment per una disminució del nombre d'ingressos a presó, ja que el nombre d'altres penitenciàries va continuar pujant fins a 2012 (gràfic 6). La disminució ha estat causada, en canvi, per un augment molt significatiu del nombre anual de baixes per llibertat.

Gràfic 6. Altes i baixes per llibertat a les presons catalanes (2001-2013)

Font: Departament de Justícia, 2015.

L'increment d'ingressos a presó –que posteriorment donaria lloc a un increment de les baixes– ha tingut a veure, en part, amb diverses reformes penals que han introduït noves figures delictives o han agreujat penalment d'altres relacionades fonamentalment amb la seguretat vial o la violència de gènere.² Aquest increment de les penes o imposició de condemnes de presó per determinats comportaments infractors que abans d'aquestes reformes no eren sancionats amb penes directes de privació de llibertat explica l'augment del nombre d'altres a presó que mostren les dades. Com a conseqüència d'aquest nombre d'ingressos penitenciaris més elevat, hi ha hagut posteriorment un increment de les baixes, ja que la durada de les condemnes per aquests delictes és curta en relació amb la d'altres condemnes. Una altra modificació del Codi penal l'any 2010³ va portar a la revisió de les llargues condemnes dels penats per tràfic de drogues i a la reducció de la seva durada (desembre de 2010). El nombre total de subjectes, però, no suposa un resultat especialment significatiu, com es pot veure en el nombre de baixes.⁴

El gràfic 7 mostra que els interns amb condemnes inferiors a 5 anys han augmentat molt la seva presència a les presons catalanes, tant en nombres absoluts com percentualment (percentatge respecte al total de condemnes). Des de 2010, més de la meitat dels interns tenen condemnes inferiors a 5 anys.

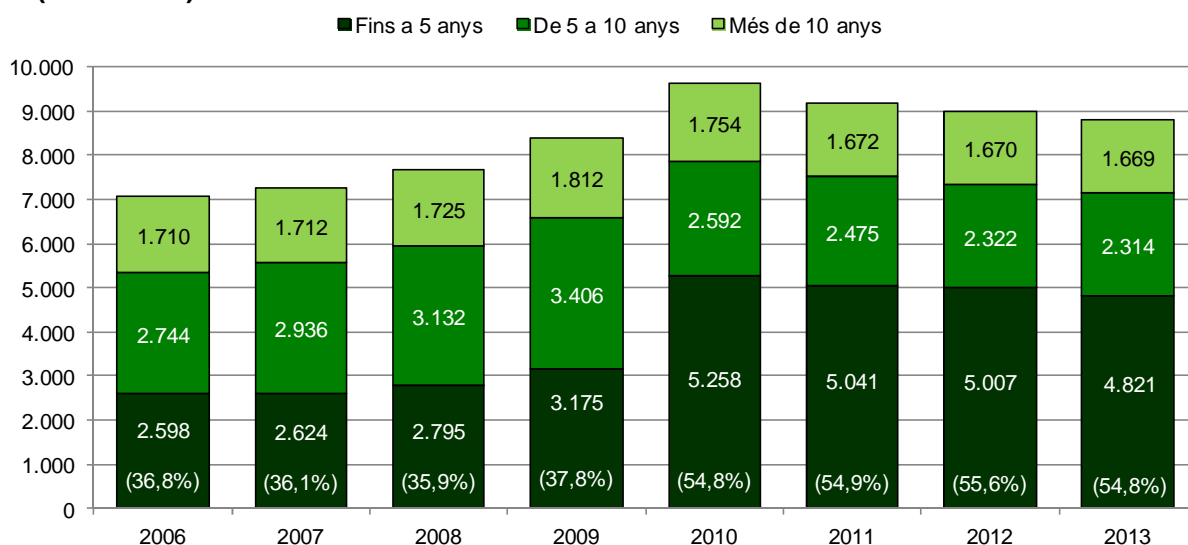
En canvi, la freqüència de les condemnes d'entre 5 i 10 anys s'ha vist reduïda.

² Llei orgànica 11/2003, de 29 de setembre, de Mesures concretes en matèria de Seguretat Ciutadana, Violència Domèstica i integració social dels estrangers; Llei orgànica 15/2003, de 25 de novembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 10/95, de 23 de novembre, del Codi penal; Llei orgànica 1/2004, de 29 de desembre, de protecció integral contra la violència de gènere; Llei orgànica 15/2007, de 30 de novembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 10/95, de 23 de novembre, del Codi penal en matèria de seguretat viària.

³ Llei orgànica 5/2010, de 22 de juny, per la qual es modifica la Llei orgànica 10/95, de 23 de novembre, del Codi penal. Modificació de l'article 368, referit al cultiu, elaboració o tràfic de drogues, per la qual la condemna passa a ser de 3 a 6 anys mentre que abans estava tipificada de 3 a 9 anys. Això va comportar la revisió de condemnes i l'excarceració a partir de la seva entrada en vigor, el 23 de desembre de 2010, dels que ja havien arribat al nou còmput penal.

⁴ El mes de desembre de 2010 es van donar 116 baixes per llibertat a condemnats per delictes de drogues, quan la mitjana mensual era de 51. El nombre de casos afegit (65) és poc significatiu dins el conjunt total de baixes (6.756).

Gràfic 7. Distribució dels interns penats en intervals de temps total de condemna (2006-2013)

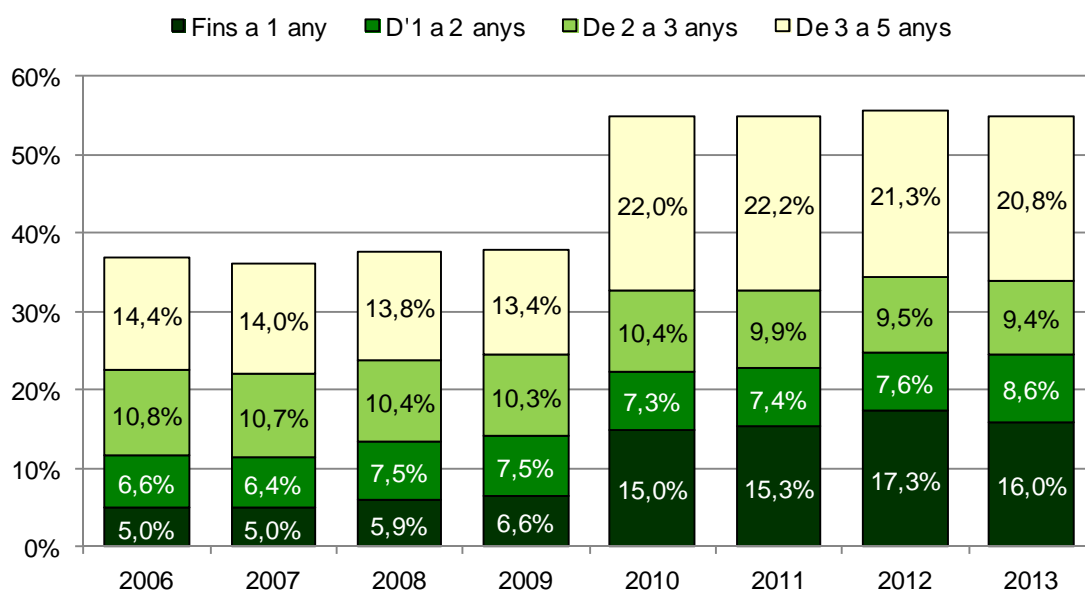

Nota: no hi són computats els penats amb causes pendents. Dades de l'últim mes de desembre de cada any.

Font: elaboració pròpia a partir de Departament de Justícia, 2015.

Si analitzem específicament l'evolució de les condemnes inferiors a 5 anys, veiem que el gran canvi que hi va haver entre l'any 2009 i el 2010 va consistir en un augment important de les condemnes inferiors a 1 any i de les condemnes de 3 a 5 anys.

Gràfic 8. Distribució dels interns penats en intervals de temps total de condemna. Condemnes inferiors a 5 anys (2006-2013)

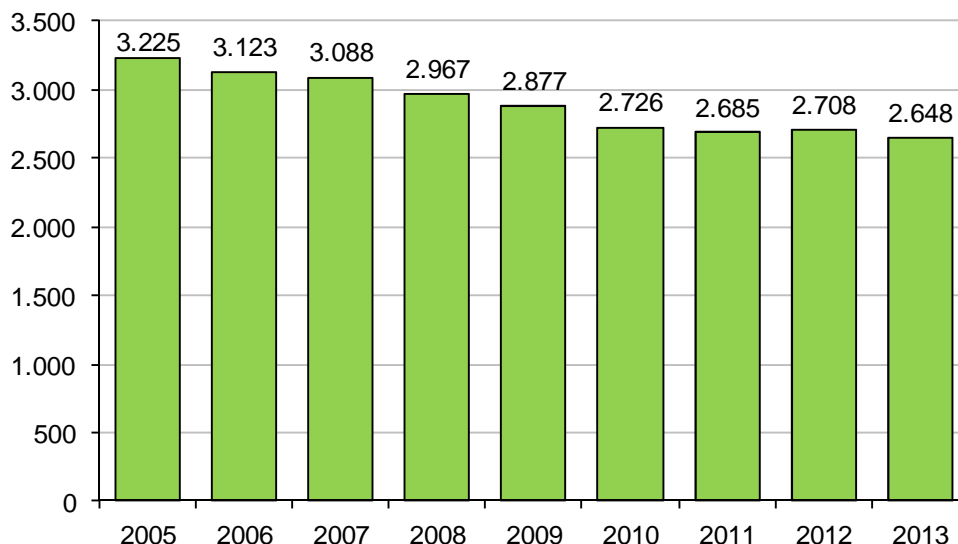

Nota: no hi són computats els penats amb causes pendents. Dades de l'últim mes.

Font: elaboració pròpia a partir de Departament de Justícia, 2015.

Així doncs, tal com s'observa al gràfic 9, constatem que la mitjana de durada de les condemnes de presó que compleix la població penitenciària ha anat disminuint al llarg d'aquests últims anys.

Gràfic 9. Durada mitjana (en dies) de les condemnes imposades a la població encarcerada a Catalunya (2005-2013)

Font: elaboració pròpia a partir de Departament de Justícia, 2015.

Una altra dada que ens pot servir per contextualitzar els canvis que ha patit la població penitenciària és la del tipus de delictes comesos. D'entrada, destaca el fort increment, tant en nombres absoluts com percentuals, dels robatoris amb violència i intimidació: entre 2010 i 2013 s'ha produït un increment del 25,5%, un creixement que, tot i ser superior, es pot considerar similar al dels robatoris amb força en les coses (+20,0%) i al de les lesions (+17,0%). Encara que quantitativament és menys important, l'augment de les faltes de furt ha estat encara més acusat (+34,0%). Per contra, els robatoris sense violència (-48,1%) i els delictes contra la salut pública (-30,8%) han seguit la tendència contrària.

D'altra banda, el percentatge que els deu delictes majoritaris representen dins del conjunt de delictes comesos per la població penitenciària ha anat disminuint lleugerament en aquests anys. Això podria ser una mostra d'un increment de la diversitat delictiva entre els encarcerats.

Taula 3. Evolució dels delictes majoritaris comesos per la població penitenciària a Catalunya (2010-2013)

Delictes majoritaris		2010	2011	2012	2013
Robatori	N	3.187	2.534	1.989	1.654
	%	11,1	8,7	6,8	5,5
Robatori amb violència i intimidació	N	3.989	4.469	4.759	5.008
	%	13,9	15,4	16,3	16,6
Contra la salut pública	N	3.039	2.783	2.329	2.102
	%	10,6	9,6	8,0	7,0
Robatori amb força en les coses	N	3.032	3.167	3.351	3.646
	%	10,5	10,9	11,5	12,1
Lesions	N	1.181	1.272	1.311	1.384
	%	4,1	4,4	4,5	4,6
Furt	N	913	869	897	975
	%	3,2	3,0	3,1	3,2
Falta de furt	N	999	1.113	1.152	1.339
	%	3,5	3,8	4,0	4,5
Trencament de condemna	N	770	693	693	684
	%	2,7	2,4	2,4	2,3
Robatori i furt d'ús de vehicles	N	773	-	-	-
	%	2,7	-	-	-
Homicidi	N	618	-	-	-
	%	2,2	-	-	-
Cultiu, elaboració i tràfic de drogues	N	-	857	999	1.067
	%	-	3,0	3,4	3,5
Falta de lesions	N	-	739	816	900
	%	-	2,6	2,8	3,0
Total 10 delictes més freqüents	N	18.501	18.496	18.296	18.759
	%	64,2	63,8	62,8	62,3
Total delictes	N	28.810	29.011	29.141	30.118
	%	100	100	100	100

Font: Departament de Justícia, 2015.

Les variacions en el nombre i el percentatge d'interns que han comès aquests delictes majoritaris han estat menys evidents. Així, el nombre d'interns que han comès robatoris amb violència i intimidació s'ha ampliat en un 5,4% entre 2010 i 2013, i el nombre d'interns que han comès robatoris amb força en les coses ho ha fet en un 11,5%. D'altra banda, el nombre d'encarcerats que han comès furts s'ha incrementat en un 11,3%. El que ha augmentat més és el nombre d'autors de delictes de lesions (+13,1%).

Taula 4. Evolució del nombre i percentatge d'interns que han comès els delictes majoritaris en la població penitenciària a Catalunya (2010-2013)

Delictes majoritaris		2010	2011	2012	2013
Robatori	N	1.325	1.111	936	833
	%	12,6	10,6	9,3	8,5
Robatori amb violència i intimidació	N	2.754	2.927	2.942	2.903
	%	26,2	27,8	29,2	29,6
Contra la salut pública	N	2.445	2.216	1.799	1.622
	%	23,2	21,1	17,9	16,5
Robatori amb força en les coses	N	1.430	1.497	1.509	1.595
	%	13,6	14,2	15,0	16,3
Lesions	N	1.007	1.068	1.102	1.139
	%	9,6	10,2	11,0	11,6
Furt	N	581	563	581	627
	%	5,5	5,4	5,8	6,4
Falta de furt	N	582	601	635	648
	%	5,5	5,7	6,3	6,6
Trencament de condemna	N	572	532	532	517
	%	5,4	5,1	5,3	5,3
Robatori i furt d'ús de vehicles	N	431	-	-	-
	%	4,1	-	-	-
Homicidi	N	602	-	-	-
	%	5,7	-	-	-
Cultiu, elaboració i tràfic de drogues	N	-	649	757	800
	%	-	6,2	7,5	8,2
Falta de lesions	N	-	553	609	664
	%	-	5,3	6,1	6,8

Nota: el percentatge d'interns es calcula respecte al total d'interns de l'últim dia de l'any estudiat.

Font: Departament de Justícia, 2015.

El nombre d'interns encarcerats pels delictes que han guanyat importància ha crescut de manera molt més discreta que el nombre de delictes comesos per aquests interns. Així doncs, aquesta evolució sembla apuntar cap a un increment de la multireincidència per aquests delictes majoritaris.

Això queda comprovat a la taula 5, en què veiem que la ràtio del nombre de delictes d'una mateixa tipologia comesos per cada intern ha augmentat entre 2010 i 2013 en pràcticament tots els delictes (només disminueix clarament en els robatoris). L'augment de la ràtio és especialment clar entre els interns que han comesos furts i robatoris amb violència i intimidació.

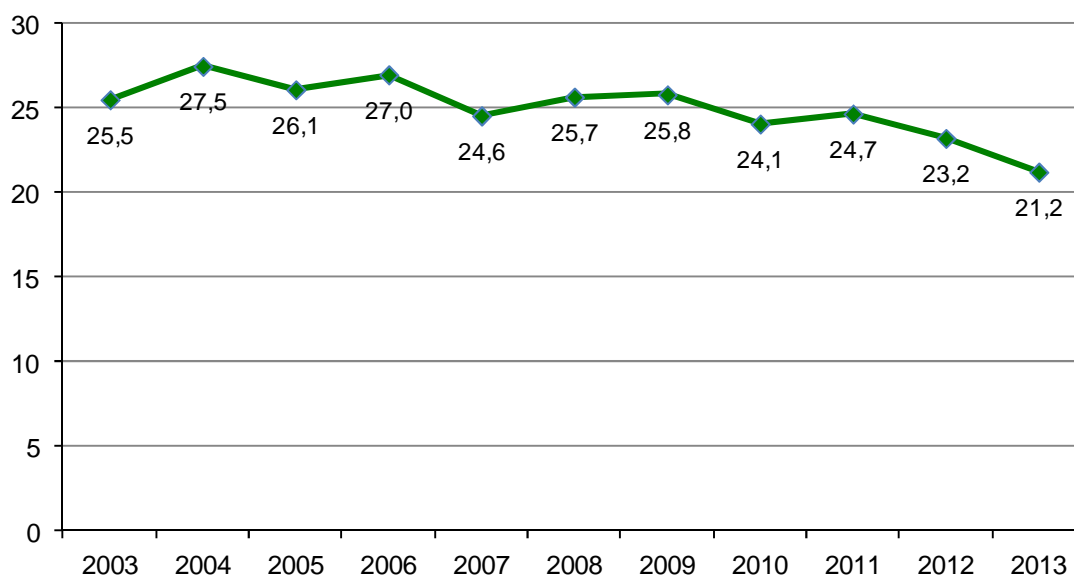
Taula 5. Delictes majoritaris de la població penitenciària. Ràtio delictes/interns

Tipus de delicte	2010			2013		
	Delictes	Interns	Ràtio	Delictes	Interns	Ràtio
Robatori	3.187	1.325	2,41	1.654	833	1,99
Robatori amb violència i intimidació	3.989	2.754	1,45	5.008	2.903	1,73
Contra la salut pública	3.039	2.445	1,24	2.102	1.622	1,30
Robatori amb força en les coses	3.032	1.430	2,12	3.646	1.595	2,29
Lesions	1.181	1.007	1,17	1.384	1.139	1,22
Furt	913	581	1,57	975	627	1,56
Falta de furt	999	582	1,72	1.339	648	2,07
Trencament de condemna	770	572	1,35	684	517	1,32

Font: elaboració pròpia a partir de Departament de Justícia, 2015.

Finalment, analitzarem quina ha estat l'evolució del règim de vida de la població penitenciària en els darrers deu anys. Tal com explicàvem en una recerca anterior (Capdevila *et al.*, 2014), en els últims anys ha disminuït la població penitenciària en règim obert (gràfic 10) i, al contrari, s'ha incrementat la població en règim ordinari. Això és rellevant perquè un canvi d'aquesta mena pot tenir conseqüències respecte a la taxa de reincidència, ja que el retorn progressiu a la comunitat s'ha demostrat un factor preventiu de la reincidència.

Gràfic 10. Percentatge de població en tercer grau de tractament respecte al total d'interns classificats (2003-2013)

Nota: dades corresponents a l'últim dia de cada any.

Font: *Estadística bàsica, Serveis Penitenciaris, 2013*, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya.

1.2.2 Flux demogràfic i població estrangera

Un dels fenòmens que pot alterar la taxa de reincidència penitenciària és el fet que la població objecte d'estudi –la població excarcerada en un any determinat– hagi marxat del territori durant el temps de seguiment. En aquests casos, no podem saber si aquestes persones han tornat a entrar a presó per complir una condemna o no, perquè això pot haver passat en un altre territori del qual no tenim dades. L'única manera d'aproximar-nos a la magnitud de les sortides del país per part de les persones excarcerades és fer-ho a través dels desplaçaments de la població general, tal com farem tot seguit.

La crisi econòmica global dels darrers anys ha fet sortir de Catalunya un nombre important de persones per buscar oportunitats en altres territoris. Es tracta de persones de nacionalitat espanyola, però sobretot de persones estrangeres que, o bé retornen als països d'on provenen, o bé emprenen nous projectes migratoris (Parella i Petroff, 2014).

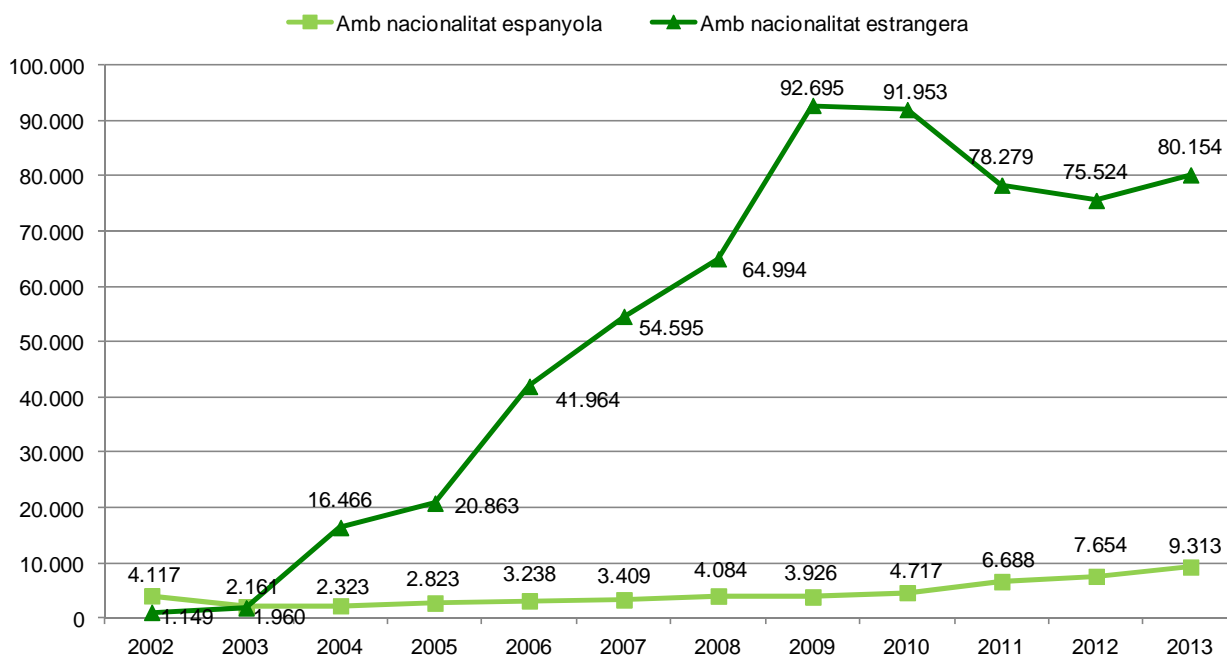
L'Estadística de variacions residencials de l'INE proporciona informació anual sobre les altes i baixes del Padró. En distingeix les que tenen com a destí un altre municipi de l'Estat espanyol de les que tenen com a destí un lloc fora de l'Estat. Per als nostres objectius, ens interessaria veure quantes persones han abandonat Catalunya, sigui quin sigui el lloc al qual s'hagin desplaçat; malgrat això, només ens serveix la dada de les variacions exteriors (fora de l'Estat), ja que la dada del flux interior recull qualsevol moviment de municipi a municipi i no hi ha manera de diferenciar el moviment entre Catalunya i una altra comunitat autònoma, que seria el que a nosaltres ens interessaria.

El gràfic 11 recull les baixes que van tenir com a origen un municipi català i com a destí un indret exterior a l'Estat espanyol. Val a dir que el gràfic no reflecteix el nombre de persones que han emigrat sinó el nombre de baixes que hi ha hagut, és a dir, que una persona podria estar comptabilitzada dues vegades si ha protagonitzat dues baixes en un sol any.

Tal com es veu al gràfic 11, la xifra de persones estrangeres que han abandonat Catalunya per anar fora de l'Estat espanyol no ha deixat de créixer des de l'any 2002 (punt de partida de les dades), però cal tenir en compte que

al mateix temps estava creixent el nombre de persones estrangeres que hi havia a Catalunya.

Gràfic 11. Variacions residencials a l'exterior de l'Estat espanyol. Baixes de Catalunya al Padró municipal d'habitants. Població de 16 a 64 anys (2002-2013)

Nota: les dades de 2002 i 2003 corresponents a la població estrangera poden estar infrarepresentades, ja que encara no s'hi havien incorporat les baixes per caducitat, per tant, només recullen les baixes que formalitzaven les persones emigrants mateixes de manera voluntària.

Font: Estadística de variaciones residenciales, INE.

El que es constata és que es va produir un increment molt fort de les sortides durant el primer any de la crisi econòmica (2009). L'any 2010 es va assolir un nombre molt similar d'emigracions, que en els anys posteriors es va suavitzar una mica. La taula 6 recopila algunes dades que ens serviran per comparar el que ha succeït durant el període de seguiment d'aquest estudi amb el període de seguiment de l'estudi de reincidència anterior.

Taula 6. Variacions residencials a l'exterior de l'Estat espanyol de la població resident a Catalunya. Comparativa dels períodes de seguiment d'aquest estudi i de la Taxa de reincidència penitenciària 2008

Nacionalitat	Període de seguiment Taxa de reincidència 2008 2002-2007		Període de seguiment Taxa de reincidència 2014 2010-2013	
	N	%	N	%
Estrangera	136.997	88,3	325.910	92,0
Espanyola	18.071	11,7	28.372	8,0

Total	155.068	100,0	354.282	100,0
--------------	----------------	--------------	----------------	--------------

Font: Estadística de variaciones residenciales, INE.

En total, es van produir 354.282 baixes corresponents a persones de 16 a 64 anys que van deixar de residir a Catalunya per anar a viure a l'estranger durant el període 2010-2013, la qual cosa representa un increment del 128,5% respecte al període de seguiment de l'estudi de reincidència anterior.⁵ Tal com mostra la taula 6, la major part d'aquestes baixes corresponen a persones amb nacionalitat estrangera.

De tota manera, per al nostre estudi relatiu a la població penitenciària no ens interessen totes les franges d'edat adulta. Sobretot ens interessen les persones de les franges d'edat més representades entre la població que delinqueix i que, per tant, és condemnada a penes de presó. No podem fer aquesta mena d'anàlisi amb les dades disponibles a la pàgina web de l'INE, però, en canvi, disposem de l'anàlisi que Parella i Petroff (2014) van fer per al moviment migratori corresponent al conjunt d'Espanya. Hi destaquen que el 55% de les sortides van ser de població d'entre 25 i 44 anys d'edat; concretament, assenyalen el col·lectiu situat entre els 25 i els 34 anys com el més remarcable (amb un 32% de les sortides, 6 punts superior al percentatge que aquest grup d'edat representa demogràficament).

Evidentment, no disposem de cap dada que indiqui que un nombre important de persones excarcerades –o significativament superior al que es va donar durant el període de seguiment de l'estudi anterior– abandonés Catalunya o l'Estat espanyol. Però aquestes dades sí que ens serveixen per descriure un context de forta emigració –ja sigui de projectes de retorn al país d'origen o de reemigració– que s'estava vivint en aquest període i per plantejar la possibilitat

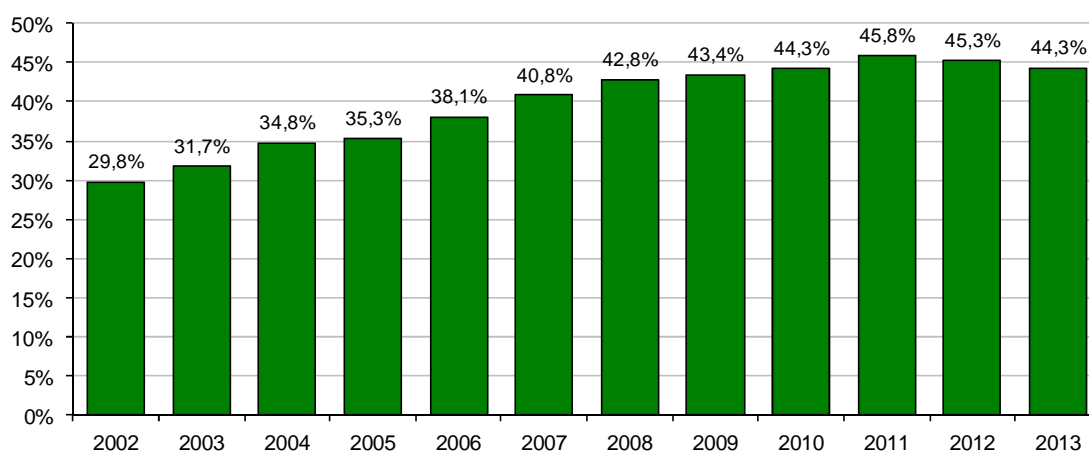
⁵ Les diferències serien encara més acusades si ens fixéssim en la variació residencial exterior del període immediatament posterior a l'excarceració, entre un i dos anys després d'haver sortit de la presó. Ens interessaria molt més saber si la població excarcerada era o no era fora del país durant el primer temps en llibertat, ja que és en aquest període quan es comet la major part de reincidències. Les dades indiquen que el nombre de persones emigrants gairebé es va multiplicar per vint entre 2002-2003 i 2010-2011. El problema és que les baixes residencials de persones estrangeres corresponents 'als anys 2002 i 2003 estan infrarepresentades perquè només en quedaven registrades les que es feien voluntàriament.

que una part d'aquests excarcerats l'any 2010, especialment dels estrangers, sortissin del país, la qual cosa impossibilitaria l'estudi del seu comportament delictiu un cop en llibertat i podria tenir un impacte reductor en la taxa de reincidència.

Parella i Petroff (2014) destaquen també que l'any 2012 el territori de l'Estat espanyol del qual van marxar més persones estrangeres va ser Catalunya, i ho va ser en una proporció més elevada del que li correspondria pel nivell de població estrangera que tenia.

L'estudi de la població estrangera mereix una especial atenció, tenint en compte la forta presència d'aquesta població a les presons catalanes, que ha augmentat molt en l'última dècada (gràfic 12), i el comportament particular que aquesta població hagi pogut tenir en aquest context de crisi econòmica pel que fa a la seva mobilitat geogràfica.

Gràfic 12. Població estrangera respecte al total de població encarcerada a Catalunya (2002-2013)

Nota: penats i preventius que hi ha encarcerats l'últim dia de l'any.

Font: Departament de Justícia, 2015.

Tot i que les dades del Padró no ens serveixen per veure els fluxos (les entrades i sortides del país), és l'única font que ens permet tenir dades vàlides per a Catalunya de l'evolució de la presència de població estrangera.

Entre l'any 2010 i el 2013, el total de població estrangera a Catalunya ha disminuït lleugerament: un 5,5% en els homes i un 0,9% en les dones. El que mostren les dades que recullen la taula 7 i el gràfic 13 és que aquesta

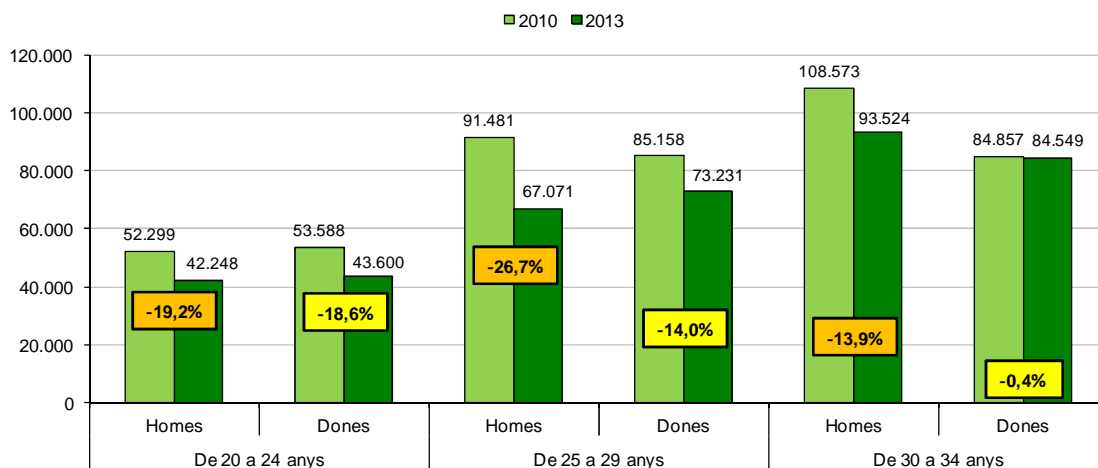
disminució de la població adulta s'ha concentrat en la franja compresa entre els 20 i els 34 anys i, molt especialment, en els homes.

Taula 7. Evolució de la població estrangera adulta empadronada a Catalunya (2010-2013)

Grups d'edat	Sexe	2010	2011	2012	2013	% variació 2010-2013
Total edats	Homes	645.245	634.550	630.658	609.997	-5,5
	Dones	553.293	551.302	556.121	548.475	-0,9
20-34 anys	Homes	252.353	235.431	222.341	202.843	-19,6
	Dones	223.603	215.753	211.476	201.380	-9,9
20-24 anys	Homes	52.299	47.927	45.684	42.248	-19,2
	Dones	53.588	49.842	47.390	43.600	-18,6
25-29 anys	Homes	91.481	82.374	75.561	67.071	-26,7
	Dones	85.158	80.596	78.207	73.231	-14,0
30-34 anys	Homes	108.573	105.130	101.096	93.524	-13,9
	Dones	84.857	85.315	85.879	84.549	-0,4
35-39 anys	Homes	89.983	89.513	90.658	89.329	-0,7
	Dones	63.867	64.863	66.929	68.004	+6,5
40-44 anys	Homes	64.201	66.252	68.248	68.767	+7,1
	Dones	46.361	47.576	49.175	50.370	+8,6
45-49 anys	Homes	41.758	42.609	44.487	45.213	+8,3
	Dones	32.700	33.672	34.876	35.517	+8,6
50-54 anys	Homes	25.836	27.113	28.001	28.966	+12,1
	Dones	22.144	23.082	24.098	24.670	+11,4
55-59 anys	Homes	14.277	15.237	16.462	17.043	+19,4
	Dones	14.125	14.713	15.846	16.511	+16,9
60-64 anys	Homes	8.158	8.785	9.515	9.958	+22,1
	Dones	9.428	9.931	10.602	10.966	+16,3

Font: elaboració pròpia a partir d'Estadística del Padrón continuo, INE.

Gràfic 13. Disminució del nombre d'adults joves estrangers empadronats a Catalunya (2010-2013)

Font: elaboració pròpia a partir d'Estadística del Padrón continuu, INE.

En canvi, en totes les franges d'edat de la població de més de 40 anys, la població estrangera empadronada ha augmentat: d'aquesta manera, les possibles sortides del país de població estrangera d'unes franges d'edat es compensen amb l'augment d'aquesta població en altres franges d'edat.

Així doncs, podem concloure que la població estrangera que ha sortit del país probablement està composta de forma majoritària per adults joves, especialment homes. Ara bé, no podem saber si dins d'aquest grup de persones que han marxat s'hi troben molts o pocs dels que han sortit excarcerats de les presons catalanes l'any 2010.

Si bé entre els anys 2010 i 2013 –període de seguiment d'aquesta recerca– hi ha hagut una disminució de 40.066 estrangers empadronats a Catalunya, quan ens fixem en la distribució d'aquestes baixes per àrees geogràfiques, veiem que en els col·lectius que tradicionalment han tingut taxes de reincidència més altes (europeus i asiàtics) ha augmentat tant el nombre absolut de població empadronada com el seu pes poblacional dins del total d'estrangers. En l'altre extrem, trobem els llatinoamericans, que tradicionalment han tingut una taxa de reincidència més baixa i la presència dels quals ha disminuït al nostre país.

Taula 8. Diferències d'empadronament per àrees geogràfiques a Catalunya (2010 i 2013)

Àrea geogràfica	Diferències 2013-2010	Empadronats 2010	Empadronats 2013	% respecte al total d'estrangers empadronats

	N	N	N	% 2010	% 2013
Resta d'Europa	+5.574	54.649	60.223	4,6	5,2
Àsia	+19.402	122.506	133.434	10,2	12,3
Unió Europea (27)	-2.824	309.290	306.466	25,8	26,5
Magrib	+2.397	244.935	247.332	20,4	21,4
Resta d'Àfrica	+1.362	70.072	71.434	5,9	6,2
Amèrica Central i del Sud	-66.759	382.475	315.716	31,9	27,3
Altres	+782	14.611	15.393	1,2	1,3

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'INE.

Malgrat això, no es pot afirmar que tots els estrangers excarcerats l'any 2010 s'hi hagin quedat ni tampoc que n'hagin marxat, atès que els indicadors disponibles són poc precisos respecte a les persones concretes, fora de les persones que han estat novament localitzades en el sistema d'execució penal mateix.

1.3 Els estudis de la reincidència

El coneixement de qualsevol fenomen social complex, com ho és la reincidència criminal, és sempre aproximat, estimatiu i conté un nivell d'error no rebutjable. La realitat criminal, per la seva naturalesa, intenta passar desapercebuda i, per tant, els responsables de les polítiques penals han d'actuar atenent a uns coneixements aproximats.

A diferència d'altres disciplines científiques, les disciplines socials treballen amb aproximacions quantitatives imprecises. Però, malgrat la imprecisió, és més útil tenir una bona informació empírica, encara que sigui menys precisa del que es voldria, que les especulacions o les anècdotes com a base del coneixement del fenomen criminal. I això és especialment important en el problema de la reincidència. La seva mesura és objectiva i concreta dels delictes que cometen de nou els exconvictes i només es pot estimar de forma estadística seguint els mètodes de l'epidemiologia. La utilitat d'aquests estudis es troba lluny de qualsevol qüestionament actual, i el perfeccionament que han experimentat en els darrers anys els ha convertit en eines molt útils per a tots els estats i sistemes d'execució penal que els utilitzen de forma habitual. Dels primers estudis rellevants d'avaluació empírica de la reincidència de la dècada del 1950

fins a l'actualitat s'han produït avenços molt remarcables. Cal destacar que els estudis de reincidència formen part de les noves pràctiques basades en l'evidència per al disseny de polítiques d'intervenció sanitària, social i, per descomptat, criminològica (Prendergast, 2011; Rempel, 2014).

En aquest apartat, intentem resumir quina és la realitat internacional en l'àmbit dels estudis i la recerca sobre la reincidència delictiva.

L'experiència de certes polítiques d'execució penal, com, per exemple, la política penitenciària dels Estats Units, basades quasi exclusivament i durant moltes dècades en models teòrics i racionals, ha portat a una situació penitenciària insostenible. La conseqüència, entre d'altres, és que s'ha produït una autèntica "bombolla penitenciària" (Petersilia, 2011), ja que l'augment de la població encarcerada ha estat enorme, fins convertir-se en un problema d'estat (Travis, Western i Redburn, 2014). Aquest fet no és exclusiu dels Estats Units atès que coses semblants passen al nostre entorn europeu (Catalunya, Espanya, Regne Unit, França, etc.), on també es viu en certa manera una "bombolla penitenciària", amb taxes d'empresonament i de reincidència molt elevades.

Els informes anteriors de la reincidència penitenciària a Catalunya (Luque, Ferrer i Capdevila, 2004; Capdevila *et al.*, 2009) analitzaven la realitat dels estudis internacionals sobre la reincidència delictiva per tal de tenir una referència comparativa dels resultats obtinguts a Catalunya i també per veure els avenços en aquest àmbit de la recerca criminològica. En aquest informe resumirem les aportacions bàsiques que s'han produït en els darrers anys també en l'àmbit internacional. Aquestes aportacions són de dos tipus: noves dades empíriques –de millor qualitat– i perfeccionament de la metodologia dels estudis.

En primer lloc, cal dir que els estudis oficials de la reincidència delictiva es fan a molts més països que fa una dècada. De fet, a Holanda, a Austràlia i al Regne Unit s'ha optat per fer informes anuals de la dinàmica de les taxes de reincidència. També s'ha avançat molt en l'homologació metodològica dels estudis de reincidència, que permet extreure unes conclusions més sòlides de

les comparacions entre països i estats (Council of State Governments Justice Center, 2012; Pew i Trusts, 2011).

Una de les raons principals de l'interès generalitzat per la reincidència és el notable augment de persones empresonades als països occidentals, cosa que, indefectiblement, comporta processos d'excarceració també massius. Però a banda d'aquest fet, els motius pels quals s'han generalitzat els estudis de reincidència a molts països són fonamentalment els següents:

- a) Permeten obtenir un *feedback* de l'eficàcia de les mesures privatives de llibertat i d'altres sancions penals (tot i les limitacions a què ja hem fet referència a la introducció d'aquesta recerca).
- b) Ajuden a prendre decisions sobre la política penal i penitenciària de forma dinàmica i basades en les evidències empíriques de la reincidència.
- c) Es converteixen en una forma de revisar, dinàmicament, les estratègies de gestió i les polítiques d'execució penal, els seus efectes i els seus costos.
- d) Permeten saber quins són els factors de risc i de protecció més rellevants i associats quantitativament al procés de la reincidència.
- e) Faciliten la identificació de les trajectòries i especialitzacions dels delinqüents, de subgrups específics i de la seva versatilitat criminal.
- f) Són l'indicador genèric de l'eficàcia dels programes de tractament aplicats a les presons i a altres àmbits d'execució penal. Les metaanàlisis de contrast de la mesura de l'efecte dels programes de tractament sempre es fan en relació amb el canvi en les taxes de reincidència (Cullen, 2013; Redondo i Garrido, 2013)

És rellevant destacar que, a més dels estudis oficials sobre la reincidència fets per les administracions públiques responsables dels sistemes d'execució penal, també s'observa una producció científica notable. Aquesta producció es pot analitzar a partir dels nombrosos articles publicats a revistes especialitzades que ens donen una visió molt més analítica de la reincidència delictiva en relació amb els tipus de delictes, els factors de risc específics i les

característiques de les poblacions criminals (Banse *et al.*, 2013; García i Soler, 2013; Jones, Brown i Zamble, 2010; Ramírez *et al.*, 2009). Un exemple destacat d'aquests tipus d'estudis són els nombrosos articles dedicats a la reincidència dels delictes de naturalesa sexual, que han aconseguit fer avançar el coneixement sobre aquest tipus de delinqüència tan rellevant criminològicament (Hanson, Morton-Bourgon i Safety, 2004).

La tercera raó important que explica l'expansió dels estudis de reincidència està relacionada amb la introducció de protocols de valoració del risc de reincidència en molts sistemes d'execució penal i penitenciària arreu del món (Andrés Pueyo, 2013; Monahan i Skeem, 2014). Els coneixements generats pels estudis de la reincidència delictiva s'utilitzen, cada cop més, en la pràctica professional diària com a referents per a la presa de decisions en les polítiques criminològiques i en tasques com ara el disseny de nous plans preventius i d'intervenció, el calibratge d'instruments de valoració del risc o l'aplicació de noves mesures de gestió penitenciària (Brewster, Sorrentino i Hailemariam, 2014; Caudy, Durso i Taxman, 2013; Nakamura i Bucklen, 2014). És fàcilment constatable que als països en què s'aborda el problema de la delinqüència des d'una òptica preventiva i més lligada als plantejaments empírics de les noves ciències socials es fa una contínua i detallada avaluació empírica i quantitativa de la delinqüència i la reincidència. Els valors de la reincidència s'han convertit en un dels referents més importants d'informació sobre l'eficàcia de les decisions en el control de la delinqüència (Corbett i Wetzel, 2013).

1.3.1 Avenços i actualitat dels estudis de reincidència

De la mateixa manera que hi ha una preocupació per la taxa de persones condemnades a penes de privació de llibertat, també es dona la mateixa preocupació, o encara més, per la reincidència criminal. Si bé en els darrers vint anys hem observat majoritàriament un increment de les taxes d'empresonament al món occidental, també és cert que les taxes de reincidència han sofert canvis que cal prendre en consideració. Ja es pot certificar que l'estudi de la reincidència no és una simple memòria administrativa dels governs, en relació amb l'eficàcia de les presons, sinó que s'ha convertit en un autèntic tema de recerca els resultats de la qual faciliten

conèixer de forma més analítica i detallada aquest fenomen i indirectament tot allò que representa.

La primera conclusió dels estudis empírics sobre la reincidència indica que no és suficient una sola mesura de la reincidència; se'n necessiten diverses, i en els darrers anys se n'han proposat i consolidat de noves. A més de les diferències entre la reincidència policial, la penitenciària i la legal, de les quals ja hem fet esment en apartats anteriors, s'han proposat nous índexs, com ara: el desistiment, el temps de latència de la reincidència, la gravetat del nou delictes o el canvi de la conducta antisocial, entre d'altres. D'aquesta manera, un únic indicador de reincidència es veu complementat per altres informacions més sensibles a la realitat de l'èxit o fracàs de les mesures adoptades en la política criminal (King i Elderbroom, 2014).

Per poder analitzar els avenços metodològics i tècnics dels estudis de reincidència cal tenir present com s'obtenen aquestes mesures. De forma breu podem dir que s'accepta de forma generalitzada, en la major part d'informes, que l'avaluació de la reincidència es faci en quatre etapes o passos, que són, segons King i Elderbroom (2014):

- 1) Definir de manera operacional allò que hem de mesurar com a reincidència i, per tant, utilitzar múltiples mesures de registre i avaluació de la nova conducta delictiva, amb una cura especial pel control temporal dels fets que cal analitzar.
- 2) Recollir les dades corresponents als indicadors predefinits. Per tant, desenvolupar protocols de recollida de dades que assegurin que les dades utilitzades són: consistents, precises i temporalment significatives. En aquest pas –el nucli de la tècnica dels estudis empírics de reincidència– distingim tres elements principals i que hi són sempre presents:
 - a) El moment d'inici per a l'estimació de la reincidència, normalment el final –definitiu o condicional– d'una mesura penal, com és la presó, o d'altres mesures, com ara una ordre d'allunyament.

- b) El període de seguiment, que rep diverses denominacions: *finestra de temps*, *període de seguiment* o *temps en risc*. És el període de temps entre el moment en què s'acaba la privació de llibertat o les condicions de la mesura penal corresponent (de forma definitiva o temporal) del subjecte objecte del seguiment i el moment prefixat com a final del registre de les reincidències que s'estudien (interval de seguiment). El més freqüent és que sigui de 24 a 36 mesos (2-3 anys), tot i que hi ha estudis que es fan a 60 mesos (5 anys) o molt més llargs (10 i, fins i tot, 25 anys).
- c) El registre del nou fet, indicador relacionat amb el nou fet delictiu que succeeix dins de l'interval de seguiment predissenyat, ja sigui un nou fet delictiu, una nova sentència o un reingrés a presó.

De la combinació d'aquests tres elements sorgeixen els diferents tipus d'estudis que podem trobar a escala internacional i que, junt amb les diferents legislacions penals i els diferents sistemes d'execució penal i de recursos socials per atendre les poblacions de delinqüents fan que els resultats dels estudis de reincidència siguin variats i heterogenis; la qual cosa genera la dificultat de la comparació transnacional. No obstant les variacions metodològiques, l'anàlisi dels diferents estudis de reincidència a escala internacional en permet obtenir evidències empíriques i significats propis en relació amb el nostre estudi a Catalunya.

- 3) Analitzar-ne els resultats: tasca que és molt complexa però per a la qual ja hi ha tècniques estadístiques i epidemiològiques que són ben conegudes i acceptades en el terreny científic i que permeten extreure informació de gran validesa, i que tenen en compte les característiques de la composició heterogènia de la població analitzada.
- 4) Divulgació: resumir-ne els descobriments i principals dades per difondre'ls de manera entenedora i fer que arribin a mans dels responsables de les preses de decisions sobre política penal i penitenciària.

Tots els estudis rigorosos i ben fets sobre reincidència analitzats en l'àmbit internacional s'adeqüen a aquest esquema que hem descrit.

El problema de la durada de l'interval de seguiment per identificar la reiteració delictiva i/o les diferents formes de reincidència és fonamental per comprendre el significat de les taxes de reincidència. Ja hem comentat que hi ha molta heterogeneïtat en els intervals de seguiment. Fins i tot algun s'allarga més de 25 anys (Soothill i Francis, 2009). Els darrers estudis recomanen una durada de prop de 3-4 anys perquè la taxa acumulada de reincidència té una forma d'increment ràpid en els primers dos anys i després tendeix a ser asimptòtica a partir dels 4-5 i, per tant, resulta raonable i suficientment vàlid fer l'estimació a 3 anys com a norma (States, 2011).

Tal com hem assenyalat a l'apartat 1.1.2, hi ha diverses mesures clàssiques de la reincidència. Però, a més d'aquestes mesures habituals, s'hi han incorporat d'altres de noves que són molt interessants perquè aporten evidències noves al procés de la reincidència mateix. Entre aquests nous indicadors s'hi han introduït el desistiment, la gravetat i la latència de la reincidència. El desistiment (*desistance*) fa referència a l'abandonament de la carrera delictiva durant un període llarg de temps. Els estudis de desistiment se centren a intentar explicar per què una persona deixa de delinquir o redueix significativament la seva activitat delictiva.

Un altre indicador és la gravetat (*severity*) de la nova reincidència. Podem observar si el nou delicte comès és més o menys greu que el que va ser motiu de la condemna anterior i, per tant, afirmar que la intervenció penal ha estat eficaç, almenys parcialment, si s'ha produït una reducció de la gravetat del delicte. Naturalment, l'objectiu de les penes és el desistiment de qualsevol futur delicte, però evitar els delictes més greus (els que generalment associem a l'ús de violència) és sens dubte una bona evidència, ja que té un impacte molt positiu en la seguretat i benestar públics. En els estudis de reincidència centrats en la gravetat delictiva s'han de comparar els delictes previs i posteriors, no només en nombre, sinó també en gravetat.

I el darrer índex, també molt interessant, és la latència o temps que es triga a reincidir (*time to failure*). Saber quant de temps triga a reincidir un delinqüent després de sortir de la presó (o d'acabar el compliment d'una mesura/pena) és una informació important des d'un punt de vista qualitatiu, perquè és un

indicador molt sensible a l'efecte de la mesura i que cada cop s'inclou més en els estudis oficials de reincidència.

Els estudis de reincidència actuals es poden classificar en diferents tipus, segons la seva motivació, objectius i metodologia. El primer grup, potser el més nombrós, és el que denominarem *oficials*; el segon grup l'identificarem com a *teòrics*; i el tercer, com a *aplicats*.

Els estudis *oficials* són aquells que tenen com a motivació principal mantenir un coneixement empíric i constant del fenomen de la reincidència per estimar l'eficàcia dels sistemes d'execució penal o fer planificacions prospectives de futur. Generalment, estan fets directament pels serveis públics i estaments governamentals(o per la seva iniciativa). Poden ser policials, judicials o penitenciaris i segueixen una metodologia epidemiològica en què la principal font d'informació són les bases de dades pròpies dels sistemes d'administració penal i/o penitenciària. En destaquen els que elabora el Home Office del Regne Unit, el Bureau of Justice Statistics dels Estats Units, els del Govern australià i el del Govern holandès, entre d'altres. Actualment, la major part d'aquests estudis són accessibles a les pàgines web oficials dels governs en els espais dedicats a justícia, interior o a estadístiques pròpies de l'acció governamental. Són cada cop més complexos i homologables, la qual cosa permet fer bones comparacions entre estats i interanuals. Més endavant, presentem alguns exemples d'aquests resultats.

És convenient mencionar que els estudis oficials, a banda que de vegades són criticats per la seva influenciabilitat d'origen, presenten altres problemes especialment relacionats amb la validesa de les dades que contenen. La major part d'aquests estudis es fan aprofitant les informacions pròpies de la gestió penitenciària per obtenir estimacions de la reincidència. Això està molt generalitzat perquè és relativament fàcil de fer, ja que la major part de països tenen informatitzat el sistema de gestió penitenciària. En són exemples França, els Estats Units o el Regne Unit. De vegades aquests estudis contenen errors metodològics, el més comú dels quals és el de confondre *antecedents penals* amb *reincidència delictiva*.

Vegem ara els estudis *teòrics* i *aplicats*. De fet, són estudis fets per grups de recerca universitària o de professionals especialitzats. La major part estan motivats per l'interès de conèixer un determinat tipus de delicte, com ara els delictes sexuals, els de violència contra la parella o els robatoris, perquè hi ha molts interrogants sobre les seves causes i molt d'interès en la seva prevenció (Hanson, Morton-Bourgon i Safety, 2004; Roberts, Zgoba i Shahidullah, 2007). També n'hi ha que es fan per tal de contrastar l'eficàcia d'un procediment de tractament i/o d'intervenció per a un tipus de delinqüents específics (Nakamura i Bucklen, 2014; Olver, Stockdale i Wormith, 2009). Generalment, aquests estudis s'interessen per la reincidència en delictes molt específics (sexuals) o en grups de delinqüents particulars (afectats per malalties mentals o trastorns de personalitat, etc.). En aquest grup hi figuren els que estan dedicats als delictes violents (sexuals, de parella, homicidis i d'altres d'especials) vinculats a analitzar l'eficàcia dels protocols de valoració de risc (Edlinger *et al.*, 2014; Fazel *et al.*, 2012; Kropp, 2008; Large *et al.*, 2014).

Un exemple de l'especificitat dels estudis de reincidència que són habituals en el marc de la recerca criminològica és el de Sturup i Lindqvist (2014), que han seguit el procés de la reincidència al llarg de trenta-dos anys d'interns convictes per homicidi i assassinat. Aquest estudi, limitat a Suècia, ha explorat la trajectòria de 153 homicides (amb alteracions de salut mental i sense) i han constatat que un 10% dels casos tornaven a cometre nous delictes. D'aquests delinqüents, un 3% va cometre un nou homicidi passats 9,4 anys, de mitjana. Als Estats Units, Langan i Levin (2002) han mostrat resultats sobre la reincidència dels homicides en delictes violents amb una taxa del 14% (un 1,2% per nous homicidis) en seguiments de 3 anys de durada.

Un altre element que ha facilitat la generalització dels estudis de la reincidència delictiva ha estat l'extensió de l'ús de protocols i guies de valoració del risc de reincidència en el context penitenciari. Països com ara el Canadà, els Estats Units, el Regne Unit, Suècia, Irlanda, Noruega, Austràlia, Alemanya, Nova Zelanda, Xile i també Catalunya, entre molts d'altres, han incorporat protocols de valoració de risc (LSI-R, OAsys, COMPASS, HCR-20, SIRS, OGRS, ROC, RisCanvi...) que permeten saber de manera anticipada el risc de reincidència

dels interns i penats. Aquests protocols que permeten fer valoracions del risc que es tornin a cometre delictes (violents i d'altre naturalesa) en el futur s'han de calibrar de forma habitual atenent a la seva capacitat predictiva, i per fer això és imprescindible saber quines són les prevalences dels comportaments que es volen anticipar i prevenir. Aquest model de gestió penitenciària permet coordinar les decisions entorn dels interns en relació amb les excarceracions i les concessions de llibertat condicional (o mesures equivalents). Naturalment, l'eficàcia d'aquestes decisions, basades en el risc estimat, incrementa l'èxit de la reinserció o, si es prefereix, redueix les taxes de reincidència perquè permet alliberar un nombre més elevat d'interns –generalment de baix risc– per continuar complint la seva pena en condicions de llibertat o semilibertat, la qual cosa possibilita una incorporació a la comunitat gradual i controlada, sense menysprear els avantatges que suposa per a la gestió penitenciària dels casos.

A més de les tipologies dels estudis de reincidència fins ara esmentades, també se'n pot fer una distinció segons la metodologia que segueixen, de manera que ens podem trobar amb estudis estrictament quantitius i amb d'altres que combinen tècniques quantitatives i qualitatives. Els estudis quantitius tracten de descriure la magnitud del fenomen i molts paràmetres estadístics dels seus indicadors a escala grupal (taxes de prevalença, perfils del reincident, temps estimat de reincidència, especificitat de la reincidència, *odds ratio* dels factors de risc, corbes de latència de la reincidència, etc.). Entre els estudis qualitius o combinats, com són els estudis longitudinals –molt escassos–, convé destacar el de Zamble i Quinsey (2001) i el de Petersilia (2003), que va donar lloc a un famós llibre sobre aquesta temàtica titulat *When prisoners come home*. Aquests estudis s'interessen per conèixer els processos i mecanismes que fan que cadascun dels individus (excondemnat, expresoners) tornin a cometre un nou delicte i, per tant, què determina el fracàs individual de la reinserció social o rehabilitació.

L'estudi de Zamble i Quinsey (2001) va consistir en un estudi empíric amb l'objectiu de conèixer el *procés* de reincidència, i no únicament a tenir informació quantitativa de les magnituds i dels principals paràmetres d'aquest fenomen. Els autors van fer un estudi en profunditat sobre una mostra de

delinqüents homes (N = 311) que havien complert penes de presó en centres del Servei Penitenciari del Canadà a Ontario i que van tornar a presó al cap d'un any de la seva posada en llibertat i retorn a la comunitat. Aquests reincidents havien comès delictes variats i heterogenis després de l'excarceració. En general, es pot considerar que aquest grup (experimental) és una mostra representativa de la generalitat dels delinqüents a presó. Les dades obtingudes van ser contrastades amb les d'un altre grup similar (control) però que en el període analitzat no va reincidir; per tant, en aquest estudi es va fer un seguiment de tipus grup experimental (reincidents) i grup control (no reincidents). Tots els subjectes de l'estudi van contestar proves i van participar en entrevistes, i de tots ells es van obtenir informacions colaterals, segons diferents fonts d'informació.

L'estudi va produir dos tipus de resultats que comentarem breument. Per una banda, els autors van fer un estudi comparatiu entre les característiques que són pròpies del grup de reincidents i les del de no reincidents (animem el lector que revisi aquests resultats) i, per altra banda, van proposar l'anomenat *cicle de la reincidència* com a model del procés de reincidència. Aquest model destaca, entre els resultats més importants, que el procés de reincidència es pot representar com una espiral o cicle en què entra l'exdelinqüent i que acaba en la comissió d'un nou delicte. Segons aquests autors, la manera d'actuar del delinqüent reincident quan té un problema (o ha de satisfer una necessitat) presenta les mancances següents: a) no ho sap fer amb eficiència; b) no preveu els efectes o conseqüències negatives de les seves accions; i c) no té plans viables de futur. Els delinqüents que tornen a reincidir mostren tres característiques: baixes o escasses habilitats per resoldre problemes, estats emocionals disfòrics, i percepcions i cognicions antisocials. La interacció de les característiques personals amb les demandes situacionals provoca aquesta espiral que acaba en la producció d'un nou delicte i, per tant, en la reincidència (Zamble i Quinsey, 2001).

1.3.2 Panoràmica internacional de la reincidència

L'interès i la preocupació per la reincidència delictiva no sembla que requereixi cap justificació. La principal raó d'aquests estudis és simple: saber d'una

manera empírica si els delinqüents que han complert la pena a la qual van ser condemnats tornen a delinquir. És simplement això. I, encara que sembli paradoxal aquest contrast, no és una pràctica habitual en nombrosos països i sistemes penitenciaris dels països occidentals avançats, i és quasi inexistent a la major part de la resta de països. A poc a poc, i de forma cada cop més generalitzada, alguns països, entre els quals destaquen els de l'Europa del Nord i els països anglosaxons (i també Catalunya), han incorporat aquesta metodologia en la seva gestió penitenciària. Sens dubte, aquesta informació és imprescindible per planificar adequadament els serveis penitenciaris i de reinserció que ofereixen els departaments que se n'ocupen. En aquests últims deu o quinze anys, tant els Estats Units i el Canadà com el Regne Unit, el Japó, Austràlia, Alemanya, França, Suècia i també Xile o el Brasil han generat informes i publicacions monogràfiques sobre l'estat de la qüestió als seus països respectius. També trobem informes, menys sistemàtics, a països com ara Nigèria, l'Índia, la Xina, Argentina, Espanya, Colòmbia o Mèxic. Tot i que no podem fer una anàlisi comparativa rigorosa entre països, sí que tenim una possibilitat de fer-nos una primera idea de la comparació transnacional d'una realitat –les mesures d'execució penal, com és la presó– present a escala mundial.

Els sistemes penitenciaris hi són a tots els països del món, tot i que amb diferències notables. Només atenent a la dimensió quantitativa, als països occidentals i desenvolupats podem trobar dues realitats contraposades. A uns països les taxes d'empresonament augmenten i a d'altres disminueixen. És ben conegut el fenomen de l'enorme creixement de persones empresonades als Estats Units: quasi dos milions de persones (majoritàriament homes, joves i afroamericans) resten a les presons federals i locals; però també és un fet que cada any en surten unes 700.000 persones, de les quals un 50% reincidirà en un termini de 2 o 3 anys, aproximadament. Això és el que Petersilia denomina la “bombolla penitenciària” (Petersilia, 2011; Travis, Western i Redburn, 2014). La seva gravetat ha produït una acció governamental de primer ordre –quant a magnitud legislativa i econòmica– amb la iniciativa de la *Second Chance Act* de 2008, per part del Govern nord-americà, per atendre aquesta greu problemàtica social produïda per una política penitenciària errònia. Aquesta llei de gran abast

va ser promulgada pel Govern nord-americà per tal de millorar el futur de la reinserció social dels presos en acabar les seves condemnes. Gràcies a aquesta llei, el Govern federal aporta importants quantitats de fons econòmics per a les administracions locals i altres entitats socials que treballen amb programes d'inserció laboral, educativa i de salut dels exdelinqüents. Aquesta llei està significat una nova època en la intervenció per la reinserció socials dels presos als Estats Units (Amico *et al.*, 2013).

A la vegada, i en contrast amb aquesta realitat als Estats Units, l'any 2014, el director general de presons de Suècia deia: "des de 2004, el nombre de presoners suecs ha caigut de 5.722 a 4.500, d'una població de referència a Suècia de 9,5 milions, i l'any passat 4 de les 56 presons del país van ser tancades, al mateix temps que parts d'altres presons han quedat inactives. En contrast, la població carcerària a Anglaterra i Gal·les és de 85.000 penats, d'una població de 57 milions". Un tercer exemple: mentre que a Holanda tancaven centres penitenciaris per manca d'ocupació, a Bèlgica les taxes d'ocupació penitenciàries sobrepassaven els límits marcats oficialment.

Un rellevant criminòleg francès, L. Mucchielli, l'any 2008 pronosticava per a l'any 2020 una població penitenciària de 150.000 interns a França, que té una població d'aproximadament 66 milions d'habitants (Bourgoin, 2008). Segons aquest criminòleg, el creixement de la població penada està sent espectacular en els darrers quinze anys i està assolint unes taxes d'empresonament mai vistes a França. I això és degut essencialment a dos factors: el volum d'ingressos a presó i la durada mitjana de les penes de privació de llibertat. Entre altres canvis penals es va incloure l'enduriment de les penes per als delinqüents que són reincidents, seguint en certa manera la política de les lleis californianes de *three strikes out* que tan greus efectes ha tingut en la superpoblació de les presons sense aconseguir una reducció de la criminalitat.

En l'actualitat penal i penitenciària, a escala mundial, les línies de treball respecte a la reincidència criminal estan marcades per:

- a) Una gran vitalitat i interès per trobar millors sistemes de compliment de penes, més econòmics i més eficients. Aquest fet està emmarcat en un

debat entre la *duresa* o la *suavitat* dels sistemes penitenciaris. Per exemple, es produeixen a la vegada enduriments penitenciaris i també processos de diversificació de les mesures penals. Les presons a Noruega es dissenyen quasi com a complexos residencials molt confortables, mentre que les presons a França són antigues i amb moltes mancances. Entre aquests dos extrems es proposen els anomenats *smarts penitentiary systems*, com són el centre penitenciari anomenat Shimane Asahi Rehabilitation Center, del Japó, o el nou projecte de presó dissenyat per la Universitat de Harvard denominat PriSchool. S'agrupen sota l'etiqueta de *smart prisons* perquè combinen en el disseny mateix del centre l'estructura i el funcionament com a centres de privació de llibertat i de rehabilitació intel·ligents, és a dir, contemplant els avenços científics de la rehabilitació i la criminologia basada en l'evidència (Leighton, 2014).

- b) Una extensió de les polítiques criminals més punitives per tal d'assegurar la millor seguretat ciutadana que posi l'èmfasi en l'enduriment de les penes, en el control i en les mesures postpenals. Aquest fenomen és molt evident al Regne Unit, Alemanya i altres països europeus, i ha generat crítiques dels defensors dels drets humans per la naturalesa d'algunes mesures penals. Convé destacar que això ha produït iniciatives de política penal coordinada a escala internacional, com la del Consell d'Europa per tal d'unificar les accions per al control dels anomenats delinqüents *imputables* perillosos (Recomanació del Consell d'Europa número 3/2014 sobre l'actuació dels estats en aquest tipus de delinqüents als quals, per més que les mesures de control siguin intenses, se'ls han de garantir les possibilitats de rehabilitació com a la resta de condemnats). De fet, aquestes mesures han de fer-se compatibles amb una incorporació generalitzada dels tractaments psicològics i d'altres tipus com un recurs irrenunciable per la seva eficiència en la reducció de la reincidència (Cullen, 2013; Ministry of Justice Analytical Series, 2013; Redondo, 2008).

En el fons, moltes d'aquestes mesures i innovacions pretenen reduir el nombre d'interns en condicions de privació de llibertat, però mantenint un nivell elevat de seguretat pública, i això s'aconsegueix aplicant de forma molt precisa els

recursos penals presentencials, les sentències mateixes, les intervencions penitenciàries, les mesures penals alternatives i les mesures postpenals que es desenvolupen a la comunitat. Per a totes aquestes mesures, l'indicador escollit per veure la fortalesa i l'eficiència d'aquestes polítiques és la reincidència.

En aquest sentit, exposarem a continuació els estudis de reincidència i les dades obtingudes a alguns països.

1.3.2.1 Espanya

Atès que el sistema penitenciari i d'execució penal de Catalunya es gestiona amb total autonomia respecte a la resta de l'Estat espanyol, comentem les troballes pròpies del sistema d'execució penal espanyol en aquest apartat. No incloem els estudis fets a Catalunya que ja s'han presentat anteriorment.

Els estudis de reincidència delictiva fets a Espanya són escassos, i per trobar algunes dades hem de recórrer a informacions indirectament oficials. Recentment el Ministeri de l'Interior va encarregar a un grup d'investigadors de la Universitat Complutense de Madrid, dirigits pel Dr. Graña, un estudi de reincidència, del qual presentarem alguns resultats. Els primers estudis empírics sobre la reincidència a Espanya es van fer utilitzant l'indicador d'antecedents penals com a índex de reincidència. Hi ha molts països que no han fet avenços metodològics en aquest tipus d'estudis i presenten resultats de reincidència que utilitzen com a indicador els antecedents dels interns o penats a la presó. El referent històric, potser l'únic, d'interès per aquest i per a altres temes de coneixement empíric de les poblacions d'empresonats a Espanya està publicat en un llibre titulat *El delincuente español* (Serrano i Fernández, 1978), que és el primer treball realment *epidemiològic* de la població penitenciària a Espanya. Descriu els resultats següents: "La reincidència a Espanya està representant en els últims anys un percentatge superior al 50% dels penats existents en les institucions penitenciàries". A més presenta una sèrie històrica amb dades cronològiques d'antecedents analitzades entre 1965 i 1976 que recull el percentatge d'interns amb antecedents, que va oscil·lar entre un mínim del 55,52% l'any 1974 i un màxim del 64,87% l'any 1965. El 1978 d'un total de 2.049 subjectes estudiats va resultar que 1.233 eren reincidents

(60,17%), havien estat condemnats com a mínim una vegada amb anterioritat, i 816 eren primaris (39,83%) i tenien una mitjana de 4,82 delictes per subjecte. En aquest llibre es fan observacions interessants, com ara que la reincidència augmenta els anys que es decreten indults generals. Aquest fenomen, que es recull en la memòria mateixa de la Direcció General d'Institucions Penitenciàries, es va apuntant des de fa més d'un segle; s'estima que tres de cada quatre indultats tornen a cometre un nou delicte (Serrano i Fernández, 1978).

Graña, Andreu i Silva (2012) recullen dos estudis de la Central d'Observació Penitenciària del Ministeri de l'Interior del Govern d'Espanya que indiquen que entre 1993 i 1996 la reincidència penitenciària va ser del 46,7%. El 2001 es va publicar un altre estudi que va oferir una taxa de reincidència del 38,2%, també en un període de 3 anys.

Aquest estudi afectava una mostra d'aproximadament un centenar d'interns i es va fer amb un seguiment d'uns dos anys (Serrano i Fernández, 2009).

El recent estudi de reincidència de Graña, Andreu i Silva (2012) feia una anàlisi més detallada dels interns a presó que tenien antecedents delictius i, a partir d'això, calculava les taxes de reincidència. Analitzava un total de 811 casos i els resultats indiquen que la taxa d'interns amb antecedents de qualsevol delicte era del 31,6%, amb delictes violents era d'un 10,1%, i amb delictes de tipus sexual, un 8,5%. Aquestes dades no estan calculades amb referències temporals (una de les limitacions importants de fer servir els antecedents com a mesura de la reincidència), ja que corresponen al registre dels antecedents.

Malgrat la manca d'estudis oficials de reincidència a Espanya, s'han fet alguns estudis relacionats amb la reincidència en delictes específics. Pel que fa als delictes sexuals, no hi ha estudis generals (Herrero, 2013), però sí que n'hi ha de les presons catalanes, que han informat de taxes de reincidència semblants a les d'altres països europeus, de prop del 8-12% en seguiments de 4 anys (Redondo *et al.*, 2005). Igualment s'han fet diversos estudis sobre la taxa de reincidència dels agressors domèstics i de parella que han mostrat taxes de reincidència molt variables. Així, Téllez (2013), fent un seguiment, entre 2005 i

2012, de 571 condemnats per violència de gènere, i de forma retrospectiva, va observar que un 73% dels casos havien tornat a presó per delictes diversos i no exclusivament de violència de gènere. Entorn del mateix tipus de delictes, Loinaz, Lecumberri i Doménech (2011) van identificar una taxa de reincidència penitenciària en agressors de parella del 8,4% als 12 mesos i del 60% als 10 anys. Hi ha altres estudis similars, com ara els fets per l'equip d'Echeburúa, que han mostrat taxes de reincidència dels agressors de parella generalment sobre el rang del 50-60% en períodes de 5 anys de seguiment (Echeburúa *et al.*, 2009).

1.3.2.2 Regne Unit

Resumir en poc espai les dades de reincidència no faria justícia a l'enorme treball sistemàtic que des de fa molts anys el NOMS (National Offenders Management System), depenent del Home Office, fa en relació amb el tema de la reincidència. De fet, tenen un servei i una pàgina web destinats a facilitar tota la seva producció estadística i metodològica referent al tema de la reincidència i a d'altres vinculats al sistema penitenciari i d'execució penal. En aquest apartat, farem un breu resum de l'estat de la qüestió. Abans, cal dir que tota la informació que publica està referida a Anglaterra i Gal·les, perquè Escòcia i Irlanda del Nord tenen gestió diferenciada dels sistemes d'execució penal i de les presons; per tant, les dades corresponen només als dos primers països. Per a aquest resum, ens basarem en la informació que recull un informe titulat *Transforming Rehabilitation* i subtitulat *A summary of evidence on reducing reoffending*, que ja ens indica la rellevància que per a aquest sistema té la reincidència. Tot l'informe tracta de la reincidència delictiva, encara que avaluada a través dels indicadors habituals. De fet, la reducció de la reincidència és un dels objectius fonamentals d'aquest programa. El punt de partida és reconèixer que les taxes genèriques de reincidència són molt elevades (sobre el 50-60%).

El 2011 el NOMS va decidir fer un canvi metodològic important per tal de normalitzar les estadístiques sobre la reincidència. Va introduir un nou terme per referir-se a la unitat d'anàlisi de la reincidència que ha passat a ser el *proven* i que defineixen com: "un delinqüent que ha rebut una condemna o

alguna altra forma de sanció penal per un acte delictiu i ha estat posat a disposició judicial per aquell acte, comès en el període que dura el seguiment definit per delimitar l'estudi". El període de seguiment al qual fan referència és de 12 mesos. Els resultats generals de reincidència ens indiquen que un 58% del delinqüents que són alliberats o acaben de complir una mesura de durada inferior a 1 any reincideixen. Un 35% dels empresonats que surten després d'haver complert una mesura de privació de llibertat de més d'un any (excloent-ne mesures extraordinàries) reincideixen en algun format delictiu. I, finalment, els que reben una *court order*, és a dir, una sentència que no inclou privació de llibertat, reincideixen en un 34%.

A més de les variables tradicionals estudiades en les anàlisis de la reincidència (detencions, noves condemnes, reingressos a presó), els habituals factors de risc associats a la reincidència (edat, trastorn mental, antecedents) i la consideració especial dels subgrups (gènere, minories), els estudis anglesos han incorporat nous nivells d'anàlisi de la reincidència; per exemple, distingeixen anàlisis en els àmbits estatal i local, han definit grups de "múltiples entrades a presó" i de delinqüents "prolífics i prioritaris". També, per tenir informació més específica de la reincidència, han formalitzat els indicadors estadístics que cal analitzar; per exemple, han proposat emprar l'índex Copas (derivat d'una proposta de Copas i Marshall de 1998), que computa el nombre total de condemnes en funció del temps de durada de la carrera criminal. Aquest índex mostra una capacitat predictiva molt rellevant d'una *odds ratio* de 2,53 (Ministry of Justice Analytical Series, 2013). Tots aquests detalls s'incorporen als sumaris estadístics que es publiquen periòdicament i estan disponibles a les planes web corresponents.⁶ Aquestes dades compilen informacions provinents de la policia, del servei de Probation, dels serveis penitenciaris, dels serveis que gestionen les mesures penals alternatives, dels serveis de justícia juvenil, del Servei Nacional de Gestió de les Toxicomanies i també d'algunes fonts del Ministeri de Sanitat. El NOMS combina tota aquesta

⁶ www.justice.gov.uk

quantitat d'informació per generar els informes corresponents, que són d'una molt bona qualitat estadística i de gran utilitat pràctica.

També fan habitualment anàlisis molt detallades d'altres indicadors com ara el desistiment, les probabilitats de reincidir segons els factors de risc més rellevants i la seva adequació a les característiques pròpies de les poblacions (joves, dones, immigrants...). A tall d'exemple, indiquen que l'edat és un factor de risc que prediu la reincidència penitenciària de tal manera que per cada any més que afegim al subjecte s'ha calculat una reducció del risc de reincidència sobre la base d'una *odds ratio* de 0,98 (equivalent a un 0,02% menys). La presència d'una addicció a drogues (del tipus cocaïna, heroïna, etc.) en l'intern avaluat incrementa el risc de reincidència en un 58% (a partir de l'*odds ratio* calculada en l'estudi de reincidència d'un valor d'1,58). Els interns que quan van entrar no tenien domicili i vivien al carrer tenen un risc incrementat del 86%, ja que l'*odds ratio* calculada en el darrer estudi de reincidència es d'1,86.

És molt recomanable accedir a les planes web del Ministeri de Justícia i del NOMS⁷ per aprofundir en els informes que es produeixen. També és recomanable accedir a la plana web de divulgació d'aquests estudis estadístics.⁸

1.3.2.3 Països Baixos

Les dades del Ministeri de Justícia publicades l'any 2011 i obtingudes en una sèrie d'observacions des de 2002 a 2008 mostren que la reincidència penitenciària es registra en un interval de temps en risc de dos anys i en tres categories de delictes diferents: comuns, greus i molt greus. La taxa de reincidència corresponent a 2010 va ser del 49% per als delictes comuns (robatoris, tràfic de drogues, trànsit...), del 40% per als delictes greus (lesions, abusos, robatori amb violència...) i del 8% per als delictes molt greus (homicidi, violació...). A Holanda cada any es publica de forma sistemàtica aquesta

⁷ www.gov.uk/government/organisations/national-offender-management-service

⁸ <http://open.justice.gov.uk/reoffending/>

informació en l'anomenat *Recidivism Monitor*, una publicació que recull totes les dades de reincidència de forma acumulativa, incloent-hi les dades pròpies d'adults i de joves delinqüents, la qual cosa permet detectar canvis ràpids i dinàmics del fenomen de la reincidència (Wartna *et al.*, 2011).

1.3.2.4 Suècia

En un context modèlic de l'anomenada *societat del benestar* –també en el context penal i penitenciari–, Suècia representa un model d'execució penal –anàleg al de la resta de països escandinaus– caracteritzat per l'humanitarisme i la poca duresa de les sancions. Sabem que els nivells d'internament penitenciari són baixos i estan en disminució, incloent-hi el tancament de centres penitenciaris en l'actualitat, cosa que és compatible amb una reducció de les taxes de criminalitat (o n'és la causa?). I què passa amb la reincidència? Els responsables del sistema penal indiquen que també és baixa. Les dades publicades pel Nordic Cooperation in Judicial Statistics sobre la reincidència penitenciària indiquen que la taxa a 2 anys és del 30%. Els autors destaquen que la raó d'aquest nivell de reincidència és el resultat de l'aplicació de programes de rehabilitació i tractament dels delinqüents a la presó, que, per tant, es considera que és eficaç en la reducció d'aquests índexs (Batricevic i Illijic, 2013).

Com a exemple rellevant de l'aplicació dels mètodes epidemiològics en l'anàlisi de la reincidència i la criminalitat en estudis a llarg termini fets a Suècia, convé mencionar els resultats d'un estudi publicat l'any 2013 que reflecteix la potència analítica dels estudis epidemiològics aplicats a la conducta delictiva. Aquest estudi ha aconseguit identificar el fet que un percentatge de l'1% dels criminals és responsable del 63,2% de tots els delictes violents condemnats al llarg de 31 anys, entre 1973 i 2004, a Suècia (Falk *et al.*, 2013). L'estudi va analitzar tots els expedients disponibles (judicials, penitenciaris, sanitaris, civils, etc.) d'un total de quasi 2.400.000 ciutadans suecs que havien nascut entre 1958 i 1980. Els delinqüents violents i persistents (que havien comès tres delictes violents o més al llarg de la seva carrera criminal) eren 24.342 (l'1% esmentat). Aquest estudi també va identificar 93.642 persones (3,9%) que havien comès almenys un delictes violent (havien estat condemnats per aquests fets). L'informe indica

que els factors de risc associats a aquest tipus de delinqüència són els que habitualment es troben als estudis de reincidència criminal, específicament la violenta. Els factors més rellevants eren: ser home, tenir un trastorn de personalitat, haver comès delictes violents abans dels 19 anys, haver comès delictes de tràfic de drogues o altres delictes no violents, patir una toxicomania i tenir un trastorn mental greu.

1.3.2.5 Islàndia

Entre els països escandinaus, Islàndia –un dels més petits, amb 323.000 habitants, aproximadament– té una gran tradició d'estudis epidemiològics i també criminològics. En un estudi de 5 anys de seguiment, d'aproximadament 400 interns joves (homes i dones) que van sortir de la presó després de complir les seves condemnes, es va poder observar que un 48% dels exconvictes van reincidir (nou arrest policial). El 96% dels reincidents van ser homes i un 4% dones, però la diferència en la probabilitat de reincidir dels homes i les dones, tractats per separat, no va ser estadísticament significativa (Peersen *et al.*, 2004).

1.3.2.6 Alemanya

En els darrers anys, a Alemanya s'està produint un descens important en les taxes de criminalitat i en el nombre d'interns a les presons, fet que n'ha comportat el tancament d'algunes (Subramanian i Shames, 2013). Aquest descens se situa en un 7% per al període 2001-2009, mentre que, per exemple, a França, s'ha produït un increment del 31% (Salle, 2014). De la mateixa manera que als Països Baixos, a Alemanya les mesures de reincidència es computen de forma rigorosa a partir de tots els casos que han estat condemnats per algun delicte, i no només amb els que són alliberats de les presons; s'avalua la reincidència judicial i la penitenciària en períodes habituals de 2-3 anys.

Un equip de la Universitat George-August de Göttingen va fer un seguiment des de 2004 fins a 2010 de més d'un milió de casos registrats en els serveis judicials d'Alemanya per tal d'estimar el nombre de reincidents en aquesta gran

mostra de casos. Els resultats globals van indicar que un 44% van reincidir (van rebre una nova sanció penal). En el període dels tres primers anys de seguiment havia estat del 34%. S'indicaven resultats habituals com que els més joves a l'hora de sortir de la presó eren els que tenien més risc de reincidir, igual que els que tenien més antecedents penals. Així mateix, els homes mostraven més risc que les dones. Els nivells de reincidència variaven en funció del tipus de delicte pel qual havien estat condemnats. Així, els delinqüents de trànsit mostraven taxes de reincidència del 20%, semblants a les taxes dels homicides; en canvi, els que havien comès delictes contra la propietat mostraven taxes de prop del 50%. Els resultats en relació amb els delictes violents mostraven taxes de prop del 18-20%, mentre que la reincidència en delictes sexuals se situava sobre el 6-8% al cap de 5 anys de seguiment.

1.3.2.7 França

A França ens trobem una activació notable dels estudis de reincidència, però no únicament en l'àmbit penitenciari, sinó també en el judicial. Destaquem l'estudi publicat al butlletí *Infostat Justice* per Josnin (2014), en què fa un seguiment de les sentències dictades entre 2004 i 2011 per tal d'estimar la reincidència judicial. Aquest autor exposa que de cada deu condemnats el 2011, quatre ja ho havien estat el 2004. Si s'analitza aquesta reincidència als 8 anys ens trobem amb taxes del 45%, un 38% si s'eliminen els delictes de trànsit. Aquest estudi fa palesa la diferència en reincidència entre els delinqüents primaris (25%) i els que ja tenien antecedents penals (59%).

Un altre estudi interessant –aquest sobre reincidència penitenciària– ens mostra resultats convergents. L'estudi de Kensey i Benaouda (2011) va analitzar a França un total de 7.600 casos que havien sortit de la presó entre l'1 de juny i el 31 de desembre de 2006 i va revisar si havien tornat a entrar a la presó o havien rebut alguna altra condemna per haver comès un nou delicte abans del 31 de desembre de 2011 (és a dir, uns 5 anys de temps en risc). La població de casos que van estudiar era heterogènia, incloïa homes i dones (en una proporció representativa de la població empresonada a França) que havien comès diferents tipus de delictes (19% violència sexual sobre menors; 32%

homicidi; 39% delictes de violència sexual sobre adults; 67% robatoris amb violència; i 74% robatoris i furts). Els autors van poder observar que al cap de 3 tres anys un 41% dels casos havien tornat a entrar a presó. Al cap de cinc anys era un 46%, i un 59% havia rebut alguna condemna penal. Aquest estudi va permetre analitzar el paper de variables com ara l'edat, el sexe, la nacionalitat, l'estat civil i d'altres de penals i criminològiques relacionades amb la reincidència a França.

Recentment, De Bruyn i Kensey (2014) comparen les taxes de reincidència penal (antecedents) de l'any 2009 amb les de l'any 2014 –que corresponen, respectivament, a un total del 31,1% i del 40,6%–, i això evidencia un increment notable de més de 9 punts en concordança amb l'increment d'interns a les presons de França.

1.3.2.8 Itàlia

La situació penitenciària d'Itàlia, en el context dels països europeus, és bastant complexa, ja que, a més de tenir una sobreocupació considerable (l'any 2006 era de 60.000 interns per a unes 200 presons amb una capacitat total de 40.000 places), ha patit un creixement continu en els darrers anys i ha estat sotmesa a canvis que no han millorat la situació, com ara processos d'excarceració més o menys massius (els anys 1992 i 2006, en aquest cas van ser alliberats 12.000 presos per raons de sobreocupació de les presons). Aquest fenomen s'ha estat estudiat en la línia de com va afectar després les taxes de reincidència, però els resultats no s'han publicat, o no els hem trobat. Tot i així, en processos d'excarceració massius anteriors a la mateixa Itàlia s'havien observat taxes de reincidència dels excarcerats del 31,2% al cap d'un any (Drago, Galbiati i Vertova, 2007). Aquest fenomen de les excarceracions massives no ha generat dades de reincidència publicades i segueix sent motiu d'interès, especialment per la seva aplicació als problemes de la massificació dels Estats Units. La realitat és que es disposa de molt poques dades estadístiques oficials o estudis empírics fets sobre tipus de delictes i, per tant, no podem incorporar dades rellevants i significatives d'aquest país en aquest informe.

1.3.2.9 Estats Units

La reincidència i els problemes que comporta en la reinserció dels expresos és una qüestió que interessa molt a l'opinió pública dels Estats Units. De fet, és objecte no només d'accions polítiques específiques en els àmbits federal, estatal i local, sinó que fins i tot els diaris habitualment parlen d'aquest problema i de les seves solucions (Pew i Trusts, 2011; U.S. Department of Justice, 2011). Als Estats Units s'està vivint una renovació de l'interès pels programes de rehabilitació i reinserció social dels delinqüents, que havien estat abandonats durant dècades en què la resposta judicial i social a la delinqüència únicament consistia en la mà dura (punició) i la tolerància zero (control). En aquest context, els estudis de reincidència han estat molt actualitzats i revisats.

Un dels estudis clàssics i de referència és el de Langan i Levin (2002) dels convictes que van ser posats en llibertat el 1994 i amb un seguiment de 3 anys. Van ser prop de 300.000 presos posats en llibertat el 1994 a quinze estats dels Estats Units, dels quals el 67,5% van ser detinguts en un període posterior a l'excarceració de 3 anys (1994-1997). En un altre estudi anterior, sobre la reincidència dels alliberats el 1983, es va observar una taxa de reincidència, a 3 anys també, del 62,5%. Aquest increment que apareix en comparar les dades de la cohort de 1983 amb la de 1994 és generalitzable pràcticament a tots els tipus de delictes (contra la propietat, violent, tràfic de drogues, etc.). Aquest estudi indica, de forma específica, la taxa de rearrest (nova detenció per delictes menors), que va ser del 67,5%; la de condemnes per un nou delicte, que va ser del 46,9%; la de noves condemnes a una pena de presó, del 25,4%; i la de retorns a presó per una *falta tècnica*, que va ser del 51,8% i que respon a l'incompliment d'una mesura penal que comporta l'entrada a presó, com ara vulnerar una ordre d'allunyament, incomplir una mesura com són els treballs en benefici de la comunitat o donar positiu en un test de consum de drogues en presos que estan en condicions de semilibertat o llibertat vigilada. Entre altres detalls interessants es presenten informacions sobre la reincidència, a 3 anys dels presos per homicidi que tornen a cometre un nou homicidi (1,2%) o els condemnats per violació que tornen a cometre un nou delicte d'aquesta mateixa naturalesa (2,5%).

Als Estats Units, aquests informes estadístics estan produïts per l'Oficina d'Estadístiques Judicials (BJS) i contempnen la reincidència amb tres tipus de mesures diferents: la taxa de detencions (reincidència policial), la de condemnes (reincidència judicial) i la de reingressos a la presó (reincidència penitenciària) dels delinqüents excarcerats i/o que hagin acabat de complir –totalment o parcialment– una pena i en un interval de tres anys postexcarceració. Així, recentment, l'Oficina d'Estadístiques Judicials ha publicat un informe titulat *Recidivism of Prisoners released in 30 states in 2005: patterns from 2005 to 2010* (Durose, Cooper i Snyder, 2014) el qual mostra que en un termini de tres anys el 67,8% dels interns tornaven a ser detinguts i arrestats. Aquest percentatge arribava al 76,6% si l'interval s'allargava fins als cinc anys. El 49,7% havien tornat a la presó per haver comès un nou delictes o haver incomplert les seves obligacions envers la condició de llibertat vigilada o condicional. A més d'oferir aquestes dades, l'estudi compara les dades de reincidència de 1994 i de 2005. En aquest estudi també s'utilitzen tres mesures de reincidència diferents: noves detencions (*re-arrest*), noves sentències (*re-conviction*) i nous ingressos a la presó (*return to prison*). Entre aquestes mesures, naturalment, hi ha diferències, perquè la reincidència a cinc anys avaluada per noves detencions ofereix una taxa del 76,6% i la mesura de noves sentències és del 58,2%, que és molt semblant a la dels nous ingressos a presó (56,5%).

1.3.2.10 Canadà

El Servei Penitenciari del Canadà ha estat un dels més avançats del món en la innovació i implementació de nous programes i formes de treballar en el context de les mesures d'execució penal que s'han generalitzat a nombrosos països. El tractament de la reincidència és acurat, però no tan freqüent com en altres països com ara el Regne Unit o Austràlia. Per exemple, és habitual registrar la reincidència de forma continuada cada 4 mesos i després agregar les dades en períodes més llargs, de 3 anys. En el període 1990-1993 es va trobar que la taxa de reincidència penitenciària de cada quadrimestre era més o menys constant, de prop del 4,8% (la qual cosa produeix una taxa acumulada del 57,6%). Si s'analitzava la reincidència dels que complien penes sense privació

de llibertat, la taxa era del 1,9% als 4 mesos i, per tant, del 22,8% als 3 anys. En estudis de seguiment a 10 anys es van trobar taxes del 28% per als que havien sortit en llibertat condicional (o equivalent) i del 46% per als que havien sortit en llibertat definitiva. Publicacions més recents, com ara la dels anys 2002-2004, indiquen taxes del 41-44%, i en el cas dels delictes violents se situava en el 14%. En l'actualitat, els estudis més habituals del Servei Penitenciari del Canadà estan més centrat en tipus de delictes (sexuals, de violència de gènere, etc.) i en subpoblacions de delinqüents (aborígens, malalts mentals, toxicòmans, etc.) que en explotacions estadístiques de caire epidemiològic molt generals.

La major part de les dades estadístiques sobre la població penitenciària i sotmesa a mesures penals les gestiona el Departament d'Estadística del Govern del Canadà, que té programes anuals dedicats a fer anàlisi de forma regular de la situació penal i penitenciària. Aquest servei publica monografies bianuals que contenen la informació demogràfica, criminològica i jurídica (moltes vegades obtinguda en diferents serveis i ministeris) referent als canvis d'aquestes realitats, però no solen incloure dades de reincidència, sinó només dades referents a la realitat criminològica aportades per la policia, els jutjats, les presons i els serveis de llibertat condicional.

1.3.2.11 Austràlia

A l'igual del Canadà, els Estats Units i el Regne Unit, els estudis oficials de la reincidència a Austràlia són molt extensos i analítics. Intenten aprofitar-los per a les accions governamentals i, per tant, se'ls exigeix un nivell elevat de precisió. De fet, en aquests estudis s'hi van introduir tècniques i procediments propis de l'epidemiologia sanitària, que, en la gestió de la salut, han demostrat ser grans aliats de la planificació. Els estudis australians mostren aquesta tendència i cada vegada més els estudis de reincidència estan deixant de ser *únicament* la informació provinent d'aquells delinqüents que "surten de presó i tornen a entrar-hi", per convertir-se en estudis analítics de totes les possibilitats d'obtenir informació de la reincidència delictiva *real* (Government of Western Australia, 2014; Payne, 2007). Si els sistemes d'execució penal inclouen diferents penes i mesures, així com diferents moments d'intervenció judicial, les possibilitats

d'analitzar la reincidència s'incrementen fins a arribar a un nombre important de combinacions. Així, per exemple, un exdelinqüent pot sortir de presó amb la condemna complerta i tornar a cometre un nou delictes pel qual és detingut (policialment) i reingressat a la presó de manera preventiva. En un altre cas, un intern pot sortir en llibertat condicional amb una norma de conducta que, si no és respectada, li comportarà tornar de nou a la presó a continuar complint la seva condemna inicial. Una altra possibilitat és que un condemnat a una mesura penal alternativa que impliqui assistir a un programa de formació per un delictes de violència de gènere torni a ingressar a la presó si la incompleix. Així, els estudis de reincidència a Austràlia calculen els índexs següents:

1. Ràtio de retorn als Serveis Penitenciaris d'aquells que han estat atesos en qualsevol dels serveis d'execució penal.
2. Ràtio de retorn als Serveis Penitenciaris dels que han sortit de presó.
3. Ràtio de retorn als Serveis Penitenciaris dels que han acabat una MPA.
4. Ràtio de retorn a Serveis Penitenciaris dels que han sortit de presó després d'haver acabat els seus programes de rehabilitació o en llibertat condicional.
5. Ràtio de retorn a la presó per un nou delictes menys greu que el que l'havia portat a complir la pena de presó anterior.
6. També fan un altre càlcul per als joves: la ràtio de retorn al sistema de justícia juvenil després d'haver estat detingut i que no se li hagi aplicat cap mesura educativa.

A Austràlia, la taxa de reincidència penitenciària del període 2009-2010 s'ha reduït uns 6,3 punts respecte a la del període 2013-2014, és a dir, s'ha passat d'una taxa de 45,3% a una altra de 39,0% (aquestes taxes fan referència a intervals de dos anys). La tendència en una sèrie històrica de catorze anys d'aquestes taxes de reincidència indica una reducció continuada d'un rang d'aproximadament el 10% (Serveis Penitenciaris del Govern d'Austràlia, 2014). En aquell mateix estudi es va comparar la dinàmica longitudinal de la reincidència penitenciària dels interns que en sortir havien completat els

programes de rehabilitació amb els que no ho havien fet. Es va observar que en els primers es produïa un descens més gran que en els que no ho havien fet –del 12-13%, aproximadament–, però en tots dos casos la tendència era similar (Government of Western Australia, 2014; Deady, 2014).

1.3.2.12 Japó

Segons informacions del Departament de Presons del Ministeri de Justícia del Japó (web oficial del Govern del Japó) obtingudes l'any 2014, havent-hi taxes d'empresonament de prop de 80 interns per cada 100.000 habitants, les taxes de reincidència penitenciària mostren un valor del 57,4% al final del període de 10 anys, i del 40,3% als 5 anys (2002-2007). En aquest informe, que s'edita amb regularitat, no es distingeixen les taxes per tipus de reincidència ni tipus delictius, encara que es fa referència a les taxes d'homes i dones, joves i grans, etc. Tanmateix, en un estudi recent presentat en el Congrés de la IATSO (International Association for Treatment of Sexual Offenders) a Oporto, celebrat l'any 2014, Hazama, Katsuta i Tanaka van informar que els estudis de reincidència dels delinqüents sexuals a 4 anys la taxa és del 16% després de complir les penes de llibertat condicional (Hazama, Katsuta i Tanaka, 2014).

1.3.2.13 Singapur

El Sistema Penitenciari de Singapur, una república de 8 milions d'habitants, publica en la seva memòria estadística anual de 2014 les dades de la reincidència general. El sistema penitenciari conté, aproximadament, uns 10.000 interns (92% homes i 8% dones). La taxa de reincidència general segons les cohorts analitzades és la següent: l'any 2009, el 26,7%; l'any 2010, el 23,6%; i el 2011, el 27,4%. En aquest cas, el temps d'anàlisi de la reincidència penitenciària és de 2 anys.

1.3.2.14 Xina

Segons la informació oficial pública del Govern de la Xina, el sistema penitenciari xinès segueix els principis humanitaris guiats pels principis del marxisme polític, que creu en la possible reforma de les persones –seguint els

procediments educatius, el treball i la resocialització—, i aquesta idea guia l'activitat punitiva en aquest país, en el marc del respecte als drets dels interns.⁹ El mateix document declara que a escala penitenciària es dóna molta importància a la persuasió com a procediment de rehabilitació dins dels centres penitenciaris, així com a la col·laboració d'altres entitats socials en el procés de reinserció postpenal. I comenta que, gràcies a aquesta estratègia, s'ha aconseguit un efecte notable en la reforma dels delinqüents. Segons aquest informe, les taxes de reincidència tenen uns nivells situats entre els més baixos del món, de prop del 8%.

A partir d'informacions independents del Govern (Liang i Wilson, 2008) es poden contrastar les informacions governamentals. Aquests autors van analitzar en clau de reincidència les dues darreres dècades del sistema penitenciari xinès. A banda de posar en qüestió moltes de les declaracions oficials dels responsables del sistema penitenciari (cosa que requeriria una anàlisi que aquí no farem) i donar una visió molt diferent d'aquest mateix sistema penitenciari, segons la qual no es compleixen els mínims del respecte i normes bàsiques que indiquen les legislacions mundials —especialment amb referència a l'obligatorietat del treball, tractes inhumans, etc.—, Liang i Wilson expliquen que la pretesa taxa de reincidència del 6-8% no respon a una avaluació acurada ni representa la realitat d'aquest fenomen: posen en dubte la validesa d'aquestes estimacions per raons relacionades amb la fiabilitat de les dades i la possibilitat d'obtenir dades alternatives a les que es generen des de fonts oficials. Aquests autors indiquen que la taxa d'empresonament actual a la Xina és equivalent a la mitjana de les taxes de la resta del món (hi ha uns 2 milions d'interns en els diferents sistemes de presons i de centres de detenció existents), tot i les diferències dels sistemes d'execució penal i de les presons respecte a altres països.

⁹ www.china.org.cn/e-withe/criminal/8-2.htm

1.3.2.15 Mèxic

Segons una anàlisi dels indicadors del Sistema Judicial Penal, de 2009 a 2012, dotze de cada cent persones que són acusades per un delictes de furt comú i són sentenciades tornen a delinquir i tornen a la presó. El Districte Federal es col·loca com l'entitat local amb el nombre més alt de reincidències, que arriben a un 30%. La taxa de reincidència penitenciària és més alta entre la població d'homes (45,4%) que entre la de dones (6,9%) (dades del Sistema Penitenciario Nacional de la Secretaría de Gobernación de México, 2014).

1.3.2.16 Índia

Els estudis referits a la reincidència a l'Índia es fonamenten en el registre dels antecedents penals dels interns a la presó, més que pròpiament en estudis de reincidència, i indiquen (amb dades de 2013) unes taxes de prop del 77%. Són molt imprecises i poc estandarditzades. Molt probablement inclouen taxes acumulades, ja que s'hi incorporen els interns que abans d'ingressar al centre penitenciari ja tenien altres condemnes (Liu, Heberton i Jou, 2013).

1.3.2.17 Nigèria

Només un estudi de referència informa sobre aquest problema a Nigèria, que és dels pocs països africans en què n'hi ha dades de fàcil accés. A partir de dades oficials, però no del Govern mateix, Abrifor publica un treball que ens permet tenir una idea d'aquest fenomen (Abrifor, 2014). Els resultats van mostrar un augment persistent de la prevalença de la reincidència penitenciària, del 35% el 2007, al 44% el 2008, i al 52,4% l'any 2010. La tendència i el patró de la reincidència mostren que els reincidents homes constitueixen el 88,5% del casos, mentre que les dones constitueixen l'11,5%. La prevalença és més alta entre els joves delinqüents i dins dels grups d'edat de 26-35 anys (54,0%), 36-45 anys (22,2%) i 16-25 anys (21,2%). La tendència i els patrons de crims són majoritàriament el robatori (20,3%), el robatori a mà armada (11,3%) i el robatori amb violència (9,0%). Les dones reincidents van ser condemnades majoritàriament per delictes com ara l'homicidi (10,1%) i

l'intent d'assassinat (6,2%). L'estudi va concloure que hi va haver un augment constant en la prevalença de la reincidència en els darrers cinc anys.

1.3.2.18 Xile

Recentment a Xile s'han publicat resultats sobre la reincidència molt interessants, perquè s'han fet seguint les metodologies habituals en aquest camp. D'aquests estudis (Aedo, 2010; León-Mayer, Cortés i Folino, 2014; Morales *et al.*, 2012), que han estat impulsats per l'administració pública responsable del sistema penitenciari de Xile, es poden resumir algunes dades. En un primer estudi, en què es va registrar la reincidència conjunta de penes pròpies dels serveis de MPA i d'ingrés a presó, el percentatge va ser del 67,74%, i la reincidència estrictament penitenciària va ser del 47,4%. En un segon estudi, amb l'interval de seguiment de 2007 a 2010, la taxa de reincidència penitenciària va ser del 49,5%. Per tipus de delictes comesos en la reincidència, les dades van ser: un 61,3% en delictes de robatori sense violència, un 38,5% de lesions contra les persones, un 28,5% d'homicidi i un 13,3% de delictes sexuals. En aquest mateix estudi, la mitjana de temps que es trigava a reincidir era de 90-100 dies i el percentatge acumulat de la taxa de reincidència en 24 mesos era del 80%, aproximadament (Morales *et al.*, 2012).

1.3.2.19 Argentina

No hem trobat publicacions oficials o referències que incloguin informacions referides a les taxes de reincidència. Les informacions, obtingudes de fonts periodístiques del diari *Clarín* del mes de novembre de 2014 i que citen fonts oficials, indiquen que el sistema penitenciari argentí (federal i provincial) està sobresaturat, amb uns 70.000 presos (a data de 2013) sobre una població aproximada de 40 milions de ciutadans. En un estudi fet pel Centro de Estudios Latinoamericanos sobre Inseguridad y Violencia (CELIV) de la Universidad Nacional de Tres de Febrero, titulat *Delito, marginalidad y desempeño institucional en la Argentina: Resultados de la encuesta de presos condenados*, i publicat el juny de 2014, s'informa que la taxa de reincidència és del 46,5%. El 50% dels reincidents tornen a presó al cap d'un any d'haver-ne sortit. Això no obstant, aquestes dades han estat obtingudes a partir del registre

d'antecedents que consta penitenciarment o judicialment, no d'estudis de reincidència prospectiva. Dos investigadors de la Universitat de La Plata, Folino i Marchiano, indiquen en un estudi que entre 1991 y 2001 es van poder observar taxes del 34% per a una nova condemna i d'un 52% per a una nova denúncia (Folino i Marchiano, 2002).

1.3.2.20 Colòmbia

L'Instituto Nacional de Prisiones de Colombia (INPEC) no fa estimacions de la reincidència postpenitenciària de forma sistemàtica, sinó que ha publicat recentment el nombre d'interns que tenien antecedents delictius, que se situa prop del 13% de la població empresonada actual. De fet, l'estudi que hem esmentat per informar sobre la situació a l'Argentina recull un resum comparatiu en què s'indica que les taxes de reincidència (majoritàriament calculades a partir del registre d'antecedents) són per a Mèxic del 33,3%, per a Perú del 13,1%, per al Salvador del 18,2%, per al Brasil del 49,4% i per a Xile del 52,9%. Probablement, les diferències siguin degudes principalment a problemes en el registre dels antecedents. De fet, als països amb un sistema penitenciari més regulat i controlat –almenys en un sentit administratiu–, que són Xile i el Brasil, les taxes de reincidència són molt més elevades i semblants a les dels països occidentals.

1.3.2.21 Corea del Sud

Segons les estadístiques de l'Agència Nacional de Policia, la taxa mitjana de reincidència policial l'any 2005, agrupant cinc categories delictives (assassinat, robatori, incendi, violació i altres delictes violents), és del 58,3%. La taxa de reincidència ha mostrat un augment continu des de 1990 i va assolir el nivell de gairebé el 70% el 2003, ha disminuït els anys 2004 i 2005, però és massa aviat per dir que la taxa està disminuint de forma permanent. Quant a la taxa de reingrés a presó, les dades anuals de 2006 indiquen una taxa anual del 24,3%, sense més detalls sobre altres indicadors diferencials.

1.3.3 Resum i conclusions

Aquest seguit d'informacions tenen com a intenció mostrar una panoràmica dels estudis de reincidència, especialment els oficials, arreu del món. Més que treure'n conclusions fermes sobre les taxes de reincidència, que en certa manera mostren més concordança de la que podríem esperar atenent a les diferències culturals, socials i jurídiques dels països, aquestes informacions reflecteixen una combinació d'idees, mètodes i resultats que ens indiquen la manca d'uniformitat dels estudis de reincidència. Però a la vegada es pot veure el potencial que tenen les evidències de la reincidència per a la gestió penal i penitenciària.

Cal assenyalar que la comparació de les taxes de reincidència internacionals és complicada i pot portar a conclusions errònies. En primer lloc, cal considerar que els termes referits a la reincidència són variables (nova detenció, nou ingrés a presó, nova condemna) i no sempre són equivalents. En segon lloc, fan servir períodes de seguiment diferents (1, 2, 3 o 5 anys), tot i que ara es proposa fer servir la referència de taxa acumulada als 3 anys o un índex anual de reincidència. En tercer lloc, les lleis, reglaments i normes propis de cada país relatius a l'àmbit penal són diferents i, per tant, porten a presó persones que han comès delictes diferents: en alguns països s'entra a presó per delictes que en altres països impliquen altres mesures penals o que ni tan sols estan tipificats com a delictes. Per exemple, en el sistema espanyol una persona pot complir una pena de presó de pocs dies per impagament d'una multa, però aquest fet no està regulat així en altres països. Això, juntament amb les dinàmiques penitenciàries mateixes, influeix molt en la variabilitat de la taxa de reincidència. En quart lloc, la realitat de l'aplicació de programes d'intervenció i de tractament (programes de reducció del consum de drogues, de formació professional, etc.) no és comuna a tots els països. En aquells on no hi ha tractaments generalitzats a les presons, les taxes de reincidència són més elevades (Latessa, Listwan i Koetzle, 2014). I, a tot això, cal afegir-hi elements de context com poden ser les taxes de criminalitat, l'eficàcia policial i la situació socioeconòmica de cada país, que condiciona l'accés al treball i als subsidis i

les oportunitats formatives, així com altres factors que poden tenir una rellevància important en les taxes de reincidència.

L'interès social recent per la delinqüència violenta (per exemple, la violència contra les parelles o la violència intrafamiliar) ha fet que s'hagin incrementat molt els estudis diversos que requereix el coneixement de les taxes de la reincidència delictiva violenta, i, per això, hi ha nombrosos estudis criminològics, penals, penitenciaris, psicològics i de l'àmbit del treball social que ens refereixen dades de reincidència en aquests tipus de delictes. Una conseqüència molt visible és que la major part d'estudis han incorporat la descripció pròpia de la reincidència violenta de manera diferent de la general. Passa el mateix amb la delinqüència sexual, respecte a la qual es disposa de molts i molt bons estudis de reincidència que ens permeten conèixer la dinàmica d'aquesta tipologia delictiva tan específica i rellevant quant a la seguretat i el benestar social. Aquestes raons han fet que s'hagin incorporat aquestes mesures als estudis generals de la reincidència.

Un estudi recent de Laura Rodríguez (2014, inèdit) ha revisat setze articles publicats en revistes internacionals científiques de criminologia en els darrers tretze anys (des de 2000 fins a 2013) i que aporten dades comparables de reincidència de cinc països occidentals (Regne Unit, Estats Units, Canadà, Alemanya i Espanya). Les mostres oscil·len entre 60 i 9.690 casos (entre els quals predominen els delictes violents, més enllà de la seva prevalença genèrica) referits a població penitenciària (incloent-hi homes i dones) i en els quals s'ha recollit informació relativa a la reincidència penitenciària de tres tipus diferents: la general, la violenta i la sexual. La mitjana de seguiment postexcarceració és de 4 anys amb un rang de variació que va des d'1 any fins a 7 anys. La taula 9 en mostra el resum, amb mitjanes de puntuacions i valors per tipus de reincidència penitenciària.

Taula 9. Comparativa internacional de taxes de reincidència

	Taxa de reincidència general (%)	Taxa de reincidència violenta (%)	Taxa de reincidència sexual (%)
Mitjana de reincidència (%)	40,25	17,95	7,95
Rang de la reincidència	12,35-86,00	8,33-28,90	1,70-15,60
<i>N (estudis)</i>	18	8	12
Estats Units	38,30	9,33	4,17

Regne Unit	39,19	-	9,83
Canadà	33,18	14,85	6,93
Alemanya	51,76	24,96	12,89

Font: adaptat de Rodríguez, 2014.

A més dels estudis oficials de reincidència general, que són els que hem reflectit majoritàriament en aquest capítol, ja hem mencionat que es publiquen molts estudis específics. Aquests estudis s'interessen per la reincidència en funció de tipus de delictes diversos (sexuals, violència contra la parella i familiar, homicidis, terrorisme, etc.), o bé per determinades poblacions (joves, dones, immigrants, minories) i també per subgrups de rellevància especial en la criminologia (com són discapacitats, malalts mentals i toxicòmans). També hi ha estudis referits a l'eficàcia dels tractaments i que analitzen els canvis en la reincidència com a indicador de la seva eficàcia rehabilitadora (Latessa, Listwan i Koetzle, 2014). En els darrers anys ha aparegut un nou tipus d'estudis que s'interessa en la reincidència per avaluar la implantació de noves guies i protocols de valoració del risc de violència i de reincidència (Helmus *et al.*, 2012).

En resum, podem concloure que:

- a) S'està generalitzant el tractament estadísticoanalític dels tipus i les dades de la reincidència. També observem que s'han introduït nous paràmetres i nous índexs de mesura de la reincidència delictiva.
- b) S'està generalitzant el càlcul diferenciat de la reincidència en qualsevol delictes, en delictes violents i en delictes de naturalesa sexual. És a dir, a més de considerar els tipus bàsics de reincidència (policial, judicial, penal i penitenciària), els estudis s'interessen per formes més o menys greus de delinqüència.
- c) S'admeten diferents formes de recollir la informació útil en els estudis, De manera que s'accepten dades provinents d'autoinformes, denúncies, sentències, registres penitenciaris, etc.
- d) Es treballa en intervals d'anàlisi de la reincidència de tres anys com a referència, perquè en la major part d'estudis s'ha observat que és en aquest període que la prevalença de la reincidència supera el 90%.

- e) S'accepta que una persona que no ha reincidit en un interval d'entre set i deu anys després d'haver complert una mesura penal pot ser considerada com a primària en el delictes.
- f) Cal distingir entre els *antecedents* i la *reincidència*. Segons aquest criteri, la reincidència és un fenomen que s'ha d'analitzar de forma prospectiva per tal de garantir la validesa de les dades i les estimacions.
- g) S'observa una relació proporcional entre les taxes d'empresonament i les taxes de reincidència.
- h) Les recerques oficials i les que de forma independent publiquen les revistes científiques acreditades mostren una relativa concordança.
- i) Malgrat les imprecisions, els resultats dels estudis de reincidència tenen un nivell de validesa acceptable.
- j) Hi ha molts països que no publiquen dades de reincidència dels seus sistemes d'execució penal.
- k) Cada cop hi ha més països que incorporen les dades judicials, penitenciàries i policials a la resta de dades d'interès públic, i, per tant, aquestes dades són gestionades per serveis d'estadístiques, com també ho són les sanitàries, les educatives, etc.

L'anàlisi moderna de la reincidència és més que una simple constatació de la prevalença dels delinqüents que reiteren la seva conducta delictiva. Està orientada a conèixer la realitat dels delinqüents que, un cop identificats com a tals, condemnats i havent complert les penes corresponents, tornen a reiterar les seves conductes delictives. Aquest concepte de reincidència és el que s'ha consolidat en la investigació criminològica (Nakamura i Bucklen, 2014). El següent pas, la reducció de la reincidència, és una tasca combinada de moltes agències i serveis diferents que participen en la política criminal. En aquesta activitat s'impliquen molts actors i la delimitació de l'èxit de les seves accions s'ha de valorar a partir d'un important conjunt d'indicadors de reincidència, i no sobre la base d'un únic valor percentual com s'acostuma a considerar.

2. La recerca

Aquest estudi actualitza les taxes de reincidència penitenciària publicades anteriorment pel Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Redondo, Funes i Luque, 1993; Luque, Ferrer i Capdevila, 2004; Capdevila *et al.*, 2009). Com en els estudis previs, la recerca actual se centra en els interns que han sortit de presó, als quals se'ls fa un seguiment documental per veure si han reingressat en un centre penitenciari català després de la data d'excarceració.

Com en les ocasions anteriors, les dades de la recerca s'han extret del SIPC (sistema informàtic penitenciari català). A diferència dels estudis anteriors, aquesta vegada també s'ha disposat de la informació que proporciona la base de dades del RisCanvi, eina implementada per a l'avaluació i gestió del risc de comportaments violents i trencaments de condemna en la població penitenciària.

2.1 Finalitat

La recerca aporta a la Direcció General de Serveis Penitenciaris una informació actualitzada sobre l'índex de reincidència penitenciària i els factors que s'hi relacionen. La seva finalitat és aproximar l'Administració penitenciària a alguns dels factors relacionats amb la reincidència que poden dependre de la seva gestió i aportar-hi elements de reflexió respecte a les possibles actuacions per prevenir-la.

2.1.1 Objectius

1. Actualitzar la taxa de reincidència de 2008.
2. Revisar la literatura espanyola i internacional per actualitzar els estudis, les dades i altres innovacions que s'hagin pogut fer sobre el tema.
3. Comparar el perfil de la població excarcerada l'any 2010 amb el de les poblacions estudiades en les recerques anteriors.

4. Actualitzar el perfil personal, penal i penitenciari de les persones reincidents en comparació de les no reincidents, amb la inclusió de les noves variables recollides arran de la implementació del RisCanvi.
5. Comparar el perfil de les persones que han sortit en llibertat condicional amb el perfil de les persones que han sortit en llibertat definitiva. En aquest últim grup, diferenciar les persones que han sortit en primer i segon grau de les persones que han sortit en tercer grau i de les persones que no han estat classificades durant la condemna.
6. Estudiar com a grups específics el col·lectiu d'estrangers i el de dones.

2.1.2 Hipòtesis

S'espera trobar una taxa de reincidència més elevada que en l'estudi anterior (40,3%) atès que han continuat augmentant el percentatge d'estrangers a les presons i els efectes de la crisi econòmica.

2.2 Metodologia

La metodologia de la recerca es basa en la recollida i explotació quantitativa de les dades obtingudes a través de l'aplicació SIPC i de la base de dades RisCanvi.

2.2.1 Població i mostra

L'objecte d'estudi ha estat tota la població penitenciària de Catalunya que va acabar la condemna de presó l'any 2010. Després de la depuració de casos, la població estudiada s'ha establert en $N = 3.414$ subjectes. S'ha fet un seguiment de tots els casos fins a 31 de desembre de 2013 per tal de registrar si hi ha hagut reingressos a presó. El període de seguiment per determinar la reincidència és, per tant, d'una mitjana de 3,5 anys, amb un mínim de 3 anys i un màxim de 4 anys de seguiment.

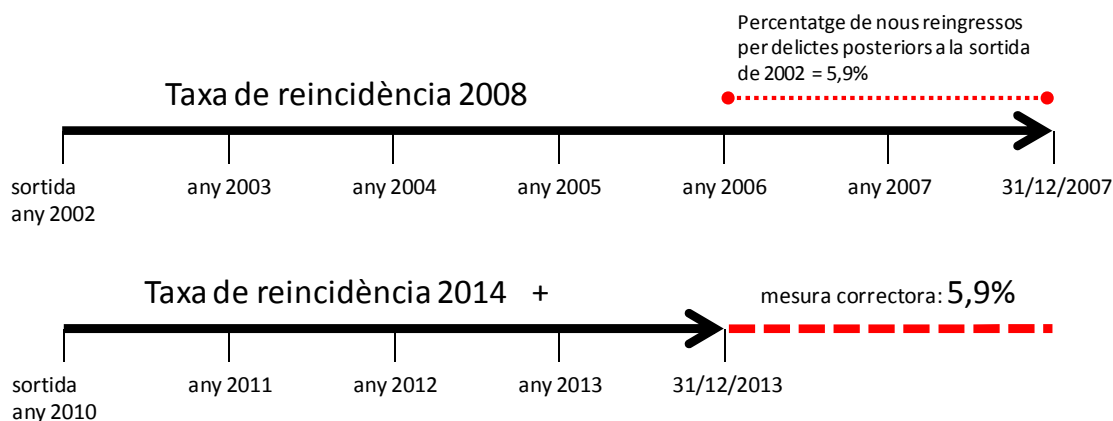
Cal recordar que en l'últim estudi el període de seguiment va ser d'una mitjana de 5,5 anys (mínim 5 anys i màxim 6 anys). La raó per la qual en aquesta

ocasió s'ha reduït el seguiment de la reincidència ha estat per poder disposar de les dades de l'avaluació i gestió del risc que recull l'aplicació RisCanvi, eina que va començar a implementar-se l'any 2010.

Per poder mantenir les comparacions amb estudis anteriors s'ha procedit a establir una mesura correctora de la taxa de reincidència penitenciària actual que igualés el període de seguiment a la mitjana de 5,5 anys dels estudis anteriors. Aquesta mesura correctora ha consistit a calcular el percentatge de població penitenciària que en l'estudi anterior va entrar a presó entre 2006 i 2008 (en els anys quart i cinquè de seguiment) per un delictes posterior a l'excarceració. Aquest percentatge, que és del 5,9%, és la mesura correctora que hem sumat als resultats de la taxa general actual, així com a les taxes específiques, per poder fer comparables els resultats.

Tot i que aquesta mesura correctora no deixa de ser una estimació i pot estar sotmesa a un marge d'error, el fet que en l'estudi actual s'hagi treballat amb població, i no amb mostra, compensa aquest biaix eventual.

Gràfic 14. Construcció de la mesura correctora de la taxa de reincidència 2014 a partir dels resultats de la taxa de reincidència 2008

2.2.2 Variables estudiades

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Variabls identificatives			
Grup d'estudi	Tipus de sortida/excarceració l'any 2010	1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = Llibertat definitiva en 1r/2n grau 2 = Llibertat definitiva en 3r grau 3 = Llibertat condicional 4 = No classificats
NIS	Número d'identificació sistemàtica	10 dígits, alfanumèrica	
CIC	Codi d'identificació català	8 dígits, alfanumèrica	
Variabls personals			
Data naixement	Data de naixement	dd/mm/aaaa, data	
Sexe	Sexe	1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = Home 2 = Dona
Nacionalitat	País del qual té la nacionalitat	3 dígits, categòrica politòmica	
Estrangeria	Construïda a partir de <i>Nacionalitat</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = Espanyola 2 = Estrangera
Àrea geogràfica de procedència	Construïda a partir de <i>Nacionalitat</i>	1 dígit, categòrica politòmica	2 = UE 3 = Resta d'Europa 4 = Magrib 5 = Resta d'Àfrica 6 = Amèrica Central i del Sud 7 = Àsia 8 = Resta del món
Expedient d'expulsió	Consta expedient d'expulsió per ser estranger irregular?	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Moment expedient d'expulsió	Si l'expedient d'expulsió s'ha incoat o tramitat abans o després de la <i>Data de sortida 2010</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = Anterior o igual a la <i>Data de sortida 2010</i> 2 = Posterior a la <i>Data de sortida 2010</i>
Residència a Catalunya	Manca, o no, de residència a Catalunya (perquè no en té o perquè hi resideix fora)	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Residència a Catalunya 2 = Sense domicili / fora de Catalunya 9 = No consta
Idioma castellà	Coneixement del castellà	1 dígit, categòrica politòmica	0 = No l'entén 1 = L'entén 2 = S'hi expressa 9 = No consta

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Idioma català	Coneixement del català	1 dígit, categòrica politòmica	0 = No l'entén 1 = L'entén 2 = S'hi expressa 9 = No consta
Nombre de fills	Nombre de fills	2 dígits, numèrica	
Nivell d'estudis	Nivell d'estudis que figura al SIPC	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Analfabet 2 = 1r nivell etapa instrumental 3 = 2n nivell etapa instrumental 4 = 3r nivell etapa instrumental 5 = ESO/equivalent 6 = Batxillerat/equivalent 7 = Universitat/equivalent 8 = Formació no reglada /altres 9 = No consta
Variables penals			
Data primer ingrés a presó	Data del primer ingrés en un centre penitenciari, sigui com a preventiu o com a penat	dd/mm/aaaa, data	
Nombre d'ingressos anteriors	Nombre d'ingressos previs a la pena base	2 dígits, numèrica	
Ingressos anteriors a presó	Construïda a partir de <i>Nombre d'ingressos anteriors</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Nombre d'ingressos posteriors	Nombre d'ingressos posteriors a la pena base	2 dígits, numèrica	
Ingressos posteriors a presó	Construïda a partir de <i>Nombre d'ingressos posteriors</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Nombre d'antecedents a MPA	Nombre de causes anteriors a MPA (JOVO)	2 dígits, numèrica	
Antecedents a MPA	Construïda a partir de <i>Nombre d'antecedents a MPA</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Nombre total antecedents	Construïda a partir de <i>Nombre d'ingressos anteriors</i> i <i>Nombre d'antecedents a MPA</i>	2 dígits, numèrica	
Antecedents	Construïda a partir de <i>Ingressos anteriors a presó</i> i <i>Antecedents a MPA</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Delicte principal pena base	Delicte que consta com a principal en la pena base	4 dígits, categòrica politòmica	

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Categoria delictes principal pena base	Construïda a partir de <i>Delictes principal pena base</i>	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Contra les persones 2 = Contra la llibertat sexual 3 = Contra la propietat 4 = Drogues 5 = Trànsit 6 = Altres 9 = No consta
Violència delictes principal pena base	Construïda a partir de <i>Delictes principal pena base</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = Violent 2 = No violent
Data delictes principal pena base	Data en la qual va cometre el delictes principal de la pena base	dd/mm/aaaa, data	
Tipus de pena	Tipus de pena per la qual ha estat a presó	1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = Presó 2 = Mesura de seguretat 3 = Responsabilitat personal subsidiària 4 = Localització permanent / caps de setmana
Dies de condemna	Dies de compliment real de la pena base	5 dígits, numèrica	
Temps de condemna	Construïda a partir de <i>Dies de condemna</i>	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Condemna molt llarga (més de 5 anys) 2 = Condemna llarga (de 3 a 5 anys) 3 = Condemna curta (fins a 3 anys)
Ordre de protecció a la víctima	Hi ha una OPV activada sobre ell	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Responsabilitat civil	Té imposada responsabilitat civil	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí 9 = No consta
Variables penitenciàries			
Presó preventiva	Ha complert presó com a preventiu per aquesta pena base	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Data ingrés preventiu	Si hi ha ingrés preventiu	dd/mm/aaaa, data	
Llibertat provisional	Ha sortit en llibertat provisional	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Tipus d'ingrés penat	Tipus d'ingrés com a penat	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Ingrés de llibertat 2 = Ingrés voluntari 3 = Altre tipus d'ingrés
Data inici compliment	Data d'inici del compliment	dd/mm/aaaa, data	
Data llibertat definitiva	Data de compliment definitiu	dd/mm/aaaa, data	

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Data de sortida 2010	Data de sortida/excarceració, ja sigui en llibertat condicional (LC) o en llibertat definitiva (LD)	dd/mm/aaaa, data	
Tipus sortida en LD	Última classificació abans de sortida en LD	1 dígit, categòrica politòmica	1 = LD de 1r grau 2 = LD de 2n grau 3 = LD de 3r grau comú 4 = LD de 3r grau restringit 5 = LD d'altre 3r grau
Tipus sortida en LC	Modalitat de LC concedida	1 dígit, categòrica politòmica	1 = LC art. 192 RP 2 = LC art. 205 RP 3 = LC art. 91.2 CP 4 = LC art. 196.1 (edat) 5 = LC art. 196.2 (malaltia) 6 = LC art. 197 (país origen)
Revocació LC	Revocació en el cas de sortida en LC	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Classificació inicial	Classificació inicial de la pena base	1 dígit, categòrica politòmica	1 = 1r grau o art. 10 LOGP 2 = 2n grau 3 = 3r grau
Data 3r grau	Data del primer pas a 3r grau	dd/mm/aaaa, data	
Nombre de regressions a 1r grau	Nombre de regressions a 1r grau durant la pena base	2 dígits, numèrica	
Nombre de regressions a 2n grau	Nombre de regressions a 2n grau durant la pena base	2 dígits, numèrica	
Nombre total de regressions	Construïda a partir de <i>Nombre de regressions a 1r grau</i> i <i>Nombre de regressions a 2n grau</i>	3 dígits, numèrica	
Valoracions SAM	Nombre de valoracions total del SAM en la pena base	2 dígits, numèrica	
Valoracions SAM C i D	Nombre de valoracions amb C o D del SAM en la pena base	2 dígits, numèrica	
Percentatge valoracions SAM C i D	Construïda a partir de <i>Valoracions SAM</i> i <i>Valoracions SAM C i D</i>	3 dígits (2 decimals), numèrica	
Nombre de dependències	Nombre total de dependències diferents (cel·les) durant la pena base	3 dígits, numèrica	
Trasllat fora Catalunya	Trasllat a un centre penitenciari fora de Catalunya durant la pena base	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Gaudiment de permisos ordinaris	Gaudiment de permisos ordinaris durant la pena base	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Data primer permís ordinari	Data del primer permís ordinari de la pena base	dd/mm/aaaa, data	

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Trencaments	Evasió, no retorn o detenció durant permís en la pena base	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Nombre d'incidents molt greus	Nombre d'incidents molt greus (art. 108 RP) durant el compliment de la pena base	2 dígits, numèrica	
Nombre d'incidents greus	Nombre d'incidents greus (art. 109 RP) durant el compliment de la pena base	2 dígits, numèrica	
Variabls del RisCanvi			
Delicte base violent (1)	Ús de violència física, coerció o amenaces en el moment de cometre el delicte base	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Edat en el moment del delicte base (2)		1 dígit, categòrica politòmica	1 = Fins a 22 anys 2 = De 23 a 28 anys 3 = Més de 28 anys
Intoxicació durant la comissió del delicte base (3)	L'individu havia consumit una quantitat significativa de drogues o alcohol en un temps proper a la comissió del delicte base (per exemple, entre una hora i uns minuts abans), o bé durant la mateixa comissió del delicte	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Víctimes amb lesions (4)	Nombre de víctimes amb lesions físiques o psicològiques de gravetat moderada o severa, és a dir, que hagin requerit atenció professional	1 dígit, categòrica politòmica	1 = 0 víctimes 2 = 1 víctima 3 = Més d'1 víctima
Durada de la pena (5)	Durada total de la pena efectiva actual que compleix en conjunt (que podria ser el resultat de l'acumulació de diverses condemnes)	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Fins a 2 anys 2 = De 2 a 6 anys 3 = Més de 6 anys
Temps ininterromput a presó (6)	Suma, en dies, del temps d'estada a presó des del darrer ingrés de llibertat, ingrés voluntari o retorn de permís/sortida, fins a la data de l'avaluació	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Fins a 1 any 2 = D'1 a 3 anys 3 = Més de 3 anys
Història de violència (7)	Antecedents de conducta violenta en la comunitat previs al delicte base. S'entén per violència l'acció que produeix un dany real o l'intent o amenaça de danyar una persona o més. S'inclouen en aquesta definició les agressions sexuals i/o físiques, els comportaments amenaçadors clars i la destrucció d'objectes	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Inici de l'activitat delictiva o violenta (8)	Edat del subjecte en el moment del primer delicte o incident violent conegut	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Fins a 16 anys 2 = De 17 a 30 anys 3 = Més de 30 anys

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Increment de la freqüència, gravetat i diversitat dels delictes (9)	Per exemple, comissió d'un nombre més gran de delictes en menys temps, de diferents tipus de delictes, o agreujament de delictes no violents a delictes violents	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Conflictes amb altres interns (10)	Genera discussions o baralles, provoca o rep provocacions o pressions per part d'altres companys o utilitza estratègies inadequades per relacionar-se amb altres interns. <i>Considerar l'empresonament actual</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Incompliment de mesures penals (11)	Ha incomplert una mesura penal imposada o la supervisió establerta durant el seu compliment. <i>Considerar l'empresonament actual</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Expedients disciplinaris (12)	Faltes disciplinàries greus o molt greus i altres problemes d'ajust institucional a la presó. <i>Considerar l'empresonament actual o els previs</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Evasions, trencaments i incompliments (13)	<i>Considerar l'empresonament actual o els previs</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Regressió de grau (14)	Evolució negativa en relació amb el tractament penitenciari. <i>Considerar l'empresonament actual o els previs</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Trencament de permisos (15)	L'intern ha gaudit de permisos de sortida i ha incomplert les normes que regulen aquests permisos. <i>Considerar l'últim empresonament</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Desajust infantil (16)	Problemes de comportament en la infància o un patró de mala conducta habitual (per exemple, baralles amb els companys o mal comportament a la llar). Baix rendiment escolar (amb molts suspensos), absentisme escolar o abandonament de l'escola	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Distància entre la seva residència habitual i el centre penitenciari (17)	La residència on anirà el subjecte (amb motiu de la seva sortida en llibertat, de permis, etc.) es troba allunyada del centre penitenciari	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Fins a 100 km 2 = De 100 a 300 km 3 = Més de 300 km
Nivell educatiu (18)	Grau acadèmic assolit, nivell d'estudis acabats	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Baix (educació primària) 2 = Mitjà (secundària o cicles formatius) 3 = Alt (superior o universitària)
Problemes relacionats amb l'ocupació (19)	Atur crònic, inestabilitat laboral o molts treballs previs que duren poc temps. Dificultats d'inserció laboral. Es nega a buscar feina, és acomiadat freqüentment o l'abandona amb facilitat. <i>Considerar tota la vida de l'individu</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Manca de recursos econòmics (20)	Nivell econòmic estimat en l'últim any o abans del seu ingrés en el cas que hagi estat més de 12 mesos en el centre penitenciari	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Absència de plans viables de futur (21)	Plans de futur poc realistes o poc viables, absència de planificació a mitjà i llarg termini	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Antecedents delictius en la família d'origen (22)	Familiars de primer o segon grau (o anàlegs) que han portat a terme conductes antisocials o delictives	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Socialització o criança problemàtica en la família d'origen (23)	Les relacions familiars en la família d'origen s'han caracteritzat per la indiferència, l'hostilitat o l'ús freqüent dels càstigs	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Manca de suport familiar i social (24)	Manca de xarxa social, de relacions satisfactòries i de suport o d'un contacte regular amb familiars i amics. <i>Considerar l'últim any, incloent-hi el moment de l'avaluació</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Pertinença a bandes delictives o té amics delinqüents (25)	És membre d'una banda organitzada relacionada amb activitats delictives o es vincula amb xarxes criminals. <i>Considerar el moment actual</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Pertinença a grups socials de risc delictiu, diferents d'una banda delictiva (26)	Pertany a grups socials que poden estar en risc de cometre actes delictius. <i>Considerar el moment actual</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Rol delictiu destacat (27)	En el seu entorn immediat o cercle de familiars, amics, coneguts i veïns destaca pels seus delictes i és respectat en la subcultura delictiva. <i>Considerar el moment actual</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Víctima de violència de gènere (en cas de dones) (28)	La interna és víctima de violència física, sexual o psicològica per part de la seva parella o exparella. <i>Considerar l'últim any, incloent-hi el moment de l'avaluació</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Càrregues familiars actuals (29)	El subjecte té sota la seva responsabilitat la cura de familiars, per exemple, fills menors, pares majors o familiars malalts. <i>Considerar el moment actual</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Abús o dependència de les drogues i/o alcohol (30)	Consum de drogues, legals o il·legals, que interfereix negativament en diferents aspectes de la seva vida (familiar, laboral i social) o de la seva salut física. <i>Considerar l'últim any</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Trastorn mental sever (32)	En algun moment de la vida, al subjecte que es valora se li ha diagnosticat un trastorn mental sever, d'acord amb el DSM-IV (APA, 1994), el CIE-10 (OMS, 1992) o les seves versions actualitzades	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Comportament sexual promiscu i de risc, o parafília (33)	Promiscuïtat sexual de risc, hipersexualitat irresponsable, conducta sexual violenta. També desviació, anomalia, perversió sexual o trastorn de la preferència sexual. <i>Considerar tota la vida de l'individu</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Resposta limitada al tractament psicològic o psiquiàtric (34)	El subjecte ha rebut tractament psicològic o psiquiàtric (o farmacològic), o per consum abusiu de substàncies, i no hi ha mostrat adherència o els resultats han estat pobres. <i>Considerar l'últim any</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Trastorn de personalitat relacionat amb la ira, la impulsivitat o la violència (35)	Compleix els criteris DSM-IV o CIE-10 per a un trastorn de personalitat del Clúster B, o presenta de forma habitual i general ira, impulsivitat o comportament violent. <i>Considerar tota la vida de l'individu</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Pobre afrontament de l'estrès (36)	Tendència a experimentar un alt nivell d'estrès. Manca de recursos cognitius i conductuals per afrontar (reduir, minimitzar, dominar o tolerar) les demandes internes i externes d'una determinada situació estressant. <i>Considerar el moment actual</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Intents o conductes d'autolesió (37)	Conductes autolítiques, com ara autolesions o intents suïcides, que hagin posat en risc la seva vida o integritat física, independentment de la seva intenció. <i>Considerar qualsevol moment de la seva vida</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Actituds procriminals, valors antisocials o hostilitat (38)	Actituds manifestes de naturalesa antisocial, pròpies de subcultures delictives que donen suport o justifiquen explícitament l'ús de la violència i el comportament delictiu. Considerar les actituds sàdiques, homicides, paranoides, xenòfobes, misògines o masclistes, que no es deriven d'un trastorn mental	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Baixa capacitat mental i intel·ligència (39)	Rendiment inadequat en les tasques noves i en els processos que requereixen aprenentatges. Domini escàs del llenguatge, encara que coneix la llengua que es parla al centre. No mostra bona comprensió lectora, ni és eficaç en el seguiment d'instruccions escrites	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Fins a 85 2 = Més de 85

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Temeritat (40)	Disposició temperamental que provoca una aparent necessitat crònica de realitzar activitats de risc, tenir experiències noves i rebutjar l'activitat rutinària o aïllada. Preferència per activitats en grup i per tenir companys semblants a ell	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Impulsivitat i inestabilitat emocional (41)	Disposició a mostrar fluctuacions dramàtiques en l'estat d'ànim o en el comportament en general. Propensió a reaccionar de manera exagerada, sobtada i explosiva, tant conductualment com emocionalment. Porta un estil de vida caracteritzat per la inestabilitat en les relacions interpersonals, la feina o les seves residències	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Hostilitat (42)	Disposicions i actituds desfavorables i comportaments agressius amb els altres. Se sent atacat fàcilment i s'enfada o es posa agressiu per trivialitats		
Irresponsabilitat (43)	Disposició a no complir amb les seves obligacions o compromisos amb els altres. Dificultats per a la presa de decisions i per a l'adquisició i compliment dels compromisos i responsabilitats propis de la seva edat. Pot mostrar un estil de vida parasitari sobre el seu entorn immediat. No accepta la responsabilitat de les seves pròpies accions, incloent-hi les activitats delictives per les quals ha estat processat o condemnat	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Risc de violència autodirigida	Valoració algorítmica dels ítems anteriors relacionats amb la possibilitat de tenir comportaments autolítics	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Baix 2 = Mitjà 3 = Alt
Risc de violència intrainstitucional	Valoració algorítmica dels ítems anteriors relacionats amb la possibilitat de tenir conductes violentes dins del centre penitenciari	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Baix 2 = Mitjà 3 = Alt
Risc de reincidència violenta	Valoració algorítmica dels ítems anteriors relacionats amb la possibilitat de cometre un nou delictes violent quan surti del centre penitenciari	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Baix 2 = Mitjà 3 = Alt
Risc de trencament de condemna	Valoració algorítmica dels ítems anteriors relacionats amb la possibilitat d'incomplir permisos penitenciaris o altres beneficis si se li concedeixen	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Baix 2 = Mitjà 3 = Alt

Variables de la reincidència

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Reingrés per delictes anterior	Reingrés a presó per delictes anterior a la sortida de la pena base	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Reincidència SIPC	Reingrés a presó per delictes posterior a la sortida de la pena base	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Delictes principals reingrés SIPC	Delictes principals del reingrés (SIPC)	4 dígits, categòrica politòmica	
Categoria delictes principals reingrés SIPC	Construïda a partir de <i>Delictes principals reingrés</i>	1 dígit, categòrica politòmica	1 = Contra les persones 2 = Contra la llibertat sexual 3 = Contra la propietat 4 = Drogues 5 = Trànsit 6 = Altres 9 = No consta
Violència delictes principals reingrés SIPC	Construïda a partir de <i>Delictes principals reingrés</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = Violent 2 = No violent
Data delictes principals reingrés SIPC	Data en la qual va cometre el delictes principals del reingrés (SIPC)	dd/mm/aaaa, data	
Data d'ingrés o detenció reingrés SIPC	Data d'ingrés o detenció per reingrés SIPC	dd/mm/aaaa, data	
Tipus de pena reingrés SIPC	Tipus de pena per la qual ha estat a presó per reingrés SIPC	1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = Presó 2 = Mesura de seguretat 3 = Responsabilitat personal subsidiària 4 = Localització permanent / caps de setmana
Data delictes principals reincidència MEPC	Data en la qual va cometre el delictes principals de la reincidència en MEPC	dd/mm/aaaa, data	
Delictes principals reincidència MEPC	Delictes principals pel qual té més condemna en la reincidència en MEPC	4 dígits, categòrica politòmica	
Nombre reincidències MEPC	Nombre total de reincidències en MEPC	2 dígits, numèrica	
Programa reincidència MEPC	Programa que s'ha aplicat en la reincidència en MEPC	4 dígits, categòrica politòmica	1 = Treballs en benefici de la comunitat 2 = Programa formatiu 3 = Tractament ambulatori 4 = Altres
Data programa reincidència MEPC	Data d'inici del programa aplicat en la reincidència en MEPC (no la data d'alta)	dd/mm/aaaa, data	
Reincidència violenta	Té alguna reincidència amb delictes violent (totes, no només la primera)	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Data de la reincidència violenta	Data del delictes de la reincidència violenta	dd/mm/aaaa, data	

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Reincidència	Construïda a partir de <i>Nombre reincidències SIPC</i> i <i>Nombre reincidències MEPC</i>	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Temps que triga a reincidir (en dies)	Construïda a partir de <i>Data de sortida/excarceració</i> i <i>Data delictes principal reincidència</i>	5 dígits, numèrica	

2.2.3 Treball de camp

El treball de camp es va realitzar amb deu treballadors seleccionats entre l'equip de recerca i la borsa d'investigadors que el CEJFE ha anat confeccionant al llarg del temps. Els treballadors van rebre una formació inicial per tal de conèixer els objectius de la recerca, el contingut de les variables que s'hi havien de recollir i els conceptes bàsics de funcionament de l'aplicació SIPC. Durant el procés també es va fer un seguiment del treball de camp a través de reunions setmanals que servien per avaluar incidències i unificar criteris.

La setmana anterior a la incorporació de tots els treballadors de camp, es va fer un pilotatge amb l'objectiu de comprovar possibles problemes no previstos en el disseny de la plantilla de recollida de dades (vegeu annex 1), així com per establir l'ordre d'extracció de dades més adient per agilitzar el procés.

La recollida de dades del SIPC es va fer de forma manual per parelles. En cada parella, un dels treballadors consultava les dades i les dictava, mentre que el seu company les introduïa al formulari creat amb el Data Entry per SPSS. En tot moment, els treballadors de camp disposaven d'un coordinador per tal de resoldre els dubtes i les incidències que s'hi anaven presentant. Al final de cada jornada es feia una còpia de seguretat de totes les dades.

La jornada de treball va ser d'un màxim de cinc hores amb l'objectiu d'evitar els errors a causa de fatiga davant de la pantalla. A més, també es va establir un sistema de rotació en les parelles de treballadors per garantir l'homogeneïtat en la manera d'extreure les dades.

Es va fer una validació del 10% dels casos (343 subjectes) seleccionats aleatòriament. Això vol dir que d'aquest percentatge de casos es van recollir

dues vegades les dades per part de persones diferents a fi de validar-ne els resultats obtinguts. La meitat d'aquestes validacions es van dur a terme en les dues primeres setmanes de treball per tal de detectar errors o criteris diferents entre els treballadors. La finalitat del procés de validació és garantir la fiabilitat de les dades.

Amb la base de dades ja emplenada, es va comprovar que cap variable donés significació en les correlacions bivariades de Pearson entre el treballador de camp i la resta de variables. Els resultats van ratificar que no hi havia associació.

Pel que fa a les dades de l'aplicació RisCanvi, es van obtenir en una explotació específica facilitada pel servei informàtic de la DGSP en format Excel. Per a cada intern es va identificar l'última avaluació feta abans de la data d'excarceració i es van prioritzar les avaluacions completes¹⁰ davant de les *screening*.¹¹ El RisCanvi va començar a implementar-se a tots els centres penitenciaris justament el 2010, fet que explica que només en el 19,2% dels casos es disposi de les variables d'avaluació del risc (el 12,0% amb avaluació completa i el 7,2% amb avaluació *screening*).

El treball de camp es va dur a terme entre els mesos de febrer i maig de 2014.

2.2.4 Anàlisi de les dades

Les tècniques i proves d'anàlisi estadística utilitzades han estat: freqüències, taules de contingència amb els tests khi quadrat de Pearson (χ^2) i Phi i V de Cramer, la prova t de Student per mesurar la diferència de les mitjanes i l'anàlisi de la variància per a mostres independents (ANOVA).

¹⁰ L'escala RisCanvi complet està formada per 43 factors agrupats en les àrees següents: criminals; personals i biogràfiques; socials i familiars; clíniques i de personalitat, i només es passa a persones amb delictes violents o comportaments de risc detectats amb l'*screening*.

¹¹ L'escala RisCanvi *screening* és una escala de cribratge que permet discriminar els subjectes de baix risc dels que són d'alt risc. Consta de 10 factors de risc, s'aplica a tota la població penitenciària i permet discriminar els casos en els quals s'haurà de passar el RisCanvi complet per esbrinar característiques específiques dels subjectes i afinar el nivell de risc.

També s'han fet anàlisis multivariades. Per una banda, l'anàlisi factorial amb la matriu de correlacions de Kaiser-Meyer-Olkin, la prova de Bartlett, el mètode de rotació Varimax i la prova de fiabilitat amb el model Alfa de Cronbach. Finalment, s'ha dut a terme una anàlisi de conglomerats en dues fases amb tractament de valors atípics.

2.2.5 Calendari de la recerca

2014 i 2015 - Mes	1-2	3-4	5-6	7-8	9	10	11	12	1-2	3
Concreció de l'encàrrec, recerca de dades i disseny de la recerca, presa de decisions										
Conformació de l'equip de recerca. Repartiment de tasques. Presentació del projecte										
Recull bibliogràfic										
Treball de camp. Pilotatge i buidatge										
Depuració i explotació de dades										
Discussió de resultats										
Elaboració de l'informe final										
Presentació de resultats										

3. La població excarcerada l'any 2010

3.1 Perfil general de la població excarcerada

Com és el perfil de l'excarcerat l'any 2010?

La taula 10 recull la relació descriptiva de les variables personals, socials, penals i penitenciàries de les persones que van sortir de presó l'any 2010.

Taula 10. Les característiques de la població excarcerada l'any 2010

Variables categòriques	Categoria	N	% vàlid
Variables personals i socials			
Sexe	Home	3.130	91,7
	Dona	284	8,3
Nacionalitat	Espanyola	1.939	56,8
	Estrangera	1.474	43,2
Àrea geogràfica de procedència	Unió Europea	328	22,3
	Resta d'Europa	119	8,1
	Magrib	513	34,8
	Resta d'Àfrica	105	7,1
	Amèrica Central i del Sud	325	22,1
	Àsia	83	5,6
	Resta del món	0	0,0
Expedient d'expulsió (estrangers)	Sí	199	17,3
	No	948	82,7
Residència	Sense domicili / fora Catalunya	278	8,1
	Resideix a Catalunya	3.136	91,9
Nivell d'estudis	Primària	1.606	51,9
	ESO/equivalent	1.161	37,5
	Batxillerat/equivalent	202	6,5
	Universitat/equivalent	126	4,1
Coneixement del català	No l'entén	843	34,2
	L'entén	795	32,3
	S'hi expressa	826	33,5
Coneixement del castellà	No l'entén	92	3,6
	L'entén	448	17,3
	S'hi expressa	2.047	79,1
Nombre de fills	No té fills	664	28,1
	1 o 2 fills	1.259	53,2
	3 fills o més	442	18,7

Variables categòriques	Categoria	N	% vàlid
Variables penals			
Ingressos penitenciaris anteriors	Sí	1.211	35,5
	No	2.203	64,5
Nombre d'ingressos anteriors	Més de 5 anteriors	130	3,8
	De 2 a 5 anteriors	539	15,8
	1 ingrés anterior	542	15,9
	Sense antecedents	2.203	64,5
Delicte principal de la pena base	Contra les persones	548	16,1
	Contra la llibertat sexual	81	2,4
	Contra la propietat	1.409	41,3
	Drogues	609	17,9
	Trànsit	227	6,7
	Altres	535	15,7
Violència en el delicte principal	Violent	1.001	29,4
	No violent	2.408	70,6
Temps de condemna	Menys de 2 anys	1.766	51,7
	De 2 a 5 anys	963	28,2
	5 anys o més	685	20,1
Tipus de pena	Presó	2.723	79,9
	RPS	684	20,1
OPV	Sí	329	9,6
	No	3.085	90,4
Responsabilitat civil	Sí	1.038	66,7
	No	518	33,3
Variables penitenciàries			
Presó preventiva	Sí	1.297	39,9
	No	1.951	60,1
Llibertat provisional	Sí	701	20,5
	No	2.713	79,5
Tipus d'ingrés com a penat	Ingrés de llibertat	2.676	78,4
	Altres tipus d'ingrés	146	4,3
	Ingrés voluntari	592	17,3
Regressions de grau penitenciari	Sí	656	24,0
	No	2.083	76,0
Nombre d'ubicacions en dependències diferents	20 dependències o més	621	18,2
	De 10 a 19 dependències	779	22,8
	De 5 a 9 dependències	931	27,3
	D'1 a 4 dependències	1.083	31,7
Traslats fora de Catalunya	Sí	241	7,1
	No	3.173	92,9
Gaudiment de permisos ordinaris	Sí	1.593	46,7
	No	1.821	53,3
Trencaments de compliment de condemna	Sí	201	5,9
	No	3.213	94,1

Variables categòriques		Categoria	N	% vàlid	
Incidents durant la pena base		Sí	1.171	34,3	
		No	2.243	65,7	
Tipus de sortida de la presó		Llibertat definitiva 1r/2n grau	1.309	38,3	
		Llibertat definitiva 3r grau	699	20,5	
		Llibertat condicional	720	21,1	
		No classificat	686	20,1	
Variables quantitatives			N	Mitjana	DT
Personals		Nombre de fills	2.365	1,47	1,46
		Edat en el primer ingrés a presó	3.353	31,74	10,20
		Edat en el delicte de la pena base	3.402	32,49	9,91
		Edat en la sortida 2010	3.414	37,29	10,44
Penals		Temps de condemna (en dies)	3.414	1.083,41	1.457,48
		Nombre d'ingressos anteriors	3.414	1,03	2,51
Penitenciàries		Nombre d'incidents molt greus	3.414	0,90	3,32
		Nombre d'incidents greus	3.414	1,34	4,35
		Nombre de dependències	3.414	9,43	6,56
		Nre. regressions a 1r grau penitenciari	2.739	0,13	0,56
		Nre. regressions a 2n grau penit.	2.739	0,22	0,53

De les variables personals i socials, destaquem que la gran majoria de persones excarcerades l'any 2010 són homes (91,7%), que viuen a Catalunya (91,9%) i que tenen fills (71,9%). Van cometre el delicte de la pena base amb 32,5 anys (mitjana) i han sortit de presó als 37,3 anys; quasi la meitat són estrangers¹² (43,2%) que procedeixen majoritàriament del Magrib (34,8%), la Unió Europea (22,3%) i Amèrica Central i del Sud (22,1%).

Pel que fa a les variables penals, cal destacar que el percentatge més elevat correspon a persones que compleixen condemna per delictes *contra la propietat* (41,3%); més de la meitat té una condemna inferior als dos anys (51,7%); un de cada tres ja havia tingut ingressos penitenciaris anteriors (35,5%) i una majoria han d'abonar diners per satisfer la responsabilitat civil (66,7%).

¹² La proporció de població estrangera empadronada a Catalunya aquell any 2010 era del 16% (font: Idescat, Padró municipal d'habitants).

Pel que fa a les variables penitenciàries, assenyallem que el 58,4% surt de la presó en llibertat definitiva sense haver fet un retorn progressiu a la comunitat (no han estat prèviament en tercer grau, o règim obert, ni en llibertat condicional); més de la meitat ha acabat la condemna sense haver gaudit de cap permís de sortida ordinari (53,3%). Respecte al comportament dins del centre penitenciari, s'ha registrat algun tipus d'incident en una tercera part dels excarcerats i una quarta part (24,0%) ha tingut regressions de grau.

Cal destacar que una cinquena part de la població penitenciària (20,1%) sortirà de la presó sense haver estat classificada durant la seva condemna, la qual cosa limitarà moltes de les possibilitats de tractament, beneficis penitenciaris i propostes de reinserció social a les quals pugui accedir.

3.2 Diferències en funció dels antecedents penitenciaris

Acabem de veure que una tercera part dels interns (35,5%) ha tingut ingressos penitenciaris anteriors. En què es diferencien aquests interns dels que no tenen ingressos previs (és a dir, primaris)? La taula 11 recull les variables respecte a les quals els dos grups presenten diferències estadísticament significatives, i assenyala la categoria que es troba més sobrerepresentada¹³ en cada grup. A l'annex 2 es poden trobar les taules amb les dades de totes les variables.

Taula 11. Diferències significatives entre els interns primaris i els que tenen antecedents penitenciaris

Variables categòriques	Categories sobrerepresentades	
	Primaris (64,5%)	Antecedents (35,5%)
Variables personals		
Sexe	Dona	Home
Nacionalitat	Estrangera	Espanyola
Àrea geogràfica de procedència	Amèrica Central i del Sud	Resta d'Europa Magrib
Expedient d'expulsió	No en té	Sí que en té
Residència	Sense domicili / fora Catalunya	Resideix a Catalunya

¹³ Això no vol dir que els interns que pertanyen a cada grup presentin majoritàriament aquestes característiques sinó que hi ha un percentatge significativament més elevat d'interns que les presenten, en comparació de la població estudiada en general.

Variables categòriques	Categories sobrerrepresentades	
	Primaris (64,5%)	Antecedents (35,5%)
Nivell d'estudis	ESO/equivalent Batxillerat/equivalent Universitat/equivalent	Primària
Coneixement del català	No l'entén	L'entén
Nombre de fills	Té fills	No té fills
Variables penals		
Nombre d'ingressos anteriors	Sense antecedents	D'1 ingrés fins a més de 5
Categoria delictes de la pena base	Contra les persones Contra la llibertat sexual Drogues Trànsit	Contra la propietat
Temps de condemna	De 2 a 4,9 anys	Menys de 2 anys
OPV	Sí	No
Responsabilitat civil	No	Sí
Variables penitenciàries		
Llibertat provisional	No	Sí
Tipus d'ingrés	Altres tipus d'ingrés Ingrés voluntari	Ingrés de llibertat
Regressions	No	Sí
Nombre de dependències	De 5 a 9	20 o més
Trasllat fora de Catalunya	Sí	No
Permisos ordinaris	Sí	No
Trencaments	No	Sí
Incidents durant la PB	No	Sí
Tipus de sortida de la presó	LD en 3r grau LC	LD 1r o 2n grau No classificat

Variables quantitatives	Antecedents penitenciaris	Mitjana	DT
Nombre de fills	Primaris	1,65	1,45
	Antecedents	1,25	1,44
Edat en el primer ingrés a presó	Primaris	33,34	10,57
	Antecedents	28,67	8,69
Edat en el delictes de la pena base	Primaris	31,77	10,06
	Antecedents	33,80	9,50
Edat en la sortida 2010	Primaris	36,34	10,66
	Antecedents	39,01	9,79
Nombre d'ingressos anteriors	Primaris	0,00	0,00
	Antecedents	2,90	3,51
Nombre d'incidents molt greus	Primaris	0,54	2,26
	Antecedents	1,55	4,59
Nombre d'incidents greus	Primaris	0,82	2,62
	Antecedents	2,29	6,27

Variabls quantitatives	Antecedents penitenciaris	Mitjana	DT
Nombre de regressions a 1r grau	Primaris	0,26	0,07
	Antecedents	0,79	0,39
Nombre de regressions a 2n grau	Primaris	0,29	0,59
	Antecedents	0,19	0,50

Destaquem que en les persones que tenen antecedents penitenciaris trobem més sobrerrepresentació de:

- Espanyols.
- Delictes *contra la propietat*.
- Penes curtes de presó (menys de 2 anys).
- Aquells que tenen pitjor comportament penitenciar (regressions de grau, trencaments, incidents i no gaudir de permisos penitenciaris).
- Sortides en llibertat definitiva des de primer o segon grau, o bé sense estar classificats.

3.3 Diferències en funció del tipus de delictes comès

El perfil dels subjectes excarcerats és diferent en funció del tipus de delictes principal comès en la pena base. La taula 12 presenta aquestes diferències i assenyalava la categoria més sobrerrepresentada en cadascuna de les variables. Les dades corresponents a totes les variables es poden trobar a l'annex 3.

Taula 12. Diferències significatives entre els interns en funció del tipus de delictes comès

Variables categòriques	Categoria sobrerrepresentada					
	C. les persones (16,1%)	C. la llib. sexual (2,4%)	C. la propietat (41,3%)	Drogues (17,9%)	Trànsit (6,7%)	Altres (15,7%)
Variables personals						
Sexe	Home	Home		Dona	Home	
Nacionalitat	Espanyola	Espanyola	Estrangera	Estrangera	Espanyola	Espanyola
Àrea geogràfica de procedència	Amèrica Central i del Sud		UE Resta d'Europa	Resta d'Àfrica Amèrica Central i del Sud	Amèrica Central i del Sud	
Expedient d'expulsió		Sí	Sí	No	No	
Residència			A Catalunya	Sense dom. / fora Cat.	A Catalunya	
Nivell d'estudis	ESO/equivalent		Primària	Batxillerat/equivalent Universitat/equivalent	Batxillerat/equiv.	Batxillerat/equiv. Universitat/equiv.
Coneixement del català			No l'entén	No l'entén	S'hi expressa	S'hi expressa
Coneixement del castellà			No l'entén L'entén	L'entén	S'hi expressa	S'hi expressa
Nombre de fills		3 o més	No té fills	3 o més	1 o 2	3 o més

	Categoria sobrerrepresentada					
	C. les persones (16,1%)	C. la llib. sexual (2,4%)	C. la propietat (41,3%)	Drogues (17,9%)	Trànsit (6,7%)	Altres (15,7%)
Variables penals						
Antecedents penitenciaris	No	No	Sí	No		
Nombre d'ingressos anteriors	Sense antecedents	Sense antecedents	Més de 5 De 2 a 5 1 ingrés	Sense antecedents		
Violència delictes PB	Violent	Violent	No violent	No violent	No violent	No violent
Temps condemna		5 anys o més	Menys de 2 anys	De 2 a 4,9 anys De 5 anys o més	Menys de 2 anys	Menys de 2 anys
OPV	Sí	Sí		No	No	
Responsabilitat civil	Sí	Sí	Sí	No	No	No
Variables penitenciàries						
Presó preventiva	No	Sí	No	Sí	No	No
Llibertat provisional			Sí		No	
Tipus ingrés penat	Voluntari	Voluntari	De llibertat	Altres tipus d'ingrés	Voluntari	Voluntari
Regressions	No		Sí	No	No	No
Nombre de dependències	De 5 a 9	De 10 a 19	20 o més D'1 a 4	De 10 a 19 De 5 a 9	De 5 a 9 D'1 a 4	De 5 a 9 D'1 a 4
Trasllat fora de Catalunya	No	No	No	Sí	No	No
Permisos ordinaris		Sí	No	Sí	No	No
Trencaments			Sí			No
Incidents			Sí		No	No
Tipus de sortida 2010	LD 1r o 2n grau	LD 1r o 2n grau	LD 1r o 2n grau No classificat	LD 3r grau LC	LD 3r grau	No classificat

Variables quantitatives	Tipus de delictes	Mitjana	DT
Nombre de fills	Contra les persones	1,47	1,28
	Contra la llibertat sexual	1,97	1,82
	Contra la propietat	1,18	1,26
	Drogues	1,69	1,45
	Trànsit	1,89	2,26
	Altres	1,73	1,51
	Total	1,47	1,46
Nombre d'ingressos anteriors	Contra les persones	0,67	1,47
	Contra la llibertat sexual	0,36	1,15
	Contra la propietat	1,61	3,30
	Drogues	0,42	1,39
	Trànsit	0,39	1,03
	Altres	0,95	2,13
	Total	1,03	2,51
Nombre de regressions a 1r grau	Contra les persones	0,13	0,60
	Contra la llibertat sexual	0,06	0,25
	Contra la propietat	0,26	0,77
	Drogues	0,04	0,20
	Trànsit	0,05	0,45
	Altres	0,04	0,21
	Total	0,13	0,56
Nombre de regressions a 2n grau	Contra les persones	0,17	0,47
	Contra la llibertat sexual	0,22	0,52
	Contra la propietat	0,32	0,62
	Drogues	0,19	0,50
	Trànsit	0,06	0,24
	Altres	0,19	0,52
	Total	0,22	0,53
Nombre de dependències	Contra les persones	9,77	6,21
	Contra la llibertat sexual	12,05	5,94
	Contra la propietat	10,02	7,25
	Drogues	11,27	5,69
	Trànsit	5,42	3,69
	Altres	6,77	5,30
	Total	9,44	6,55
Nombre d'incidents molt greus	Contra les persones	1,05	4,88
	Contra la llibertat sexual	0,70	1,68
	Contra la propietat	1,46	3,85
	Drogues	0,33	1,29
	Trànsit	0,26	2,22
	Altres	0,22	0,76
	Total	0,90	3,32

Variabls quantitatives	Tipus de delicte	Mitjana	DT
Nombre d'incidents greus	Contra les persones	1,35	4,84
	Contra la llibertat sexual	1,01	1,91
	Contra la propietat	2,19	5,65
	Drogues	0,72	2,19
	Trànsit	0,24	1,82
	Altres	0,34	1,16
	Total	1,34	4,35
Edat en el primer ingrés a presó	Contra les persones	33,11	10,13
	Contra la llibertat sexual	37,15	12,65
	Contra la propietat	27,82	8,18
	Drogues	33,27	9,54
	Trànsit	35,58	10,01
	Altres	36,25	11,64
	Total	31,74	10,21
Edat en el delicte de la pena base	Contra les persones	33,86	9,80
	Contra la llibertat sexual	36,51	11,23
	Contra la propietat	29,72	8,84
	Drogues	33,10	9,89
	Trànsit	34,75	9,75
	Altres	36,18	10,54
	Total	32,50	9,91
Edat en la sortida 2010	Contra les persones	38,83	9,83
	Contra la llibertat sexual	44,68	12,23
	Contra la propietat	34,06	9,21
	Drogues	39,75	10,49
	Trànsit	37,97	9,75
	Altres	40,64	11,43
	Total	37,30	10,44
Total pena (en dies)	Contra les persones	1.136,92	1.842,77
	Contra la llibertat sexual	2.098,06	1.807,85
	Contra la propietat	1.017,65	1.527,97
	Drogues	1.843,80	1.016,63
	Trànsit	256,27	418,29
	Altres	543,52	882,41
	Total	1.084,97	1.457,98

Les característiques sobrerrepresentades en els interns que estan complint com a delicte principal a la pena base un delicte **contra les persones** són:

- Ser espanyol.
- No tenir antecedents penitenciaris.
- Tenir afegida a la pena la responsabilitat civil.

- Tenir una ordre de protecció a la víctima.
- Sortir en llibertat definitiva des de primer o segon grau penitenciari.

Els que han comès delictes **contra la llibertat sexual** presenten els mateixos trets sobrerrepresentats que els que han comès delictes *contra les persones* i, a més, cal afegir-hi:

- Tenir condemnes molt llargues, de més de 5 anys.
- Gaudir de permisos ordinaris.

Pel que fa a les persones que cometen delictes **contra la propietat**, destaquem que presenten sobrerrepresentació respecte a la població excarcerada en general en les característiques següents:

- Tenir múltiples ingressos penitenciaris anteriors.
- Haver-hi de fer front a la responsabilitat civil
- Tenir pitjor comportament dins de la presó (trencaments de condemna, incidents, no gaudir de permisos ordinaris).
- Sortir en llibertat definitiva des de primer o segon grau penitenciari.

A més, és el grup en què hi ha més persones que passen per presó sense ser classificats en cap moment de la seva condemna.

Quant als interns que han comès delictes de **drogues**, les característiques sobrerrepresentades respecte a la població excarcerada en general són:

- Ser estranger, especialment entre els que provenen d'Amèrica Central i del Sud i els de la resta d'Àfrica.
- Ser dona.
- Tenir una pena de durada mitjana o llarga.
- Gaudir de permisos ordinaris.
- Sortir en llibertat definitiva des de tercer grau o en llibertat condicional.

Pel que fa als interns que han comès delictes relacionats amb el **trànsit**, veiem que les característiques amb més sobrerrepresentació són:

- Ser espanyol.
- Tenir penes curtes.
- Sortir en llibertat definitiva des de tercer grau.

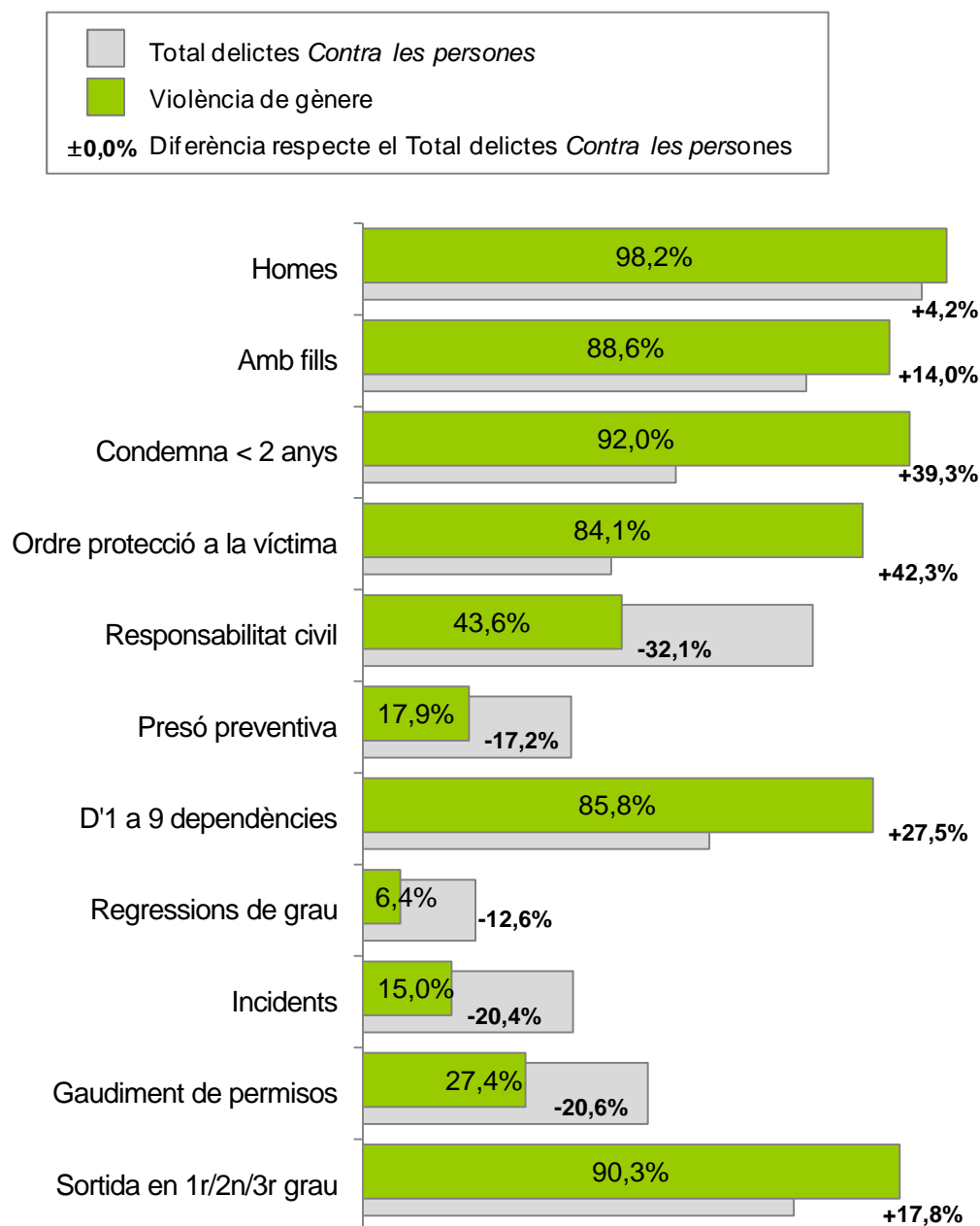
Finalment, els que cometen **altres** tipus de delictes presenten un perfil molt similar als interns per delictes de *trànsit*, l'única diferència és que la forma de sortida més sobrerrepresentada és sense haver estat classificat.

3.3.1 Delictes de violència de gènere: perfil dels infractors

Aquest és el primer estudi sobre reincidència penitenciària que té la possibilitat d'incorporar els infractors que específicament han comès delictes de *violència de gènere*, i la seva reincidència, des de l'aprovació de la Llei 5/2008 catalana.¹⁴ En aquesta primera aproximació al perfil dels infractors, distingim les particularitats que els diferencien del conjunt de condemnats per delictes *contra les persones*. El gràfic 15 i la taula 13 recullen les variables en què hi ha diferències significatives; a l'annex 3 (taules 3.3 i 3.4) hi consten totes les variables.

¹⁴ Normativa catalana: Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. Normativa estatal: Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere.

Gràfic 15. Característiques significatives dels condemnats per delictes de violència de gènere

Taula 13. Diferències significatives en les variables quantitatives entre els condemnats que cometen delictes de violència de gènere i la resta dels que cometen delictes contra les persones

Variables	Delicte de la PB	N	Mitjana	DT
Nombre de fills	Violència de gènere	88	1,77	1,22
	Resta contra les persones	318	1,39	1,29
	Total	406	1,47	1,28
Edat en el primer ingrés a presó	Violència de gènere	113	35,27	9,84
	Resta contra les persones	430	32,54	10,14

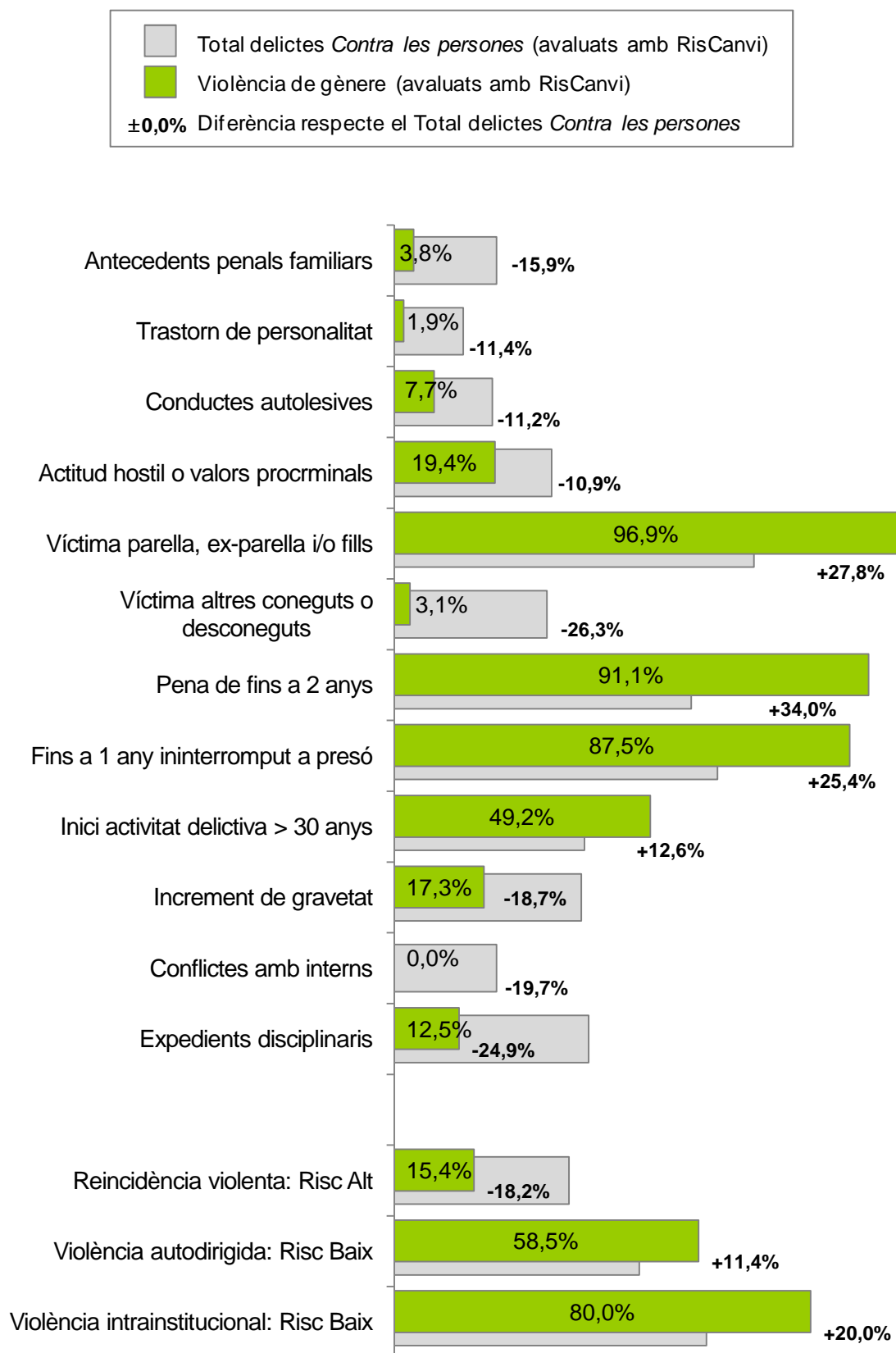
	Total	543	33,11	10,13
Temps de condemna (en dies)	Violència de gènere	113	313,81	267,87
	Resta contra les persones	435	1.350,73	2.009,78
	Total	548	1.136,92	1.842,77
Nombre d'ingressos anteriors	Violència de gènere	113	0,42	1,06
	Resta contra les persones	435	0,73	1,56
	Total	548	0,67	1,47
Nombre d'incidents molt greus	Violència de gènere	113	0,26	1,16
	Resta contra les persones	435	1,25	5,43
	Total	548	1,05	4,88
Nombre d'incidents greus	Violència de gènere	113	0,41	1,45
	Resta contra les persones	435	1,59	5,36
	Total	548	1,35	4,84

Del perfil dels condemnats per *violència de gènere*, respecte al que presenten els condemnats per la resta de delictes *contra les persones*, destaquem aquestes característiques:

- La pràctica totalitat són homes amb fills.
- Se'ls imposen condemnes curtes. En relació amb el conjunt de penats per delictes *contra les persones*, mostren un nivell baix de conflictivitat penitenciària, la qual cosa pot estar influïda per la durada, relativament curta, de la seva estada a presó. També han tingut menys ingressos a presó anteriors.
- N'hi ha pocs que gaudeixin de permisos ordinaris i la gran majoria acaba la condemna sortint en llibertat definitiva.

Pel fet d'haver comès un delictes violent, els tècnics de tractament dels centres penitenciaris apliquen el RisCanvi a aquests interns i, per tant, disposem d'una informació addicional. En aquest cas, es presenten tots els factors, ja que és el primer cop que s'esmenten. El gràfic 16 assenyala les categories en les quals els condemnats per *violència de gènere* es diferencien del conjunt de penats per delictes *contra les persones*, incloent-hi també els pronòstics de risc de cometre noves situacions de violència. La taula 14 recull els factors en què no hi ha diferències significatives.

Gràfic 16. Característiques significatives dels condemnats per violència de gènere. Factors RisCanvi

Què ens diuen els factors del RisCanvi sobre els condemnats per delictes de *violència de gènere*?:

- N'hi ha pocs que tinguin antecedents familiars d'activitat delictiva.
- S'hi dóna un nivell reduït de trastorn de personalitat i de conductes autolesives.
- Mostren poca conflictivitat dins de la presó.

Taula 14. Factors del RisCanvi sense diferències significatives entre els que cometen delictes de *violència de gènere* i la resta dels que cometen delictes *contra les persones*

Factors del RisCanvi	
Factors personals i socials	
Desajust infantil	Haver estat víctima de violència de gènere
Distància de residència al centre penit.	Càrregues familiars actuals
Nivell educatiu	Trastorn mental sever
Problemes d'ocupació	Comportament sexual promiscu
Manca de recursos econòmics	Resposta limitada al tractament
Absència de plans de futur	Pobre afrontament de l'estrès
Socialització familiar problemàtica	Baix coeficient intel·lectual
Manca de suport familiar i social	Temeritat
Pertinença a bandes	Impulsivitat i inestabilitat emocional
Pertinença a grup social de risc	Irresponsabilitat
Rol delictiu destacat	Abús o dependència de drogues/alcohol
Factors penals	
Edat en el delicte	Historial de violència
Delicte PB violent	Intoxicació durant la realització del delicte
Factors penitenciaris	
Evasions, trencaments i incompliments	Risc de trencament de condemna

L'anàlisi duta a terme no ha permès identificar diferències significatives en els factors que recull la taula 14. És important remarcar, per exemple, que no s'han trobat diferències entre ambdós grups en factors com són la *resposta limitada al tractament psicològic o psiquiàtric* que els subjectes han rebut o pel que fa al factor sobre la *socialització o criança problemàtica en la família d'origen*.

3.4 Diferències en funció de la durada de la condemna

Es poden veure diferències en el perfil dels interns en funció de si tenen penes curtes, de menys de 2 anys, o més llargues. La taula 15 mostra aquestes

diferències i apunta les categories sobrerrepresentades en cadascuna de les variables. A l'annex 4 hi apareixen les dades de totes les variables de l'estudi.

Taula 15. Diferències significatives entre els interns que han complert condemnes inferiors als 2 anys i els de més de 2 anys de presó

Variables categòriques	Categories sobrerrepresentades	
	Menys de 2 anys (51,7%)	2 anys o més (48,3%)
Variables personals		
Nacionalitat	Estrangera	Espanyola
Àrea geogràfica de procedència	UE	Magrib
	Resta d'Europa	Resta d'Àfrica
	Àsia	Amèrica Central i del Sud
Nivell d'estudis	Primària	ESO/equivalent
	Batxillerat/equivalent	Universitat/equivalent
Coneixement del català	No l'entén	L'entén
Coneixement del castellà	No l'entén L'entén	S'hi expressa
Nombre de fills	1 o 2 fills	No té fills
Variables penals		
Categoria del delictes de la pena base	Contra la propietat	Contra la llibertat sexual Drogues
	Trànsit	
	Altres	
Antecedents penitenciaris	Sí	No
Nombre d'ingressos anteriors	Més de 5 anteriors 1 ingrés anterior	Sense antecedents
Violència en el delictes de la PB	No violent	Violent
Ordre de protecció a la víctima	Sí	No
Responsabilitat civil	No	Sí
Variables penitenciàries		
Presó preventiva	No	Sí
Llibertat provisional	No	Sí
Tipus d'ingrés penat	Ingrés de llibertat	Altres tipus d'ingrés
	Ingrés voluntari	
Regressions	No	Sí
Nombre de dependències	D'1 a 4	De 10 a 19
	De 5 a 9	20 o més
Trasllat fora de Catalunya	No	Sí
Permisos ordinaris	No	Sí
Trencaments	No	Sí
Incidents durant la pena base	No	Sí

Variables quantitatives	Temps de condemna	Mitjana	DT
Nombre de fills	Menys de 2 anys	1,56	1,54
	2 anys o més	1,39	1,37
Nombre d'ingressos anteriors	Menys de 2 anys	1,20	2,92
	2 anys o més	0,84	1,94
Nombre de regressions a 1r grau	Menys de 2 anys	0,02	0,18
	2 anys o més	0,21	0,70
Nombre de regressions a 2n grau	Menys de 2 anys	0,10	0,32
	2 anys o més	0,31	0,63
Nombre d'incidents molt greus	Menys de 2 anys	0,22	1,10
	2 anys o més	1,62	4,52
Nombre d'incidents greus	Menys de 2 anys	0,32	2,17
	2 anys o més	2,43	5,64
Edat en el primer ingrés a presó	Menys de 2 anys	32,28	10,05
	2 anys o més	31,15	10,34
Edat en el delicte de la pena base	Menys de 2 anys	33,03	9,93
	2 anys o més	31,92	9,87
Edat en la sortida 2010	Menys de 2 anys	35,91	10,21
	2 anys o més	38,76	10,49
Total pena (en dies)	Menys de 2 anys	193,55	190,18
	2 anys o més	2.036,98	1.613,79

Destaquem que en el grup de persones amb condemnes curtes es troben sobrerrepresentades les característiques següents:

- Tenir un nombre alt d'ingressos penitenciaris anteriors.
- Cometre delictes *contra la propietat, de trànsit i altres*.
- Ser estrangers.
- No estar classificats.

3.5 Diferències en funció del tipus de sortida de la presó

La forma de sortida de la presó té molta relació amb el tipus de perfil del subjecte i amb els resultats relatius a la taxa de reincidència. Per aquests motius és molt interessant assenyalar quines són aquestes diferències (vegeu annex 5 per a consultar les dades de totes les variables de l'estudi).

Taula 16. Diferències significatives en funció del tipus de sortida de la presó

Variables categòriques	Categories sobrerrepresentades			
	L. definitiva 1r o 2n grau (38,3%)	L. definitiva 3r grau (20,5%)	L. condicional (21,1%)	No classificats (20,1%)
Variables personals				
Sexe	Home	Home	Dona	Dona
Nacionalitat	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Estrangera
Àrea geogràfica de procedència	Magrib	Resta d'Àfrica Amèrica Central i del Sud	Resta d'Àfrica Amèrica Central i del Sud	UE Resta d'Europa
Expedient d'expulsió	Sí	No	No	Sí
Residència		A Catalunya		Sense / fora Cat.
Nivell d'estudis	Primària	Batxillerat	ESO Batxillerat Universitat	Primària
Coneixement del català	L'entén S'hi expressa	L'entén S'hi expressa	S'hi expressa	No l'entén
Coneixement del castellà	S'hi expressa			No l'entén L'entén
Nombre de fills	No té fills		1 o 2 fills	
Variables penals				
Antecedents penitenciaris	Sí	No	No	Sí
Nombre d'ingressos anteriors	Més de 5 De 2 a 5	Sense antecedents	Sense antecedents	Més de 5 De 2 a 5
Violència delictiva de la PB	Violent	No violent	No violent	No violent
Temps de condemna	De 2 a 4,9 anys	5 anys o més	De 2 a 4,9 anys 5 anys o més	Menys de 2 anys
OPV	Sí		No	No
Responsabilitat civil	Sí		Sí	No
Categoria delictiva PB	C. persones C. llib. sexual C. propietat	Drogues Trànsit	Drogues	C. propietat Altres
Variables penitenciàries				
Llibertat provisional	Sí	No		No
Tipus d'ingrés	De llibertat	Altres Voluntari	Altres Voluntari	De llibertat
Regressions	Sí	No	No	
Nombre de dependències	20 o més De 10 a 19	De 5 a 9	De 10 a 19 De 5 a 9	D'1 a 4
Trasllat fora de Catalunya			Sí	No
Permisos ordinaris	No	Sí	Sí	No
Trencaments	Sí		No	No
Incidents durant la PB	Sí	No	No	No

Variables quantitatives	Tipus de sortida	Mitjana	DT
Nombre de fills	LD en 1r o 2n grau	1,39	1,43
	LD en 3r grau	1,56	1,38
	LC	1,67	1,68
	No classificat	1,32	1,31
	Total	1,47	1,46
Nombre d'ingressos anteriors	LD en 1r o 2n grau	1,29	2,51
	LD en 3r grau	0,55	1,21
	LC	0,34	1,02
	No classificat	1,74	3,92
	Total	1,03	2,51
Nombre de regressions a 1r grau	LD en 1r o 2n grau	0,24	0,75
	LD en 3r grau	0,02	0,15
	LC	0,04	0,34
	No classificat	0,08	0,29
	Total	0,13	0,56
Nombre de regressions a 2n grau	LD en 1r o 2n grau	0,31	0,61
	LD en 3r grau	0,16	0,48
	LC	0,13	0,40
	No classificat	0,00	0,00
	Total	0,22	0,53
Nombre de dependències	LD en 1r o 2n grau	12,43	6,49
	LD en 3r grau	9,55	6,07
	LC	10,09	5,40
	No classificat	2,87	2,30
	Total	9,43	6,55
Nombre d'incidents molt greus	LD en 1r o 2n grau	2,01	5,02
	LD en 3r grau	0,26	0,96
	LC	0,30	1,33
	No classificat	0,06	0,34
	Total	0,90	3,37
Nombre d'incidents greus	LD en 1r o 2n grau	2,83	6,46
	LD en 3r grau	0,55	1,46
	LC	0,58	1,98
	No classificat	0,10	1,00
	Total	1,34	4,35
Edat en el primer ingrés a presó	LD en 1r o 2n grau	30,32	9,74
	LD en 3r grau	33,82	10,27
	LC	33,69	11,23
	No classificat	30,22	9,10
	Total	31,74	10,20
Edat en el delict de la pena base	LD en 1r o 2n grau	32,03	9,65
	LD en 3r grau	33,76	9,97
	LC	32,57	10,57
	No classificat	32,01	9,53
	Total	32,49	9,91

Variabls quantitatives	Tipus de sortida	Mitjana	DT
Edat en la sortida 2010	LD en 1r o 2n grau	37,24	9,78
	LD en 3r grau	39,39	10,42
	LC	39,14	11,22
	No classificat	33,30	9,67
	Total	37,29	10,44
Total pena (en dies)	LD en 1r o 2n grau	1.211,13	1.557,79
	LD en 3r grau	1.110,83	1.346,67
	LC	1.796,38	1.523,76
	No classificat	63,43	239,10
	Total	1.083,41	1.457,48

Destaquem que les persones que surten en **llibertat definitiva des de primer o segon grau** tenen sobrerrepresentades les característiques següents:

- Ser home.
- Ser espanyol.
- Tenir múltiples ingressos anteriors a presó.
- Cometre delictes *contra les persones, contra la llibertat sexual o contra la propietat*.
- Tenir penes llargues (de 2 a 5 anys).
- Tenir un comportament conflictiu dins de la presó (més trencaments, incidents i nombre més elevat de regressions de grau).

D'altra banda, els interns que surten en **llibertat definitiva des de tercer grau** tenen sobrerrepresentades les característiques següents:

- Ser home.
- Ser espanyol.
- Tenir antecedents.
- Cometre delictes no violents.
- Tenir penes molt llargues (més de 5 anys).
- Cometre delictes de *drogues* o de *trànsit*.
- Tenir bon comportament penitenciari (no tenen incidents i gaudeixen de permisos ordinaris).

Els interns que surten en **llibertat condicional** tenen un perfil força similar als que surten en llibertat definitiva en tercer grau. Amb alguna diferència:

- Proporció més gran de dones.
- Percentatge més alt d'interns amb penes llargues o molt llargues.
- Percentatge més alt d'interns amb delictes relacionats amb les *drogues*.

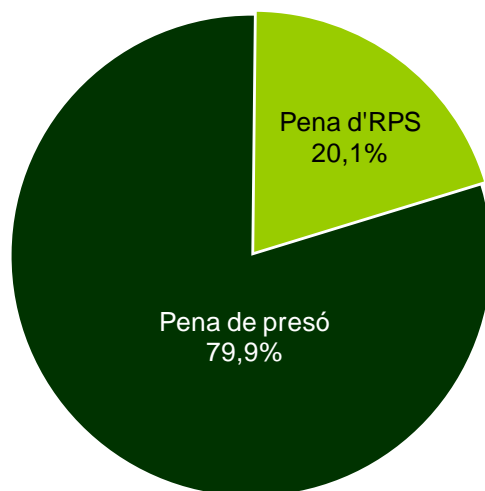
Finalment, entre els **no classificats** trobem una sobrerepresentació de:

- Dones.
- Estrangers, principalment aquells que són originaris d'Europa, tant de la Comunitària com de la resta.
- Tenen múltiples ingressos anteriors a presó.
- Tenen penes curtes.
- Cometen delictes *contra la propietat* o *altres* tipus de delictes.

3.6 Els interns que compleixen presó per RPS (responsabilitat personal subsidiària)

Del total de persones excarcerades el 2010 amb condemna complerta, un 20,1% (684 subjectes) havien entrat a presó per RPS, és a dir, per complir una pena de presó com a conseqüència de l'impagament d'una pena de multa. Com que aquest és un fenomen quantitativament important en el conjunt de la població excarcerada, estimem oportú destinar aquest apartat a descriure el perfil que presenta aquest grup. Una primera característica destacable és que els que entren a presó per RPS majoritàriament acaben la pena sense estar classificats. Aquest fet comporta, com veurem, un seguit de dificultats importants.

Gràfic 17. Percentatge de població que complia una pena per RPS respecte al total d'excarcerats

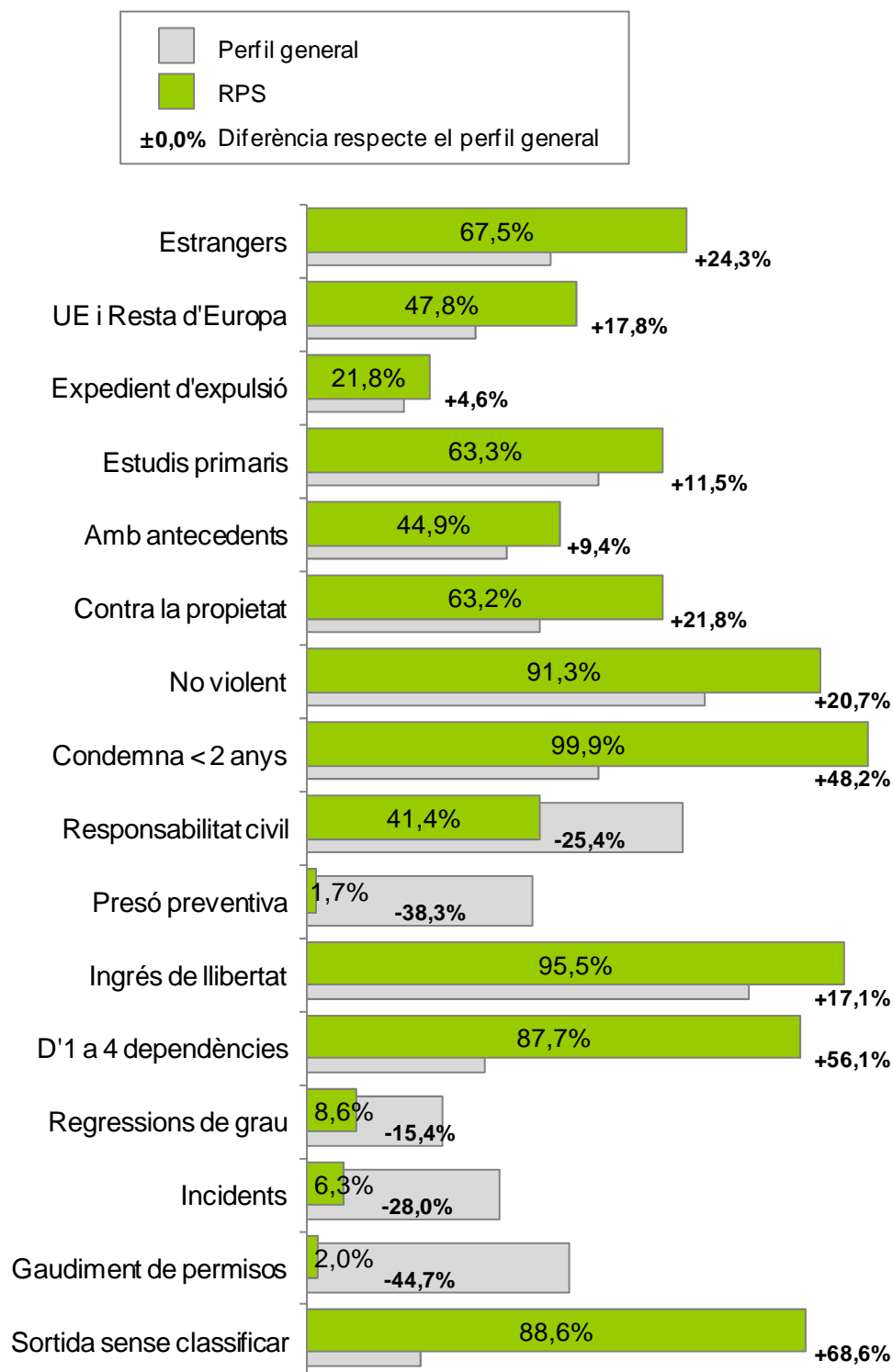

Quines diferències hi ha entre les persones que han ingressat a presó per RPS i la resta de penats? El gràfic 18 i la taula 17 només recullen les variables en què hi ha diferències estadísticament significatives entre els dos grups. L'annex 6 recull també les variables en què no hi ha diferències.

Taula 17. Diferències significatives entre els interns que compleixen pena de presó per RPS i la resta d'interns

Variables quantitatives	Tipus de sortida	Mitjana	DT
Nombre d'ingressos anteriors	Pena de presó per la resta de delictes	0,85	1,96
	Pena de presó per RPS	1,74	3,92
Nombre de dependències	Pena de presó per la resta de delictes	11,05	6,27
	Pena de presó per RPS	3,00	2,39
Edat en el primer ingrés a presó	Pena de presó per la resta de delictes	31,98	10,42
	Pena de presó per RPS	30,74	9,24
Edat en la sortida 2010	Pena de presó per la resta de delictes	38,16	10,40
	Pena de presó per RPS	33,80	9,84
Total de la pena (en dies)	Pena de presó per la resta de delictes	1.347,97	1.521,77
	Pena de presó per RPS	39,59	74,66

Gràfic 18. Característiques significatives dels interns que entren a presó per RPS en comparació del perfil general

Destaquem que les persones que compleixen pena de presó per RPS presenten les característiques següents:

- Dues terceres parts són estrangers, dels quals la meitat són europeus. Aquests últims estan sobrerrepresentats respecte a la resta de grups.
- No tenen domicili fix o resideixen fora de Catalunya.
- Com a màxim tenen estudis primaris.
- El 44,9% tenen antecedents penitenciaris.
- Gairebé dues terceres parts ha comès un delictes *contra la propietat*, un percentatge que supera de molt el del conjunt de la població penitenciària (40,4%).
- Són multireincidentes (amb molts antecedents penitenciaris).
- Són més joves, tant en el primer ingrés penitenciari com en el moment de l'excarceració l'any 2010.
- El seu pas per la presó és molt breu: 39,59 dies de mitjana. Això té a veure amb el fet que el 88,2% d'aquests interns surtin de la presó sense haver rebut una classificació de grau penitenciari.

Les persones que compleixen presó per RPS són un col·lectiu que cal tenir en compte a l'hora de plantejar un tractament diferenciat, tant pel nombre de subjectes implicats al llarg d'un any (684 excarcerats l'any 2010) com per la seva situació dins del centre penitenciari (la prevalença més freqüent de compliment penitenciari és de 15 dies), amb algunes entrades a presó anteriors i d'altres de posteriors pel mateix concepte: incompliment del pagament de multa. Els curts períodes d'estada a la presó invaliden qualsevol possibilitat de fer cap projecte d'intervenció i tractament dirigit a la seva reinserció. La periodicitat d'entrades i sortides per complir aquestes penes curtes redueix molt la probabilitat que el subjecte es plantegi iniciar processos de desistiment del delictes i de refer la seva vida allunyat del delictes. Convindria fer un estudi en profunditat d'aquest col·lectiu que comporti un disseny de propostes i respostes legals als seus incompliments més eficaços i efectius dels que s'estan donant fins ara.

La majoria dels no classificats (89,9%) estan a la presó per RPS. Quines diferències presenten la resta d'interns que han complert una pena directa de presó però han sortit del centre penitenciari sense classificar (10,1%) respecte als que han complert pena per RPS?

3.6.1 Diferències significatives entre els no classificats amb penes de presó per altres delictes i els que compleixen presó per RPS

Els no classificats amb penes de presó que no provenen d'un impagament de multa són persones que ja estaven condemnades a una pena normalment curta i mentre la complien els ha entrat una nova causa, també curta. Això els ha implicat haver de passar pel procediment d'una nova classificació, que no ha tingut temps de produir-se perquè mentrestant han complert el temps total de condemna. La mitjana de temps de compliment de la pena base ha estat de 290,97 dies, si bé amb una dispersió molt alta (526,94 dies). La temporalitat més freqüent de mitjana de temps d'estada a la presó es troba prop dels 90 dies (3 mesos).

Hi ha una forta prevalença d'espanyols en aquest grup (70,6% enfront del 28,4% dels de RPS).

També hi ha una prevalença més gran dels delictes *contra les persones* (14,9% enfront del 7,0% dels de RPS) i dels delictes de *trànsit* (13,4% enfront del 3,3% dels de RPS).

Han estat en una proporció més gran en presó preventiva (26,2% enfront del 1,3% dels de RPS).

La mitjana d'ingressos posteriors dels que han complert penes de presó és significativament inferior (0,79 enfront del 1,85 dels de RPS –més del doble–).

En definitiva, el patró d'aquest petit grup (68 excarcerats l'any 2010) s'aparta del que descriu l'apartat anterior, que sí que mereix una atenció específica. El seu poc pes dins del col·lectiu d'excarcerats (2,0%) fa que no plantegem cap altre estudi específic i els agrupem a l'hora de descriure'ls dins del grup de condemnes curtes (vegeu apartat 3.4).

3.7 Diferències amb la població excarcerada l'any 2002 (estudi de la taxa de reincidència 2008)

Ha canviat el perfil de les persones que compleixen penes de presó en aquests anys? Les taules 18 i 19 recullen les diferències en els percentatges i mitjanes de les diferents variables comparables en els tres darrers estudis de la població penitenciària catalana. No obstant això, les significacions estadístiques es refereixen a la comparació entre els excarcerats l'any 2002 i l'any 2010.

Taula 18. Comparativa entre les característiques de les persones excarcerades l'any 2010 i les persones excarcerades en estudis anteriors

Variables categòriques		Taxa 2002 Excarcerats any 1997 ^a % vàlid	Taxa 2008 Excarcerats any 2002 % vàlid	Taxa 2014 Excarcerats any 2010 % vàlid
Variables personals i socials				
Sexe	Home	91,6	92,0	91,7
	Dona	8,4	8,0	8,3
Nacionalitat	Espanyola	81,7	**68,6	56,8
	Estrangera	18,3	31,4	**43,2
Àrea geogràfica de procedència	Unió Europea	26,8	14,1	**22,3
	Resta d'Europa	0,5	**10,5	8,1
	Magrib	45,9	**46,1	34,8
	Resta d'Àfrica	12,0	**9,3	7,1
	Amèrica Central i del Sud	10,9	13,6	**22,1
	Àsia	3,8	**6,4	5,6
	Resta del món	-	-	0,0
Residència	Sense domicili / fora Cat.	-	6,8	*8,1
	Resideix a Catalunya	-	*93,3	91,9
Nivell d'estudis	Primària	-	**55,4	51,9
	ESO/equivalent	-	**41,8	37,5
	Batxillerat/equivalent	-	0,3	**6,5
	Universitat/equivalent	-	2,3	**4,1
Coneixement del català	No l'entén	-	*35,4	34,2
	L'entén	-	*36,1	32,3
	S'hi expressa	-	28,4	*33,5
Coneixement del castellà	No l'entén	-	2,8	3,6
	L'entén	-	16,1	17,3
	S'hi expressa	-	81,1	79,1
Nombre de fills	No té fills	-	**52,7	28,1
	1 o 2 fills	-	35,7	**53,2
	3 fills o més	-	11,6	**18,7
Variables penals				

Variables categòriques		Taxa 2002	Taxa 2008	Taxa 2014
		Excrcerats any 1997 ^a % vàlid	Excrcerats any 2002 % vàlid	Excrcerats any 2010 % vàlid
Antecedents penitenciaris	Ingressos previs	81,5	**60,4	35,5
	Sense antecedents	18,5	39,6	**64,5
Delicte principal pena base	Contra les persones	7,1	9,2	**16,1
	Contra la llibertat sexual	2,8	1,8	2,4
	Contra la propietat	53,7	**58,8	41,3
	- violent	-	5,6	**10,9
	- no violent	-	**53,2	30,4
	Drogues	22,6	16,9	17,9
	Trànsit	-	1,4	**6,7
	Altres	13,8	13,3	**22,4
Violència en el delicte	Delicte violent	13,4	16,5	**29,4
	Delicte no violent	86,6	**83,5	70,6
Temps de condemna	Menys de 2 anys	-	52,8	51,7
	De 2 a 5 anys	-	**31,5	28,2
	5 anys o més	-	15,7	**20,1
Variables penitenciàries				
Regressions	Sí	-	19,5	**24,0
	No	-	**80,5	76,0
Nombre de dependències	20 o més	-	13,6	**18,2
	De 10 a 19	-	17,9	**22,8
	De 5 a 9	-	21	**27,3
	D'1 a 4	-	**47,5	31,7
Permisos ordinaris	Sí	-	**58,1	46,7
	No	-	41,9	**53,3
Tipus d'excrceració	Llibertat condicional	23,5	25,9	**21,1
	Llibertat definitiva	69,3	**74,1	78,9
Classificació	No classificats	-	**28,9	19,8
	Classificats	-	71,1	**80,2
Variables quantitatives		Excrcerats any 1997 ^a Mitjana	Excrcerats any 2002 Mitjana	Excrcerats any 2010 Mitjana
Temps de condemna (en dies)		1.537,8	1.003,6	1.083,4
Incidents		0,5	1,3	**2,2
Edat en el primer ingrés a la presó		27,8	26,9	**31,7
Edat en el delicte de la pena base		-	32,3	32,5
Edat en sortir de la presó		33,4	34,4	**37,3

* Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

^a Les dades referents a la població excrcerada l'any 1997 no han estat incloses en l'anàlisi estadística.

Taula 19. Comparativa entre els delictes *contra la propietat* violents comesos per les persones excarcerades els anys 2002 i 2010 en la pena base

Delictes contra la propietat	Any de sortida excarcerats					
	2002		2010		Total	
	N	%	N	%	N	%
Violent	78	9,5	372	**26,4	450	20,1
No violent	747	**90,5	1.037	73,6	1.178	79,9
Total	825	100	1.409	100	2.232	100

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

La població d'aquest estudi presenta diferències respecte a la de l'estudi anterior en els aspectes següents:

Variables personals i socials:

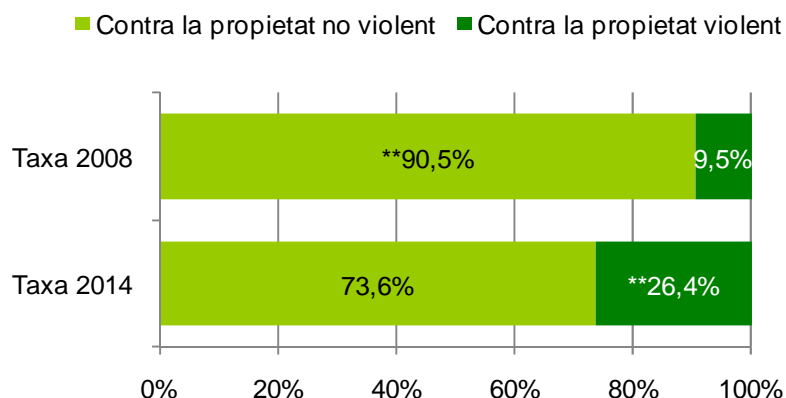
- Continua augmentant el pes del percentatge d'estrangers a les presons.
- Per àrees de procedència, augmenten la seva rellevància les persones llatinoamericanes. L'augment de la població procedent de la Unió Europea té més a veure amb la incorporació de nous països al tractat (Romania i Bulgària) que amb un canvi de tendència en els fluxos migratoris. Sí que s'ha produït un descens significatiu de la població magribina i també de la població subsahariana, encara que aquests últims d'una manera no tan acusada.
- Ha millorat de forma significativa la formació i el nivell d'estudis dels excarcerats; sobretot augmenta el percentatge de persones amb estudis superiors i universitaris.
- També ha millorat la capacitat d'entendre i parlar el català, tot i que ha augmentat el nombre de persones que no tenen domicili fix a Catalunya.
- Els excarcerats tenen més fills que en l'estudi anterior.
- Respecte a l'edat, és més elevada, tant en el primer ingrés penitenciari com en el moment de la sortida de presó.

Pel que fa a les variables penals:

- Ha augmentat el nombre de persones que entren per primer cop a la presó a Catalunya.

- Respecte al tipus de delicte, augmenta de forma significativa el percentatge de delictes *contra les persones, contra la llibertat sexual, drogues i altres*. També han augmentat el percentatge dels delictes violents *contra la propietat*,¹⁵ com recull el gràfic 19. Per contra, ha disminuït el percentatge de delictes contra la propietat no violents.

Gràfic 19. Delictes contra la propietat amb violència i sense: comparativa entre les taxes de reincidència 2008 i 2014

Això té conseqüències en la valoració de dues variables més:

- La violència en el delicte, que lògicament ha augmentat, ja que han augmentat els delictes *contra les persones i contra la llibertat sexual*.
- L'augment de condemnats amb penes llargues: ha augmentat el percentatge de penats que romanen més de cinc anys a la presó, tot i que el temps d'estada global per a tota la població es manté similar respecte a l'anterior, amb 1.083,4 dies (3,0 anys) de mitjana.

Pel que fa a les variables penitenciàries:

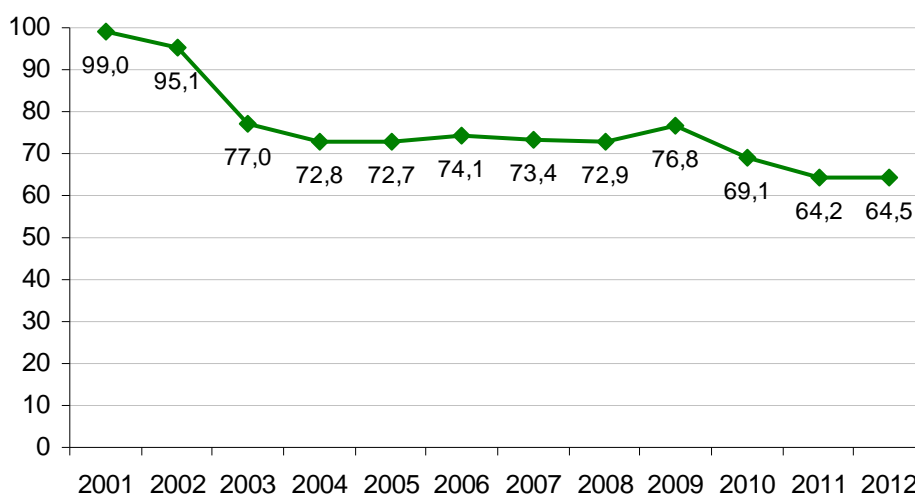
- Ha disminuït el nombre de persones que gaudeixen de permisos ordinaris.
- També ha disminuït el nombre de persones que arriben a la llibertat condicional.

¹⁵ Robatoris amb intimidació, robatoris amb violència i robatoris amb violència i intimidació.

- Per contra, ha augmentat el percentatge de regressions de grau.
- També ha augmentat la mitjana d'incidents registrats.

El gràfic 20 mostra la disminució que ha experimentat en els darrers anys el nombre d'expedients disciplinaris incoats per cada 100 interns a les presons catalanes. Tenint en compte això i les reduccions significatives dels beneficis penitenciaris, com els permisos o la concessió de la llibertat condicional, podem apuntar la hipòtesi que hi ha hagut un enduriment dels requisits de concessió que utilitzen els responsables penitenciaris per concedir-los, sense que això hagi anat acompanyat d'un augment de la conflictivitat disciplinària en els centres.

Gràfic 20. Expedients disciplinaris incoats per cada 100 interns a les presons catalanes (2001-2012)

Font: elaboració pròpia a partir de dades de Departament de Justícia, 2015.

Com a resum d'aquest apartat, podem dir que hi ha un canvi de característiques que es concreta en el fet que hi ha una proporció més gran d'estrangers a les presons, els interns tenen un nivell d'estudis i formació més alt, tenen una edat més elevada, ingressen en una proporció més gran per primer cop a la presó, cometen més delictes violents i el grup que ho fa compleix penes més llargues. Alhora, hi ha percentatges més baixos de

persones amb permís ordinari de cap de setmana i de persones que compleixen la darrera part de la condemna en llibertat condicional.

3.8 Perfil específic de la població avaluada amb el RisCanvi

Per primer cop en els estudis sobre les taxes de reincidència penitenciària introduïm aquest element d'estudi: les característiques personals, penals i penitenciàries dels interns als quals se'ls ha valorat el risc de violència mitjançant el protocol de valoració RisCanvi, en la seva versió completa (vegeu capítol de metodologia de la recerca). Això permet afegir informació sobre els subjectes de la qual fins ara no disposàvem de forma sistemàtica per al conjunt de població. L'objectiu d'aquesta eina, promoguda per la DGSP, és recollir de manera sistematitzada tantes dades com sigui possible dels interns i internes amb un risc més alt de cometre nous fets delictius violents per tal de preparar intervencions més individualitzades i intenses que permetin modificar l'aparició de noves conductes criminals i facilitar processos de reinserció social i de desistiment del delicte. L'eina del RisCanvi com a objectiu immediat dóna una predicció de risc de violència futura, però la finalitat última és anticipar-se a aquesta possibilitat per fomentar el desistiment del delicte dels subjectes que es valoren amb aquest risc alt o mitjà.

En la lectura dels resultats que presentem a continuació, cal tenir en compte que la selecció dels subjectes avaluats amb el RisCanvi no és aleatòria, sinó que respon a una intencionalitat clarament dirigida a intervenir sobre subjectes que han comès delictes violents o manifesten durant el seu internament penitenciari actituds i comportaments violents o que potencialment podrien ser-ho. Pel que fa exclusivament a aquesta recerca, i només per facilitar-ne la identificació quan ens hi referim, els anomenem *avaluats amb RisCanvi*. Per això, els resultats que donem respecte a aquest grup no són generalitzables al total de la població estudiada.

Els *avaluats amb RisCanvi* presenten unes característiques diferents de les que defineix el capítol 3.1 respecte al conjunt de la població objecte d'estudi. En aquest apartat (3.8.1) se'n dibuixa el perfil i es compara amb el del conjunt de la població penitenciària. Cal advertir al lector que tot el protocol i funcionament

amb l'eina RisCanvi es va posar en marxa al sistema penitenciari català l'any 2009 i, per tant, l'any 2010 és el primer que hi ha dades per poder avaluar alguna cosa. La implementació ha seguit en els anys posteriors i les anàlisis en estudis posteriors podran millorar la riquesa i generalització dels que es presenten a continuació.

3.8.1 Descripció dels interns avaluats amb el RisCanvi

La taula 20 recull el nombre de subjectes sobre els quals es donen aquests resultats (N = 410, el 12,0% de la població penitenciària estudiada en aquesta recerca).

Taula 20. Població penitenciària que va sortir l'any 2010 segons si tenia feta la valoració del RisCanvi

Valoració del RisCanvi	N	%
Valoració RisCanvi complet	410	12,0
Valoració RisCanvi <i>screening</i> (cribratge)	245	7,2
Sense valoració RisCanvi	2.759	80,8
Total	3.414	100,0

Taula 21. Característiques de la població excarcerada l'any 2010 avaluats amb RisCanvi (complet)

Factors del RisCanvi complet	Categoria	N	% vàlid
Factors personals i socials			
Desajust infantil	Sí	75	20,3
	No	294	79,7
Distància entre la residència habitual i el centre penitenciari	Més de 300 km	15	3,7
	De 100 a 300 km	38	9,5
	Fins a 100 km	349	86,8
Nivell educatiu	Baix	295	72,3
	Mitjà	106	26,0
	Alt	7	1,7
Problemes relacionats amb l'ocupació	Sí	120	34,7
	No	226	65,3
Manca de recursos econòmics	Sí	85	23,1
	No	283	76,9
Absència de plans viables de futur	Sí	102	28,9
	No	251	71,1
Antecedents delictius en la família d'origen	Sí	75	19,0
	No	319	81,0
Socialització problemàtica de la	Sí	105	27,5

Factors del RisCanvi complet	Categoria	N	% vàlid
família d'origen	No	277	72,5
Manca de suport familiar i social	Sí	72	19,1
	No	304	80,9
Pertinença a bandes / amics delinqüents	Sí	18	4,6
	No	373	95,4
Pertinença a grup social de risc	Sí	64	16,8
	No	316	83,2
Rol delictiu destacat	Sí	4	1,0
	No	397	99,0
Víctima de violència de gènere (dona)	Sí	1	0,3
	No	391	99,7
Càrregues familiars actuals	Sí	142	37,3
	No	239	62,7
Abús o dependència de drogues i alcohol	Sí	132	34,1
	No	255	65,9
Trastorn mental sever	Sí	18	4,6
	No	376	95,4
Comportament sexual de risc	Sí	60	15,3
	No	333	84,7
Resposta limitada al tractament	Sí	163	42,9
	No	217	57,1
Trastorn de personalitat, ira, violència	Sí	40	11,0
	No	322	89,0
Pobre afrontament de l'estrès	Sí	151	40,7
	No	220	59,3
Conductes autolesives	Sí	66	16,6
	No	332	83,4
Baixa capacitat mental i CI	Fins a 85	44	11,1
	Més de 85	352	88,9
Temeritat	Sí	47	12,2
	No	338	87,8
Impulsivitat i inestabilitat emocional	Sí	139	40,4
	No	205	59,6
Irresponsabilitat	Sí	147	44,8
	No	181	55,2
Actitud hostil o valor procriminal	Sí	119	29,9
	No	279	70,1
Factors penals			
Delicte base violent	Sí	284	72,6
	No	107	27,4
Edat en el moment del delicte base	Fins a 22 anys	53	12,9
	De 23 a 28 anys	84	20,5
	Més de 28 anys	273	66,6
<u>Intoxicació durant la comissió del</u>	Sí	112	29,0

Factors del RisCanvi complet	Categoria	N	% vàlid
delicte	No	274	71,0
	Més d'1 víctima	42	10,3
	1 víctima	187	45,7
Víctimes amb lesions	0 víctimes	180	44,0
	Fins a 2 anys	220	53,7
Durada de la pena	De 2 a 6 anys	129	31,5
	Més de 6 anys	61	14,9
	Fins a 1 any	278	67,8
Temps ininterromput a presó	D'1 a 3 anys	87	21,2
	Més de 3 anys	45	11,0
	Sí	166	44,6
Història de violència prèvia	No	206	55,4
	Abans dels 16 anys	33	8,1
Inici de l'activitat delictiva	De 17 a 30 anys	198	48,4
	Més de 30 anys	178	43,5
	Sí	151	40,9
Increment de la gravetat dels delictes	No	218	59,1
	Parella, exparella i/o fills	120	29,3
Tipus de víctima	Altres familiars i/o coneguts	290	70,7
	Desconeguts	5	1,2
	Cap víctima identificable	45	11,0
	Sí	69	17,1
Conflictes amb interns	No	335	82,9
	Sí	215	53,8
Incompliment de mesures	No	185	46,3
	Sí	148	36,5
Expedients disciplinaris	No	257	63,5
	Sí	83	20,3
Evasions, trencaments i incompliments	No	326	79,7
	Alt	113	27,6
Violència autodirigida. Valoració global RisCanvi	Mitjà	138	33,7
	Baix	159	38,8
	Alt	72	17,6
Violència intrainstitucional. Valoració global RisCanvi	Mitjà	94	23,0
	Baix	243	59,4
	Alt	100	24,8
Reincidència violenta. Valoració global RisCanvi	Mitjà	171	42,4
	Baix	132	32,8
	Alt	84	20,5
Trencament de condemna. Valoració global RisCanvi	Mitjà	51	12,5
	Baix	274	67,0

Quines són les diferències més significatives entre la població penitenciària que és avaluada amb el protocol RisCanvi i la població general penitenciària que no ho ha estat? La taula 22 les recull resumides i a l'annex 8 es poden veure en detall.

Taula 22. Diferències significatives entre les característiques de la població penitenciària avaluada amb el protocol RisCanvi complet i els que no ho han estat

Variables categòriques	Categories sobrerrepresentades en cada grup	
	No té RisCanvi	Avaluats amb RisCanvi
Variables personals i socials		
Sexe	Dona	Home
Nacionalitat	Estrangera	Nacional
Àrea geogràfica de procedència	Resta d'Europa Magrib	Amèrica Central i del Sud
Nivell d'estudis	Primària	ESO/equivalent
Coneixement del català	No l'entén	S'hi expressa
Coneixement del castellà	No l'entén L'entén	S'hi expressa
Edat en el primer ingrés a presó	Més joves que la mitjana	Més grans que la mitjana
Edat en el delicte de la pena base		
Edat de sortida 2010		
Variables penals		
Ingressos penitenciaris anteriors	Sí	No
Nombre d'ingressos anteriors	Més de 5 anteriors De 2 a 5 anteriors	Sense antecedents
Delicte principal de la pena base	Contra la propietat Drogues	Contra les persones Contra la llibertat sexual Altres
Violència en el delicte principal	No violent	Violent
OPV	No	Sí
Variables penitenciàries		
Tipus d'ingrés com a penat	Altres tipus d'ingrés	Ingrés voluntari
Regressions durant la pena base	Sí	No
Nombre d'ubicacions en dependències diferents	D'1 a 4 dependències	De 5 a 9 dependències
Trasllats fora de Catalunya	Sí	No
Tipus de sortida de la presó	Llibertat condicional No classificat	LD 1r o 2n grau LD 3r grau

Les característiques dels interns *avaluats amb RisCanvi* presenten diferències respecte a la resta de població penitenciària. A causa de la selecció prèvia que, com hem explicat, fa el sistema penitenciari mateix, en aquest grup hi ha totes les persones que han comès delictes violents (*contra les persones, contra la llibertat sexual i contra la propietat* que siguin robatoris amb violència i/o intimidació).

Entre els *avaluats amb RisCanvi* trobem més sobrerepresentats: els homes; els espanyols; els llatinoamericans; els que tenen més edat tant en el primer ingrés a presó com en el delictes comès en la pena base i en la sortida de presó l'any 2010; els que tenen estudis d'ESO; els que saben expressar-se tant en català com en castellà; els que no tenen antecedents; els interns que han ingressat de forma voluntària; els que no han tingut regressions de grau; i els que han sortit de la presó en llibertat definitiva, ja sigui en primer, segon o tercer grau.

Unes altres característiques que volem destacar del que ens descriuen les variables dels *avaluats amb RisCanvi* són:

- 1) Hi ha un percentatge alt de subjectes que presenten trets negatius en la categorització de les variables del RisCanvi que recull la taula 23.

Taula 23. Factors del RisCanvi amb un percentatge alt de subjectes que puntuen negativament en la categorització del factor

Agrupació	Factor	% subjectes
Factors personals	Irresponsabilitat	44,8
	Resposta limitada al tractament	42,9
	Pobre afrontament de l'estrès	40,7
	Impulsivitat i inestabilitat emocional	40,4
	Problemes relacionats amb l'ocupació	34,7
	Abús o dependència de drogues i alcohol	34,1
	Actitud hostil o valor procriminal	29,9
	Absència de plans viables de futur	28,9
Factors penals	Història de violència prèvia	44,6
	Increment de la gravetat dels delictes	40,9
Factors penitenciaris	Incompliment de mesures	53,8
	Expedients disciplinaris	36,5

2) En segon lloc, quan els professionals de tractament dels centres penitenciaris fan la valoració de risc global del RisCanvi, surten percentatges molt elevats de persones que presenten, respecte a totes les prediccions, la valoració de risc alt o mitjà. En la taula 24 es comparen aquests percentatges amb els obtinguts en un altre estudi sobre la llibertat condicional a Catalunya (Capdevila *et al.*, 2014: 114). En aquell estudi s'analitzaven les persones que sortien de presó en LC, i el percentatge de persones que presentaven la valoració de risc alt o mitjà era molt inferior.

Taula 24. Percentatge de subjectes que puntuen amb risc alt o mitjà en les prediccions de risc global del RisCanvi. Comparativa amb l'estudi de llibertat condicional

Predicció de risc alt o mitjà	Avaluats amb RisCanvi	LC ¹
Predicció de situacions de <i>violència autodirigida</i>	61,2%	4,0%
Predicció de situacions de <i>violència intrainstitucional</i>	40,6%	4,6%
Predicció de <i>reincidència violenta</i>	67,2%	6,4%
Predicció de <i>trencament de condemna</i>	33,0%	10,0%

¹Font: Capdevila *et al.*, 2014: 114.

Comparant les dades que recull l'estudi de la població que va obtenir la llibertat condicional l'any 2012 es veu clarament que, quan parlem del grup valorat amb RisCanvi en l'estudi actual, estem davant d'un col·lectiu potencialment molt més de risc i complicat sobre el qual cal tenir una intervenció específica i intensiva.

Curiosament, no són les persones d'aquest grup les que compleixen condemes més llargues. No hi ha diferències estadísticament significatives respecte a la resta de població de l'estudi actual (1.130,76 dies de mitjana els que estan *avaluats amb RisCanvi* enfront dels 1.076,94 dies dels que no ho estan).

4. La reincidència penitenciària

Tal com hem comentat al capítol 1, entenem la reincidència penitenciària com el retorn a presó d'una persona que ja hi havia estat i que en va sortir excarcerada –en aquest cas, l'any 2010– després de complir una pena privativa de llibertat. Aquest retorn pot ser com a condemnat o com a preventiu, per un nou delicte comès amb posterioritat a la seva sortida l'any 2010, durant el període de seguiment que en aquesta recerca acaba el 31 de desembre de 2013. El seguiment implica, doncs, un mínim de tres anys i un màxim de quatre.

4.1 La taxa general i les seves característiques

La taxa de reincidència penitenciària d'aquest estudi és del 30,2%.¹⁶

És a dir, tres de cada deu subjectes que estaven a la presó l'any 2010 han tornat a reingressar per un nou delicte durant el període de seguiment.

Aquesta taxa ha disminuït notablement respecte a les mesures anteriors, com es pot veure en la taula 25.

Taula 25. Comparativa de la taxa de reincidència 2014 amb estudis anteriors

Excarcerats any 1997	Excarcerats any 2002	Excarcerats any 2010
Taxa 2002	Taxa 2008	Taxa 2014
37,4%	40,3%	30,2%

La taxa ha baixat 10 punts respecte a la de 2008. En l'apartat de conclusions donem algunes hipòtesis que podrien explicar aquest descens.

¹⁶ Aquesta taxa està rectificada, tal com s'explica en el capítol 2 d'aquest informe, per tal d'ajustar el període de seguiment d'aquest estudi al dels estudis de reincidència penitenciària anteriors que hem fet des del CEJFE.

4.1.1 Temps que triguen els reincidents a reingressar per un nou delicte

En l'estudi actual, la mitjana de temps que les persones que reincideixen triguen a fer-ho és de 336,14 dies, tot i que amb una àmplia dispersió (desviació típica: 306,44 dies). En la mostra anterior trigaven més dies a reincidir (385,8 dies) i amb una dispersió encara més alta (472,5 dies).

Taula 26. Temps que triguen a reingressar a presó per reincidència (en intervals)

	Excarcerats 1997 Taxa 2002 (%)	Excarcerats 2002 Taxa 2008 (%)	Excarcerats 2010 Taxa 2014 (%)
0-1 any	54,3	67,0	64,9
1-2 anys	76,6	81,0	87,0
2-3 anys	87,9	89,7	97,0
3-4 anys	95,0	94,7	100,0
4-5 anys	99,1	98,8	-
5-5,5 anys	100,0	100,0	-

Els reincidents que van sortir l'any 2010 de presó (taxa 2014) triguen menys temps a reingressar a presó que en l'estudi anterior, gairebé 50 dies menys de mitjana que en la taxa de 2008.

La distribució per anys que recull la taula 26 ens permet veure com el primer any postexcarceració continua tenint un pes fonamental en la reincidència. Dos de cada tres reincidents tornaran a la presó en aquest interval de temps. Totes les mesures que es puguin prendre per evitar la reincidència cal reforçar-les durant el primer any després del desinternament. En la taxa actual, també s'ha mostrat molt significatiu el percentatge de persones que reincideixen durant el segon any de seguiment (22,1% de reincidents). Cal concentrar les polítiques de suport a la reinserció i al desistiment del delicte en aquests períodes. Un cop superats els tres anys de seguiment, com veiem, el percentatge de persones que reincideixen és molt més baix.

4.1.2 Característiques de la primera reincidència penitenciària

El 68% dels delictes comesos en la primera reincidència són *contra la propietat*. No hi ha canvis significatius en la distribució dels tipus de delictes comesos en la reincidència respecte a la taxa 2008.

Taula 27. Tipus de delicte comès en la primera reincidència. Comparativa amb la taxa 2008

Categoria delictiva	Excarcerats 2002 Taxa 2008 (%)	Excarcerats 2010 Taxa 2014 (%)
Contra les persones	8,2	9,8
Contra la llibertat sexual	0,7	0,9
Contra la propietat	68,1	68,2
Drogues	7,8	7,0
Trànsit	1,4	3,1
Altres	13,8	11,1
Total	100,0	100,0

Si comparem els delictes de la reincidència amb els de la pena base dels subjectes de l'estudi actual, veiem que en la pena base, el percentatge de delictes violents era del 29,4%, mentre que, ara, en la primera reincidència, puja al 32,6%.

La mitjana d'edat en aquesta primera reincidència se situa en els 35,6 anys. La mitjana d'ingressos penitenciaris posteriors a la sortida de la pena base és de 2,2 ingressos.

4.1.3 Reincidència i aplicació de mesures d'execució penal en la comunitat

Si en els apartats anteriors hem explicat la reincidència dels que tornen a la presó, en aquest punt ens centrarem en els casos en què el delicte comès en la reincidència ha tingut com a resposta una mesura d'execució penal a la comunitat (MEPC).¹⁷ Estudiarem en aquest apartat els casos que han reincidit i que han estat condemnats a una MEPC en exclusivitat (i el percentatge dels quals, per tant, se sumaria a la reincidència penitenciària per donar un percentatge total de reincidents), i també els que, a més de la reincidència penitenciària, n'han tingut una altra/es amb aplicació de mesures en la comunitat.

¹⁷ Abreujadament, parlarem de les persones que han comès un nou delicte (reincidents) i que han rebut com a resposta una MEPC, com a *reincidents MEPC* i, genèricament, de *reincidència MEPC*.

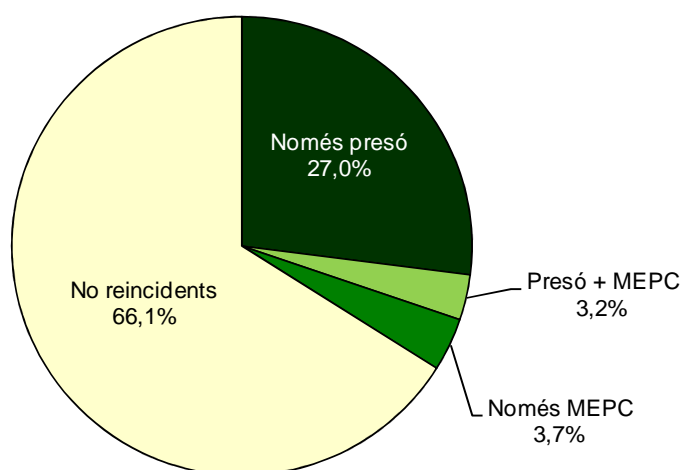
Ja hem vist que la taxa de reincidència penitenciària és del 30,2%. Si hi sumem les persones excarcerades l'any 2010 que només han reincidit en delictes que han tingut únicament una condemna de MEPC, el percentatge de reincidents puja al 33,9%, 3,7 punts més.

Taula 28. Taxa de reincidència penitenciària i taxa de reincidència sumant-hi les condemnes MEPC

Taxa 2014 reincidència penitenciària	Reincidència penitenciària + MEPC
30,2%	33,9%

Quin tipus de resposta han obtingut tots els reincidents, tant els que ho han fet un cop com els que són multireincidents?

Gràfic 21. Mesura que s'imposa als reincidents

Del total de reincidents (reincidència penitenciària més MEPC), un 6,9% han comès un delicte que ha implicat una MEPC. D'aquest percentatge, el 3,7% correspon als que han reincidit i han obtingut com a resposta una MEPC (i no han reingressat a presó durant el temps de seguiment). El 3,2% restant, per contra, ha tingut un nou reingrés penitenciari per causa nova i alhora també una MEPC per un nou delicte.

Pel que fa al delicte principal que han comès en la reincidència, dels casos que reben una MEPC, el 34,3% és per un delicte de *trànsit*, seguit d'un 27,9% per un delicte *contra les persones* i un 25,8% per delictes *contra la propietat*. La distribució percentual és força diferent de la que es donava en la reincidència penitenciària que acabem de veure a l'apartat anterior.

Taula 29. Tipus de delictes principals comès en la reincidència (només MEPC)

Categoria delictiva	Reincidència només MEPC (%)
Contra les persones	27,9
Contra la llibertat sexual	0,4
Contra la propietat	25,8
Drogues	2,6
Trànsit	34,3
Altres	9,0
Total	100,0

Respecte al temps que triguen a reincidir els que acabaran tenint una condemna de MEPC, tal com s'observa en la taula 30, el 56,4% dels reincidents ho són durant el primer any. A partir dels dos anys de seguiment, el percentatge puja al 78,4%.

Taula 30. Temps que triguen a reincidir els qui reben una MEPC

Període de seguiment	Reincidència MEPC (%)
0-1 anys	56,4
1-2 anys	78,4
2-3 anys	94,9
3-4 anys	100,0

El tipus de mesura o de programa que s'imposa als reincidents que reben una MEPC és majoritàriament treballs en benefici de la comunitat (75,8%), que alhora és la mesura més comuna imposada en els delictes de *trànsit*.

Taula 31. Tipus de mesura o programa en la reincidència MEPC

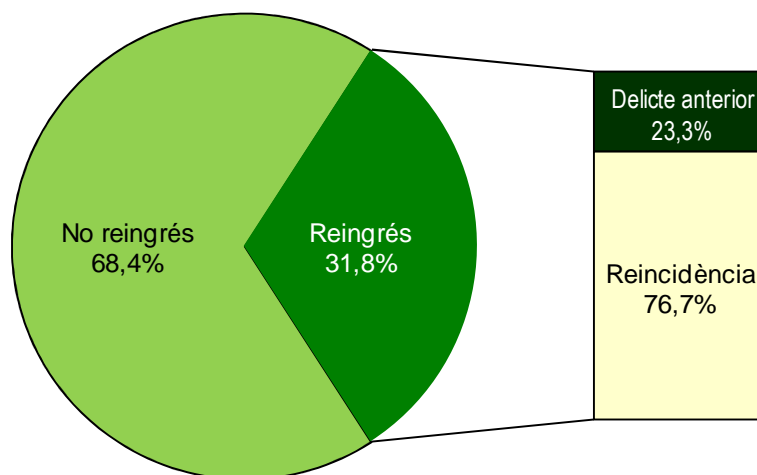
Tipus de programa aplicat	Reincidència MEPC (%)
Treballs en benefici de la comunitat (TBC)	75,8
Tractament terapèutic ambulatori (TTA)	7,6
Programa formatiu	5,1
Només assessorament tècnic	3,0
Mediació	1,7
Altres programes	6,8
Total	100,0

4.1.4 Reingrés a presó per causa anterior

No totes les persones que l'any 2010 van sortir de presó i, posteriorment, van reingressar-hi ho van fer per la comissió d'un nou delictes, sinó que n'hi va haver que van tornar-hi per delictes comesos amb anterioritat al compliment de la

pena base per la qual van sortir el 2010. Aquestes persones no poden ser considerades com a reincidents segons el concepte de reincidència d'aquesta recerca. Malgrat això, hem volgut saber quantes són.

Gràfic 22. Proporció d'interns que reingressen per un delictes antic

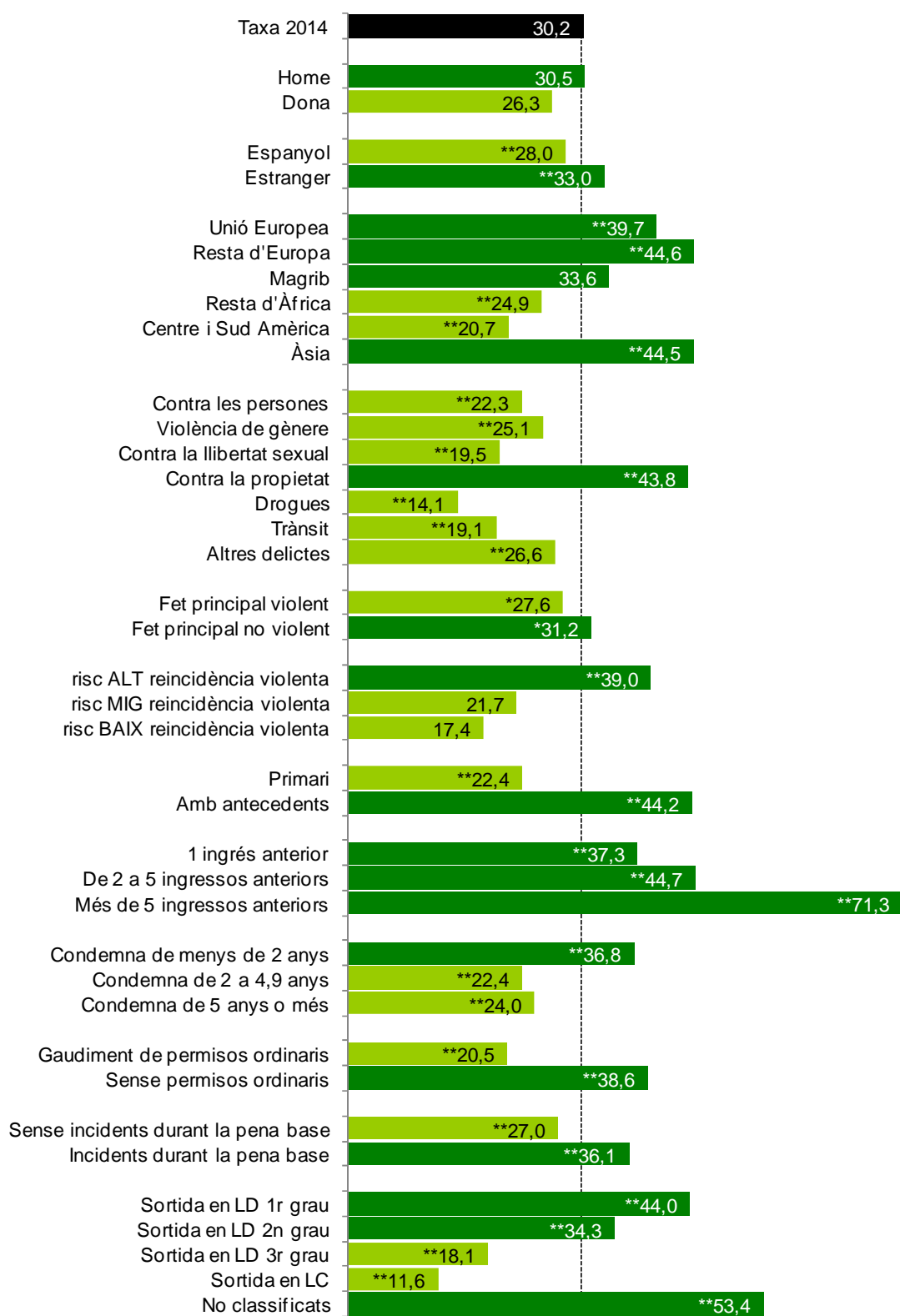

Del total de persones que tornaran a ingressar a la presó després de sortir-ne l'any 2010, un 23,3% ho faran per complir una causa anterior a la que van acabar el 2010, mentre que un 76,7% ho faran per la comissió d'un nou delictes.

4.2 Les taxes específiques de reincidència

Encara que la taxa general de reincidència d'aquest estudi sigui del 30,2%, aquest valor pot variar força en funció de les diferents variables personals i socials, penals i penitenciàries dels subjectes.

Gràfic 23. Taxes específiques de reincidència

* Valors amb diferències estadísticament significatives respecte a la taxa general; $p \leq 0,05$

** Valors amb diferències estadísticament significatives respecte a la taxa general; $p \leq 0,01$

De les taxes específiques destaquem que:

- Entre els estrangers, els europeus i els asiàtics són els que reincideixen en una proporció més gran.
- Els que tenen antecedents penitenciaris tenen taxes de reincidència més altes. És a dir, com més antecedents trobem, més elevada és la taxa de reincidència. Per als que tenen més de cinc ingressos penitenciaris anteriors, la reincidència arriba fins a un 71,3%.
- Respecte al tipus de delictes, els que han comès delictes *contra la propietat* són els que reincideixen més i, per contra, els involucrats en delictes de *drogues* els que menys.
- No hi ha diferències en la taxa de reincidència entre els que han comès un delictes contra les persones relacionat amb la *violència de gènere* (22,7%) i el conjunt d'excarcerats que han comès un delictes *contra les persones* (22,3%).
- Més de la meitat dels *no classificats* (53,4%) reincideixen. Són persones que compleixen majoritàriament una pena de RPS (responsabilitat personal subsidiària per impagament de multa), la qual cosa apunta a la poca eficàcia d'aquesta mesura.
- La llibertat condicional (LC) mostra uns resultats excel·lents: de les persones que surten en aquesta modalitat de compliment i seguiment en el territori només reincideix un 11,6%, és a dir, un de cada deu. Cal dir, però, que les persones que acaben el compliment de la pena de presó en aquesta modalitat són persones seleccionades pels professionals penitenciaris, amb un bon pronòstic abans de passar a LC.
- Aquells que han tingut permisos ordinaris al llarg de la seva condemna també presenten una taxa de reincidència més baixa que els que no han tingut permisos (20,5% enfront del 38,6%). Les dades confirmen allò que ja apuntàvem en una recerca anterior (Capdevila *et al.*, 2014: 231 i 265). Novament, però, cal esmentar que obtenen permisos les persones amb millor pronòstic o menys factors de risc.

- El grau de classificació que tenen les persones en sortir de la presó es converteix en un indicador clar de la probabilitat de reincidència posterior. Els que han sortit directament des de primer grau reincideixen 10 punts més que els que surten en segon grau. Alhora, aquests doblen en taxa de reincidència els que surten en tercer grau. El nivell de classificació, però, respon, novament, a les característiques més o menys conflictives o prosocials del subjecte.

Ja hem vist les principals diferències en la taxa de reincidència en funció d'algunes variables. Respon el temps que els reincidents triguen a reincidir també a un patró diferent segons les diferents variables? La taula 32 recull la resposta a aquesta pregunta.

Taula 32. Temps que triguen a reincidir segons les diferents variables

Variable	Categoria	Mitjana	DT	Màxim	Mínim	Sig.
General		336,14	306,44	1.416	0	
Sexe	Home	334,18	306,08	1.416	0	
	Dona	362,16	312,72	1.239	8	
Nacionalitat	Espanyola	384,84	322,90	1.416	0	**
	Estrangera	283,78	278,75	1.325	0	
Àrea geogràfica de procedència	UE	258,89	268,36	1.325	0	
	Resta d'Europa	254,15	238,91	971	4	
	Magrib	279,31	282,79	1.282	2	
	Resta d'Àfrica	296,20	188,35	715	55	*
	Amèrica Central i del Sud	409,81	356,05	1.184	1	
Categoria delictiva de la pena base	Àsia	235,72	225,48	728	0	
	Contra les persones	388,67	298,09	1.144	0	
	Contra la llib. sexual	433,09	261,84	969	65	
	Contra la propietat	313,16	297,59	1.325	0	*
	Drogues	448,54	343,12	1.306	40	
Violència en el delicte de la PB	Trànsit	351,53	326,88	1.129	7	
	Altres	336,50	325,52	1.416	2	
Antecedents penitenciaris	Violent	379,22	301,23	1.144	0	*
	No violent	320,21	307,35	1.416	0	
Tipus de sortida de la presó	Amb antecedents	318,01	294,97	1.306	0	
	Primaris	359,25	319,39	1.416	0	
Tipus de sortida de la presó	LD en 1r o 2n grau	357,34	305,50	1.306	0	
	LD en 3r grau	401,46	346,66	1.416	7	
	LC	546,02	325,06	1.239	58	
	No classificat	268,26	274,56	1.325	0	

Variable	Categoria	Mitjana	DT	Màxim	Mínim	Sig.
Temps de condemna	Menys de dos anys	303,08	299,19	1.416	0	
	De 2 a 4,9 anys	383,85	301,39	1.239	0	**
	5 anys o més	420,28	322,30	1.282	31	
Permisos ordinaris	Sí	297,78	283,19	1.325	0	
	No	434,09	340,59	1.416	6	

* Valors amb diferències estadísticament significatives respecte a la mitjana general; $p \leq 0,05$.

** Valors amb diferències estadísticament significatives respecte a la mitjana general; $p \leq 0,01$.

Els resultats ens confirmen que els factors associats a una taxa menor de reincidència són també els que estan relacionats amb què es trigui més temps a reincidir; per contra, els grups que tenen taxes de reincidència més altes ingressen novament a presó molt abans que la resta.

4.2.1 Variació de les taxes específiques de reincidència respecte a l'estudi anterior

Per conèixer els canvis més notables en el comportament dels diferents grups estudiats quant a la taxa de reincidència, comparem les taxes actuals amb les de l'estudi anterior.¹⁸

Taula 33. Comparativa de les taxes específiques 2008-2014

Variable	Categoria	% taxa de reincidència	
		2008	2014
Taxa de reincidència general		40,3	**30,2
Sexe	Home	40,7	**30,5
	Dona	34,8	*26,3
Nacionalitat	Espanyola	38,4	**28,0
	Estrangera	44,4	**33,0
Àrea geogràfica de procedència	Unió Europea	35,5	39,7
	Resta d'Europa	56,5	*44,6
	Magrib	53,2	**33,6
	Resta d'Àfrica	31,7	19,0
	Amèrica Central i del Sud	18,3	24,9
	Àsia	57,1	44,5

¹⁸ Com hem explicat al capítol 2, les taxes de 2014 han estat ajustades al temps de seguiment de l'estudi de 2008 perquè siguin comparables.

Variable	Categoria	% taxa de reincidència	
		2008	2014
Categoria del delictes de la pena base	Contra les persones	31,0	22,3
	Contra la llibertat sexual ^a	0,0	19,5
	Contra la propietat	50,1	*43,8
	Drogues	16,0	14,1
	Altres	39,6	**24,4
Violència en el delictes de la pena base	Sí	36,2	*27,6
	No	41,1	**31,2
Antecedents penitenciaris	Primaris	25,9	*22,4
	Amb antecedents	49,7	*44,2
Tipus de sortida de la presó	LD	51,3	**35,1
	LC	15,7	*11,6
Classificació	Classificat	36,6	**24,5
	No classificat	49,3	53,2
Temps de condemna	Menys de dos anys	47,3	**36,8
	De 2 a 4,9 anys	32,6	**22,4
	5 anys o més	28,8	24,0
Permisos ordinaris	Sí	50,7	**38,6
	No	32,8	**20,5

* Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

^a Cal tenir en compte que en l'estudi de la taxa de reincidència 2008 es va seleccionar una mostra representativa i aleatòria de tots els subjectes excarcerats l'any 2002. En aquell recull mostral cap de les persones estudiades que havien comès en la pena base un delictes *contra la llibertat sexual* va reincidir. En l'estudi actual de la taxa de 2014 no s'ha estudiat mostra, sinó que s'ha estudiat **tota la població** excarcerada l'any 2010 i se'ls ha seguit fins al 31 de desembre de 2013. Tot i les diferències percentuals existents, el baix nombre de subjectes reincidents fa que la diferència de taxa no sigui estadísticament significativa per a aquest tipus delictiu.

Els grups de subjectes agrupats segons la major part de categories presenten, en l'estudi anterior, taxes de reincidència penitenciària amb diferències estadísticament significatives comparades amb les de l'estudi actual. La taula 34 concreta les diferències percentuals entre la població d'aquest estudi i la de l'anterior pel que fa al pes de determinades característiques de la població penitenciària. Com acabem de veure, aquestes característiques –que defineixen grups d'interns– van associades a unes taxes de reincidència específiques. Per tant, la disminució o l'augment percentual de la presència d'aquestes característiques pot influir en la reducció o l'increment de la taxa de reincidència general. Podem veure que, en aquest cas, són molts més els canvis de característiques de la població penitenciària que van en la direcció de fer-la baixar. Aquests canvis poden ser part de l'explicació del perquè d'aquest descens.

Taula 34. Diferències percentuals en les característiques de la població penitenciària entre l'estudi anterior i l'actual que poden explicar, en part, el descens de la taxa de reincidència actual

Canvis que fan baixar la taxa	Canvis que fan augmentar la taxa
Augment d'estrangers (si marxen):	Augment d'estrangers (si es queden)
més interns llatins (+8,5%)	Més cometen delictes <i>c. propietat</i> violents (+5,3%)
menys marroquins (-11,3%)	Més interns tenen regressions (+4,5%)
Més interns amb estudis superiors (+8,0%)	Menys tenen permisos ordinaris (-11,4%)
Més amb coneixement del català (+5,1%)	Menys arriben a llibertat condicional (-4,8%)
Menys amb antecedents penitenciaris (-24,9%)	
Més cometen delictes <i>contra les persones</i> (+6,9%)	
Més cometen delictes <i>de trànsit</i> (+5,3%)	
Més cometen <i>altres delictes</i> (+9,1%)	
Menys cometen delictes <i>contra la propietat</i> (-17,5%)	
Més són més grans en el seu primer ingrés (+4,8 anys)	
Més proporció condemnes molt llargues (més de 5 anys) (+4,4%)	
Menys proporció d'ingressos per RPS (-8,8%)	

La taula 35 completa la taula 34, explicant en quin sentit poden haver influït els canvis de característiques de la població penitenciària en el canvi en la taxa de reincidència penitenciària.

Taula 35. Diferències en les característiques de la població penitenciària que poden haver influït en el descens de la taxa de reincidència

Diferències que podrien haver influït en el descens de la taxa de reincidència

- Ha disminuït la proporció de les persones procedents del *Magrib, resta d'Europa i Àsia*, que solen presentar una reincidència més alta, i, per contra, ha augmentat la proporció de persones procedents d'*Amèrica Central i del Sud*.
- La proporció de persones amb estudis primaris també ha disminuït, com també la de les que no tenen fills. D'altra banda, ha augmentat el nombre d'interns que tenen carreres universitàries i el de persones que tenen càrregues familiars.
- Actualment, hi ha més interns que compleixen una pena de presó per primera vegada.
- Quant als tipus delictius, observem força canvis respecte a l'estudi anterior. Ha augmentat el nombre d'infractors que han comès, com a delicte principal de la pena base, delictes *contra les persones*, de *trànsit* i la categoria d'*altres delictes*; per contra, ha disminuït la proporció de persones que han comès delictes *contra la propietat* no violents, que són les que presenten una taxa de reincidència més alta (46,2%). Aquests canvis poden haver-se produït per les reformes penals dels darrers anys que han introduït nous delictes contra la seguretat del trànsit i de violència de gènere.
- A escala penitenciària, ha disminuït la proporció d'interns sense classificar, però també s'observa un augment en l'aplicació de la llibertat condicional avançada.

Diferències que podrien haver fet augmentar la taxa de reincidència

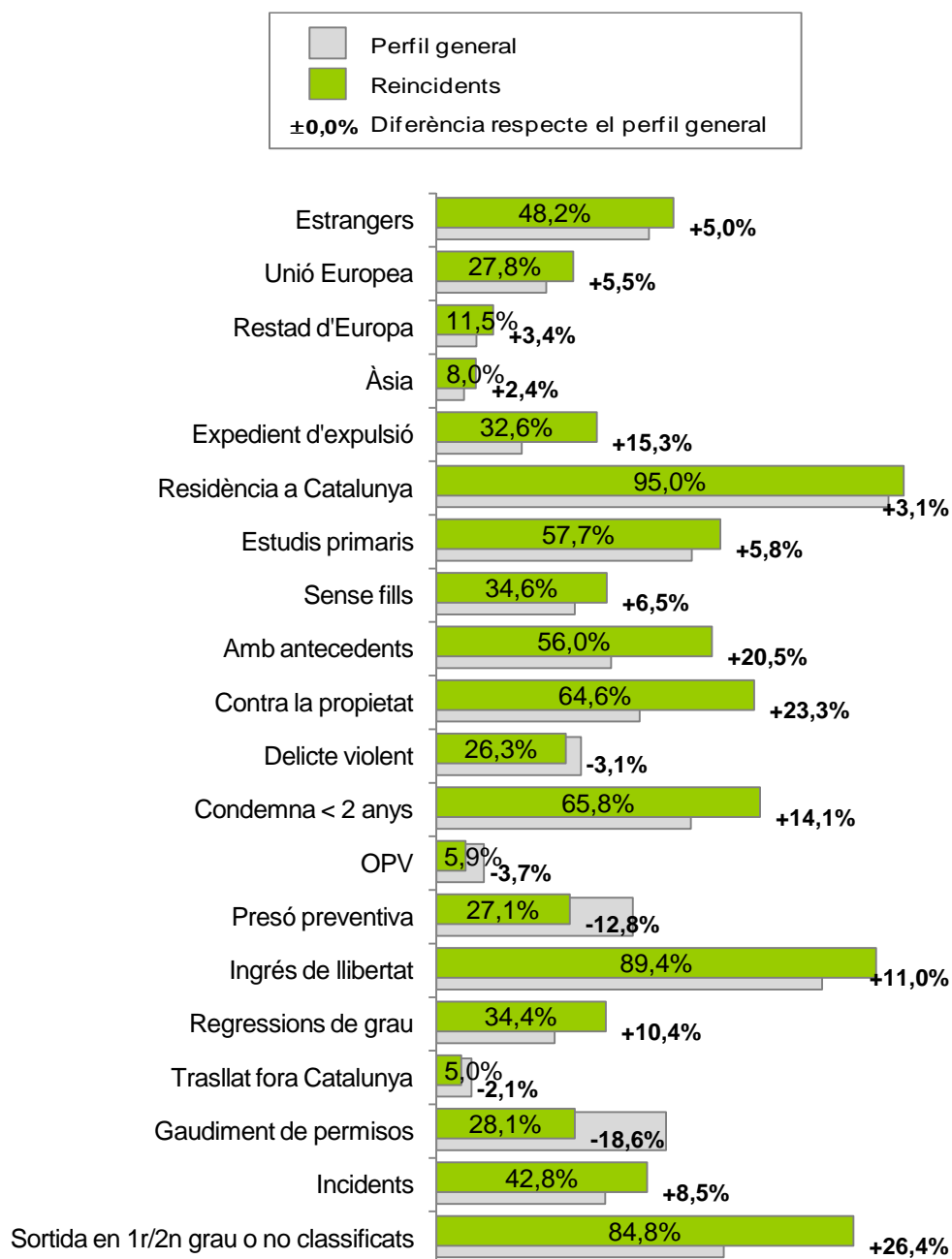
- Ha augmentat la proporció d'estrangers a les presons i destaca especialment l'augment de persones procedents de Romania, que presenten una taxa de reincidència elevada (44,2%) i que en l'estudi actual s'agrupen dins de la categoria *Unió Europea*.
- No observem diferències en el terreny penal (antecedents, tipus de delictes o temps de condemna) que puguin explicar un augment en la taxa.
- Dins de la presó, actualment hi trobem més regressions i incidents, i també interns que no gaudeixen de permisos i que surten en llibertat definitiva.

4.3 Característiques del reincident

Quines són les característiques del reincident?

El gràfic 24 recull les variables en què els reincidents presenten diferències significatives respecte a les característiques generals dels excarcerats l'any 2010. L'annex 9 recull totes les variables amb les dades corresponents de forma completa.

Gràfic 24. Característiques significatives del reincident

Taula 36. Diferències significatives entre els reincidents i els no reincidents en les variables quantitatives

	No reincident		Reincident	
	Mitjana	DT	Mitjana	DT
Nombre de fills	1,54	1,49	1,27	1,34
Nombre d'ingressos anteriors	0,67	1,67	2,14	3,94
Nombre de regressions a 1r grau	0,09	0,44	0,31	0,91
Nombre de regressions a 2n grau	0,21	0,64	0,29	0,51
Nombre d'incidents molt greus	0,65	2,30	1,67	5,30
Nombre d'incidents greus	1,00	3,00	2,40	6,94
Edat en el primer ingrés a presó	32,75	10,49	28,46	8,44
Edat en el delictes de la pena base	32,96	10,13	31,02	9,05
Edat en la sortida 2010	38,11	10,64	34,72	9,32

Les característiques dels reincidents destaquen pels trets següents:

- Més de la meitat tenien antecedents penitenciaris en el moment d'ingressar a presó per la pena base. La seva mitjana d'ingressos anteriors és molt alta: més de 2 per cada reincident.
- En el seu primer ingrés a presó, de mitjana, són més joves.
- Dos terços dels reincidents havien comès un delictes *contra la propietat* en la pena base. Una proporció similar havia complert una condemna inferior a 2 anys.
- Durant aquesta estada a presó, una part destacable va tenir un comportament penitenciar conflictiu: el 42,8% va protagonitzar algun incident i un terç va tenir alguna regressió de grau.
- Molt pocs van gaudir de permisos ordinaris (28,1%) i prop d'un 85% va complir tota la seva condemna en règim tancat.

4.3.1 La reincidència de la població avaluada amb l'instrument RisCanvi

Ja hem vist en l'apartat 3.8 les característiques específiques de la població avaluada amb el RisCanvi. Presenten les variables RisCanvi diferències en funció de si el subjecte és reincident o no? El gràfic 25 mostra les variables en què els reincidents es diferencien de manera estadísticament significativa del perfil general. El conjunt de variables analitzades es pot trobar a l'annex 9 (taula 9.3).

Gràfic 25. Les característiques significatives del reincident segons els factors RisCanvi

Els interns que van ser avaluats amb el RisCanvi i que han reincidit destaquen per les característiques següents:

- Un percentatge molt destacable presenta problemes personals: *problemes d'ocupació* (48,3%), *problemes econòmics* (40,2%), *manca de suport familiar i social* (31,1%), *pertinença a grup social de risc* (32,2%) o *trastorn de personalitat* (20,0%).
- Prop d'un 60% mostra *irresponsabilitat, impulsivitat i inestabilitat emocional*; prop d'un 50% té una *història de violència i consumeix drogues i/o alcohol*; i més d'un 40% té una *actitud hostil o valors procriminals*. El 44,4% presenta una *resposta limitada al tractament*.
- Un percentatge força destacable presenta un mal comportament penitenciari: la meitat havia tingut expedients disciplinaris, un terç havia comès evasions o trencaments, la mateixa proporció que havia tingut conflictes amb interns.
- Els que van començar a delinquir *abans dels 16 anys* (16,1%) i els que *pertanyen a bandes* (11,3%) constitueixen percentatges petits, però comparativament grans respecte a la resta d'interns avaluats amb RisCanvi.

Una altra dada que hem volgut reflectir és la de les relacions entre els percentatges de les diferents categories dels factors i la taxa de reincidència. En general, es pot veure que un percentatge negatiu del factor té reflex en la taxa de reincidència posterior (concretament això passa en 23 dels 43 factors del RisCanvi complet).

Taula 37. Taxes de reincidència dels factors dels subjectes avaluats amb RisCanvi (complet)

Factors del RisCanvi complet	Categoria	% vàlid	Taxa de reincidència
Factors personals i socials			
Desajust infantil	Sí	20,3	28,6
	No	79,7	20,5
Distància entre la residència habitual i el centre penitenciari	Més de 300 km	3,7	19,2
	De 100 a 300 km	9,5	19,1
	Fins a 100 km	86,8	22,8

Factors del RisCanvi complet	Categoria	% vàlid	Taxa de reincidència
Nivell educatiu	Baix	72,3	24,5
	Mitjà	26,0	18,2
	Alt	1,7	20,2
Problemes relacionats amb l'ocupació	Sí	34,7	**30,1
	No	65,3	19,6
Manca de recursos econòmics	Sí	23,1	**30,9
	No	76,9	19,5
Absència de plans viables de futur	Sí	28,9	**29,4
	No	71,1	18,3
Antecedents delictius en la família d'origen	Sí	19,0	*31,2
	No	81,0	20,6
Socialització problemàtica de la família d'origen	Sí	27,5	24,0
	No	72,5	20,7
Manca de suport familiar i social	Sí	19,1	**31,7
	No	80,9	20,7
Pertinença a bandes / amics delinqüents	Sí	4,6	**44,8
	No	95,4	20,6
Pertinença a grup social de risc	Sí	16,8	**35,6
	No	83,2	18,6
Rol delictiu destacat	Sí	1,0	30,9
	No	99,0	22,0
Víctima de violència de gènere (dona)	Sí	0,3	0,0
	No	99,7	23,0
Càrregues familiars actuals	Sí	37,3	19,3
	No	62,7	26,0
Abús o dependència drogues i alcohol	Sí	34,1	**34,2
	No	65,9	18,4
Trastorn mental sever	Sí	4,6	22,6
	No	95,4	22,7
Comportament sexual de risc	Sí	15,3	15,9
	No	84,7	23,6
Resposta limitada al tractament	Sí	42,9	**29,9
	No	57,1	20,2
Trastorn de personalitat, ira, violència	Sí	11,0	*35,9
	No	89,0	20,8
Pobre afrontament de l'estrès	Sí	40,7	23,8
	No	59,3	20,4
Conductes autolesives	Sí	16,6	**37,6
	No	83,4	20,1
Baixa capacitat mental i CI	Fins a 85	11,1	19,5
	Més de 85	88,9	23,5
Temeritat	Sí	12,2	*33,6
	No	87,8	21,0

Factors del RisCanvi complet	Categoria	% vàlid	Taxa de reincidència
Impulsivitat i inestabilitat emocional	Sí	40,4	*30,4
	No	59,6	18,1
Irresponsabilitat	Sí	44,8	**27,7
	No	55,2	16,9
Actitud hostil o valor procriminal	Sí	29,9	**36,4
	No	70,1	18,8
Factors penals			
Delicte base violent	Sí	72,6	22,1
	No	27,4	21,8
Edat en el moment del delicte base	Fins a 22 anys	12,9	32,3
	De 23 a 28 anys	20,5	23,8
	Més de 28 anys	66,6	20,6
Intoxicació durant la comissió del delicte	Sí	29,0	24,7
	No	71,0	22,3
Víctimes amb lesions	Més d'1 víctima	10,3	17,8
	1 víctima	45,7	21,4
	0 víctimes	44,0	25,3
Durada de la pena	Fins a 2 anys	53,7	23,6
	De 2 a 6 anys	31,5	19,1
	Més de 6 anys	14,9	27,2
Temps ininterromput a presó	Fins a 1 any	67,8	21,7
	D'1 a 3 anys	21,2	16,2
	Més de 3 anys	11,0	**41,5
Història de violència prèvia	Sí	44,6	*27,1
	No	55,4	19,7
Inici de l'activitat delictiva	Abans dels 16 anys	8,1	**41,9
	De 17 a 30 anys	48,4	22,1
	Més de 30 anys	43,5	19,9
Increment de la gravetat dels delictes	Sí	40,9	24,4
	No	59,1	22,0
Tipus de víctima	Parella, exparella i/o fills	29,3	23,7
	Altres familiars i/o coneguts	70,7	18,4
	Desconeguts	1,2	*28,1
	Cap víctima identificable	11,0	17,2
Factors penitenciaris			
Conflictes amb interns	Sí	17,1	**39,2
	No	82,9	19,3
Incompliment de mesures	Sí	53,8	25,0
	No	46,3	19,4
Expedients disciplinaris	Sí	36,5	**30,6
	No	63,5	18,8
Evasions, trencaments i incompliments	Sí	20,3	**29,7
	No	79,7	20,7

Factors del RisCanvi complet	Categoria	% vàlid	Taxa de reincidència
Violència autodirigida. Valoració global RisCanvi	Alt	27,6	**37,2
	Mitjà	33,7	21,1
	Baix	38,8	18,9
Violència intrainstitucional. Valoració global RisCanvi	Alt	17,6	**37,0
	Mitjà	23,0	**33,5
	Baix	59,4	18,2
Reincidència violenta. Valoració global RisCanvi	Alt	24,8	**39,0
	Mitjà	42,4	21,7
	Baix	32,8	17,4
Trencament de condemna. Valoració global RisCanvi	Alt	20,5	*30,7
	Mitjà	12,5	29,4
	Baix	67,0	20,4

* Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Les taxes de reincidència són especialment altes entre els interns que *pertanyen a bandes* o que *tenen amics delinqüents* (44,8%), que presenten un *inici precoç en l'activitat delictiva* (41,9%), que *han estat a la presó ininterrompudament durant tres anys com a mínim* (41,4%) i que tenen *conflictes amb altres interns* (39,2%).

A banda d'aquests, hi ha altres factors molt discriminants: *pertànyer a un grup social de risc*, tenir problemàtiques socials (*manca de recursos econòmics, problemes d'ocupació, absència de plans viables de futur, etc.*), fer un *abús o tenir dependència de l'alcohol o d'altres drogues, haver tingut un mal comportament penitenciari* i mostrar problemes de conducta (*irresponsabilitat, conductes autolesives, etc.*). Tots aquests factors estan estadísticament relacionats amb la reincidència.

D'altra banda, aquest estudi és el primer que permet fer una validació del factor del RisCanvi que valora el risc de reincidència violenta. La taula 38 compara la

predicció de reincidència violenta feta pels professionals amb l'ús de l'eina RisCanvi amb la reincidència violenta efectiva.¹⁹

Taula 38. Comparativa entre la previsió de risc de reincidència violenta (RisCanvi) i la reincidència violenta efectiva

Predicció de risc de reincidència violenta (RisCanvi)		Comissió d'una reincidència violenta (dades empíriques)					
		Sí		No		Total	
		N	%	N	%	N	%
Alt	% de fila	34	26,2	96	73,8	130	100,0
	% de columna		48,6		16,6		20,1
Moderat	% de fila	20	11,7	151	88,3	171	100,0
	% de columna		28,6		26,1		26,4
Baix	% de fila	16	4,6	331	95,4	347	100,0
	% de columna		22,9		57,3		53,5
Total	% de fila	70	10,8	578	89,2	648	100,0
	% de columna		100,0		100,0	648	100,0

En verd apareixen destacats els casos en els quals s'havia previst un risc de reincidència violenta (**alt** o **mitjà**) i que efectivament han comès una reincidència violenta. L'encert en el pronòstic és del 77,2%.

També estan en verd els casos en els quals els professionals havien previst un risc **baix** de reincidència violenta i efectivament no la fan. Suposen el 95,4%.

D'altra banda, s'han remarcat amb color taronja els *falsos negatius*: aquest és el cas dels interns per als quals no s'havia identificat un risc de reincidència violenta i que, en canvi, n'han acabat cometent com a mínim una. Representen el 4,6% del conjunt d'interns amb una avaluació de risc baix.

Finalment, en color vermell destaquen els *falsos positius*: és a dir, el cas dels interns per als quals s'havia predit un risc alt o moderat de reincidència violenta i que realment no han reincidit. Representen el 42,7% dels no reincidents. Per tant, la probabilitat d'encertar en l'estimació feta (mesura OR) amb l'eina

¹⁹ En aquest cas, analitzem si els interns han comès una reincidència violenta (hagi estat la primera reincidència o no) i si ha estat penada ja sigui amb una pena de presó o amb una MEPC.

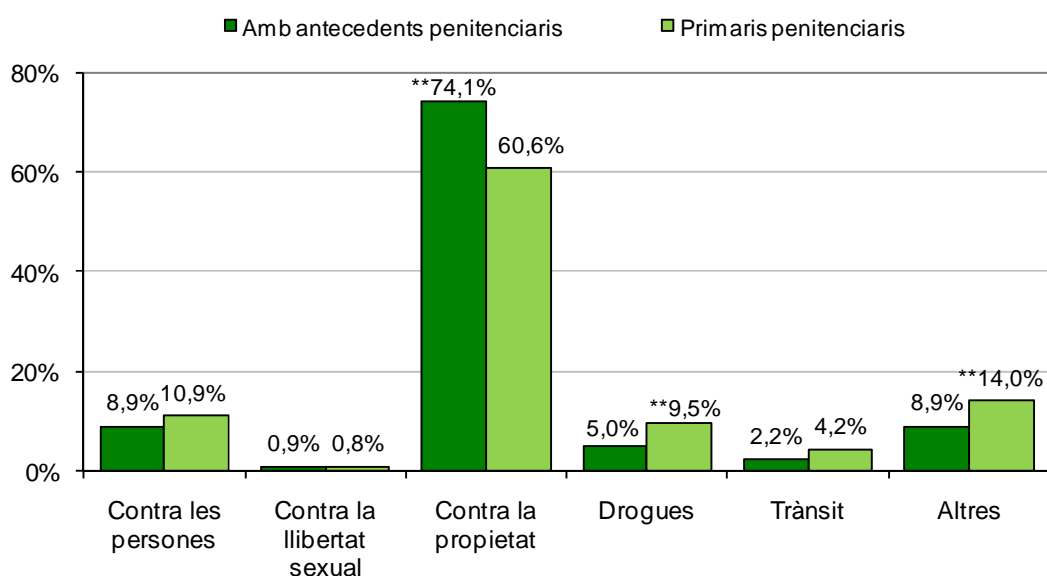
RisCanvi és de 4,52 (sumant alt + moderat). Pel que fa a la sensibilitat de l'eina, és a dir, la capacitat per donar com a casos de risc alt o moderat subjectes que efectivament reincidiran, aquesta és del 77,15%. Finalment, l'especificitat o capacitat de l'eina per donar com a casos de baix risc subjectes que efectivament no reincidiran és del 57,26%.

4.4 La reincidència penitenciària segons determinades variables

A continuació, analitzem si s'observa un comportament diferent en la reincidència en funció d'algunes variables: els antecedents penitenciaris, el delicte principal de la pena base, el tipus d'excarceració i el fet d'haver estat classificat o no durant el compliment de la pena base. Més enllà de comparar les taxes de reincidència específiques dels col·lectius definits per aquestes variables (que ja hem explicat a l'apartat 4.2), el que veurem aquí és si hi ha diferències entre ells en la manera com es produeix aquesta reincidència: per exemple, si varia el delicte comès o el moment en el qual es comet. Cal tenir en compte que només es presenten les variables rellevants de cada apartat. A l'annex 10 hi ha les taules amb totes les variables analitzades.

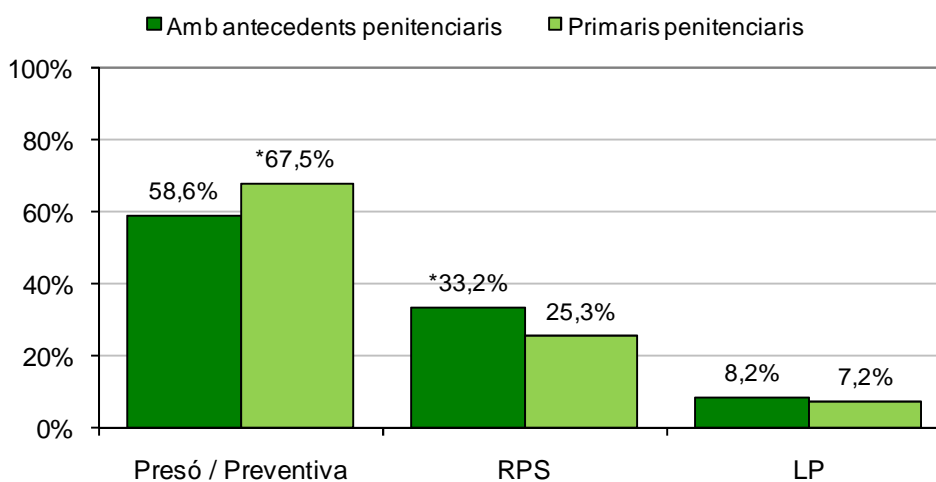
4.4.1 Reincidència i antecedents penitenciaris

Gràfic 26. Delicte comès en la reincidència segons els antecedents penitenciaris

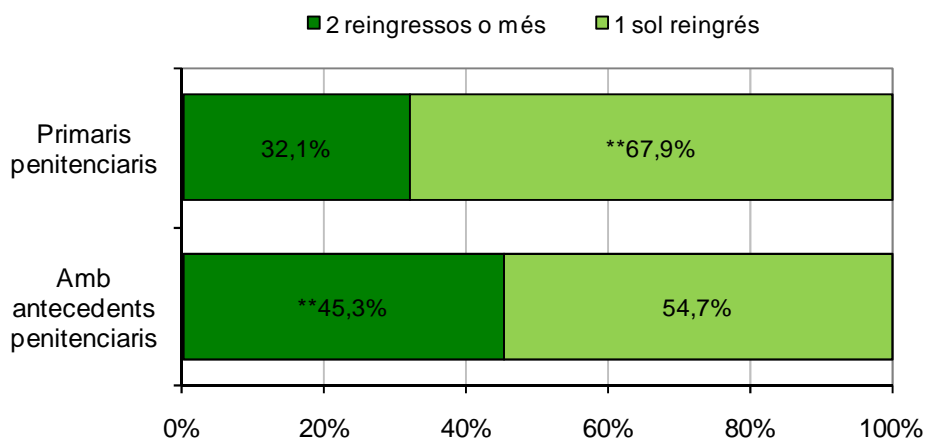
** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Gràfic 27. Mesures imposades en la reincidència segons els antecedents penitenciaris

* Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

Gràfic 28. Nombre d'ingressos posteriors segons els antecedents penitenciaris

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Taula 39. Variables quantitatives associades a la reincidència segons els antecedents penitenciaris

Variable	Antecedents penitenciaris	Mitjana	DT	Sig.
Nombre d'ingressos posteriors	Amb antecedents	2,51	2,84	**
	Primaris	1,78	1,75	
Edat en reincidir	Amb antecedents	37,30	9,06	**
	Primaris	33,46	9,45	
Temps que triga a reincidir (en dies)	Amb antecedents	318,01	294,97	
	Primaris	359,25	319,39	

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Els reincidents que tenen antecedents penitenciaris cometen encara més delictes *contra la propietat* en la reincidència que la resta, són més grans, i reincidirán més cops. Prop de la meitat han reingressat a presó dues vegades o més.

Una cosa que destaca de la reincidència dels primaris penitenciaris és que fins a un 14% comet un delicte de la categoria *altres*. Si ho mirem més en detall, veurem que hi ha alguns delictes que han estat comesos majoritàriament per interns primaris; aquest és el cas del *trencament de condemna*, el *trencament de condemna de violència de gènere*, i el delicte i la falta de *danys* (vegeu taula 10.3 de l'annex 10).

Pel que fa al temps que triga a produir-se la reincidència, mentre els primaris triguen de mitjana un any a reincidir, els interns amb antecedents triguen menys d'11 mesos, tot i que les diferències no són significatives. Tampoc no hi ha diferències en la comissió d'un delicte violent ja sigui en la primera reincidència o en el conjunt de reincidències.

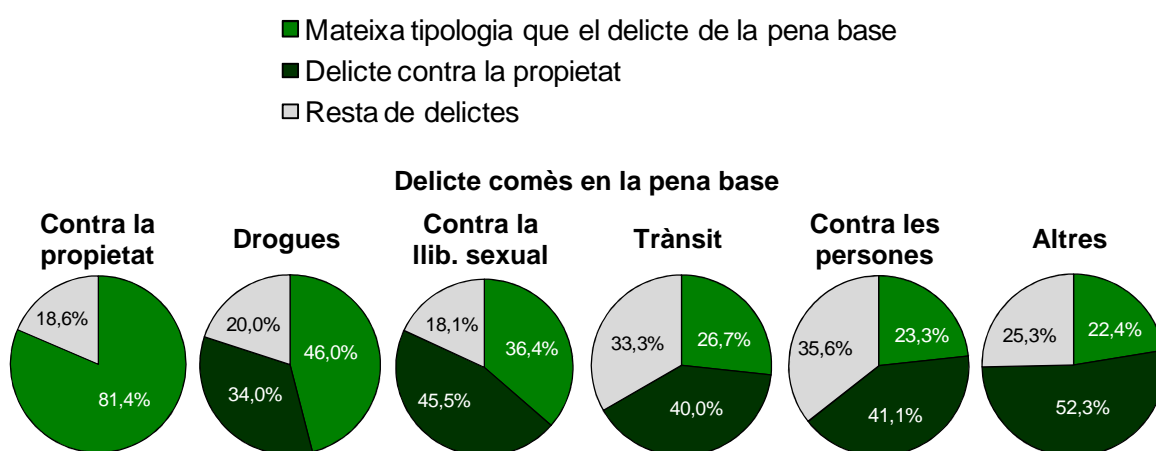
D'altra banda, els reincidents que ja tenien antecedents en la seva estada a presó de la pena base són condemnats en una proporció més gran a una pena de presó per impagament de multa. Això és degut al fet que hi ha un perfil d'infractor multireincident que, per l'impagament de les multes que li són imposades, acaba ingressant repetidament a presó i que molt sovint ja té antecedents quan ingressa per la pena base. Sigui com sigui, cal destacar el fet que fins a un de cada tres interns que ja havia reincidit i fins a un de cada quatre dels que han reincidit per primer cop han ingressat a presó per no haver fet front a una multa.

4.4.2 Reincidència i delicte comès en la condemna base

La major part dels reincidents cometen un delicte de categoria diferent del corresponent a la condemna de la pena base. Els únics que de manera majoritària es mantenen dins de la mateixa categoria delictiva són els condemnats per delictes *contra la propietat*.

De fet, en la reincidència hi ha un predomini molt clar dels delictes *contra la propietat*. Es tracta del delicte de reincidència més freqüent per a gairebé tots els grups de condemnats. L'única excepció són els condemnats per delictes de *drogues*, ja que els que tornen a cometre un delicte de drogues són prop de la meitat del total de reincidents d'aquest grup i, en canvi, els que cometen un delicte *contra la propietat* en són un terç. Tot plegat es pot observar al gràfic 29.

Gràfic 29. Tipologia del delicte de la reincidència segons el delicte comès en la pena base

Pel que fa al temps que triga a produir-se la primera reincidència, hi ha diferències notables entre els excarcerats en funció de la tipologia del delicte principal pel qual estaven complint condemna en la pena base. Mentre que els que havien comès un delicte *contra la propietat* són els més ràpids a tornar al sistema, els que havien comès un delicte de *drogues* o *contra la llibertat sexual* són els que més trigen a reincidir de mitjana.

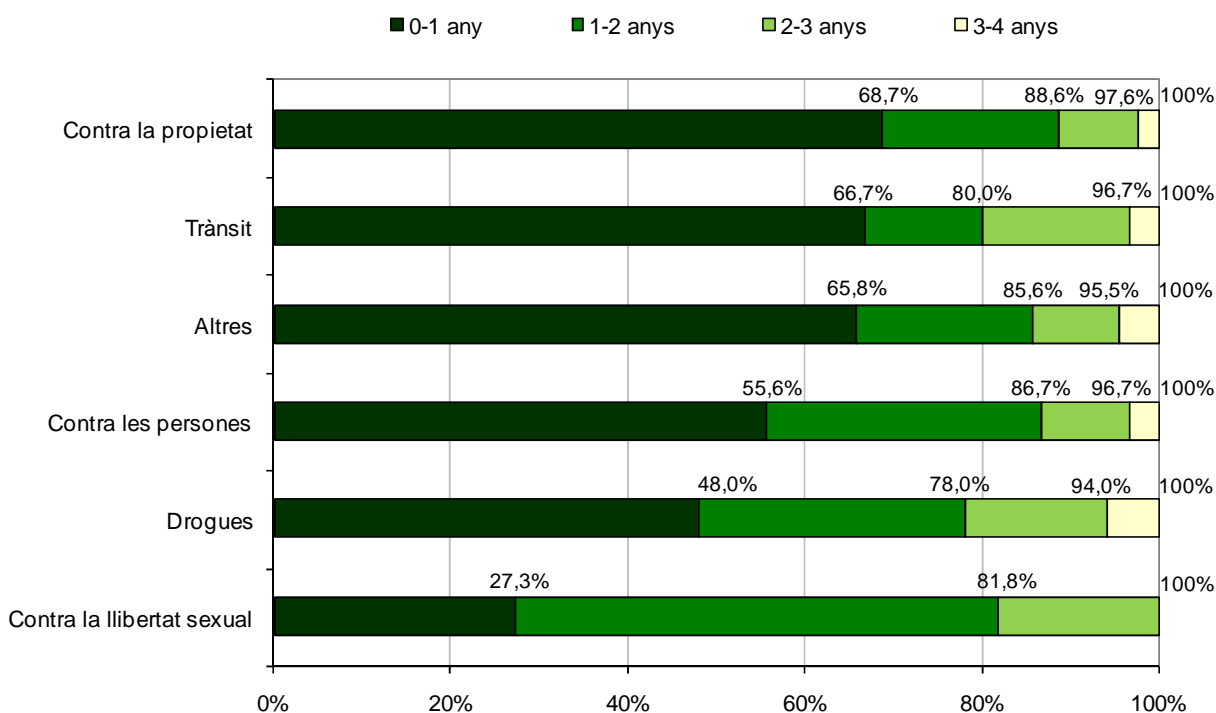
Gràfic 30. Temps mitjà que trigen a reincidir els excarcerats, en funció de la tipologia del delicte comès en la pena base

Nota: només el canvi en la tonalitat dels colors marca valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

La majoria dels excarcerats que reincideixen ho fan durant l'any que segueix a l'excarceració, tot i que, tal com mostra gràfic 31, això no és igual per a tots els grups. Prop de dos terços dels que havien comès delictes *contra la propietat*, de *trànsit* i *altres* delictes ja havien reincidit al cap d'un any. En canvi, aquells que havien comès delictes *contra la llibertat sexual* i de *drogues* cometem majoritàriament la primera reincidència un cop superat el primer any d'excarceració. Concretament, en el cas dels delinqüents sexuals, la meitat dels reincidents cometem la seva primera reincidència durant el segon any.

Gràfic 31. Distribució de les persones reincidents segons el temps que trigen a reincidir, en funció de la tipologia del delicte comès en la pena base

La majoria de subjectes reincidents ho seran per delictes *contra la propietat* sigui quin sigui el delicte de la pena base (excepte el cas de delictes de *drogues*). Malgrat això, la proporció d'infractors que, en la reincidència, cometen delictes de la mateixa categoria que en la pena base és força alta, tal com ho indica la diagonal de caselles ombrejades de la taula 40. Així doncs, es pot parlar de l'existència d'una certa especialització en el delicte.

Taula 40. Característiques del delicte comès en la reincidència segons la categoria delictiva del delicte comès en la pena base (%)

Variable	Categoria	Categoria del delicte comès en la pena base													
		C. persones		C. llib. sexual		C. propietat		Drogues		Trànsit		Altres		Total	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Categoria del delicte comès a la reincidència	C. persones	21	**23,3	2	18,2	33	6,3	4	8,0	2	6,7	18	**16,8	80	9,8
	C. llib. sexual	1	1,1	4	**36,4	0	0,0	0	0,0	1	3,3	1	0,9	7	0,9
	C. propietat	37	41,1	5	45,5	429	**81,4	17	34,0	12	40,0	56	52,3	556	68,2
	Drogues	7	7,8	0	0,0	18	3,4	23	**46,0	3	10,0	6	5,6	57	7,0
	Trànsit	6	**6,7	0	0,0	6	1,1	3	6,0	8	**26,7	2	1,9	25	3,1
	Altres	18	**20,0	0	0,0	41	7,8	3	6,0	4	13,3	24	**22,4	90	11,0
Violència primer delicte reincidència	Violent	41	**45,6	9	**81,8	167	31,7	11	22,0	7	23,3	31	29,0	266	32,6
	No violent	49	54,4	2	18,2	360	68,3	39	78,0	23	76,7	76	71,0	549	67,4
Violència qualsevol delicte reincidència	Violent	60	**66,7	10	**90,9	235	44,0	18	36,0	10	33,3	46	41,4	379	45,9
	No violent	30	33,3	1	9,1	299	56,0	32	64,0	20	66,7	65	58,6	447	54,1

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

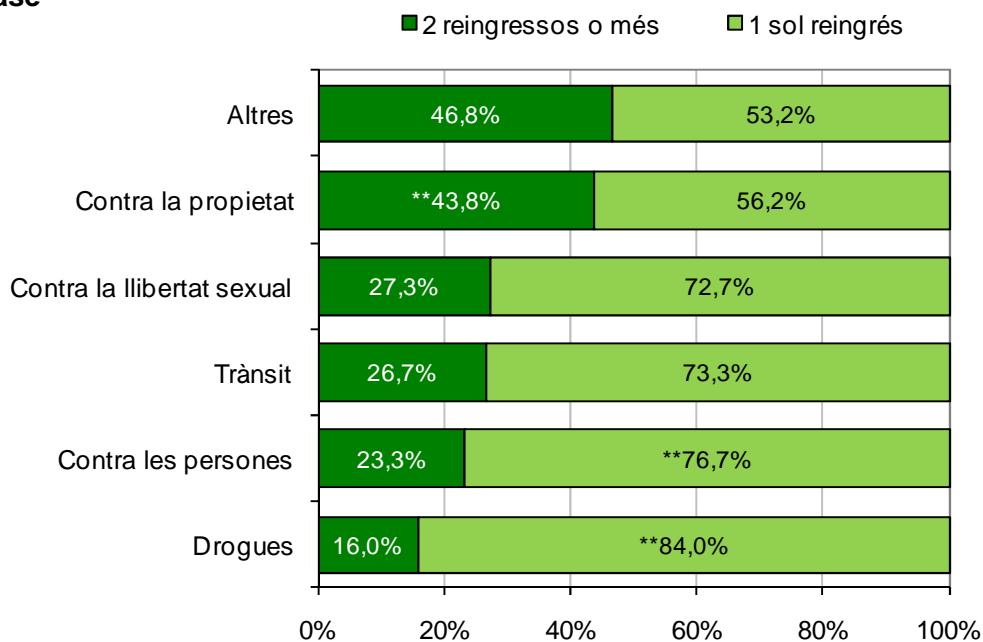
Taula 41. Variables quantitatives associades a la reincidència segons el delictes comès en la pena base

Variable	Categoria del delictes comès en la pena base	Mitjana	DT	Sig.
Nombre d'ingressos posteriors	Contra les persones	1,33	0,67	**
	Contra la llibertat sexual	1,36	0,67	
	Contra la propietat	2,45	2,69	
	Drogues	1,18	0,63	
	Trànsit	1,33	0,66	
	Altres	2,43	2,76	
Edat en reincidir	Contra les persones	38,56	8,83	**
	Contra la llibertat sexual	38,91	10,09	
	Contra la propietat	34,33	8,98	
	Drogues	39,08	8,21	
	Trànsit	37,30	11,61	
	Altres	37,20	10,62	
Temps que triguen a reincidir (en dies)	Contra les persones	388,67	298,09	*
	Contra la llibertat sexual	433,09	261,84	
	Contra la propietat	313,16	297,59	
	Drogues	448,54	343,12	
	Trànsit	351,53	326,88	
	Altres	336,50	325,52	

* Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Gràfic 32. Nombre d'ingressos posteriors segons el delictes comès en la pena base

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Els interns que han comès un delictes *contra la propietat*, a més de ser els reincidents més especialitzats i els que menys temps triguen a reincidir, destaquen per ser els més joves en la reincidència, i els que més vegades de mitjana reingressen a presó. Entre aquest col·lectiu, gairebé la meitat dels reincidents han reingressat a presó més d'una vegada. Així mateix, els interns que havien comès una pena per un delictes de la categoria d'*altres delictes* presenten les mateixes característiques que els qui havien comès un delictes *contra la propietat*, excepte pel que fa a l'edat, ja que són més grans.

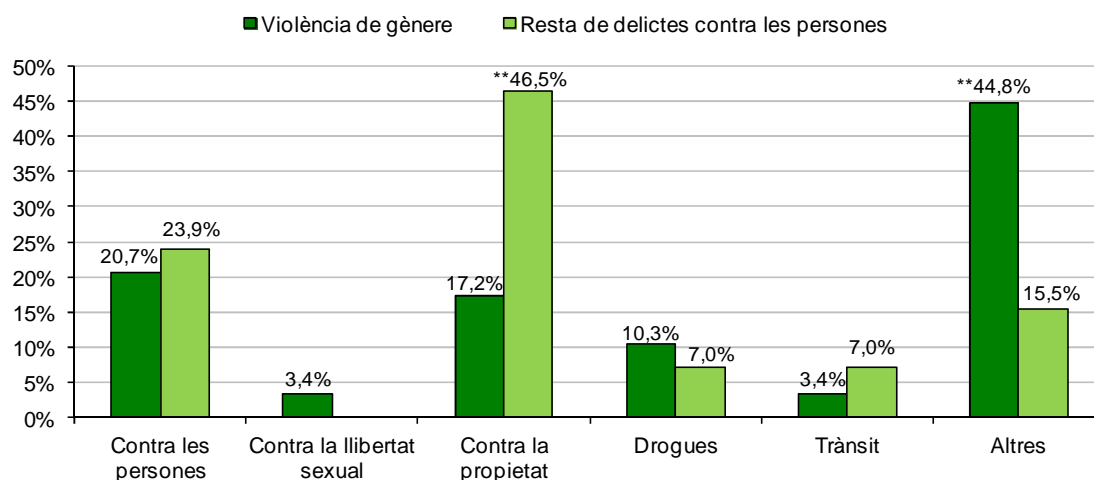
4.4.2.1 La reincidència dels condemnats per delictes de violència de gènere

Tenint en compte les diferències en les característiques dels penats per delictes de *violència de gènere*²⁰ respecte als penats per altres delictes *contra les persones* (apartat 3.3.1), val la pena estudiar el seu comportament en la reincidència de manera separada (vegeu taules 10.6 i 10.7 de l'annex 10 per al conjunt de dades de la comparativa).

Allò que els diferencia més és el delictes comès en la reincidència. Com veiem al gràfic 33, mentre que entre els que havien comès altres delictes *contra les persones* el més habitual és reincidir amb un delictes *contra la propietat* (46,5%), en el cas dels penats per *violència de gènere* la reincidència en delictes *contra la propietat* és relativament minoritària (17,2%). En canvi, bona part de la reincidència d'aquests infractors es concentra en els *altres delictes* (44,8%).

²⁰ Recordem que en el grup d'interns amb delictes de *violència de gènere* s'han estat incloses les persones que han comès un delictes de trencament de condemna o de mesura d'allunyament per violència de gènere.

Gràfic 33. Delicte comès en la reincidència segons el delicte comès en la pena base: penats per violència de gènere i per altres delictes contra les persones

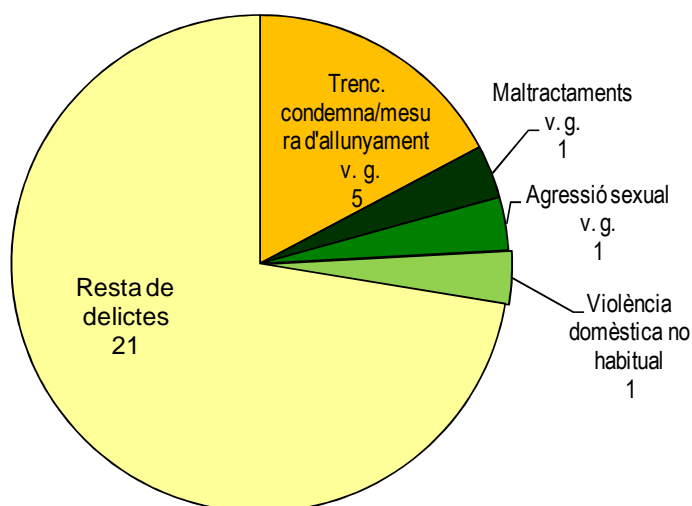

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Dins de l'agrupació d'*altres* delictes es troben els delictes de *trencament de condemna* o de *mesura d'allunyament per violència de gènere*, que suposen un 33,4% de les primeres reincidències dels condemnats per *violència de gènere*.

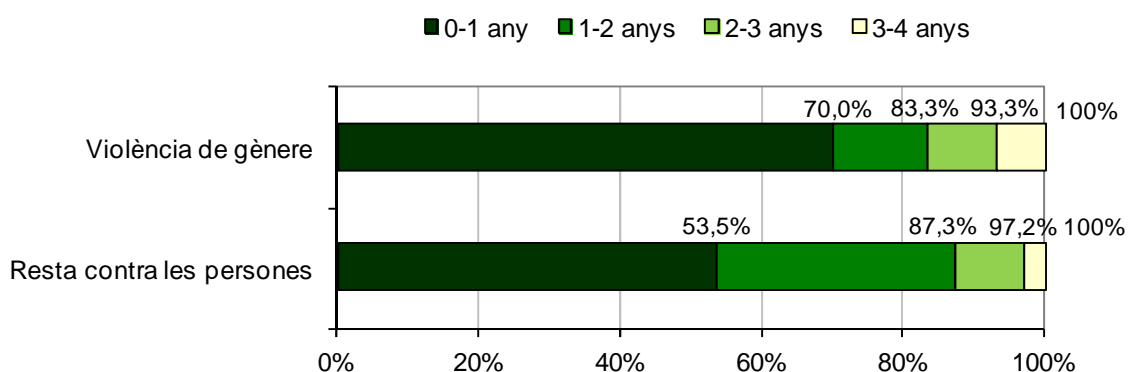
Pel que fa als infractors que havien comès un delicte de *violència de gènere* en la pena base, ens interessa veure'n quants han tornat a cometre un delicte d'aquesta categoria. En total, són 8 persones, 5 de les quals han comès trencaments de la *mesura d'allunyament de violència de gènere* i 3 persones han reincidit en delictes *contra les persones en violència de gènere*.

Gràfic 34. Delicte comès pels infractors en la reincidència quan havien comès un delicte de violència de gènere en la pena base (nombres absoluts)

Un altre aspecte que cal destacar té a veure amb el temps que aquests infractors triguen a reincidir, malgrat que no hi ha diferències estadísticament significatives entre els dos grups. Mentre que el percentatge de condemnats a altres delictes *contra les persones* que reincideixen durant el primer any posterior a l'excarceració és del 53,5%, en el cas dels penats per delictes de *violència de gènere* aquesta xifra arriba fins al 70%, un percentatge fins i tot superior al dels penats per delictes *contra la propietat* (68,7%). Així, tot i que no són el grup d'infractors que triga menys de mitjana a reincidir (353,3 dies), sí que són els que tenen un percentatge més alt de reincidència durant el primer any després de l'acabament de la condemna.

Gràfic 35. Distribució acumulada de les persones reincidents que van cometre un delicte de *violència de gènere* o *contra les persones* en la pena base, segons el temps que triguen a reincidir

4.4.2.2 Els delictes de violència de gènere: característiques del reincident

Amb la voluntat d'aprofundir en el coneixement dels infractors de violència de gènere, a continuació estudiarem les característiques dels penats per un delicte d'aquest tipus que posteriorment han comès una reincidència i les compararem amb les característiques dels no reincidents.

En analitzar aquests dos grups de penats per *violència de gènere*, veiem que pràcticament no presenten diferències quant a les variables de l'estudi, ja sigui en la dimensió personal i social, en la penal o en la penitenciària. L'única diferència que s'observa té a veure amb la conflictivitat dins dels centres penitenciaris: els reincidents tendeixen a protagonitzar incidents penitenciaris

en una mesura més gran que els no reincidents (taules 10.8 i 10.9 de l'annex 10).

Així doncs, per veure en què es diferencien ambdós perfils cal anar a veure la informació provinent del RisCanvi. Atès que el percentatge de penats per *violència de gènere* amb els quals s'ha utilitzat aquesta eina és molt elevat, la informació que n'obtenim és d'un gran valor.

La taula 42 recull els factors del RisCanvi en les quals s'observen diferències estadísticament significatives entre els dos grups. Constatem que allò que diferencia els reincidents dels no reincidents en *violència de gènere* és que els reincidents tendeixen a tenir *problemes de control d'impulsos, d'emocions, manca de responsabilitat i valors procriminals*, així com una *resposta limitada al tractament* que segueixen.

La taula 10.10 de l'annex 10 recull les dades del conjunt de factors del RisCanvi, incloent-hi aquelles en què no hi ha diferències estadísticament significatives.

Taula 42. Comparativa dels factors significatius del RisCanvi entre penats per *violència de gènere* reincidents i no reincidents

Factors del RisCanvi	Categoria	Reincidents		No reincidents	
		N	%	N	%
Factors personals i socials					
Resposta limitada al tractament	Sí	15	**93,8	28	40,0
	No	1	6,3	42	**60,0
Impulsivitat i inestabilitat emocional	Sí	12	*75,0	25	42,4
	No	4	25,0	34	*57,6
Irresponsabilitat	Sí	8	*72,7	17	31,5
	No	3	27,3	37	*68,5
Actitud hostil o valor procriminal	Sí	8	*50,0	15	19,7
	No	8	50,0	61	*80,3
Factors penitenciaris					
Incompliment de mesures	Sí	17	**100,0	42	66,7
	No	0	0,0	21	**33,3
Factors de predicció de risc					
Violència autodirigida	Alt	11	14,3	8	**44,4
	Mitjà	18	23,4	5	27,8
	Baix	48	**62,3	5	27,8
Violència intrainstitucional	Alt	2	2,6	1	5,6

Factors del RisCanvi	Categoria	Reincidents		No reincidents	
		N	%	N	%
	Mitjà	11	14,3	8	**44,4
	Baix	64	**83,1	9	50,0
	Alt	8	**44,4	8	10,4
Risc de reincidència violenta	Mitjà	9	50,0	30	39,0
	Baix	1	5,6	39	**50,6

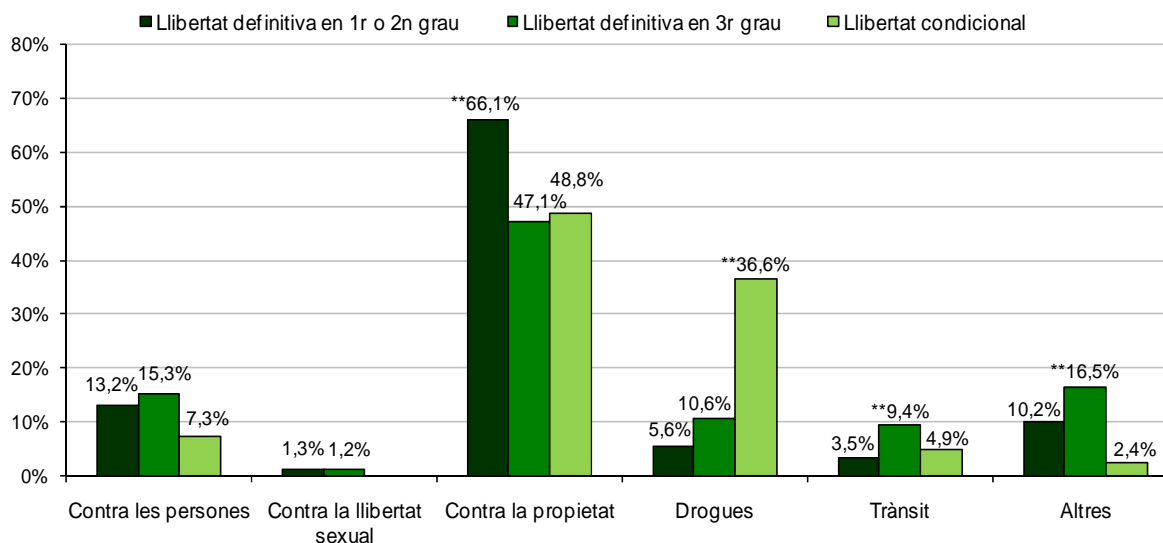
* Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Quant a la predicció de risc del RisCanvi respecte a la probabilitat de cometre una nova reincidència violenta, els professionals que utilitzen l'eina han classificat de risc alt o mitjà 17 dels 18 reincidents de *violència de gènere*, la qual cosa correspon al 94,4%. També han considerat com a risc baix el 50,6% dels que no van reincidir en el període de seguiment.

4.4.3 Reincidència i tipus d'excrceració

Gràfic 36. Delicte comès en la reincidència segons el tipus d'excrceració

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Taula 43. Violència en la reincidència segons tipus d'excrceració

Variable	Categoria	Tipus d'excrceració de la pena base							
		L. definitiva 1r o 2n grau		L. definitiva 3r grau		L. condicional		Total classificats	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Violència primer delicte reincidència	Violent	170	**45,7	29	34,1	10	24,4	209	42,0
	No violent	202	54,3	56	65,9	31	**75,6	289	58,0

Violència qualsevol delictes	Sí	228	**60,6	36	42,4	12	29,3	276	55,0
delictes de reincidència	No	148	39,4	49	**57,6	29	**70,7	226	45,0

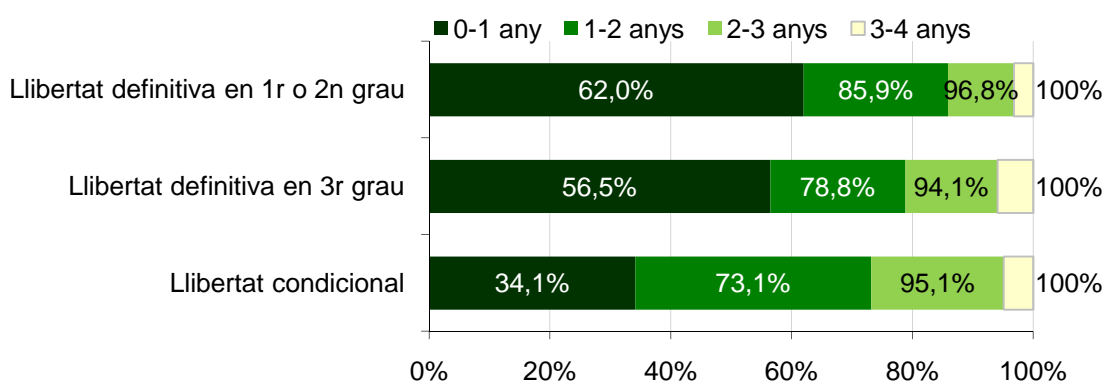
** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Taula 44. Temps que es triga a reincidir segons el tipus d'excarceració en la pena base

Variable	Tipus d'excarceració pena base	Mitjana	DT	Sig.
Temps que triga a reincidir	LD 1r o 2n grau	357,34	305,50	**
	LD 3r grau	401,46	346,66	
	LC	546,02	325,06	

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Gràfic 37. Distribució acumulada de les persones reincidents segons el temps que triguen a reincidir, en funció del tipus d'excarceració de la pena base

Els delictes *contra la propietat* conformen la categoria delictiva majoritària de la reincidència per a tots els grups, i en el cas dels interns que van acabar la seva pena de presó en primer o segon grau de tractament és el delictes comès per dos terços del total. En canvi, entre els excarcerats en tercer grau o en llibertat condicional els reincidents en aquesta categoria delictiva no arriben a la meitat. Destaca el fet que més d'un terç dels excarcerats en llibertat condicional cometen un delictes de *drogues* en la reincidència. Així mateix, els excarcerats en tercer grau cometen, en la reincidència, un percentatge comparativament alt de delictes de *trànsit* i *altres delictes* (gràfic 36).

Una altra dada significativa és que una gran majoria dels reincidents que havien estat excarcerats en tercer grau i en llibertat condicional cometen un delictes no violent (taula 43).

D'altra banda, el temps que es triga a reincidir és una de les variables que diferencia més els tres grups, tal com s'observa a la taula 44 i al gràfic 37. Mentre els excarcerats en primer i segon grau que reincideixen ho fan de mitjana al cap d'un any, els excarcerats en tercer grau ho fan al cap de més de 13 mesos, i els que havien sortit en llibertat condicional no ho fan fins al cap d'un any i mig. De fet, només els que surten en llibertat condicional no reincideixen majoritàriament durant el primer any posterior a l'excarceració; al contrari, la major part de la reincidència es produeix durant el segon any.

En canvi, no hi ha diferències significatives ni en l'edat en què es comet la reincidència ni en el nombre de reingressos.

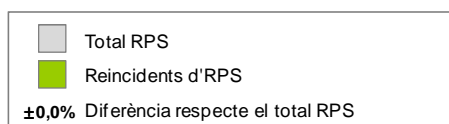
Cal tenir en compte que tots aquests resultats s'expliquen en bona part perquè les característiques de l'infractor condicionen molt el tipus d'excarceració que tindrà.

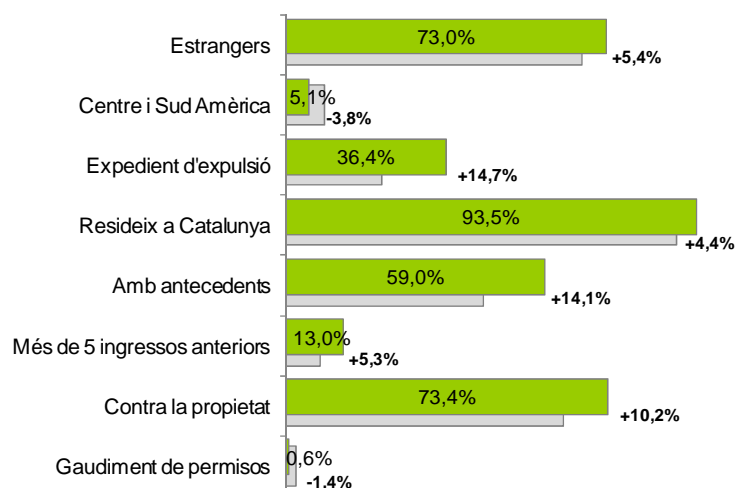
4.4.4 Reincidència en els interns que compleixen presó per RPS

Ja hem vist en l'apartat 3.6 que un 20,1% de la població excarcerada l'any 2010 es trobava complint una mesura de presó substitutòria de l'impagament de multa i ja hem definit quines són les seves característiques. La taxa de reincidència d'aquestes persones és del 53,4%, molt més alta que la mitjana general (30,2%).

Com són les característiques del reincident en RPS? El gràfic 38 recull les diferències significatives amb el total d'interns que complien un pena per RPS.

Gràfic 38. Característiques significatives del reincident en RPS

Taula 45. Diferències significatives entre els reincidents en RPS i els no reincidents en RPS en les variables quantitatives

	No reincident RPS		Reincident RPS	
	Mitjana	DT	Mitjana	DT
Edat en el primer ingrés a presó	32,21	9,84	29,09	8,23
Edat en el delicte de la pena base	32,93	9,93	31,65	9,02
Edat en la sortida 2010	34,73	10,26	32,75	9,25
Total pena (en dies)	46,44	69,26	31,90	79,70
Nombre d'ingressos anteriors	0,95	2,49	2,66	4,92
Nombre d'incidents molt greus	0,05	0,28	0,13	0,66

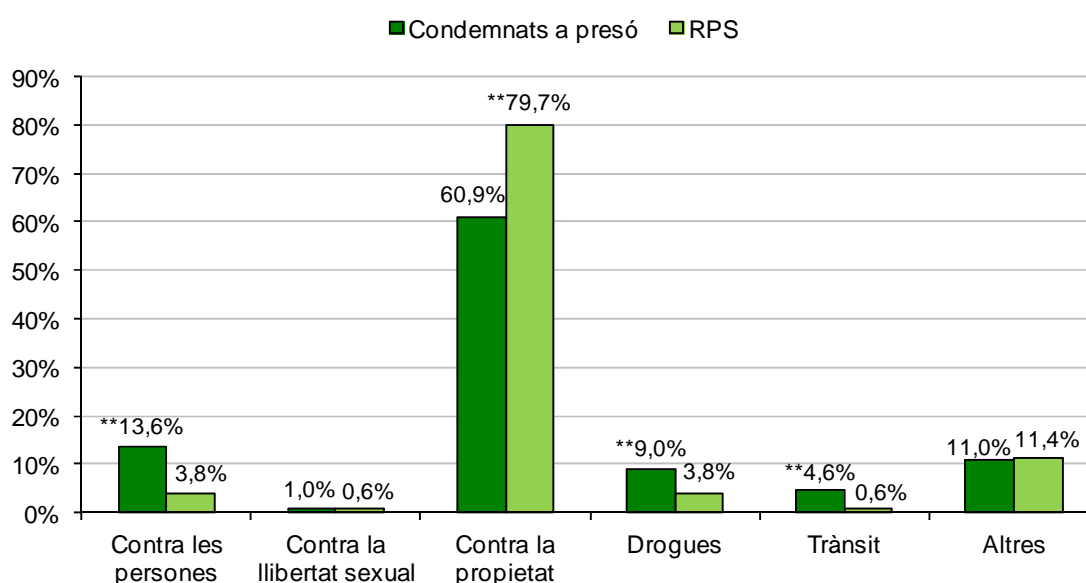
Els reincidents en RPS destaquen pels trets següents:

- El 73% són estrangers, a un percentatge elevat dels quals els consta un expedient d'expulsió (36,4%).
- Són més joves, de mitjana, en el seu primer ingrés a presó, així com en el delicte de la pena base.
- Quasi el 60% tenia antecedents penitenciaris en el moment d'ingressar a presó per la pena base. La seva mitjana d'ingressos anteriors és més elevada que en el conjunt de tots els reincidents: més de 2,5 per cada reincident en RPS.
- Més de dos terços dels reincidents en RPS havien comès un delicte *contra la propietat* en la pena base. De mitjana, van complir un temps de condemna de 32 dies per RPS.

- N'hi ha pocs que presentin incidents (7,8%) o que gaudeixin de permisos ordinaris (0,6%).

Passem ara a veure quines característiques té la reincidència dels condemnats a presó per RPS, comparant-la amb la d'aquells que havien estat condemnats a presó com a pena directa.

Gràfic 39. Delicte comès en la reincidència. Comparativa dels condemnats a presó per RPS i els condemnats a presó com a pena directa

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Taula 46. Violència en la reincidència. Comparativa dels condemnats a presó per RPS i els condemnats a presó com a pena directa

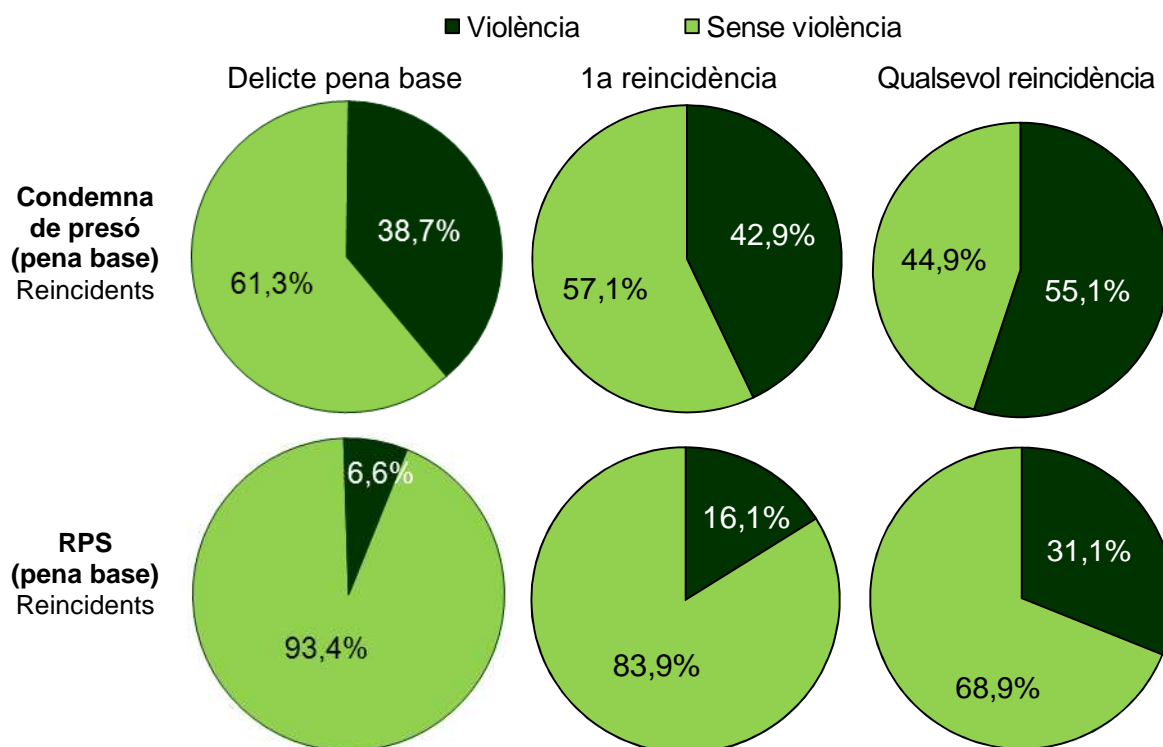
Variable	Categoria	Condemnats a presó		RPS		Total	
		N	%	N	%	N	%
Violència primer delicte reincidència	Violent	215	**42,9	51	16,1	266	32,6
	No violent	286	57,1	265	**83,9	551	67,4
Violència qualsevol delicte reincidència	Sí	279	**55,1	100	31,1	379	45,8
	No	227	44,9	222	**68,9	449	54,2

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

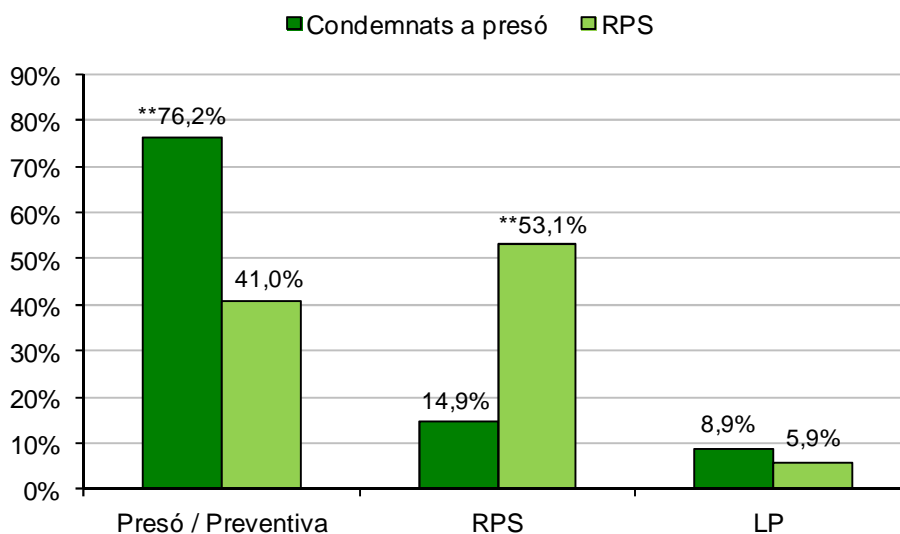
La reincidència dels interns que complien presó per RPS està marcada pels delictes *contra la propietat*, que arriben gairebé al 80%. A banda de la categoria *d'altres* delictes, que representa l'11,4% de les primeres reincidències, la resta de delictes tenen un pes clarament minoritari.

El percentatge d'interns que acaben cometent una reincidència violenta és força inferior entre els condemnats per RPS que entre els condemnats a presó; tot i això, es tracta d'un percentatge gens menyspreable (31,1%), tenint en compte que la majoria havia complert la pena base per un delictes no violent. El gràfic 40 permet observar l'evolució dels uns i dels altres: el nombre d'interns que havia ingressat a la presó per RPS a la pena base i que acabarà cometent una reincidència violenta és quatre vegades més gran que el nombre d'aquests mateixos interns que havia complert la pena base per un delictes violent. Entre els interns condemnats a presó, l'increment proporcional que es produeix en el percentatge de violència és molt menor.

Gràfic 40. Increment de la violència dels delictes comesos per part dels reincidents. Comparativa dels que complien pena per RPS i els condemnats a presó

Gràfic 41. Tipus de mesura imposada en el reingrés. Comparativa dels que complien pena per RPS i els condemnats a presó

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

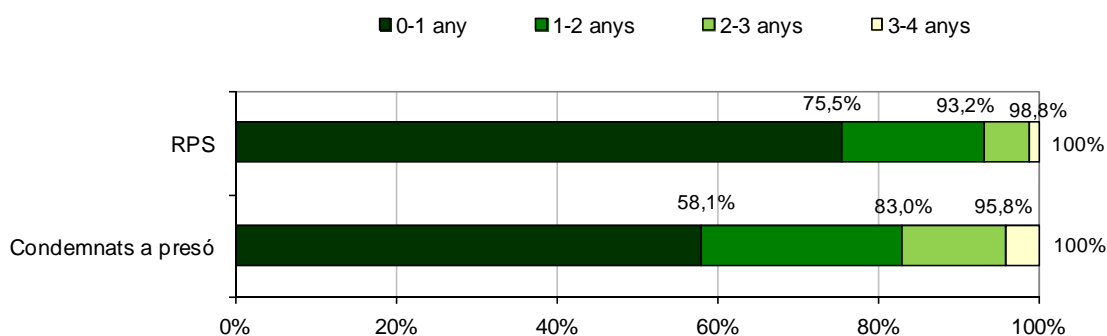
Així mateix, les dades sobre el tipus de pena imposada en el reingrés (gràfic 41) també ens fan pensar que s'està produint un increment de la gravetat dels delictes comesos: un percentatge notable dels que havien complert una pena per RPS i que han reincidit han reingressat per una pena de presó (41%). De tota manera, són majoria els que han tornat a entrar a presó per una pena per RPS (53,1%).

Taula 47. Variables quantitatives associades a la reincidència. Comparativa dels que complien una pena per RPS i els condemnats a presó

Variable	Tipus de pena	Mitjana	DT	Sig.
Nombre d'ingressos posteriors	Condemnats a presó	1,44	1,14	**
	RPS	3,37	3,33	
Edat en reincidir	Condemnats a presó	36,98	9,21	**
	RPS	33,45	9,37	
Temps que triguen a reincidir (en dies)	Condemnats a presó	385,73	322,09	**
	RPS	258,22	262,23	

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Gràfic 42. Distribució acumulada de les persones reincidents segons el temps que triguen a reincidir, en funció de si complien una pena per RPS o una condemna de presó

Finalment, veiem que els penats per RPS reincideixen molt aviat: la primera reincidència es produeix, de mitjana, al cap de menys de nou mesos d'haver sortit de presó i el 93,2% de reincidents ja haurà reincidit al cap de dos anys. A més, tenen molts més ingressos posteriors i són fins a 3,5 anys més joves de mitjana que els condemnats a presó en el moment que cometen la reincidència.

Les dades completes d'aquest apartat 4.4.4 es poden trobar a l'annex 10 (taules 10.13 a 10.16).

4.5 Característiques del reingressat per delictes anteriors a la pena base

De totes les persones que van ser excarcerades l'any 2010, tal com ha assenyalat l'apartat 4.1.4, 1.079 han reingressat a presó. No obstant això, el 23,3% ho han fet per la comissió d'un delictes anteriors a l'acabament de la pena base i un 76,7% per un nou delictes (posterior a la data d'excerceració).

Taula 48. Diferències significatives entre les característiques del reingressat per causa anterior i el reincident

Variables categòriques	Causa anterior (23,3%)	Reincidència (76,7%)
Variables personals i socials		
Nacionalitat	Espanyola	Estrangera
Nombre de fills	3 fills o més	No té fills
Expedient d'expulsió	No	Sí
Coneixement del català	S'hi expressa	No l'entén
Variables penals		
Categoria del delictes de la pena base	Contra les persones Trànsit Altres	Contra la propietat Drogues
Temps de condemna	Menys de 2 anys	5 anys o més

Variables categòriques	Causa anterior (23,3%)	Reincidència (76,7%)
OPV	Sí	No
Variables penitenciàries		
Tipus d'ingrés del penat	Ingrés voluntari	Ingrés de llibertat Altres tipus
Regressions de grau	No	Sí
Nombre de dependències	De 5 a 9	20 o més
Incidents durant la PB	No	Sí
Tipus de sortida de la presó	LD en 3r grau LD en 1r o 2n grau	No classificat

Variables quantitatives	Causa anterior		Reincidència	
	Mitjana	DT	Mitjana	DT
Nombre de fills	1,58	1,40	1,27	1,34
Nombre d'ingressos anteriors	1,14	2,39	2,14	3,94
Nombre de regressions a 1r grau	0,13	0,63	0,31	0,91
Nombre de dependències	7,77	6,10	9,40	7,35
Nombre d'incidents molt greus	0,52	1,64	1,67	5,30
Nombre d'incidents greus	0,80	2,69	2,40	6,94
Edat en el primer ingrés a presó	30,44	10,32	28,46	8,44
Total pena (en dies)	505,26	1.121,23	873,29	1.580,14

Les persones que han reingressat per causa anterior, en comparació dels reincidents, tenen les característiques següents més sovint del que caldria esperar:

- Ser espanyol.
- Tenir menys ingressos penitenciaris anteriors.
- Començar més grans el seu recorregut penitenciar.
- Ingressar per complir condemnes més curtes.
- Cometre delictes *contra les persones*, de *drogues*, de *trànsit* i *altres*.
- Cometre delictes *contra les persones* que estiguin vinculats a *violència de gènere* i que tinguin, per aquest motiu, dictades ordres de protecció a la víctima.
- Tenir de mitjana menys incidents greus i molt greus a l'interior dels centres penitenciaris que els reincidents.

A grans trets, podem parlar d'un perfil amb més suport al territori i amb menys variables de risc que el dels reincidents.

L'annex 11 recull les dades del conjunt de variables estudiades, incloent-hi aquelles en què no hi ha diferències estadísticament significatives.

4.6 Característiques de l'intern penitenciari que reingressa de forma reiterada

Un 10,5% dels excarcerats l'any 2010 tornen a ingressar dos cops o més a un centre penitenciari. En total, són 357 persones que reingressen de forma reiterada, és a dir, que tenen dos ingressos posteriors a la pena base o més. Hem volgut saber quines característiques els diferencien dels reincidents que només tenen un reingrés penitenciari (722 persones, un 21,1% del total d'excarcerats l'any 2010). La taula 49 recull les variables que expressen aquestes diferències.

Taula 49. Les característiques significatives de l'intern que reingressa de forma reiterada

Variabls categòriques	Un sol reingrés penitenciari (21,1%)	Reingrés de forma reiterada (10,5%)
Variabls personals i socials		
Nacionalitat	Espanyola	Estrangera
Àrea geogràfica de procedència	Magrib Amèrica Central i del Sud	UE Resta d'Europa
Nivell d'estudis	ESO/ivalent Batxillerat/ivalent	Primària
Coneixement del català	S'hi expressa	No l'entén
Coneixement del castellà	S'hi expressa	No l'entén L'entén
Expedient d'expulsió	No	Sí
Variabls penals		
Antecedents	No	Sí
Nombre d'ingressos anteriors	Sense antecedents	Més de 5 ingressos anteriors
Categoria del delictes de la pena base	Contra les persones Drogues Trànsit	Contra la propietat
Violència en el delictes de la PB	Sí	No
Tipus de pena	Presó	RPS
Temps de condemna	2 anys o més	Menys de 2 anys
OPV	Sí	No
Responsabilitat civil	Sí	No
Variabls penitenciàries		
Presó preventiva	Sí	No
Tipus d'ingrés del penat	Ingrés voluntari Altres tipus d'ingrés	Ingrés de llibertat
Nombre de dependències	De 5 a 9 De 10 a 19 20 o més	D'1 a 4
Trencaments de condemna	Sí	No
Incidents durant la pena base	Sí	No
Traslats fora de Catalunya	Sí	No
Gaudiment de permisos ordinaris	Sí	No
Tipus de sortida de la presó	LC LD en 3r grau LD en 1r o 2n grau	No classificat

Variables quantitatives	Un sol reingrés		Reingrés reiterat	
	Mitjana	DT	Mitjana	DT
Nombre d'ingressos anteriors	1,36	2,50	3,03	5,19
Nombre de dependències	10,15	7,14	6,72	6,46
Nombre d'incidents molt greus	1,61	5,29	0,98	3,28
Total pena (en dies)	966,04	1.680,47	426,97	917,64

Destaquem que entre les persones reingressades més d'un cop hi ha sobrerepresentació de les característiques següents:

- Ser estranger, sobretot si procedeixen de la Unió Europea i de la resta d'Europa.
- Ser estranger no comunitari i tenir expedient d'expulsió obert.
- Tenir poca formació, com a molt estudis primaris.
- Tenir moltes dificultats per comprendre qualsevol dels idiomes oficials de Catalunya.
- Tenir molts antecedents abans de la pena base.
- Cometre delictes *contra la propietat* de poca entitat que impliquen condemnes de pena curta o multes que no pagaran, per la qual cosa entraran novament a presó per complir la RPS.

En definitiva, estem parlant d'un perfil relacionat amb la petita delinqüència – que practica per subsistir– i sense cap vincle estable en la societat d'acollida ni suport social al qual recórrer per fomentar processos de desistiment.

L'annex 12 recull les dades del conjunt de variables estudiades, incloent-hi aquelles en què no s'han trobat diferències estadísticament significatives.

5. Dona i presó

En aquest capítol dediquem una atenció especial al perfil de les dones excarcerades l'any 2010 i a les característiques de la reincidència d'aquest grup específic.

Això ho fem, en primer lloc, atenent a les diferències de perfil entre home i dona (apartat 5.1). A continuació, comparem el perfil de les dones infractores d'aquest estudi amb el perfil de les dones excarcerades l'any 2002 (apartat 5.2). Tot seguit, ens fixem amb major detall en les dones estrangeres i les comparem amb les de nacionalitat espanyola (apartat 5.3). Finalment, analitzem les diferències en les característiques de la reincidència segons el gènere (apartat 5.4). L'annex 13 recull el conjunt de dades del qual prové l'anàlisi que reflecteix aquest capítol.

5.1 Diferències de perfil en funció del gènere

Taula 50. Diferències entre dones i homes excarcerats l'any 2010

Variables categòriques	Categories sobrerrepresentades	
	Homes (91,7%)	Dones (8,3%)
Variabls personals i socials		
Àrea geogràfica de procedència	Àsia Magrib Resta d'Àfrica	Resta d'Europa Amèrica Central i del Sud
Expedient d'expulsió	Sí	No
Coneixement del català	L'entén	No l'entén
Coneixement del castellà	L'entén	S'hi expressa
Nombre de fills	No té fills	3 fills o més
Variabls penals		
Antecedents penitenciaris	Sí	No
Categoria del delictes principal de la pena base	Contra les persones Contra la llibertat sexual Trànsit	Drogues
Violència en el delictes de la PB	Violent	No violent
OPV	Sí	No
Responsabilitat civil	Sí	No
Variabls penitenciàries		
Llibertat provisional	Sí	No
Nombre de dependències	De 10 a 19	D'1 a 4

Variables categòriques	Categories sobrerrepresentades	
	Homes (91,7%)	Dones (8,3%)
	Més de 20	De 5 a 9
Tipus d'excarceració	LD 1r o 2n grau LD 3r grau	LC No classificat

Variables quantitatives	Sexe	Mitjana	DT
Nombre de fills	Homes	1,43	1,44
	Dones	1,86	1,58
Nombre d'incidents greus	Homes	1,29	4,06
	Dones	1,85	6,72

De la comparació de dones i homes excarcerats l'any 2010, cal destacar que:

- Hi ha una proporció significativament superior de dones estrangeres que provenen d'Amèrica Central i del Sud.
- El percentatge de dones amb antecedents penitenciaris és molt inferior al dels homes.
- Les dones cometen en una proporció superior delictes de *drogues*.
- Proporcionalment, cometen menys sovint delictes violents que els homes.
- Se les canvia de cel·la amb menys freqüència que als homes durant els seus internaments.
- Surten més en llibertat condicional.

En canvi, algunes de les diferències que s'havien identificat a l'estudi anterior (taxa de reincidència 2008) ja no apareixen de manera significativa:

- No hi ha diferències significatives en el nivell d'estudis.
- No hi ha diferències en la durada mitjana de la pena base, perquè la de les dones ha augmentat notablement.
- El fet de tenir incidents penitenciaris i el nombre d'aquests incidents s'ha igualat: les dones presenten el mateix nivell de conflictivitat que els homes a l'interior dels establiments.

5.2 Canvis en la dona infractora respecte a l'estudi anterior

Taula 51. Diferències entre les dones excarcerades l'any 2010 i les excarcerades l'any 2002

Variables categòriques		Taxa 2008	Taxa 2014
		Excarcerades 2002 % vàlid	Excarcerades 2010 % vàlid
Variables personals i socials			
Nacionalitat	Espanyola	**83,0	61,8
	Estrangera	17,0	**38,2
Àrea geogràfica de procedència	UE	0,0	**28,0
	Resta d'Europa	**42,1	14,0
	Magrib	15,8	5,6
	Resta d'Àfrica	0,0	2,8
	Amèrica Central i del Sud	42,1	48,6
	Àsia	0,0	0,9
	Resta del món	0,0	0,0
Residència	Sense domicili fix / fora Cat.	2,8	*9,9
	Resideix a Catalunya	*97,2	90,1
Nivell d'estudis	Primària	60,4	52,2
	ESO/equivalent	34,4	34,3
	Batxillerat/equivalent	0,0	*8,4
	Universitat/equivalent	5,2	5,2
Coneixement del català	No l'entén	33,3	42,2
	L'entén	41,2	26,7
	S'hi expressa	25,5	31,1
Coneixement del castellà	No l'entén	4,0	3,3
	L'entén	8,0	11,2
	S'hi expressa	88,0	85,6
Nombre de fills	No té fills	25,2	19,4
	1 o 2 fills	45,9	50,2
	3 fills o més	28,8	30,4
Variables penals			
Antecedents penitenciaris	Amb antecedents	**58,0	29,6
	Primàries	42,0	**70,4
Delicte principal de la pena base	Contra les persones	6,3	11,7
	Contra la llibertat sexual	0,9	0,7
	Contra la propietat	*61,6	42,9
	Drogues	18,8	*30,1
	Trànsit	0,0	2,1
	Altres	12,5	12,4
Violència en el delicte de la PB	Delicte violent	8,9	**20,2
	Delicte no violent	**91,1	79,8

Variables categòriques		Taxa 2008	Taxa 2014
		Excrcerades 2002 % vàlid	Excrcerades 2010 % vàlid
Temps de condemna	Menys de 2 anys	**62,4	48,6
	De 2 a 5 anys	26,6	29,2
	5 anys o més	11,0	**22,2
Variables penitenciàries			
Regressions de grau	Sí	10,7	*21,5
	No	*89,3	78,5
Nombre de dependències	20 o més	4,5	**11,6
	De 10 a 19	18,7	13,7
	De 5 a 9	17,0	**34,2
	D'1 a 4	**59,8	40,5
Permisos ordinaris	Sí	52,7	46,8
	No	47,3	53,2
Tipus de sortida de la presó	Llibertat condicional	29,2	34,2
	Llibertat definitiva	70,8	65,8
Classificació	No classificats	**37,5	24,6
	Classificats	62,5	**75,4

Variables quantitatives	Any d'estudi	N	Mitjana	DT	Sig.
Nombre de fills	Taxa 2008	111	1,84	1,77	
	Taxa 2014	237	1,86	1,59	
	Total	348	1,85	1,64	
Edat en el primer ingrés a presó	Taxa 2008	64	26,98	9,06	
	Taxa 2014	278	32,21	10,17	**
	Total	342	31,23	10,16	
Edat en el delictes pena base	Taxa 2008	111	32,61	9,70	
	Taxa 2014	282	32,50	9,90	
	Total	393	32,53	9,83	
Edat en la sortida 2010	Taxa 2008	111	34,17	9,71	
	Taxa 2014	284	36,89	10,23	*
	Total	395	36,13	10,15	
Temps de condemna (en dies)	Taxa 2008	109	744,32	968,63	
	Taxa 2014	284	1.002,02	1.070,72	*
	Total	393	930,54	1.048,57	
Nombre de dependències	Taxa 2008	112	6,40	7,22	
	Taxa 2014	284	7,52	5,90	
	Total	396	7,21	6,31	
Nombre de regressions	Taxa 2008	112	0,13	0,38	
	Taxa 2014	214	0,26	0,56	*
	Total	326	0,21	0,51	
Nombre d'incidències	Taxa 2008	112	0,70	1,89	
	Taxa 2014	284	2,70	9,51	*
	Total	396	2,13	8,16	

* Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

La primera gran diferència entre les excarcerades l'any 2010 i les de l'any 2002 és que el percentatge de dones estrangeres s'ha doblat. L'increment de la presència de població estrangera ha estat més important en les dones que en els homes en aquest període.

Una altra dada rellevant és l'augment del percentatge de dones primàries en l'àmbit penitenciari, que el 2010 ha arribat a ser del 70,4%. Aquest creixement ha anat molt en paral·lel amb el dels homes, tot i que ha estat més accentuat entre les dones. Així mateix, aquest canvi ha influït en un augment de la mitjana d'edat en el primer ingrés a presó: en les excarcerades el 2010 es produeix 5 anys més tard de mitjana de tota la població. L'edat del primer ingrés és molt semblant a l'edat de comissió del delicte de la pena base. Això ens fa pensar que ara estan entrant moltes més dones per primer cop a la presó.

De la mateixa manera, s'han produït canvis en el pes de les diverses tipologies del delicte comès en la pena base. Si bé els delictes *contra la propietat* segueixen sent els majoritaris, el seu percentatge ha patit una reducció de gairebé 20 punts, sobretot a causa d'un augment molt important dels delictes de *drogues* i dels delictes *contra les persones* (que gairebé s'han doblat).

Aquest increment dels delictes *contra les persones* ha contribuït a disparar el percentatge de delictes violents (del 8,9% al 20,2%). De tota manera, aquest augment ha vingut donat també per un creixement dels delictes *contra la propietat* amb violència, augment que ja havíem observat en la població general i que en les dones és encara més accentuat: si entre les excarcerades de 2002 només el 2,9% de les que havien comès un delicte *contra la propietat* ho havia fet amb violència, l'any 2010 aquest percentatge ha augmentat fins al 18,2%.

Els canvis en la distribució per categories dels delictes comesos també han afavorit una prolongació notable de les penes. Això pot haver influït en alguns dels canvis que s'han produït pel que fa als incidents durant l'internament penitenciari entre les dones dels dos estudis: en l'actual hi ha hagut un increment del nombre d'ubicacions, del nombre de regressions de grau i del nombre d'incidentes.

5.3 Dona espanyola i dona estrangera

Taula 52. Diferències entre les dones estrangeres i les espanyoles excarcerades l'any 2010

Variables categòriques	Categories sobrerrepresentades		
	Dones espanyoles (61,8%)	Dones estrangeres (38,2%)	
Variables personals i socials			
Residència	Catalunya	Sense domicili / fora Cat.	
Nivell d'estudis	-	Batxillerat/equivalent	
Coneixement del català	S'hi expressa	No l'entén	
Coneixement del castellà	S'hi expressa	No l'entén / l'entén	
Variables penals			
Antecedents penitenciaris	Sí	No	
Nombre d'ingressos anteriors	Més de 5	Sense antecedents	
Categoria del delictes de la PB	Contra les persones	Drogues	
Violència en el delictes de la PB	Violent	No violent	
Variables penitenciàries			
Tipus d'ingrés penat	Ingrés voluntari	Ingrés de llibertat	
Regressions	Sí	No	
Variables quantitatives			
	Nacionalitat	Mitjana	DT
Edat en el primer ingrés a presó	Espanyoles	33,50	10,90
	Estrangeres	30,24	8,61
Edat en el delictes de la pena base	Espanyoles	33,98	10,27
	Estrangeres	30,21	8,84
Edat en la sortida 2010	Espanyoles	38,87	10,57
	Estrangeres	33,78	8,83
Nombre d'ingressos anteriors	Espanyoles	1,19	3,02
	Estrangeres	0,44	1,48
Nombre de dependències	Espanyoles	8,30	3,42
	Estrangeres	6,31	4,72
Nombre d'incidències molt greus	Espanyoles	1,18	3,62
	Estrangeres	0,33	2,17
Nombre d'incidències greus	Espanyoles	2,72	8,35
	Estrangeres	0,45	1,68

De les internes excarcerades l'any 2010, les estrangeres presenten menys factors de risc de reincidència que les de nacionalitat espanyola.

El percentatge d'internes primàries entre les estrangeres és força més alt (79,6%) que entre les espanyoles (64,6%). Tot i que cal dir que desconexem

l'eventual passat delinqüencial de les dones estrangeres abans d'arribar a Catalunya.

Pel que fa al delicte principal de la pena base, la major part dels delictes comesos per les internes estrangeres són delictes no violents (90,6%), i fins a un 40,6% són delictes de *drogues*. En canvi, entre les espanyoles veiem una sobrerrepresentació dels delictes *contra les persones* (14,9%). En relació amb això, cal destacar que més d'un quart de les espanyoles (26,9%) ha comès un delicte violent.

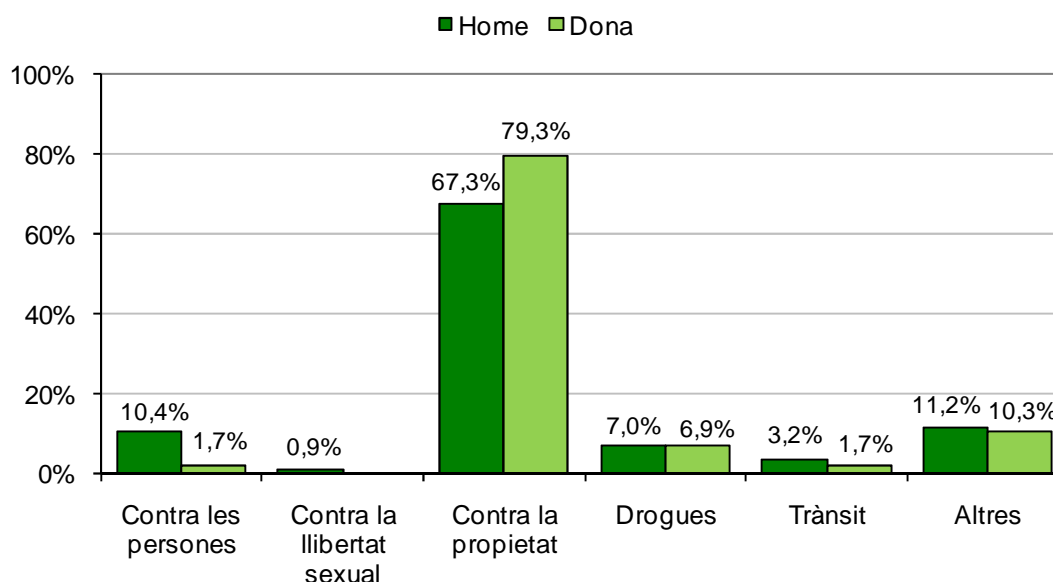
D'altra banda, les estrangeres destaquen per ser més joves, tant en el moment de fer el delicte com en el d'entrar i sortir de la presó, i per tenir en una proporció més gran un bon comportament penitenciari (són menys freqüents les regressions de grau, els incidents i la mobilitat de cel·les).

5.4 Reincidència i gènere

Ens interessem ara a comprovar si hi ha diferències entre les característiques de la reincidència dels homes i les de les dones. Recordem que la reincidència en homes és del 30,5% i en les dones del 26,3%.

D'entrada, no hi ha diferències estadísticament significatives en la tipologia del delicte comès en la reincidència entre homes i dones. Tot i això, hi ha algunes diferències en els percentatges que creiem que val la pena destacar.

Gràfic 43. Delicte comès en la reincidència segons el sexe

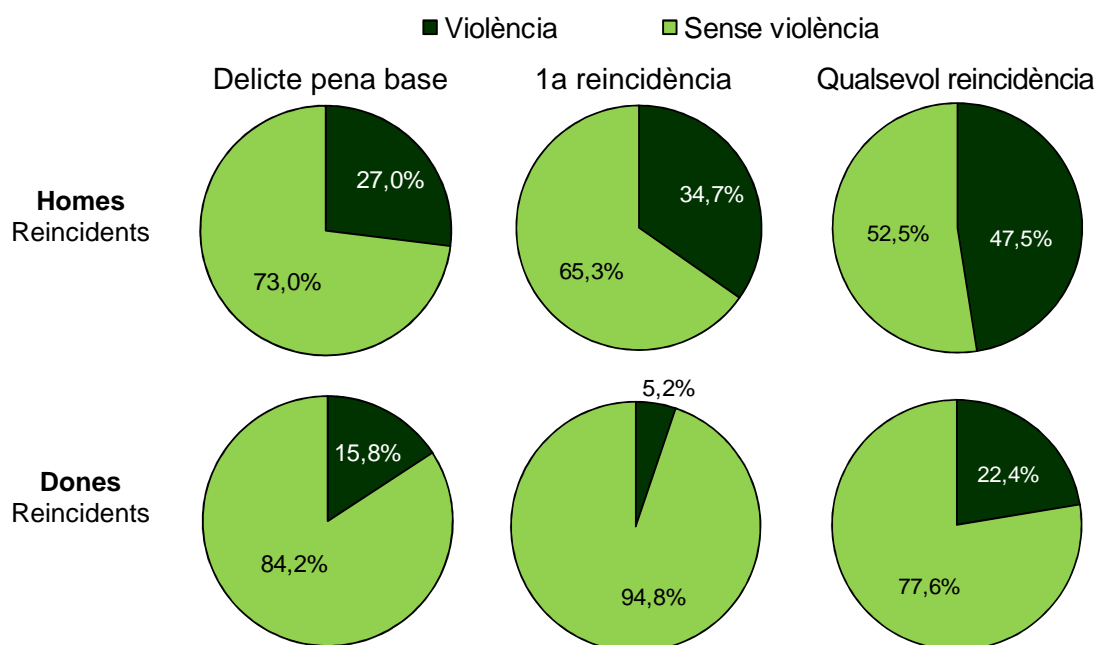

En les dones és encara més predominant que en els homes la comissió d'un delictes *contra la propietat*. Per contra, la comissió de delictes *contra les persones* en la primera reincidència per part de les dones és residual (només comet aquest delictes una reincident), mentre que és el delictes comès pel 10,4% dels homes reincidents.

Un altre aspecte que cal destacar és que, si bé en el delictes principal de la pena base els delictes de *drogues* comesos per les dones constitueix un percentatge important (30,1%), i força superior al dels homes (16,8%), en la reincidència aquest percentatge és molt menor (6,9%) i és pràcticament igual per a ambdós sexes.

En allò que sí que hi ha diferències significatives és en la comissió de delictes violents. De fet, les diferències entre homes i dones s'accentuen respecte al percentatge de delictes violents comesos en la pena base, com mostra el gràfic 44.

Gràfic 44. Increment de la violència dels delictes comesos per part dels homes i de les dones reincidents

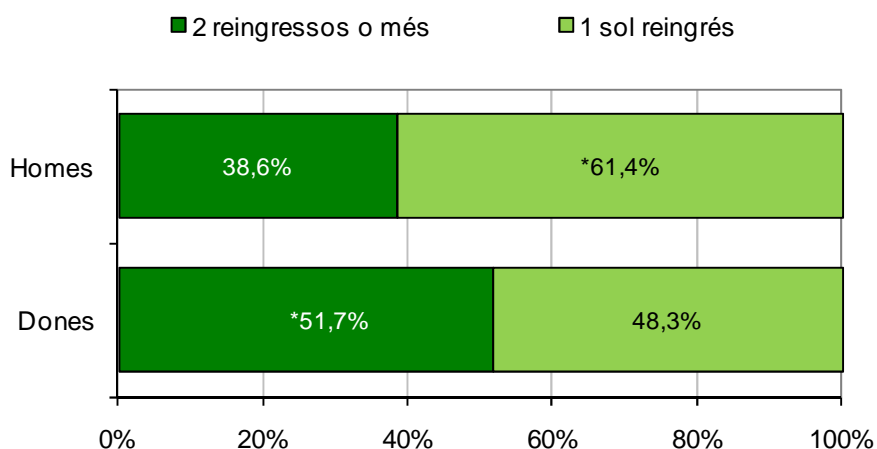
Entre els homes i les dones que acaben reincidint, no hi ha diferències estadísticament significatives en la comissió d'un delictes violent en la pena base, tot i que el percentatge de delictes violents comesos per les dones és menor. Però en la reincidència sí que es donen diferències: en el cas dels

homes reincidents augmenten molt els delictes violents i, en canvi, són molt poques les dones que cometen un delicte violent en la primera reincidència. De fet, el 75,9% de les dones que reincideixen cometen un delicte *contra la propietat* no violent: una falta de furt (50%), un furt (12,1%), un robatori amb força en les coses (8,6%) o un robatori (5,2%). En canvi, en el cas dels homes, el robatori amb violència i intimidació representa el segon delicte més freqüent en la reincidència (23,1%), només superat per la falta de furt (25,8%).

Al cap dels quatre anys, tot i que el percentatge de dones que acaben reingressant a la presó per un delicte violent arriba a ser del 22,4%, aquesta xifra és menys de la meitat del percentatge d'homes que ho faran (47,5%).

Una altra característica rellevant de les dones reincidents és que la meitat reingressa més d'una vegada a presó. Això representa un percentatge més de 10 punts superior al dels homes.

Gràfic 45. Nombre d'ingressos posteriors segons el sexe dels reincidents

* Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

D'altra banda, tot i que no hi ha diferències significatives en el tipus de pena imposada per la reincidència, cal destacar que el percentatge de dones reincidents que reingressen a presó per complir una pena per RPS és molt elevada (41,4%) i molt superior al dels homes (28,9%).

Finalment, no hi ha diferències entre homes i dones pel que fa al temps que triguin a reincidir.

Taula 53. Temps que triguen a reincidir homes i dones

Variable	Sexe	Mitjana	DT	Sig.
Temps que triguen a reincidir	Homes	334,18	306,08	
	Dones	362,16	312,72	

Si comparem els resultats obtinguts en aquest estudi respecte a la reincidència de les dones amb els resultats de la taxa de reincidència 2008, veurem que algunes de les característiques que les diferenciaven dels homes han desaparegut o han perdut part de la seva importància:

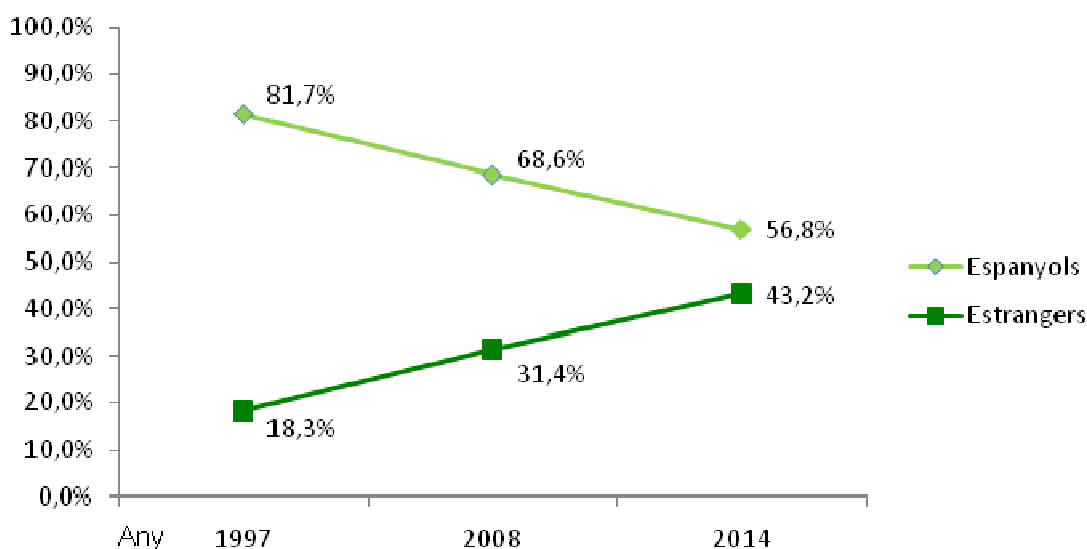
- Les dones ara triguen més temps a reincidir. Mentre que el temps mitjà de les excarcerades l'any 2002 se situava prop dels nou mesos, les excarcerades l'any 2010 triguen un any de mitjana.
- Tot i que hi ha una proporció més gran de dones que entren més d'un cop a presó, el nombre mitjà d'ingressos posteriors d'homes i dones s'ha igualat respecte al de l'estudi anterior.

6. Estrangers i presó

Després d'abordar al capítol anterior la perspectiva de gènere, en aquest capítol s'analitza de manera específica el col·lectiu dels estrangers excarcerats l'any 2010 (vegeu annex 14 per al conjunt de dades complet).

Com ja hem comentat al capítol 3, el col·lectiu d'estrangers ha augmentat ostensiblement durant els darrers anys i actualment ja representa el 43,2% del total de la població penitenciària. Més en detall, el gràfic 46 ens mostra que la proporció d'estrangers a les presons catalanes s'ha incrementat de manera lineal al llarg dels anys en què s'han fet estudis de reincidència penitenciària. Aquesta dada contrasta amb el fet que entre l'any 2010 i el 2013 el total de població estrangera a Catalunya ha disminuït lleugerament: un 5,5% en els homes i un 0,9% en les dones.

Gràfic 46. Evolució del percentatge d'interns estrangers respecte al d'interns espanyols

L'anàlisi de la perspectiva d'estrangeria cal fer-la específicament ja que, a banda de ser un fenomen a l'alça, és una realitat que presenta singularitats que cal tenir en compte.

6.1 Diferències de perfil dels estrangers respecte als espanyols

Taula 54. Comparativa dels estrangers i els espanyols excarcerats l'any 2010

Variables categòriques	Categories sobrerrepresentades		
	Espanyols	Estrangers	
Variables personals i socials			
Violència en el delictes de la PB	Resideix a Catalunya	Sense domicili / fora de Catalunya	
Nivell d'estudis	ESO/equivalent	Primària Universitat/equivalent	
Coneixement del català	L'entén S'hi expressa	No l'entén	
Coneixement del castellà	S'hi expressa	No l'entén L'entén	
Variables penals			
Antecedents penitenciaris	Sí	No	
Nombre d'ingressos anteriors	De 2 a 5 1 ingrés anterior	Sense antecedents	
Categoria del delictes de la PB	Contra les persones Contra la llibertat sexual Trànsit Altres	Contra la propietat Drogues	
Violència en el delictes de la PB	Violent	No violent	
Temps de condemna agrupat	5 anys o més	Menys de 2 anys	
OPV	Sí	No	
Responsabilitat civil	Sí	No	
Variables penitenciàries			
Llibertat provisional	No	Sí	
Tipus d'ingrés	Ingrés voluntari	Ingrés de llibertat	
Regressions	Sí	No	
Nombre de dependències	20 o més	D'1 a 4	
Permisos ordinaris	Sí	No	
Trencaments	Sí	No	
Incidents durant la PB	Sí	No	
Tipus de sortida de la presó	LD en 1r o 2n grau LD en 3r grau LC	No classificats	
Variables quantitatives			
	Nacionalitat	Mitjana	DT
Edat en el primer ingrés a presó	Espanyola	32,73	11,29
	Estrangera	30,46	8,44
Edat en el delictes de la PB	Espanyola	33,91	10,61
	Estrangera	30,62	8,55
Edat en la sortida 2010	Espanyola	39,76	10,82
	Estrangera	34,04	8,93

Variabls quantitatives	Nacionalitat	Mitjana	DT
Temps de condemna (en dies)	Espanyola	1.300,01	1.796,97
	Estrangera	1.719,16	941,45
Nombre d'incidents molt greus	Espanyola	1,14	3,91
	Estrangera	0,57	2,27
Nombre d'incidents greus	Espanyola	1,85	5,45
	Estrangera	0,67	1,97
Nombre de dependències	Espanyola	10,48	6,76
	Estrangera	8,04	5,99
Nombre de regressions a 1r grau	Espanyola	0,17	0,66
	Estrangera	0,07	0,34
Nombre de regressions a 2n grau	Espanyola	0,28	0,59
	Estrangera	0,13	0,41

Els estrangers excarcerats l'any 2010 continuen presentant diferències respecte als interns espanyols en alguns aspectes que ja havien estat identificats en la població penitenciària de l'any 2002 a través de l'estudi de la taxa de reincidència 2008. Entre aquestes característiques destaquem que en el grup dels estrangers segueixen estant sobrerrepresentats els homes, els que cometen delictes de *drogues* i els que no tenen antecedents. A banda d'això, podem identificar noves diferències entre ambdós grups que no es produïen en l'estudi de l'any 2008:

- Els estrangers han passat a estar sobrerrepresentats entre els que cometen delictes *contra la propietat*.
- Els espanyols han passat a estar sobrerrepresentats entre els que cometen delictes *contra la llibertat sexual*.
- Entre els estrangers hi ha una proporció més gran de condemnats no classificats.
- Tot i això, els estrangers també compleixen més condemna que els espanyols (419 dies més de mitjana). Aquesta dada suposa una inversió en la tendència apuntada en l'estudi anterior.

Finalment, no trobem cap diferència entre els dos grups que s'hagués identificat en l'estudi de l'any 2008 i que en aquesta recerca ja no es produeixi.

6.2 Diferències entre el perfil anterior de l'estranger infractor i l'actual

Taula 55. Comparativa del perfil dels estrangers excarcerats l'any 2010 amb els excarcerats l'any 2002

Variables categòriques	Categories	Taxa 2008	Taxa 2014
		Excarcerats 2002 % vàlid	Excarcerats 2010 % vàlid
Variables personals i socials			
Sexe	Home	*95,7	92,7
	Dona	4,3	*7,3
Àrea geogràfica de procedència	UE	14,1	**22,3
	Resta d'Europa	10,5	8,1
	Magrib	**46,1	34,8
	Resta d'Àfrica	9,3	7,1
	Amèrica Central i del Sud	13,6	**22,1
	Àsia	6,4	5,6
Residència	Sense domicili / fora Cat.	14,3	14,2
	Resideix a Catalunya	85,7	85,8
Nivell d'estudis	Primària	**69,0	62,2
	ESO/equivalent	27,6	25,7
	Batxillerat/equivalent	0,8	**7,0
	Universitat/equivalent	2,3	**5,0
	Formació reglada / altres	**0,4	0,0
Coneixement del català	No l'entén	**73,5	61,7
	L'entén	18,9	**30,2
	S'hi expressa	7,6	8,1
Coneixement del castellà	No l'entén	4,9	7,1
	L'entén	34,7	31,8
	S'hi expressa	60,4	61,1
Nombre de fills agrupats	No té fills	**62,1	26,3
	1 o 2	30,1	**54,8
	3 o més	7,8	**18,9
Variables penals			
Antecedents	Sí	**48,3	27,3
	No	51,7	**72,7
Categoria del delictes de la pena base	Contra les persones	6,1	**12,6
	Contra la llibertat sexual	1,6	1,7
	Contra la propietat	**54,6	44,7
	Drogues	26,3	23,5
	Altres	11,3	**17,4
Violència en el delictes de la pena base	Violent	8,2	**23,2
	No violent	**91,8	76,8

Variables categòriques	Categories	Taxa 2008	Taxa 2014
		Excarcerats 2002	Excarcerats 2010
		% vàlid	% vàlid
Temps de condemna	Menys de 2 anys	59,7	57,0
	De 2 a 4,9 anys	29,3	28,8
	5 anys o més	11,0	14,2
Variables penitenciàries			
Regressions	Sí	8,6	**16,3
	No	**91,4	83,7
Nombre de dependències	20 o més	6,3	**10,5
	De 10 a 19	15,4	**23,6
	De 5 a 9	21,8	**27,0
	D'1 a 4	**56,5	38,9
Permisos ordinaris	No	59,0	60,9
	Sí	41,0	39,1
Tipus de sortida de la presó	Llibertat definitiva	85,0	81,6
	Llibertat condicional	15,0	18,4
Classificació	No classificats	**45,4	30,7
	Classificats	54,6	**69,3
Variables quantitatives	Any d'excarceració	Mitjana	DT Sig.
Nombre de fills	2002 (taxa 2008)	0,76	1,35 **
	2010 (taxa 2014)	1,50	1,57
Temps de condemna (en dies)	2002 (taxa 2008)	786,2	1.166,3
	2010 (taxa 2014)	797,0	941,4
Nombre d'incidents	2002 (taxa 2008)	0,5	1,3 **
	2010 (taxa 2014)	1,3	3,8
Edat en el primer ingrés a la presó	2002 (taxa 2008)	26,5	6,4 **
	2010 (taxa 2014)	30,4	8,4
Edat en el delictes de la pena base	2002 (taxa 2008)	30,6	8,3
	2010 (taxa 2014)	30,6	8,5
Edat en sortir de la presó	2002 (taxa 2008)	32,1	8,8 **
	2010 (taxa 2014)	34,0	8,9
Nombre de regressions	2002 (taxa 2008)	0,10	0,35 **
	2010 (taxa 2014)	0,21	0,53
Nombre de regressions a 1r grau	2002 (taxa 2008)	0,06	0,29
	2010 (taxa 2014)	0,07	0,34
Nombre de dependències	2002 (taxa 2008)	6,69	7,84
	2010 (taxa 2014)	8,04	5,99

* Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

La primera diferència que es pot identificar entre els excarcerats estrangers de l'any 2010 i els de 2002 és la proporció de dones. Podem veure que les dones han passat de representar un 4,3% dels excarcerats estrangers a un 7,3%.

Aquest increment ha estat més significatiu entre els estrangers que entre els espanyols, ja que aquest darrer col·lectiu només ha vist augmentada en 0,7% la proporció de dones excarcerades.

Una segona diferència que es produeix entre ambdós estudis fa referència a l'àrea geogràfica de procedència dels estrangers. A partir de les dades presentades, podem veure que ha augmentat molt significativament el nombre d'estrangers procedents de la UE²¹ i d'Amèrica Central i del Sud. Per contra, veiem un descens molt accentuat entre els originaris de la zona del Magrib. Una altra diferència remarcable és l'augment del percentatge d'estrangers primaris penitenciaris, que han passat del 51,7% al 72,7%. Aquest increment és similar al que hi ha hagut d'interns espanyols primaris. També ha augmentat la mitjana d'edat del primer ingrés a presó: en 4 anys en el cas dels interns estrangers i en 5,7 anys en el dels interns espanyols.

Destaquen, també, els canvis en els percentatges d'interns estrangers segons la categoria del delicte comès. Veiem que s'ha produït un augment notable en el nombre d'estrangers que cometen delictes *contra les persones* i s'ha reduït el dels que cometen delictes *contra la propietat*. La mateixa tendència també ha estat observada en els interns espanyols, entre els quals, a més, la reducció dels delictes *contra la propietat* encara ha estat més accentuada, ja que ha baixat en 21,9 punts. Aquest canvi de la distribució de tipus delictius s'ha vist reflectida en la proporció d'interns estrangers que cometen delictes violents, que ha augmentat un 15%, en una línia similar a la de l'increment que s'ha produït entre els interns espanyols.

Finalment, pel que fa a les variables penitenciàries, cal destacar que, tal com també succeeix amb els interns espanyols, el nombre de regressions dels interns estrangers ha augmentat, mentre que el percentatge d'interns amb permisos ordinaris s'ha reduït. Val a dir, però, que el decrement en el

²¹ És convenient recordar que l'ingrés de Romania a la Unió Europea ha fet que aquest estat deixi d'estar inclòs en la categoria *resta d'Europa* per passar a estar en la categoria *UE*, fet que pot explicar part de les variacions respecte al perfil dels excarcerats l'any 2002.

percentatge d'interns que gaudeixen de permisos ordinaris ha estat molt més substancial en el cas dels interns espanyols (-13,5%) que en el cas dels estrangers (-1,9%). Destaca també que el percentatge d'interns estrangers no classificats s'ha reduït, i que aquesta reducció ha estat més significativa que la que han tingut els interns espanyols. En darrer lloc, veiem que la proporció d'interns estrangers que surten en llibertat condicional ha augmentat en un 3,4%, mentre que la dels espanyols que així ho fan s'han reduït en 7,1%. Aquest fet ha implicat que el percentatge d'interns estrangers i espanyols que surten en llibertat condicional s'hagi aproximat, si bé aquests darrers encara surten en un percentatge superior en llibertat condicional.

6.3 Diferències segons l'àrea geogràfica de procedència

La taula 56 mostra les variables respecte a les quals trobem diferències estadísticament significatives en funció de l'àrea geogràfica de procedència dels estrangers, i l'annex 14 recull les xifres que les expliquen. La taula no descriu cadascun dels col·lectius en les seves característiques més habituals, sinó que en destaca les diferències estadísticament significatives respecte als altres grups.

Taula 56. Diferències entre els interns estrangers excarcerats el 2010 en funció de l'àrea geogràfica de procedència

	UE (22,3%)	Resta d'Europa (8,1%)	Magrib (34,8%)	Resta d'Àfrica (7,1%)	Amèrica Central i del Sud (22,1%)	Àsia (5,6%)
Variabls categòriques						
Variabls personals i socials						
Residència	Sense domicili / fora de Catalunya		Resideix a Catalunya			
Nivell d'estudis	Universitat/equiv.		Primària		ESO/equivalent Batxillerat/equivalent Universitat/equivalent	Primària
Coneixement del català	No l'entén	No l'entén	L'entén S'hi expressa	L'entén		
Coneixement del castellà	No l'entén L'entén	No l'entén L'entén	L'entén		S'hi expressa	L'entén
Nombre de fills			No té fills		3 fills o més	
Sexe	Dona		Home		Dona	Home
Expedient d'expulsió			Sí		No	Sí

Variables categòriques	UE (22,3%)	Resta d'Europa (8,1%)	Magrib (34,8%)	Resta d'Àfrica (7,1%)	Amèrica Central i del Sud (22,1%)	Àsia (5,6%)
Variables penals						
Antecedents		Sí	Sí		No	
Nombre d'ingressos anterior		De 2 a 5 1 anterior	De 2 a 5		Sense antecedents	
Categoria del delict de la PB	Contra la propietat	Contra la propietat		Drogues	Contra les persones Drogues Trànsit	
Violència delict de la PB	No violent	No violent	Violent	No violent	Violent	
Temps de condemna agrupat	Menys de 2 anys	Menys de 2 anys	De 2 a 4,9 anys	De 2 a 4,9 anys	5 anys o més	
OPV		No			Sí	
Responsabilitat civil		No				
Variables penitenciàries						
Presó preventiva	No	No		Sí	Sí	
Llibertat provisional	No		Sí			
Tipus d'ingrés del penat	Ingrés de llibertat	Ingrés de llibertat	Altres tipus	Ingrés de llibertat	Altres tipus Voluntari	Ingrés de llibertat
Regressions	No		Sí			
Nombre de dependències	D'1 a 4	D'1 a 4	De 10 a 19	20 o més De 10 a 19	De 10 a 19 De 5 a 9	
Permisos ordinaris	No	No	Sí	Sí	Sí	No
Incidents durant la PB	No					
Tipus de sortida de la presó	No classificat	No classificat	LD 1r o 2n grau	LD 3r grau	LD 3r grau	

Variables quantitatives	Àrea geogràfica de procedència	Mitjana	DT
Nombre de fills	UE	1,53	1,21
	Resta d'Europa	1,29	1,50
	Magrib	1,01	1,23
	Resta d'Àfrica	1,58	3,00
	Amèrica Central i del Sud	2,08	1,43
	Àsia	1,32	1,54
Edat en el primer ingrés a presó	UE	30,75	8,36
	Resta d'Europa	31,83	8,49
	Magrib	28,71	7,92
	Resta d'Àfrica	31,60	6,63
	Amèrica Central i del Sud	31,93	9,22
	Àsia	30,87	8,93
Edat en el delictes de la pena base	UE	30,43	8,48
	Resta d'Europa	32,29	8,14
	Magrib	29,40	8,21
	Resta d'Àfrica	32,59	7,89
	Amèrica Central i del Sud	31,25	9,26
	Àsia	31,56	8,55
Edat en la sortida 2010	UE	32,88	8,99
	Resta d'Europa	34,42	8,24
	Magrib	32,90	8,33
	Resta d'Àfrica	36,97	8,58
	Amèrica Central i del Sud	35,70	9,70
	Àsia	34,89	8,78
Temps de condemna (en dies)	UE	435,10	704,95
	Resta d'Europa	373,51	718,23
	Magrib	798,75	820,65
	Resta d'Àfrica	1.137,73	1.004,41
	Amèrica Central i del Sud	1.209,18	1.121,89
	Àsia	761,29	1.052,85
Nombre d'ingressos anteriors	UE	0,90	2,71
	Resta d'Europa	1,55	3,51
	Magrib	1,32	3,85
	Resta d'Àfrica	0,84	1,78
	Amèrica Central i del Sud	0,22	0,75
	Àsia	1,01	2,69
Nombre d'incidents greus	UE	0,44	1,48
	Resta d'Europa	0,27	0,71
	Magrib	0,90	2,43
	Resta d'Àfrica	0,47	1,19
	Amèrica Central i del Sud	0,70	1,95
	Àsia	0,90	2,46

Variables quantitatives	Àrea geogràfica de procedència	Mitjana	DT
Nombre de dependències	UE	6,28	5,49
	Resta d'Europa	5,40	4,96
	Magrib	8,65	6,16
	Resta d'Àfrica	9,97	6,18
	Amèrica Central i del Sud	9,20	5,77
	Àsia	8,00	6,13

Observant les dades de la taula 56, veiem que del total d'estrangers del nostre estudi, 328 són de la Unió Europea (22,3%); 119, de la resta d'Europa (8,1%); 513, del Magrib (34,8%); 105, de la resta d'Àfrica (7,1%); 325, d'Amèrica Central i del Sud (22,1%), i 83, d'Àsia (5,6%). Hi ha 1 subjecte de nacionalitat canadenca al qual hem exclòs de l'estudi comparatiu.

A banda d'això, en cada grup d'estrangers es troben sobrerrepresentades les persones amb les característiques següents:

- *Unió Europea:*
 - o Delictes *contra la propietat*.
 - o Penes curtes, inferiors als dos anys.
 - o No classificats.
- *Resta d'Europa:*
 - o Dones.
 - o Delictes *contra la propietat*.
 - o Penes curtes, inferiors als dos anys.
 - o Múltiples ingressos anteriors.
 - o No classificat.
- *Magrib:*
 - o Homes.
 - o Penes de durada mitjana, de dos a cinc anys.
 - o Delictes violents.
 - o Regressions de grau penitenciari.
 - o Gaudiment de permisos ordinaris.
 - o Són els més joves en la comissió del delicte de la pena base i en el primer ingrés a presó.
- *Resta d'Àfrica:*
 - o Homes.
 - o Són el segon grup amb més temps de condemna (1.137,73 dies de mitjana).
 - o Delictes de *drogues*.

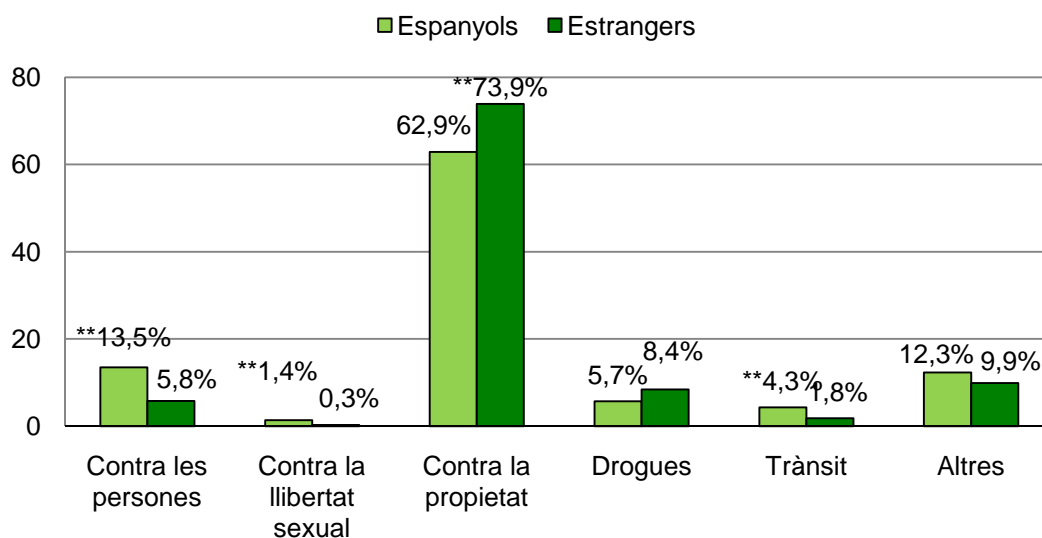
- Gaudiment de permisos ordinaris.
- Sortida en tercer grau i en llibertat condicional.
- *Amèrica Central i del Sud:*
 - Dones.
 - Són el grup amb més temps de condemna (1.209,18 dies).
 - Delictes *contra les persones*, de *trànsit* i de *drogues*.
 - Delictes violents.
 - Sortida en tercer grau i llibertat condicional.
- *Àsia:*
 - Homes.
 - No es troben sobrerrepresentats en cap de les variables principals.

6.4 Característiques de la reincidència i nacionalitat

Proseguim ara amb l'anàlisi de les diferències en les característiques de la reincidència entre els espanyols i els estrangers. El primer que veiem és que hi ha diferències significatives en la taxa de reincidència penitenciària d'aquests dos col·lectius. Així, observem que un 22,1% dels espanyols reincideix, mentre que en el cas dels estrangers aquesta xifra augmenta fins al 27,1%.

Veiem també que hi ha diferències significatives entre aquest dos col·lectius pel que fa al tipus de delicte que cometen en la reincidència. Aquestes diferències les recull el gràfic 47.

Gràfic 47. Delicte comès en la reincidència i nacionalitat

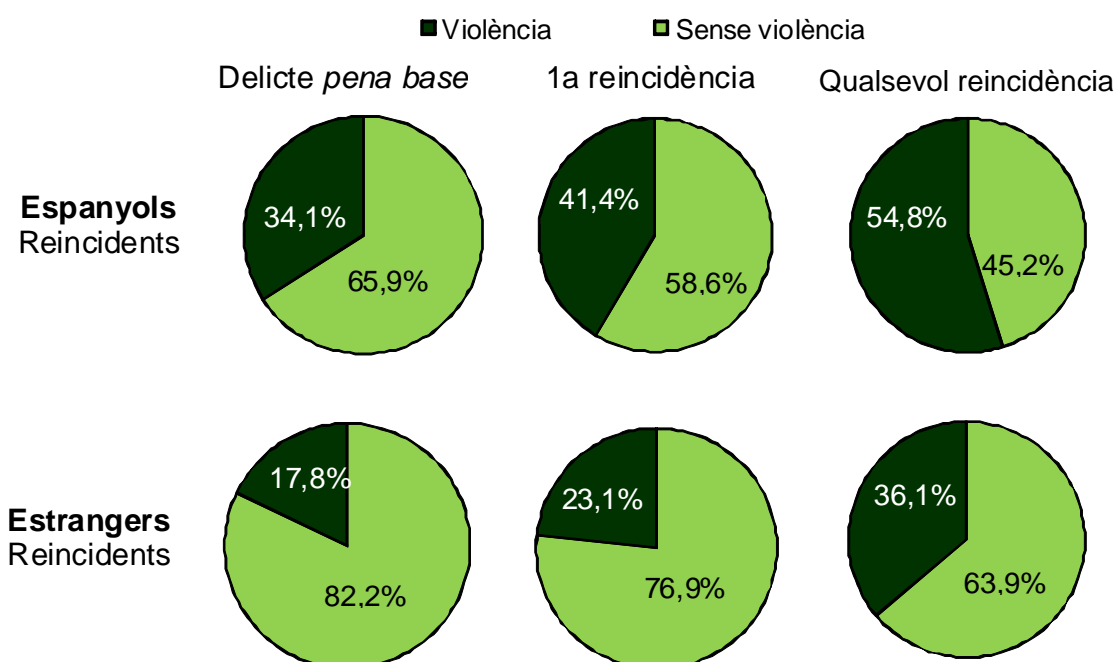
** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Del gràfic 47 destaquem, en primer lloc, que hi ha diferències significatives entre espanyols i estrangers en totes les agrupacions de delictes excepte en els delictes *contra la llibertat sexual*. A més, el gràfic mostra que es repeteix el mateix patró que en la pena base.

Cal destacar, també, que els delictes *contra la propietat* són els que es produeixen en una proporció més gran com a delicte de reincidència, i representen el 62,9% dels delictes dels espanyols i el 73,9% dels delictes dels estrangers. Aquesta dada contrasta amb la dels delictes de la pena base, en què un 38,8% dels espanyols i un 44,7% dels estrangers cometen un delicte *contra la propietat*. Per tant, veiem que els delictes *contra la propietat* augmenten la seva rellevància com a delicte de reincidència respecte als delictes de la pena base en incrementar la seva proporció en un 14,2%, en el cas dels espanyols, i en un 23,8%, en el cas dels estrangers.

L'increment en la proporció dels delictes *contra la propietat* es produeix com a conseqüència del descens de la importància com a delictes de reincidència de la resta de tipus delictius. Entre aquests descensos destaca el dels delictes de *drogues*, els quals perden un 7,9% en el cas dels espanyols i un 14,4% en el cas dels estrangers respecte al seu pes proporcional com a delictes de la pena base.

Gràfic 48. Increment de la violència dels delictes comesos per part dels espanyols i estrangers reincidents

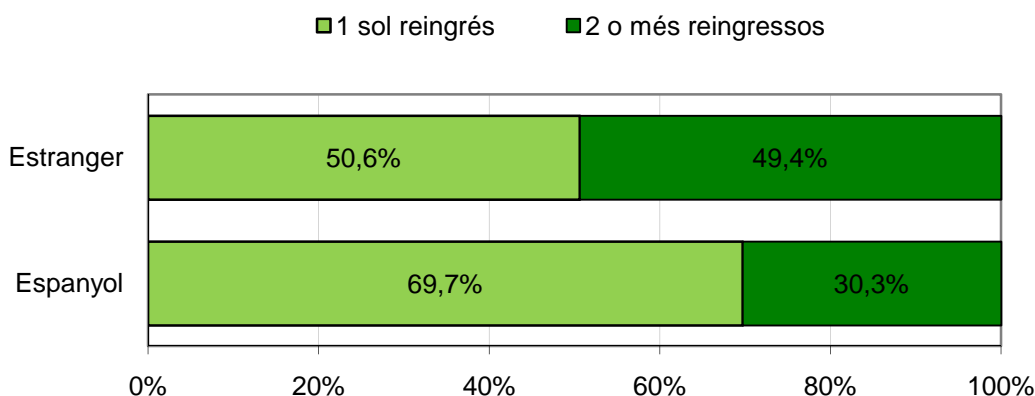

També trobem diferències significatives entre aquests dos grups pel que fa a la comissió de delictes violents: una proporció més gran de persones espanyoles cometen delictes violents.

Cal destacar que tant en el cas dels espanyols com en el dels estrangers els delictes de la reincidència són més violents que en la pena base. En el cas dels espanyols, en el total de reingressos hi ha un 20,7% més de delictes violents respecte a la proporció d'aquests delictes en la pena base, mentre que en el cas dels estrangers l'augment és del 18,3%. Més en detall, veiem que els espanyols tenen com a principal delicte de reingrés el robatori amb violència i intimidació (26,2% dels delictes de reingrés), seguit de la falta de furt (amb un 17,3%). Per contra, els estrangers tenen la falta de furt com a principal delicte de reingrés (38,6%), mentre que el robatori amb violència i intimidació té una proporció del 16,8% de tots els delictes.

Un altre aspecte a remarcar és que vora la meitat dels reincidents estrangers, un 49,4%, tenen dos reingressos o més, mentre que en el cas dels reincidents espanyols aquesta xifra es redueix i se situa en un 30,3%.

Gràfic 49. Nombre d'ingressos posteriors segons la nacionalitat dels reincidents

Finalment, cal destacar que hi ha diferències significatives entre estrangers i espanyols pel que fa al temps que triguen a reincidir: els estrangers triguen vora cent dies menys que els espanyols a reincidir.

Taula 57. Temps que triguen a reincidir espanyols i estrangers

Variable	Nacionalitat	Mitjana	DT	Sig.
Temps que triguen a reincidir	Espanyola	384,84	322,90	**
	Estrangera	283,78	278,75	

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

7. Agrupació d'interns segons determinades característiques. Descripció i comparació de perfils

Amb l'objectiu de simplificar i entendre millor alguns dels canvis que s'han produït en les taxes de reincidència, s'ha portat a terme una anàlisi de conglomerats en el conjunt de dades de 2008 (n = 1.403) i 2014 (N = 3.414). La mostra, de 4.817 interns, ha quedat reduïda finalment a 4.421 subjectes, que representen conjuntament el 92% del total. La resta ha quedat exclosa de l'anàlisi per manca de dades.

L'anàlisi de conglomerats permet classificar els casos estudiats en grups, segons la similitud de les seves característiques. D'aquesta manera podem identificar perfils diferents d'interns per tal de descriure'ls i comparar-los.

Per tal d'incloure tants casos com sigui possible en l'anàlisi, s'han seleccionat aquelles variables que estaven informades, almenys, en un 90%. També s'ha tingut en compte la col·linealitat entre variables a l'hora de seleccionar-les o excloure-les de la prova. Finalment, les variables introduïdes en l'anàlisi per definir els grups o perfils d'interns han estat: *gènere, àrea geogràfica de procedència, residència, antecedents penitenciaris, delictes principals de la pena base, edat en el delictes de la pena base, temps de condemna, nombre d'ubicacions, nombre d'incidentes, gaudiment de permisos ordinaris, classificació, tipus d'excarceració i reincidència*. La variable *any d'estudi* s'ha exclòs intencionadament.

S'han identificat quatre grups de subjectes que presenten entre ells diferències destacables respecte a les variables introduïdes en l'anàlisi.

Taula 58. Distribució de casos segons l'anàlisi de conglomerats

Conglomerats	N	%
Grup 1	1.133	25,6
Grup 2	1.198	27,1
Grup 3	1.080	24,4
Grup 4	974	22,0
Valors atípics ^a	36	0,8
Total	4.421	100,0

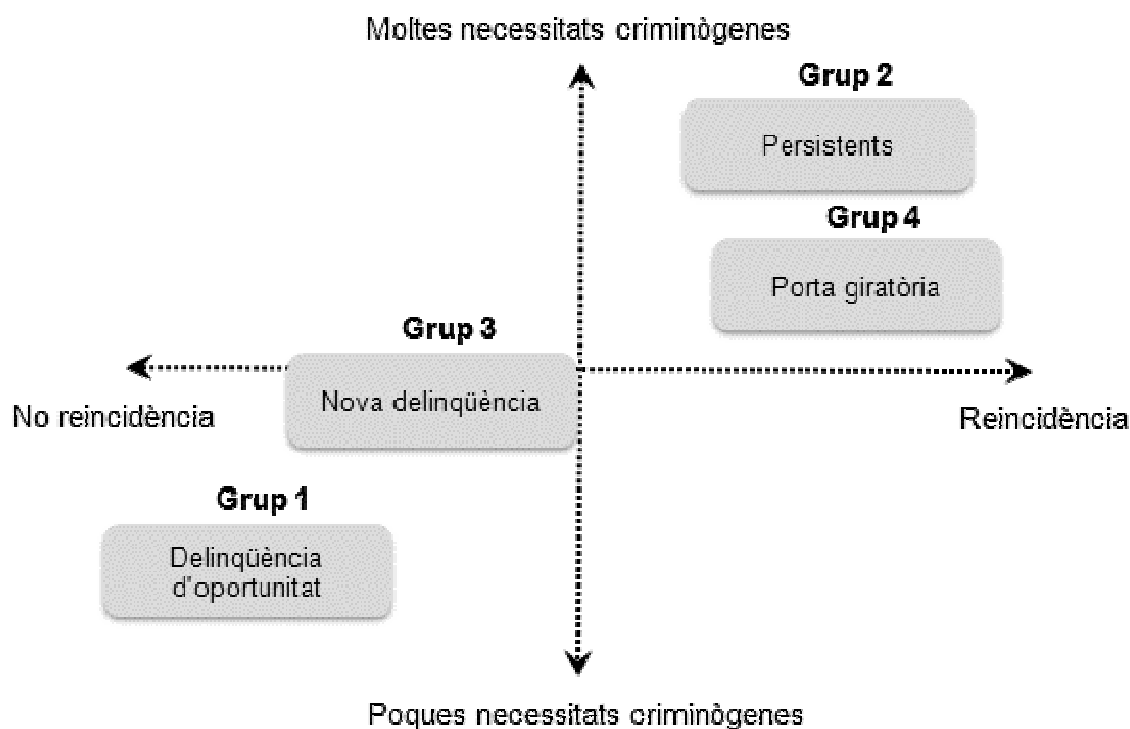
Conglomerats	N	%
Casos no analitzats per manca de dades	396	
Total	4.817	

^a Els casos amb *valors atípics* són aquells en què els valors d'una variable o més difereixen dels grups identificats; se separen per evitar que distorsionin els resultats.

Un cop identificats els grups, s'han comparat tenint en compte la resta de variables que l'anàlisi no considera, incloent-hi les referides a les avaluacions del RisCanvi i d'altres només disponibles per als casos de 2014. Els resultats complets d'aquesta comparativa es troben a l'annex 15 (taula 15.1).

Els quatre grups sorgits de l'anàlisi es poden distribuir en un eix de coordenades segons les diferències que hi ha entre ells. A l'eix vertical, els grups s'ubiquen segons les necessitats criminògenes que presenten (per exemple, consum de tòxics, manca de suport social o problemes de conducta dins la presó), i com més a baix se situa un grup, menys necessitats presenta. A l'eix horitzontal, els grups es distribueixen segons la reincidència, i com més a l'esquerra se situa un grup, menys taxa de reincidència té.

Gràfic 50. Distribució dels grups segons les necessitats criminògenes i la reincidència

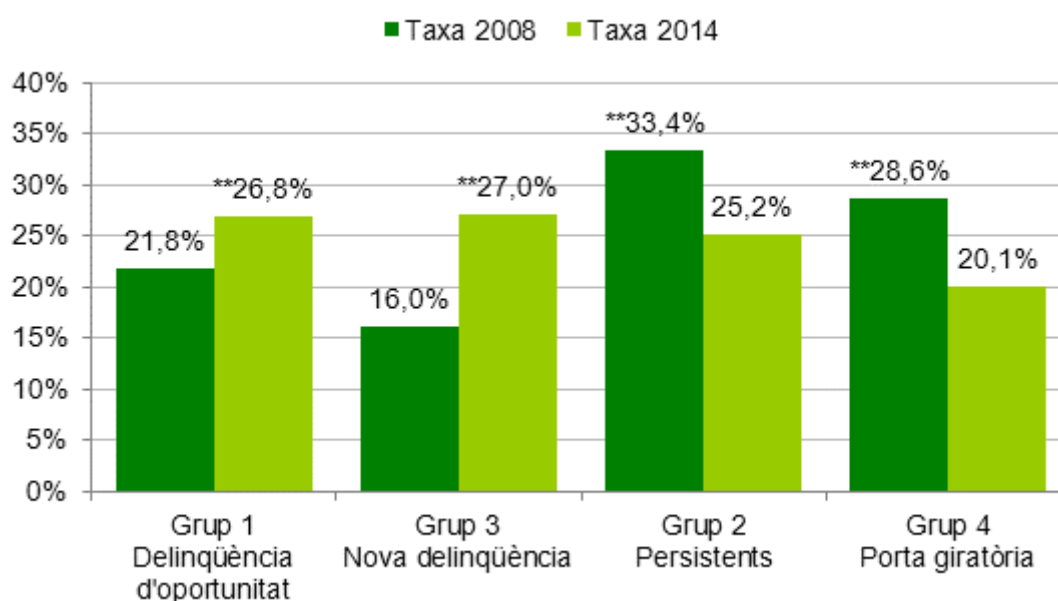
Com es pot observar en l'eix de coordenades, dos dels grups se situen en una posició corresponent a pocques necessitats criminògenes i baixa reincidència. A

aquests grups els hem anomenat *Delinqüència d'oportunitat* i *Nova delinqüència*, ateses les característiques que presentem a continuació.

Al quadrant oposat de l'eix s'ubiquen els altres dos grups, la qual cosa significa que mostren més necessitats criminògenes i tenen un percentatge de reincidència significativament més alt. Aquests grups són els integrats pels interns *Persistentes* i els de *Porta giratòria (revolving door)*.²²

Pel que fa a la proporció d'aquests grups, ja hem vist que en general es distribueixen de forma similar i cadascun representa prop d'una quarta part del total. Tanmateix, aquestes proporcions no eren les mateixes en l'estudi de 2008 que en l'actual.

Gràfic 51. Distribució dels grups segons l'any d'estudi

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Com s'observa en el gràfic 51, el pes dels dos grups que presenten menys problemàtiques i menys reincidència ha augmentat des de l'últim estudi. En canvi, ha disminuït la proporció dels grups més reincidents. Aquest fet

²² El concepte *revolving door* s'utilitza en criminologia per designar aquelles persones que ingressen reiteradament a presó per complir condemnes curtes.

coincideix amb el descens de la taxa general de reincidència penitenciària que, segons aquests resultats, es pot explicar en part per un canvi en la població penitenciària en els darrers anys.

Per aprofundir en aquest canvi, a continuació descrivim els grups. També s'han analitzat les diferències entre l'estudi de 2008 i l'actual per a cada grup. Tanmateix, les diferències rellevants són les mateixes ja observades en la població general, i a cada grup l'afecten amb més o menys pes segons les seves característiques. Per exemple, si hem vist que en els darrers anys havia augmentat el percentatge d'estrangers a presó, en els grups en què els estrangers estiguin més sobrerrepresentats serà més notable aquest canvi.

7.1 Grup 1 - Delinqüència d'oportunitat

Taula 59. Variables destacades del Grup 1 - Delinqüència d'oportunitat

Grup 1 - Delinqüència d'oportunitat

Variables personals

És el grup amb el percentatge de dones més alt i presenta una proporció elevada d'estrangers, especialment dels provinents d'*Amèrica Central i del Sud* i de la *resta d'Àfrica*.

Hi ha més interns sense domicili fix a Catalunya que la mitjana, tot i que es pot explicar perquè també són els que han tingut més trasllats de centre penitenciari fora de Catalunya durant la condemna.

Presenten un nivell d'estudis superior a la resta i una proporció rellevant té fills.

Variables penals

El delicte més freqüent pel qual la majoria d'aquestes persones han complert la seva primera i única condemna de presó és de *drogues*. També destaca una proporció de delictes *contra la llibertat sexual* més elevada que en altres grups.

Compleixen condemnes llargues, amb una mitjana de 4,5 anys.

Variables penitenciàries

Quasi la meitat del grup ha estat classificat inicialment en 3r grau i la majoria ha gaudit de permisos, sense regressions de grau ni expedients disciplinaris.

És el grup que en una proporció més elevada surt en llibertat condicional, especialment en les modalitats avançades (art. 205 RP i 91.2 CP).

En el cas de sortir de presó en llibertat definitiva, ho fan sobretot des de 3r grau.

Reincidència

El percentatge de reincidència del *Grup 1 - Delinqüència d'oportunitat* és el més baix dels quatre, amb un 9,9% (mitjana entre les dades de la taxa 2008 i la taxa 2014).

Nou de cada deu persones d'aquest grup no tornen a entrar a presó.

Grup 1 - Delinqüència d'oportunitat

Els que reincideixen, són els que ho fan més tard i per delictes que amb més freqüència tornen a ser de *drogues* o *contra la propietat*.

Aquest grup és el que presenta un pronòstic més bo, ja sigui respecte al compliment de la pena o a la sortida en llibertat. La gran majoria de persones que cometen un delicte contra la salut pública pertany a aquest perfil d'intern, així com la majoria dels que se'ls atorga la llibertat condicional.

Quant a l'avaluació i gestió del risc amb l'eina RisCanvi, en aquest grup s'ha dut a terme en un 19% dels casos, en els quals estadísticament destaca que puntuen *baix risc* en tots els ítems excepte un. Ja hem comentat que hi ha un percentatge més elevat que en altres grups d'interns que compleixen condemna per un delicte *contra la llibertat sexual*. Per aquest motiu el RisCanvi destaca la presència de *comportament sexual promiscu* en aquest grup, malgrat que en cap cas no han presentat dificultats en la intervenció ni han tornat a presó.

7.2 Grup 2 - Persistents

Taula 60. Variables destacades del Grup 2 - Persistents

Grup 2 - Persistents

Variables personals

Aquest grup és el que té una proporció més gran d'homes espanyols. En el cas dels estrangers, en una proporció més gran provenen del *Magrib* i tenen expedient administratiu d'expulsió.

Pel que fa als estudis, només tenen els de primària i n'hi ha molt pocs que hagin seguit estudiant. Coneixen les llengües pròpies de Catalunya.

Són els més joves i els que menys fills tenen en proporció.

Variables penals

Més de la meitat acumula antecedents penitenciaris i la majoria està complint una condemna per delictes *contra la propietat* o delictes violents. Com en el *Grup 1 - Delinqüència d'oportunitat*, també destaca una proporció més elevada de persones que han comès un delicte *contra la llibertat sexual*.

Compleixen condemnes llargues, amb una mitjana de 5,2 anys.

Variables penitenciàries

Solen ser classificats inicialment en 2n grau o en 1r grau en alguns casos.

També és el grup amb més regressions de grau, més expedients disciplinaris i més

Grup 2 - Persistents

trencaments per no retorn o evasió del centre.

No obstant això, la majoria ha gaudit de permisos. Això es podria explicar pel temps de condemna i també pel fet que siguin majoritàriament espanyols amb domicili fix a Catalunya.

Ateses les problemàtiques dins de la presó, la sortida d'aquests interns sol ser en llibertat definitiva en 2n grau i destaca un percentatge més elevat de llibertats des de 1r grau que en la resta de grups.

En el cas de sortir en llibertat condicional, ho fan sobretot en la modalitat ordinària (a partir de les 3/4 parts de la condemna), o bé per qüestions de salut.

Reincidència

El percentatge de reincidència del *Grup 2 - Persistents* és dels més alts, d'un 49,4% (mitjana entre les dades de la taxa 2008 i la taxa 2014). La meitat tornen a tenir un reingrés penitenciari per un nou delicte.

Són els que reincideixen amb un delicte violent en una proporció més alta, i sol ser una altra vegada *contra la propietat* i, amb més freqüència que en altres grups, *contra la llibertat sexual*.

També és el grup que reincideix més en mesures d'execució penal a la comunitat.

Al contrari del *Grup 1 - Delinqüència d'oportunitat*, aquest és el que presenta pitjor pronòstic en el compliment de la condemna i en reinserció social.

En les avaluacions del RisCanvi, que s'han fet en el 17% dels casos, també queda palès que és un grup amb moltes necessitats criminògenes i l'únic que puntua *alt risc* en els quatre conceptes de risc global (*violència autodirigida, violència intrainstitucional, reincidència violenta i trencament de condemna*).

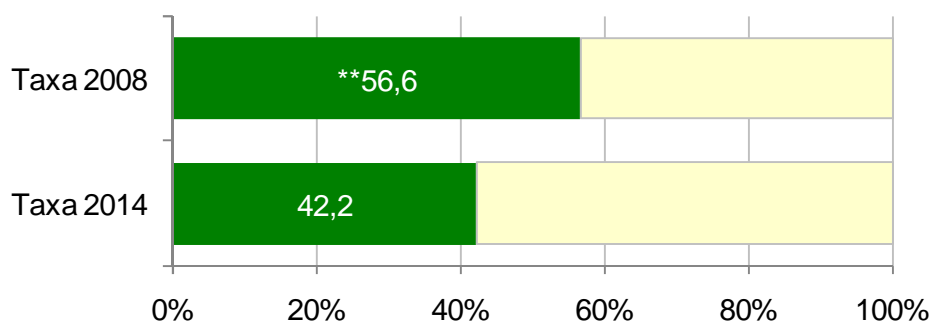
Les avaluacions ens descriuen un conjunt d'interns amb moltes problemàtiques de caràcter personal (*pobre afrontament de l'estrès, trastorns de personalitat, temeritat, impulsivitat, desajustos infantils, antecedents penals en la família...*).

Dels quatre grups són els més joves, de mitjana, en l'inici de l'activitat delictiva, amb increment de la gravetat i més temps ininterromput a presó.

Els problemes de conducta durant la condemna també marquen diferència entre aquest grup i la resta, ja que presenten conflictes amb altres interns, expedients disciplinaris i incompliments.

Malgrat aquestes dificultats, cal destacar que la taxa de reincidència d'aquest grup és significativament més baixa en l'actual estudi que en l'anterior.

Gràfic 52. Taxa de reincidència penitenciària del Grup 2 - Persistents segons l'any d'estudi

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Aquesta millora es pot explicar, en part, per les diferències entre els dos estudis que descriu el capítol 4.2.1 respecte a la variació de les taxes específiques. No obstant això, el fet que no tots els grups mostrin aquest descens en la reincidència ens porta a pensar que la intervenció i tractament fets dins de la presó amb aquest perfil d'interns ha millorat i ha comportat resultats d'èxit en clau de reincidència. Malauradament, això només pot quedar com a hipòtesi de treball perquè no tenim dades sistematitzades del tipus d'intervenció i tractaments fets als centres penitenciaris.

7.3 Grup 3 - Nova delinqüència

Taula 61. Variables destacades del Grup 3 - Nova delinqüència

Grup 3 - Nova delinqüència

Variables personals

La majoria dels interns d'aquest grup també són homes espanyols, amb percentatges de dones i estrangers més baixos que en altres grups. En el cas dels estrangers, provenen sobretot de la *Unió Europea* i *Amèrica Central i del Sud*.

Han seguit estudis bàsics i n'hi ha qui tenen formació superior. També tenen bon coneixement del castellà i del català.

La majoria té fills.

Variables penals

En aquest grup hi trobem les persones que més antecedents tenen en mesures d'execució penal a la comunitat.

Tanmateix, és el segon grup amb menys proporció d'antecedents penitenciaris i han complert condemna per delictes de diferents tipologies: *contra les persones*, *trànsit* i *altres delictes*.

Compleixen condemnes curtes, amb una mitjana de 9,5 mesos.

Variables penitenciàries

Ingressen de forma voluntària a presó amb més freqüència que els altres grups i quasi

Grup 3 - Nova delinqüència

la meitat són classificats inicialment en 3r grau.

Durant la condemna no tenen regressions de grau ni expedients disciplinaris i un terç ha gaudit de permisos ordinaris.

Surten de presó en llibertat definitiva des de 2n o 3r grau.

Reincidència

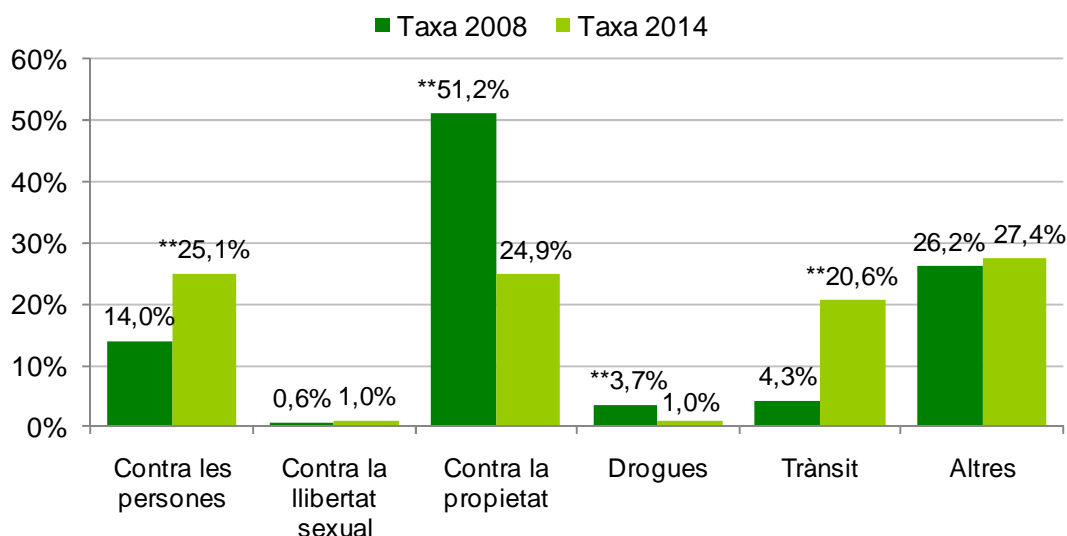
El percentatge de reincidència és més baix que la mitjana, d'un 23,7% (mitjana entre les dades de la taxa 2008 i la taxa 2014). Tres de cada quatre excarcerats d'aquest grup no tornen a entrar a presó en el període de seguiment de 4 anys.

En cas de reincidència, ho fan en una proporció més gran pels mateixos delictes que la pena base: *contra les persones, trànsit i altres delictes*.

Tarden 11,5 mesos de mitjana a reincidir.

El *Grup 3 - Nova delinqüència* és el que ha sofert més canvis des de l'estudi anterior. Com ja hem vist al principi del capítol, la proporció d'aquest grup ha augmentat substancialment en els darrers anys, i ha passat de significar el 16% de totes les excarceracions a significar-ne el 27%. Aquest fet es veu reflectit especialment en els canvis del perfil penal d'aquestes persones. El gràfic 53 mostra que en els darrers anys ha augmentat l'heterogeneïtat delictiva d'aquest grup, tot i que amb l'element comú d'estar complint una pena de presó de curta durada.

Gràfic 53. Distribució del delictes principal de la pena base en el Grup 3 - Nova delinqüència segons l'any d'estudi

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

L'explicació d'aquest canvi la trobem en les diferents reformes legals que, al llarg dels últims anys, han introduït nous il·lícits penals en matèria de seguretat

viària i violència de gènere. En aquest sentit, la major part dels delictes de *trànsit* i *violència de gènere* amb condemna curta els han comès els interns d'aquest grup.

En relació amb això, també acumulen més ordres de protecció a la víctima i més delictes de *trencament de condemna* per haver incomplert aquestes condicions d'allunyament.

Pel que fa a l'avaluació i gestió del risc, és el grup al qual se li fa més, en un 32% dels casos i especialment en la versió completa. Això dóna un indicador rellevant de l'alarma social que provoca el seu delicte i com d'important és la prioritització respecte a les mesures que s'han de prendre amb ells.

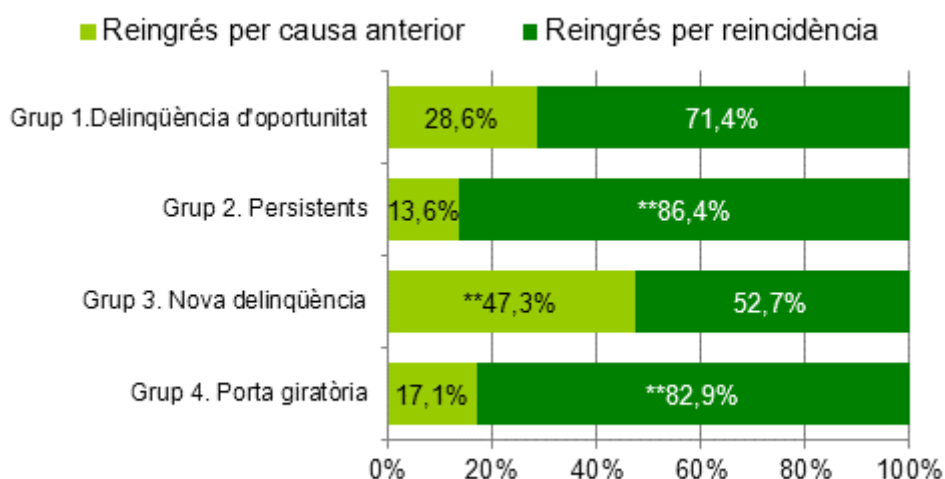
Aquestes avaluacions ens mostren un grup d'interns amb problemàtiques relacionades amb el *consum d'alcohol o drogues* i que, a més, també presenten una *resposta limitada al tractament*.

Acumulen incompliments de mesures en una proporció més gran que altres grups, fet que podria estar vinculat a un fracàs en les intervencions realitzades des de mesures d'execució penal a la comunitat i en les ordres de protecció a la víctima de violència de gènere.

Per tots aquests motius, el RisCanvi puntua un risc mitjà quant a la predicció de reincidència violenta per a aquest grup.

En el cas de reingressar a presó, és el grup que ho fa en una proporció més alta per complir un delicte anterior a l'excrceració de la pena base. És a dir, no reingressa per haver reincidit en un nou delicte, sinó per complir una condemna d'un delicte antic.

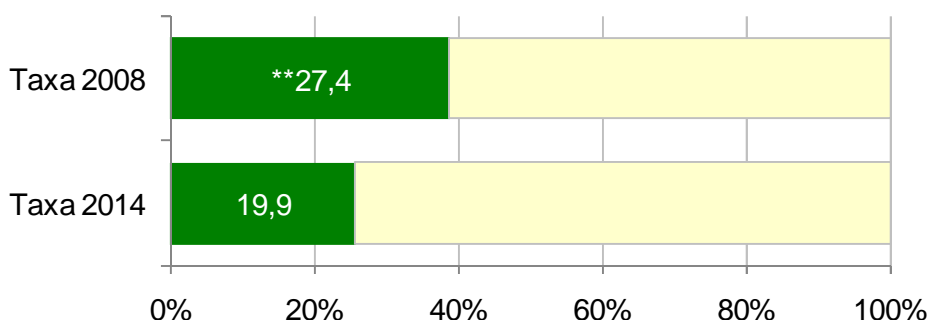
Gràfic 54. Tipus de reingrés a presó segons el grup

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Igual que en el *Grup 2 - Persistents*, la taxa de reincidència d'aquest grup també ha disminuït significativament des del darrer estudi.

Gràfic 55. Taxa de reincidència penitenciària del Grup 3 - Nova delinqüència segons l'any d'estudi

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

7.4 Grup 4 - Porta giratòria

Taula 62. Variables destacades del Grup 4 - Porta giratòria

Grup 4 - Porta giratòria

Variables personals

El *Grup 4 - Porta giratòria* té un percentatge de dones superior a la mitjana i és el grup en què trobem la proporció més alta d'estrangers, amb més freqüència de la *Unió Europea* i de la *resta d'Europa*.

També és el grup amb la proporció més gran de persones sense domicili fix a Catalunya i el que mostra un nivell més baix tant d'estudis com de coneixement dels dos idiomes oficials.

Igual que en el *Grup 2 - Persistents*, són joves i no tenen fills en proporció més gran que la resta.

Variables penals

Prop del 50% tenen antecedents i compleixen presó majoritàriament per delictes sense violència, *contra la propietat* i altres delictes.

Són els interns amb condemnes més curtes, amb 40 dies de mitjana. Aquest temps tan curt de presó s'explica perquè majoritàriament estan complint una pena per responsabilitat personal subsidiària per impagament de multa.

Variables penitenciàries

El temps tan curt de les condemnes fa que surtin en llibertat definitiva sense haver estat classificats ni gaudir de permisos i, per lògica, són els que menys expedients disciplinaris tenen.

Reincidència

Tot i això, són els que presenten el percentatge de reincidència més alt de tots els grups, d'un 55,5% (mitjana entre les dades de la taxa 2008 i la taxa 2014). Més de la meitat tornen a la presó per un nou delicte.

També són els més ràpids a reincidir, amb 8,2 mesos de mitjana, i ho fan majoritàriament una altra vegada per delictes no violents *contra la propietat*.

Ara bé, si tenim en compte totes les reincidències acumulades durant el període de seguiment de l'estudi, i no només la primera, observem que acumulen una proporció de delictes violents per sobre la mitjana.

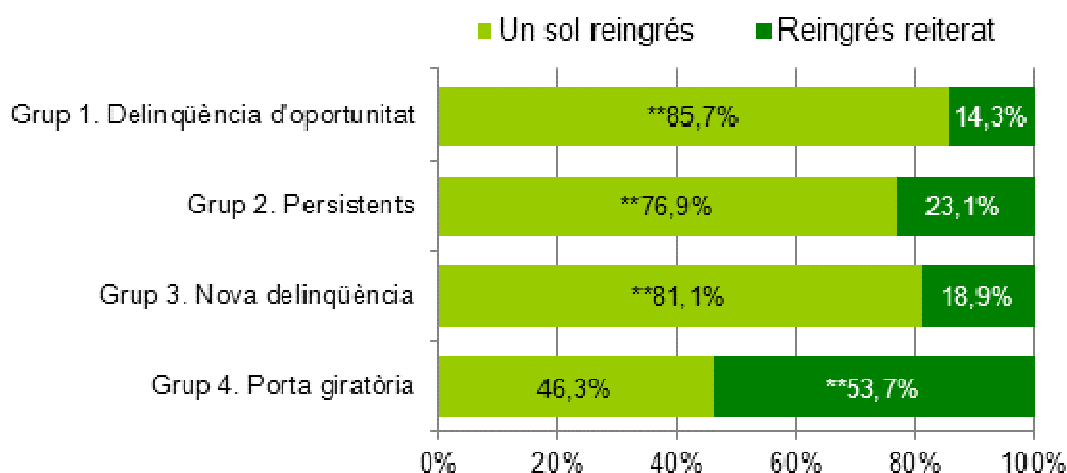
Només el 4% del grup ha estat avaluat amb l'eina RisCanvi, per tant, s'ha de tenir cura a l'hora d'extreure'n conclusions. En aquestes avaluacions, se'n mostra un perfil d'interns amb problemàtiques personals (*consum abusiu d'alcohol o drogues, pobre afrontament de l'estrès, conductes autolesives o irresponsabilitat*). No obstant això, les necessitats criminògenes que el RisCanvi identifica en aquest grup i que el diferencien de la resta són les mancances socials (*problemes d'ocupació, manca de suport familiar i de recursos econòmics o pertinença a bandes o a un grup de risc*).

Inicien l'activitat delictiva molt joves i acumulen trencaments de condemna, per la qual cosa el RisCanvi puntua aquest grup amb un risc mitjà en la predicció de trencament de condemna.

Després del *Grup 3 - Nova delinqüència*, és el que reingressa a presó per delictes anteriors amb més freqüència. La meitat d'aquests casos, així com els que reingressen per una reincidència, ho fan un altre cop per complir una pena per responsabilitat personal subsidiària per impagament de multa. Cal qüestionar l'efectivitat de la prevenció general d'aquesta mesura penal, vistos aquests resultats.

Amb diferència és el grup que reingressa més reiteradament a presó i ho fa a causa del compliment de múltiples condemnes curtes, ja sigui per delictes anteriors o per reincidència.

Gràfic 56. Reingrés de forma reiterada a presó segons el grup

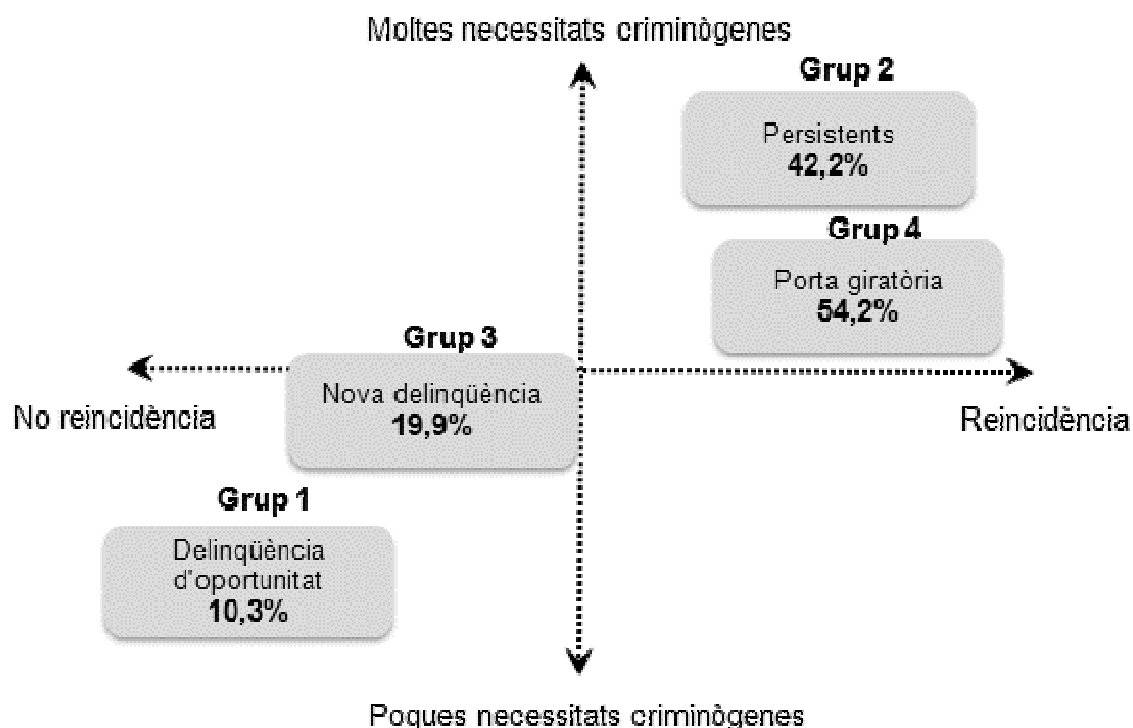
** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

7.5 Taxa de reincidència 2014 i necessitats d'intervenció en cadascun dels grups

Segons la descripció dels grups, observem que la reincidència de cadascun respon a les seves característiques. És a dir, els grups amb més necessitats criminògenes mostren una reincidència més alta, tal com representàvem en l'eix de coordenades a l'inici del capítol (gràfic 50).

Per tal d'utilitzar la informació del RisCanvi en la detecció de necessitats d'intervenció per a cada grup, en aquest apartat només s'han utilitzat les dades de l'estudi actual. D'aquesta manera, el gràfic 57 ens mostra com es distribueixen els grups segons la taxa de reincidència 2014.

Gràfic 57. Distribució dels grups segons les necessitats criminògenes i la reincidència (taxa de reincidència 2014)

D'altra banda, les avaluacions amb l'eina RisCanvi, en els casos que s'ha fet, mostren les diferències destacables entre cada grup respecte a les necessitats criminògenes. La taula 63 indica els ítems del RisCanvi que han aparegut en cada grup en una proporció més elevada que en la resta.

Taula 63. Ítems del RisCanvi sobrerepresentats en cada grup

	Grup 1 Delinqüència d'oportunitat	Grup 3 Nova delinqüència	Grup 4 Porta giratòria	Grup 2 Persistents
Factors de personalitat i clínics				
Temeritat				✓
Impulsivitat i inestabilitat emocional				✓
Irresponsabilitat			✓	✓
Actitud hostil o valor procriminal				✓
Consum de drogues i/o alcohol		✓	✓	
Resposta limitada al tractament		✓		✓
Comportament sexual promiscu	✓			✓
Trastorn de personalitat				✓
Pobre afrontament de l'estrès			✓	✓
Conductes autolesives			✓	✓

	Grup 1 Delinqüència d'oportunitat	Grup 3 Nova delinqüència	Grup 4 Porta giratòria	Grup 2 Persistents
Factors biogràfics/sociofamiliars				
Antecedents penals familiars				✓
Desajust infantil			✓	✓
Problemes d'ocupació			✓	✓
Manca de recursos econòmics			✓	
Absència de plans de futur			✓	
Socialització familiar problemàtica			✓	
Pertinença a bandes			✓	
Pertinença a grup social de risc			✓	
Manca de suport familiar i social			✓	
Càrregues familiars actuals		✓		
Factors penals i penitenciaris				
Inici activitat delictiva abans dels 17 anys			✓	✓
Història de violència prèvia				✓
Delicte base violent				✓
Increment de la gravetat dels delictes				✓
Incompliment de mesures		✓		
Evasions, trencaments i incompliments			✓	✓
Conflictes amb altres interns				✓
Expedients disciplinaris				✓

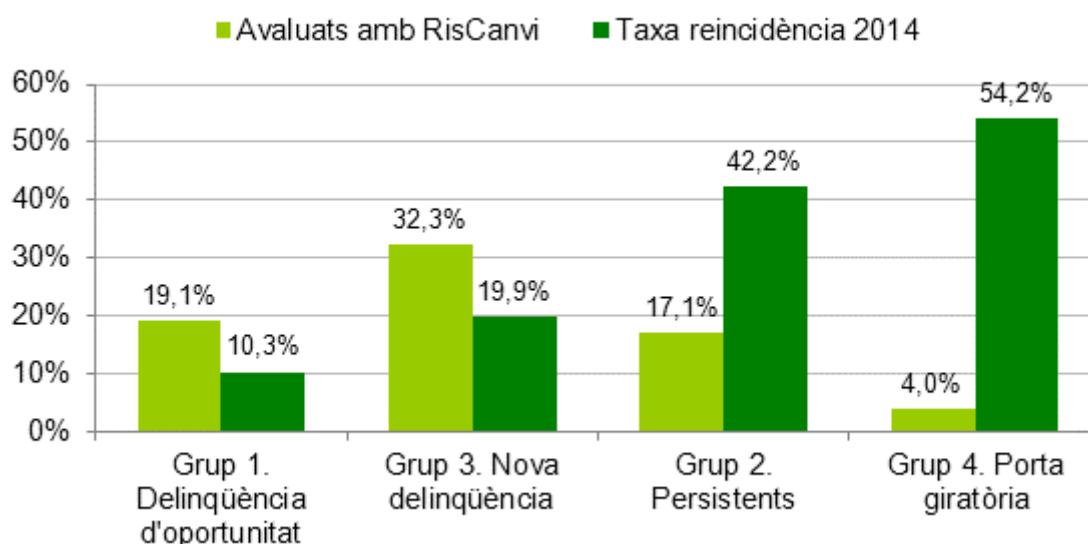
Aquestes característiques i necessitats criminògenes detectades amb el RisCanvi han comportat que en cada grup s'hagin identificat els riscos que recull el gràfic 58.

Gràfic 58. Riscs globals del RisCanvi segons el grup

Risc/Grup	Grup 1 Delinqüència d'oportunitat	Grup 3 Nova delinqüència	Grup 4 Porta giratòria	Grup 2 Persistents
Violència autodirigida	Baix	Mitjà	Baix	Alt
Violència intrainstitucional	Baix	Baix	Baix	Alt
Reincidència violenta	Baix	Mitjà	Baix	Alt
Trencament de condemna	Baix	Baix	Alt	Alt

Tanmateix, no es va avaluar a tots els grups en la mateixa proporció. En aquest punt, s'ha de tenir en compte que el RisCanvi va començar a implementar-se precisament l'any 2010, any en què la població estudiada va sortir de presó.

Gràfic 59. Casos avaluats amb RisCanvi i reincidència segons el grup

Les avaluacions dutes a terme en els interns excarcerats l'any 2010 no responen a la proporció de necessitats criminògenes de cada grup. D'aquesta manera, veiem que els grups que han estat menys avaluats amb el RisCanvi són els que presenten una reincidència més alta.

Vista la relació entre detecció de necessitats criminògenes i reincidència de cada grup, podem concloure:

- **Grup 1 - Delinqüència d'oportunitat.** No presenten necessitats criminògenes concretes, tenen un risc baix de violència o trencament de condemna i, en concordança, una reincidència real baixa. En aquest sentit, cal impulsar els plans de treball i seguiment tutorial que fomentin i consolidin els canvis cap al desistiment del delicte dels subjectes. Això es pot fer des de l'aplicació de mesures en semilibertat com ja es fa fins ara. Tanmateix, cal incrementar, de manera més decidida i generalitzada, el nombre i la durada d'aquestes mesures, establint-hi els mecanismes de control que s'estimin necessaris a cada moment per al seu seguiment.

- **Grup 2 - Persistents.** Presenten moltes necessitats criminògenes, especialment pel que fa a personalitat i també en l'àmbit clínic, que, un cop a presó, s'amplien i cronifiquen també amb problemàtiques de comportament penitenciari i història delictiva. Aquest risc alt de violència i trencament de condemna coincideix amb una alta reincidència de les persones d'aquest grup. És el grup amb més necessitats d'intervenció i el menys preparat per aconseguir l'objectiu d'un canvi personal encaminat al desistiment. Cal treballar prèviament diferents objectius específics per assolir una estabilització de la conducta, monitorització de la responsabilitat i preparació per a la reintegració social amb disminució del risc de tenir nous comportaments violents.
- **Grup 3 - Nova delinqüència.** Les necessitats criminògenes que presenten són molt concretes, tenen un risc moderat de violència o trencaments, i, per tant, la reincidència d'aquest grup és moderada comparada amb la resta. Hi ha una prevalença de delictes de *trànsit* en aquest grup i també de *violència de gènere* que han implicat mesures privatives de llibertat des de les darreres reformes penals del Codi penal de 1995. En cadascun dels infractors d'aquest tipus de delictes es detecta una necessitat d'intervenció concreta, relacionada amb el consum d'alcohol i/o drogues i un esforç per mantenir l'adherència d'aquestes persones al tractament, i/o amb el canvi personal que han de fer en la forma de mantenir les seves relacions personals i afectives. La curta durada de la condemna en aquest grup demana, a més, evitar sempre que sigui possible la pèrdua dels recursos de què puguin disposar a l'exterior, per tal d'aconseguir una continuïtat en el tractament i que no apareguin noves problemàtiques criminògenes.
- **Grup 4 - Porta giratòria.** Presenten moltes necessitats criminògenes, especialment en el que fa referència a suport i recursos socials adequats. Tot i no presentar risc de violència, sí que tenen un alt risc de trencament de condemna, que finalment es reflecteix en una reincidència elevada en forma de reingressos reiterats a presó per altres condemnes de durada curta. Hi ha molt poca predisposició al canvi i al desistiment del delictes per part dels infractors d'aquest grup, en què la intervenció jurídica, penal i criminològica

ha obtingut resultats molt discrets en termes d'eficàcia, sobretot en els casos de responsabilitat personal subsidiària per impagament de multa. Cal una reformulació interdisciplinària en la política criminal que s'ha de dur a terme en aquests casos i aconseguir una coherència entre els principis de prevenció (general i específica) i proporcionalitat de la pena.

8. Síntesi de resultats, hipòtesis i conclusions

8.1 Síntesi de resultats

8.1.1 Respecte a les taxes de reincidència

8.1.1.1 Respecte a la taxa general

La taxa de reincidència penitenciària 2014 és del 30,2%.

Set de cada deu persones que han passat per presó no han tornat a ingressar en un centre penitenciari per un nou delictes en els quatre anys posteriors a la seva sortida.

S'ha produït un descens important, de 10 punts, en la taxa de reincidència penitenciària (en l'estudi anterior era del 40,3%). En l'apartat 8.2 apuntem algunes hipòtesis que ho poden explicar.

8.1.1.2 Respecte a les taxes específiques

Hi ha unes característiques determinades dels interns que es vinculen a les taxes de reincidència més altes. Aquestes variables són les que recull la taula 64.

Taula 64. Taxes de reincidència específiques més elevades

% de persones excarcerades	Categoria de la variable	Taxa de reincidència (%)
3,8	Més de 5 ingressos anteriors	71,3
17,7	Responsabilitat personal subsidiària (RPS)	53,4
3,5	Estrangers de la resta d'Europa	44,6
2,4	Estrangers d'Àsia	44,5
35,5	Amb antecedents	44,2
0,5	Llibertat definitiva en 1r grau	44,0
41,3	Delictes <i>contra la propietat</i> en la PB	43,8
9,6	Estrangers de la Unió Europea	39,7
53,3	No tenen permisos ordinaris	38,6

La taula 65, per contra, mostra les variables que s'associen a taxes de reincidència més baixes.

Taula 65. Taxes de reincidència específiques més baixes

% de persones excarcerades	Categoria de la variable	Taxa de reincidència (%)
21,1	Sortida en llibertat condicional	11,6
17,9	Delictes de <i>drogues</i> en la PB	14,1
20,5	Llibertat definitiva en 3r grau	18,1
3,1	Estrangers resta d'Àfrica	19,0
6,7	Delictes de <i>trànsit</i> en la PB	19,1
2,4	Delictes <i>contra la llibertat sexual</i> en la PB	19,5
46,7	Sí que tenen permisos ordinaris	20,5
16,1	Delictes <i>contra les persones</i> en la PB	22,3
64,5	Primer ingrés penitenciari	22,4
4,7	Delictes de violència de gènere en la PB	22,7

Destaquem d'aquests resultats que les persones que tenen antecedents penitenciaris presenten taxes de reincidència més altes. Com més antecedents, més reincidència.

Més de la meitat dels que compleixen presó per RPS han reincidit (53,4%), la qual cosa apunta a la poca eficàcia d'aquesta pena.

La llibertat condicional mostra uns resultats excel·lents, ja que les persones que han sortit en aquesta modalitat de compliment només han reincidit un 11,6%, és a dir, una de cada deu.

De fet, el tipus de sortida de la presó esdevé un indicador de la probabilitat de reincidència posterior, si bé és un indicador intervingut per les característiques dels interns de cada grup. Els que han sortit directament des de primer grau reincideixen 10 punts més que els que surten en segon grau. Alhora, aquests doblen en taxa de reincidència als que surten en tercer grau. Aquestes dades tenen dues lectures contraposades: en positiu indiquen el grau d'encert quant a la classificació penitenciària que fan els professionals dels centres, ja que les persones que acaben reincidint en una proporció més gran són les que els professionals no proposen per progressar a tercer grau o llibertat condicional; en clau negativa indiquen que els percentatges de sortida en llibertat definitiva des de la presó són alts (58,4%) i que en molts d'aquests casos el fet de no

poder fer un retorn a la comunitat progressiu i supervisat pot implicar un augment del risc de reincidència.

8.1.1.3 Respecte a les característiques de la reincidència

Els que reincideixen, triguen una mitjana de 336,14 dies a fer-ho. Triguen 50 dies menys de mitjana que en l'estudi anterior.

El 65% dels que han reincidit ho fan dins del primer any. El 87% ho fan abans dels 2 anys.

El delictes principal més comú que es comet en la primera reincidència és *contra la propietat* (60,2%).

La mitjana d'ingressos penitenciaris posteriors és de 2,2.

Els resultats també ens diuen que els factors associats a una taxa de reincidència més baixa també fan que es trigui molt més temps a reincidir i que es reincideixi en moltes menys ocasions.

8.1.2 Les característiques del reincident

Entre els reincidentes hi trobem sobrerrepresentades les persones que tenen antecedents penitenciaris, que han comès un delictes *contra la propietat* no violent i que compleixen condemnes curtes inferiors als dos anys. També els interns que dins del centre penitenciari han tingut incidents i regressions i no han gaudit de permisos de sortida.

Així mateix, en aquest grup de reincidentes hi ha més estrangers del que correspondria, i hi destaquen els europeus i asiàtics. També trobem sobrerrepresentats en aquest grup els que tenen expedient d'expulsió però no se'ls aplica, així com els que tenen menys responsabilitats parentals i menys estudis, i els més joves, tant en la comissió del primer delictes com en el moment d'entrar a complir la pena base i en sortir de presó. Estan igualment sobrerrepresentats els que han sortit de la presó directament des de primer o segon grau.

Respecte als factors del RisCanvi, en aquells que s'ha fet la valoració (19,2% del total), molts dels factors de risc estan sobrerepresentats en els reincidents, mentre que en el cas dels no reincidents estan infrarepresentats. Concretant una mica més:

- Pel que fa a *factors socials*, els reincidents presenten sobrerepresentació de problemes relacionats amb l'ocupació, manca de recursos econòmics, absència de plans viables de futur, antecedents delictius en la família d'origen, manca de suport familiar i social, pertinença a bandes o tenir amics delinqüents, pertinença a grup social de risc.
- Pel que fa a *factors personals*, en els reincidents es troben sobrerepresentats els següents: abús o dependència de drogues i/o alcohol, donar una resposta limitada al tractament, tenir trastorns de personalitat, ira i violència, presentar conductes autolesives, actituds de temeritat, impulsivitat i inestabilitat emocional, irresponsabilitat i actitud hostil / valor procriminal.
- En l'àmbit *penal*, en el grup d'avaluats amb el RisCanvi que han reincidit, hi ha més sobrerepresentació de factors com: tenir una història de violència prèvia, haver iniciat l'activitat delictiva abans dels 16 anys i complir períodes de presó ininterrompuda més llargs de tres anys.
- En l'àmbit *penitenciari*, entre els reincidents es dóna sobrerepresentació d'aquests factors: conflictes amb interns, expedients disciplinaris, evasions, trencaments i incompliments.
- En les *valoracions del RisCanvi*, els reincidents puntuen *alt* en els quatre tipus de valoració de risc (autodirigida, intrainstitucional, reincidència violenta i trencament de condemna).

8.1.3 Respecte a les característiques generals de la població penitenciària

8.1.3.1 Les característiques generals de l'excarcerat l'any 2010

La gran majoria són homes (91,7%), que viuen a Catalunya (91,9%) i que tenen fills (71,9%). Van cometre el delicte de la pena base amb 32,5 anys (mitjana) i

han sortit de presó als 37,3 anys; quasi la meitat són estrangers²³ (43,2%) i les àrees geogràfiques de procedència amb més prevalença són: el Magrib (34,8%), la Unió Europea (22,3%) i Amèrica Central i del Sud (22,1%).

El delictes principal més comú pel qual han complert condemna és un delictes *contra la propietat* (41,3%); més de la meitat tenen una condemna inferior als dos anys (51,7%); un de cada tres ja havia tingut ingressos penitenciaris anteriors (35,5%); i la majoria han d'abonar diners per satisfer la responsabilitat civil (66,7%).

De la seva estada a la presó, destaquem que el 58,4% surt de la presó havent complert íntegrament la condemna sense passar ni pel règim obert ni per la llibertat condicional; més de la meitat ha acabat la condemna sense haver gaudit de cap permís de sortida ordinari (53,3%). Respecte al comportament dins del centre penitenciar, s'ha registrat algun tipus d'incident en una tercera part dels excarcerats i una quarta part (24,0%) ha tingut regressions de grau.

Cal destacar que una cinquena part de la població penitenciària (20,1%) surt de la presó sense haver estat classificada durant la seva condemna, la qual cosa limita moltes de les possibilitats de tractament, beneficis penitenciaris i propostes de reinserció social a les quals pot accedir.

8.1.3.2 El canvi de característiques respecte a l'estudi anterior

Els aspectes més rellevants que diferencien la població excarcerada l'any 2010 de la població excarcerada l'any 2002 (estudi anterior) són els següents:

- Entre les persones que surten de presó l'any 2010, hi ha una proporció més gran d'estrangers.
- Tenen un nivell d'estudis i formació més alt i entenen millor els dos idiomes oficials de Catalunya.

²³ La proporció de població estrangera empadronada a Catalunya aquell any 2010 era del 16,0%, 1.198.538 persones a 1 de gener (font: Estadística del Padrón continuo, INE).

- Tenen una edat més elevada, tant en el seu primer ingrés a la presó (4 anys més de mitjana) com en el moment de sortir-ne (3 anys més de mitjana).
- La proporció de persones primàries ha augmentat de forma molt significativa: l'any 2010 el 64,5% no tenen antecedents penitenciaris, enfront del 39,6% de l'any 2002.
- Han augmentat els delictes violents. Els delictes contra les persones quasi s'han doblat, passant del 9,2% l'any 2002 al 16,1% l'any 2010. També han augmentat els delictes contra la propietat violents, des d'un 5,6% l'any 2002 a 10,9% l'any 2010.
- No augmenta la mitjana de temps de condemna en dies però sí que augmenta el percentatge de condemnes molt llargues, de 5 anys o més, des d'un 15,7% l'any 2002 a un 20,1% l'any 2010.
- Respecte a la situació penitenciària, els canvis més destacats són: la reducció de permisos ordinaris en més d'11 punts (un 53,3% dels excarcerats l'any 2010 no van sortir de permís) i la reducció del percentatge de persones que surten en llibertat condicional en quasi 5 punts (21,1% l'any 2010).

8.1.3.3 Diferències en funció del tipus de sortida de la presó

La forma de sortida de la presó té molt a veure amb el tipus de característiques del subjecte i amb els resultats relacionats amb la taxa de reincidència.

- Els condemnats que surten classificats en llibertat definitiva des de primer o segon grau suposen el 38,3% del total. Es caracteritzen perquè hi ha una proporció més gran d'espanyols que d'estrangers; tenen múltiples ingressos anteriors a presó; el delicte principal comès pot ser *contra les persones, contra la llibertat sexual o contra la propietat*, l'interval de temps de condemna sobrerrepresentat respecte a la població general de l'estudi és el de 2 a 5 anys; i tenen un comportament conflictiu dins de la presó (trencaments, incidents i regressions de grau).

- Els condemnats classificats que han sortit en llibertat definitiva des de tercer grau suposen el 20,5% del total. Es caracteritzen també pel fet que n'hi ha més d'espanyols que d'estrangers; hi ha més persones sense antecedents penitenciaris; han comès delictes no violents (principalment relacionats amb drogues); l'interval de temps de condemna més sobrerrepresentat respecte a la població general de l'estudi és superior als 5 anys; dins del centre tenen un bon comportament penitenciar (no cometen incidents i gaudeixen de permisos ordinaris).
- Els que han sortit classificats en llibertat condicional suposen el 21,1% del total. Tenen un perfil força similar als que surten en llibertat definitiva en tercer grau, amb alguna diferència, com ara que hi ha una proporció més gran de dones.
- Els que han sortit sense estar classificats són majoritàriament interns que compleixen pena per RPS. Aquest grup implica el 20,1% del total de persones excarcerades l'any 2010. La pena principal imposada en la seva sentència és una multa que no ha pagat i que implica la seva entrada a presó com a pena substitutòria. El delicte comès té molt poca consideració penal, ja que va implicar només una multa i, a més, la substitució d'aquesta per dies de presó ha implicat que la prevalença més freqüent (moda) de compliment penitenciar sigui de 15 dies de privació de llibertat, amb una mitjana d'estada de 39,59 dies per a tot el col·lectiu. Aquests interns presenten un historial d'antecedents força important i una elevada multireincidència penitenciària, si bé, majoritàriament, també sol ser causada per l'impagament de la pena de multa. Els curts períodes d'estada a la presó invaliden qualsevol possibilitat de fer cap projecte de tractament dirigit a la seva reinserció. Les entrades i sortides constants per complir aquestes penes curtes redueix molt la probabilitat que el subjecte es plantegi iniciar processos de desistiment del delicte. Constitueix un grup en el qual la prevenció general i especial que hauria de tenir teòricament la pena ha fracassat. Caldria trobar alternatives d'abordatge amb aquest grup, que en el capítol 7 hem anomenat *grup de porta giratòria*.

8.1.3.4 Les característiques dels interns avaluats amb l'instrument RisCanvi

En aquest grup hi trobem sobrerrepresentades les persones que han comès delictes violents (*contra les persones i contra la llibertat sexual*, i també els delictes *contra la propietat* que siguin *robatoris amb violència i/o intimidació*), ja que la selecció feta en aquest primer any d'aplicació global del RisCanvi es va centrar en els interns amb risc mitjà o alt de cometre aquest tipus de delictes.

Per tant, les persones avaluades amb el RisCanvi constitueixen un col·lectiu potencialment de més risc i de més difícil intervenció que la resta de població penitenciària, sense ser necessàriament les que compleixen condemnes més llargues. La durada mitjana de la seva condemna és de 1.130,76 dies (3,1 anys). Presenten una valoració de risc alta o mitjana-alta de protagonitzar noves conductes de violència (autodirigida, intrainstitucional o reincidència violenta), sobretot quan la comparem amb les prediccions fetes pels professionals quan han avaluat les persones que han sortit en llibertat condicional.

Taula 66. Percentatge de subjectes que puntuen amb risc alt o mitjà en les prediccions següents de risc global del RisCanvi. Comparativa amb l'estudi de llibertat condicional

Predicció de risc alt o mitjà	Avaluats amb RisCanvi	LC¹
Predicció de situacions de <i>violència autodirigida</i>	61,2%	4,0%
Predicció de situacions de <i>violència intrainstitucional</i>	40,6%	4,6%
Predicció de <i>reincidència violenta</i>	67,2%	6,4%
Predicció de <i>trencament de condemna</i>	33,0%	10,0%

¹Font: Capdevila *et al.*, 2014: 114.

Les variables de risc en què puntuen més d'una tercera part dels subjectes avaluats amb el RisCanvi són, en aquest ordre:

- L'incompliment de mesures imposades per un jutge o per l'Administració (53,8%).
- Irresponsabilitat (44,8%).
- Història de violència prèvia (44,6%).
- Resposta limitada al tractament (42,9%).

- Increment de la gravetat dels delictes (40,9%).
- Pobre afrontament de l'estrès (40,7%).
- Impulsivitat i inestabilitat emocional (40,4%).
- Expedients disciplinaris (36,5%).
- Problemes relacionats amb l'ocupació (34,7%).
- Abús o dependència de drogues i/o alcohol (34,1%).

8.1.4 La dona en el sistema penitenciari

Respecte a l'estudi anterior (excarcerades l'any 2002), trobem que:

- El percentatge de dones estrangeres s'ha doblat d'un estudi a l'altre (38,2% en l'estudi actual, enfront del 17,0% de l'anterior). Aquest increment és molt més pronunciat que el que s'ha produït en els homes. I sobretot les que provenen d'Amèrica Central i del Sud (48,6% en l'estudi actual enfront del 13,6% de l'anterior).
- Ha augmentat 30 punts el percentatge de dones per a les quals la pena que acaben de complir representa el primer ingrés en una presó catalana (primàries). En l'estudi actual, el percentatge de primàries arriba a ser del 70,3%.
- La mitjana d'edat del primer ingrés penitenciari ha pujat 5 anys de mitjana i se situa en 32,2 anys.
- Ha canviat el pes del tipus de delicte comès en la pena base. Si bé els delictes *contra la propietat* segueixen sent els majoritaris, el seu percentatge ha patit una reducció de gairebé 20 punts, sobretot a causa d'un augment molt important dels delictes de *drogues* i dels delictes *contra les persones* (ambdós gairebé s'han doblat).
- Aquest increment dels delictes *contra les persones* ha contribuït que el percentatge de delictes violents s'hagi disparat (del 8,9% al 20,3%).

De la comparació amb els homes, cal destacar que:

- El percentatge de dones amb antecedents penitenciaris (29,6%) és inferior en 7,4 punts al dels homes (36,0%).

- Les dones cometen delictes de *drogues* en una proporció que dobla el percentatge dels homes (30,1% enfront del 16,8%).
- Surten més dones en llibertat condicional (34,2% enfront del 19,9% dels homes).

Però han quedat difuminades algunes de les diferències amb els homes que s'havien identificat a l'estudi anterior:

- Ja no hi ha diferències significatives en el nivell d'estudis (perquè els homes han millorat).
- No hi ha diferències en la durada mitjana de la pena base (1.002 dies enfront de 1.091 dies dels homes), perquè la de les dones ha augmentat notablement respecte a l'estudi anterior (en què era de 744 dies).
- Les dones presenten el mateix nivell de conflictivitat dins del centre penitenciari que els homes (similars proporcions d'incidents greus i molt greus i de regressions de grau).

Respecte a les dones estrangeres trobem que:

- Destaquen per ser més joves, tant en el primer ingrés penitenciari com en el moment de fer el delicte (3 anys més joves: 30,2 anys enfront de 33,7 anys de les nacionals) i també en sortir de la presó (5 anys: 33,7 enfront de 38,9 de les nacionals).
- Tenen un comportament penitenciari més bo (menys regressions de grau, menys incidents i menys mobilitat de cel·les).
- El tipus de delicte comès és menys violent que en el cas de les espanyoles (9,4% enfront del 26,9% de les espanyoles).
- El 40,6% entren a complir per un delicte de *drogues* (les espanyoles quasi la meitat, 23,4%).
- La majoria és la primera vegada que han ingressat en un centre penitenciari a Catalunya (79,6% enfront del 64,4% de les espanyoles).

Respecte a la reincidència trobem que:

- S'han igualat les taxes de reincidència entre homes i dones: 30,5% i 26,3%, respectivament (la diferència no és estadísticament significativa).
- També s'ha igualat el temps que triguen a reincidir (334,2 dies els homes i 362,2 les dones) i el nombre de reingressos (2,2 els homes i 2,7 les dones).
- Un percentatge superior de dones reincidents que d'homes reingressen per complir una pena per RPS (41,4% enfront del 28,9% dels homes).

8.1.5. L'estranger en el sistema penitenciari

Respecte a l'estudi anterior, trobem que:

- Continua augmentant el seu percentatge en la població penitenciària (ara ja és del 43,2%).
- Aquest augment és més acusat en el cas de les dones estrangeres.

Respecte a les àrees geogràfiques, trobem que:

- Els que representen el percentatge més alt de població estrangera encarcerada són els procedents del Magrib (34,8%), la Unió Europea (22,3%) i Amèrica Central i del Sud (22,1%). El pes poblacional d'aquests tres grups com a estrangers residents a Catalunya era l'any 2010 de 20,4%, 25,8% i 31,9%, respectivament. Els magribins estan molt sobrerrepresentats a les presons catalanes, mentre que els de la Unió Europea i els llatinoamericans s'hi troben infrarepresentats.
- Comparant el pes poblacional dels encarcerats amb un estudi anterior (Capdevila i Garreta, 2011) que analitzava les persones estrangeres que es trobaven a la presó l'any 2007, la proporció s'ha mantingut en el cas del Magrib (34,8%), ha pujat en el cas dels encarcerats de la Unió Europea (abans 17,8%) i ha baixat en el cas dels procedents d'Amèrica Central i del Sud (abans 25,2%).
- El delicte comès i la resposta penal és diferent per a cada grup. Els europeus: cometem més freqüentment delictes *contra la propietat*, amb penes curtes, inferiors als 2 anys (mitjana 435,1 dies), i tenen més sovint

antecedents. Els interns provinents del Magrib: cometen més freqüentment delictes violents, amb penes de durada mitjana de 798,8 dies, tenen més sovint incidents i expedients disciplinaris, i es troben sobrerepresentats en la població jove. I els que provenen d'Amèrica Central i del Sud: cometen en una proporció més gran delictes *contra les persones* i relacionats amb *drogues* i *trànsit*, amb la mitjana de pena més elevada de tots els grups (1.209,2 dies).

Respecte a la reincidència, trobem que:

- Els estrangers són més reincidents (33,0% enfront del 28,0% dels nacionals).
- Per àrees geogràfiques, estan per sobre de la taxa mitjana de reincidència els estrangers procedents de: resta d'Europa (44,6%), Àsia (44,5%), Unió Europea (39,7%) i Magrib (33,6%). Estan per sota de la mitjana els procedents d'Amèrica Central i del Sud (20,7%) i resta d'Àfrica (24,9%).
- En la reincidència, els estrangers cometen més delictes *contra la propietat* (68,5% enfront del 53,0% dels nacionals) i relacionats amb *drogues* (9,1% enfront del 5,6% dels nacionals).
- Tenen més reingressos (42,7% tenen 2 reingressos o més, enfront del 24,9% dels nacionals) i triguen menys temps a reincidir (283,8 dies enfront de 384,8 dels nacionals).

8.1.6 Trets destacats dels interns segons la reincidència, les seves característiques i les necessitats detectades

S'han identificat en el conjunt de persones ingressades a presó quatre grups diferents quant a les seves característiques, que presenten necessitats criminògenes específiques i requeririen intervencions diferenciades. D'aquests quatre grups, dos es troben per sota de la mitjana de reincidència i dos clarament per sobre; aquests darrers constitueixen els col·lectius principals de risc.

Per sota de la mitjana de reincidència:

- **Grup 1 - Delinqüència d'oportunitat (25,6% del total).** Taxa de reincidència: 10,3%. Predicció de risc global de nous comportaments violents o reincidència, segons el RisCanvi: **risc baix** en els quatre ítems. Solen complir condemnes llargues, amb una mitjana de 4,5 anys. Per a la majoria d'aquestes persones, la pena base és la seva primera i única condemna de presó, i amb més freqüència per delictes de *drogues*. També destaca una proporció més elevada que en altres grups de delictes *contra la llibertat sexual*. Presenten un nivell d'estudis superior a la resta. A la presó, el seu comportament és bo i quasi la meitat del grup ha estat classificat inicialment en tercer grau, ha gaudit de permisos penitenciaris i no ha tingut regressions de grau ni expedients disciplinaris.

No presenten necessitats criminògenes concretes. Cal demanar que els plans de treball i seguiment tutorial fomentin i consolidin els canvis cap al desistiment del delicte dels subjectes. Això es pot fer des de l'aplicació de mesures de semilibertat, com ja es fa fins ara, però estenent-les a altres subjectes que tinguin aquestes característiques, incrementant-ne la durada de manera més decidida i generalitzada, i establint-hi les mesures de control que s'estimin necessàries en cada moment per al seu seguiment.

- **Grup 3 - Nova delinqüència (24,4% del total).** Taxa de reincidència: 19,9%. Predicció de risc global, segons el RisCanvi: **risc baix** en violència intrainstitucional i trencament de condemna, i **risc mitjà** en violència autodirigida i reincidència violenta. Solen complir condemnes curtes, amb una mitjana de 9,5 mesos. Tenen pocs antecedents i solen ser de mesures d'execució penal en la comunitat, amb prevalença de fracassos en el compliment de mesures. Els delictes comesos en una proporció més gran són els delictes *contra les persones*, els de *trànsit* i els corresponents al grup d'*altres delictes* (fonamentalment trencaments de condemna, com ara ordres d'allunyament en delictes de violència de gènere). A la presó, el seu comportament és bo i quasi la meitat també ha estat classificat inicialment en tercer grau i no ha tingut regressions ni expedients penitenciaris.

Hi ha una prevalença de delictes de *trànsit* en aquest grup i també de *violència de gènere* que han implicat mesures privatives de llibertat des de les darreres reformes penals del Codi penal de 1995. Les necessitats

criminògenes que presenten són molt concretes, relacionades amb el consum d'alcohol i/o drogues, amb el fet de mantenir l'adherència al tractament i de mantenir també les seves relacions personals i afectives. La curta durada de la condemna en aquest grup demana, a més, evitar sempre que sigui possible la pèrdua dels recursos de què disposin a l'exterior, per tal d'aconseguir una continuïtat en el tractament i que no apareguin noves problemàtiques criminògenes.

Per sobre de la mitjana de reincidència:

- **Grup 2 - Persistents (27,1% del total).** Taxa de reincidència: 42,2%. Predicció de risc global de nous comportaments violents o reincidència, segons el RisCanvi: **risc alt** en els quatre ítems. Solen complir condemnes llargues, amb una mitjana de 5,2 anys. Més de la meitat acumula antecedents penitenciaris i la majoria està complint condemna per delictes *contra la propietat* o per delictes violents. També és el grup on hi ha una proporció més gran de persones amb un delicte *contra la llibertat sexual*. Són el grup amb menys estudis (primària) i també són els més joves. A la presó, el seu comportament és negatiu, amb més regressions de grau, més expedients disciplinaris i més trencaments de condemna que la resta. Això influeix en el fet que surtin directament de la presó en llibertat definitiva des de segon grau i que sigui el grup en què hi ha més subjectes que ho han fet des de primer grau. Són els que més reincideixen amb un delicte violent, que sol ser una altra vegada un delicte *contra la propietat* i, amb més freqüència que en altres grups, *contra la llibertat sexual*.

Presenten moltes necessitats criminògenes, especialment en els àmbits de personalitat i clínic que, un cop a presó, s'amplien i cronifiquen també amb problemàtiques de comportament penitenciar i història delictiva. És el grup amb més necessitats d'intervenció i el menys preparat per aconseguir l'objectiu d'un canvi personal encaminat al desistiment del delicte. Cal treballar prèviament diferents objectius específics per assolir una estabilització de la conducta, monitorització de la responsabilitat i preparació per a la reintegració social amb disminució del risc de tenir nous comportaments violents.

- **Grup 4 - Porta giratòria (22,0% del total).** Taxa de reincidència: 54,2%. Predicció de risc global de nous comportaments violents o reincidència, segons el RisCanvi: **risc alt** en trencament de condemna i **risc baix** en la resta d'ítems. Solen complir condemnes molt curtes, de 40 dies de mitjana. Això s'explica perquè, majoritàriament, estan complint una pena per responsabilitat personal subsidiària per impagament de multa. Més de la meitat tenen antecedents i compleixen presó per delictes sense violència, *contra la propietat* i *altres* delictes. És el grup on trobem una proporció més alta de dones i també d'estrangers, amb més freqüència de la Unió Europea i de la resta d'Europa, i també de persones sense domicili fix a Catalunya ni coneixement dels idiomes oficials. A la presó, no dóna temps a classificar-los. Són els més ràpids a reincidir i ho fan majoritàriament una altra vegada per delictes no violents *contra la propietat*, si bé tenint en compte totes les reincidències acumulades durant el seguiment de l'estudi, i no només la primera, observem que acumulen una proporció de delictes violents per sobre de la mitjana.

Presenten moltes necessitats criminògenes, especialment pel que fa a suport i recursos socials adequats. La seva història i característiques indiquen que hi ha molt poca predisposició al canvi i al desistiment del delicte per part dels infractors d'aquest grup, en el qual la intervenció penal i criminològica ha obtingut resultats molt discrets en termes d'eficàcia, sobretot en els casos de RPS. Caldria una reformulació interdisciplinària respecte a la intervenció penal i penitenciària que s'ha de dur a terme en aquests casos i cal revisar si la pena compleix realment els principis de prevenció general i especial, i la finalitat de reinserció social, qüestió que les dades presentades posen en dubte.

8.2 Respecte al descens en la taxa de reincidència penitenciària

En relació amb l'estudi anterior (excarcerats l'any 2002), hi ha un descens molt significatiu, de 10 punts, de la taxa de reincidència.

Hem explicat que la taxa de reincidència penitenciària presenta molts factors que influeixen directament o indirectament en el seu augment o descens. Molts d'aquests factors són aliens a la gestió i política penitenciària que es pugui fer. D'altres sí que hi poden tenir influència, encara que resulti molt complicat establir-ne el pes específic o trobar una relació directa de causalitat. Apuntem algunes hipòtesis que podrien explicar, en part, aquest descens. Les presentem en dos grups d'arguments: els factors que són externs a les possibilitats de gestió penitenciària i els que són susceptibles de canviar en funció de la política penitenciària que es practiqui. Per elaborar-les, juntament amb el creuament de dades empíriques de la recerca, hem consultat diferents operadors jurídics de la DGSP i experts en la matèria.

8.2.1 Hipòtesis explicatives del descens externes a la gestió penitenciària

8.2.1.1 Canvis macrosocials i de política criminal

1) Hi ha un descens generalitzat de la criminalitat a Espanya (des de 2008 a 2013 ha baixat del 51,9 per cada 1.000 habitants fins al 46,1).

2) Alguns experts internacionals (vegeu capítol 1, marc teòric) parlen d'un descens generalitzat de les taxes de reincidència dels principals països que l'estudien de forma sistemàtica. Un dels arguments que justificaria aquest descens seria l'augment dels sistemes de seguretat per a la prevenció de delictes menors, que són els delictes que habitualment generen més reincidència.

3) Els darrers estudis migratoris apunten que molts estrangers han marxat de Catalunya. A aquest fet se li podria atribuir una part del descens de la taxa, ja que si afectés també els estrangers excarcerats, tindríem un col·lectiu de persones que ha marxat del nostre territori i que, per tant, no podem saber si són reincidents o no. Hem vist que la població estrangera que ha sortit del país està composta de forma majoritària per adults joves, especialment homes, però també hem vist que la distribució per àrees geogràfiques d'aquest nombre de baixes no és homogènia entre tots els col·lectius. Justament, els que més han marxat, llatinoamericans (-66.579), són els que tenen la taxa de reincidència

més baixa (20,7%), mentre que els que la tenen més alta, europeus (39,7% UE i 44,6% resta d'Europa) i asiàtics (44,5%), tenen un saldo d'empadronament positiu a Catalunya (2.570 europeus i 19.402 asiàtics). No és gens clar, per tant, que es pugui considerar aquesta hipòtesi de la marxa dels estrangers de Catalunya com una explicació del descens de la taxa.

4) Les diferents reformes penals relacionades amb els delictes de violència de gènere i de seguretat en el trànsit (comentades en el capítol 1) han creat noves tipologies d'infractors que fins ara no entraven als centres penitenciaris. L'impacte d'aquest nou perfil, amb una taxa de reincidència més baixa que la mitjana general, pot explicar també una part del descens.

8.2.1.2 Canvis en les característiques personals, penals i penitenciàries dels subjectes encarcerats

En l'estudi anterior ja parlàvem de tres variables que calia seguir de prop per saber si el fet que canviessin faria augmentar o baixar la reincidència:

5) L'edat (si continuava baixant l'edat dels encarcerats –dèiem en aquell estudi– augmentaria la reincidència). Ha passat exactament el contrari: els condemnats ara són més grans, tant en el moment del seu primer ingrés penitenciari (26,9 anys en l'estudi anterior, 31,7 anys en l'actual), com en el moment de la sortida de la presó (abans, 34,4 anys; ara, 37,3 anys). Així doncs, aquest factor sí que podria explicar un percentatge del descens de la taxa, ja que en els nostres estudis la joventut està associada a més reincidència.

6) Respecte al comportament penal dels reincidents:

a) En l'estudi anterior dèiem que si els delictes *contra la propietat* augmentaven el seu pes en el conjunt també ho faria la reincidència. També ha passat exactament el contrari: del 58,8% de l'estudi anterior hem passat al 41,3%. Per tant, és una altra hipòtesi plausible.

b) També dèiem en l'estudi anterior que les respostes que rebessin els multireincidentes (responsables del 81,1% de les reincidències) serien un altre

factor rellevant en el canvi de la taxa. El percentatge d'aquest grup ha baixat en aquest estudi (abans, el 18,4% del total; ara, el 10,5%). Si hi ha menys multireincidentes sembla lògic que aquest fet produeixi un efecte en el descens de la taxa.

c) El nombre de persones que complien penes de presó per RPS en l'estudi anterior representava el 28,9% del total, mentre que ara és del 20,1%, és a dir, 8,8 punts de descens. Si hi ha menys persones que compleixen pena de presó per RPS (que tenen una alta taxa de reincidència) aquest fet també pot produir un efecte de disminució de la taxa.

7) Hi ha un augment considerable de persones primàries en el seu ingrés penitenciari (abans, 39,6%; ara, 64,5%). Tenir antecedents penitenciaris s'associa d'una manera molt clara a més reincidència, i no tenir-ne, a reincidir menys. El descens ha estat molt significatiu, de 25 punts.

8.2.2 Hipòtesis explicatives del descens de la taxa relacionades amb la gestió penitenciària

No hi ha dades registrades de manera sistemàtica que permetin validar les afirmacions següents més enllà de considerar-les possibles hipòtesis explicatives. Tampoc no es pot concretar el pes específic que pot tenir cada suposició en el canvi de tendència. Totes aquests comprovacions queden obertes a futures recerques i treballs d'aprofundiment.

8.2.2.1 Relacionades amb recursos infraestructurals, econòmics i humans

8) Després d'acabar la recerca anterior, es van obrir tres equipaments penitenciaris nous –Brians 2 (2007), i Lledoners i Joves (2008)– que van suposar projectes nous, alternatives noves i formes d'intervenció diferents. També va ser un període (2006-2010) en què es va incrementar el personal de plantilla de serveis penitenciaris amb noves incorporacions, però com que, alhora, la població penitenciària va augmentar en la mateixa proporció, només

es va produir una lleugera millora de les ràtios interns/professional en l'àrea de rehabilitació (12,28 l'any 2006, enfront d'11,40 de l'any 2010).²⁴ Tots aquests factors podrien ser estudiats com a hipòtesis explicatives.

9) L'any 2008 es van crear cinc unitats dependents externes per al tractament de toxicomanies. Això va augmentar les possibilitats de tractaments específics en entorns no exclusivament penitenciaris (l'any 2006 es comptabilitzaven 1.996 interns en programes de toxicomanies, mentre que l'any 2010 la intervenció arribava a molta més població: 3.451).

10) En el període 2006-2010 s'hi va disposar de més recursos econòmics, amb bon suport a entitats socials col·laboradores (subvencions i convenis), les quals van incrementar la seva presència a les presons i en els processos d'acollida i sortida dels casos. També era més fàcil atorgar ajudes econòmiques als interns i a les seves famílies en situacions molt precàries.

11) Pel que fa al treball productiu, la mitjana de persones ocupades cada mes en una jornada o més i en una activitat productiva o més va passar de 2.162 persones l'any 2006 a 3.902 persones l'any 2010.

8.2.2.2 Relacionades amb instruments d'intervenció

12) La DGSP ens ha informat que en aquesta època va augmentar el nombre de programes de rehabilitació duts a terme.

13) Va ser en aquests anys que es va implementar el RisCanvi, amb tot el que això implica de canvi en el model d'avaluació i valoració dels individus que constitueixen la població penitenciària. Es va fer tota la formació del personal de tractament en aquest model de treball i es va reorientar la forma d'intervenir.

14) Es posen en marxa dos protocols importants de coordinació amb altres institucions: protocol d'excerceracions d'alt risc (coordinació amb Fiscalia) i

²⁴ Font: Departament de Justícia, 2015.

protocol de coordinació amb víctimes. Es creu que han tingut un efecte preventiu respecte a la reincidència.

8.3 Conclusions

1. La taxa de reincidència penitenciària 2014 és del 30,2%. Set de cada deu persones excarcerades han tornat a la presó en els cinc anys posteriors de seguiment.
2. El descens en la taxa de reincidència respecte al mesurament anterior (2008) és molt elevat, de 10 punts. Els motius que ho poden explicar són diversos: canvis en les dades macrosocials, canvis en les característiques personals, penals i penitenciàries dels subjectes excarcerats, i canvis possiblement atribuïbles a la gestió penitenciària i a les eines d'intervenció posades en funcionament aquests anys.
3. Les persones que han sortit en tercer grau tenen una taxa de reincidència del 18,1%, 12 punts millor que la general.
4. Encara és més positiva la dada de les persones que han sortit en llibertat condicional. Només reincideix una de cada deu de les que han sortit en LC (11,6%).
5. Les variables relacionades amb taxes de reincidència més altes són: tenir molts antecedents, haver entrat a presó per complir una pena per RPS, haver sortit en llibertat definitiva directament des del primer grau penitenciari, haver comès un delictes *contra la propietat*, no gaudir de permisos ordinaris durant el compliment de la condemna, o ser estranger provinent d'Europa o Àsia.
6. Les persones que compleixen presó per RPS constitueixen un col·lectiu que cal tenir en compte a l'hora de plantejar-se un tractament diferenciat de la resta, tant pel nombre de subjectes implicats al llarg d'un any (684 excarcerats l'any 2010) com per la seva situació dins del centre penitenciari (la prevalença més freqüent de compliment penitenciari són 15 dies, amb una mitjana de 39,6 dies). Els curts períodes d'estada a la presó impedeixen

molt sovint la classificació penitenciària i invaliden qualsevol possibilitat de fer cap projecte d'intervenció i tractament dirigit a la seva reinserció. La periodicitat d'entrades i sortides constants per complir aquestes penes curtes redueix molt la probabilitat que el subjecte es plantegi iniciar processos de desistiment i de refer la seva vida allunyat del delictes.

7. Per primer cop podem avaluar a partir de mesures empíriques els resultats del RisCanvi com a eina de predicció de la reincidència violenta. L'eina s'ha mostrat excel·lent en la predicció de risc sobre els subjectes que efectivament reincidiran (77,15%) i acceptable per classificar com a casos de baix risc subjectes que efectivament no reincidiran (57,26%).

Tot i així, el percentatge de casos avaluats entre els excarcerats l'any 2010 va ser del 19,2% (sumant RisCanvi complet i *screening*) i encara és massa d'hora per treure'n conclusions definitives. Si bé el nombre de casos avaluats va pujant cada any, a mesura que es va consolidant la implementació del model, l'esforç d'aplicació és costós i cal optimitzar els casos l'estudi dels quals es prioritza i se'ls passa l'eina, ja sigui en la versió completa o en la versió de cribratge. En aquest sentit, la recerca ha posat de manifest que els grups als quals s'ha avaluat menys amb l'eina RisCanvi són els que presenten una reincidència més alta, sense ser necessàriament violenta, i més necessitats criminògenes per atendre.

8.4 Propostes de millora

Respecte a la intervenció penitenciària i a la proposta de beneficis penitenciaris:

1. El nivell de conflictivitat a les presons, traduït en expedients disciplinaris i incidents, ha anat baixant al llarg d'aquests darrers anys. No té sentit que disminueixi el percentatge de permisos ordinaris, de tercers graus penitenciaris i de llibertats condicionals concedits. Cal tornar a fomentar i concedir aquests beneficis i aplicar-los amb més discrecionalitat als subjectes de baix risc. Això, com diuen les nostres dades i les recerques a escala internacional, contribueix a augmentar les probabilitats de

desistiment del delict, a baixar la taxa de reincidència i a reduir els costos econòmics del sistema penitenciari.

2. D'altra banda, les taxes de reincidència de les persones que surten en tercer grau o en llibertat condicional s'han tornat a manifestar com a significativament més baixes que la taxa general. Més enllà de la influència de les característiques dels interns, es mostren com les millors alternatives d'acabament de la condemna, amb una aproximació progressiva i supervisada a la vida en llibertat. Per tant, caldria potenciar-ne l'aplicació.
3. Paral·lelament, cal parar atenció a les característiques que presenten els subjectes que en l'anàlisi de clústers (capítol 7) han donat una taxa de reincidència per sota de la mitjana, i especialment en la denominada *delinqüència d'oportunitat*. Aquests perfils també poden contribuir a la presa de decisions dels professionals respecte a l'inici de la cadena permissiva i la proposta d'altres beneficis penitenciaris que es podrien fer extensius a la totalitat d'interns d'aquestes característiques.

Respecte a l'aplicació d'instruments de valoració estructurada dels interns:

4. Caldria continuar insistint en l'aplicació del RisCanvi i la seva continuïtat en el PIT (programa individual de tractament), ja que es tracta d'un model d'avaluació estructurada que obliga a planificar de forma individualitzada la intervenció i dirigir-la a les necessitats específiques de cada intern, la qual cosa redunda positivament en un decreixement de la taxa de reincidència. Aquesta afirmació, que corrobora la literatura internacional, requeriria de models d'implementació en les formes i rutines de treball dels professionals del centres penitenciaris.
5. Caldria també treballar per adaptar el RisCanvi com a escala de predicció de la reincidència general i estendre'n l'ús (en versió completa) al màxim d'interns per tal de possibilitar la intervenció individualitzada en el sentit esmentat en el paràgraf anterior.
6. Alhora, proposem ajustar els valors dels factors del RisCanvi *screening* perquè millori la predicció de la reincidència general, de manera que passant-hi l'escala senzilla (10 ítems) es pugui orientar especialment la

presa de decisions dels professionals en casos de condemnes curtes quan el risc de reincidència sigui baix.

7. Demanar als professionals de tractament dels centres penitenciaris que passin de manera sistemàtica l'eina *RisCanvi screening* (adaptada a la predicció de la reincidència general) als dos grups identificats en l'anàlisi de clústers (capítol 7) com a *persistents* (grup 2, taxa de reincidència general superior a la mitjana, del 42,2%) i com a *porta giratòria* (grup 4, taxa de reincidència general del 54,2%). En ambdós casos, ajudarà a definir els factors clau sobre els quals convé intervenir per modificar trajectòries delictives continuades, tot i que pel que fa al grup de porta giratòria cal considerar també el que apuntem en l'apartat 12 d'aquestes propostes.

Respecte a la importància de la recerca vinculada a la reincidència i relacionada amb la millora del sistema penitenciari:

8. El recull exhaustiu de dades rellevants sobre les persones encarcerades, que permeten els instruments de valoració estructurada, resulta també molt important per a l'avaluació de les intervencions i altres temes vinculats a la recerca per a la millora del sistema. En aquest sentit, és important enregistrar curosament i sistemàticament les dades i millorar el SIPC per tal de poder disposar d'una eina més actualitzada i que estigui preparada, no només per a la gestió penitenciària, sinó també per a l'explotació de dades des de la investigació. En ambdós sentits (la gestió penitenciària i la recerca), la nova eina hauria de ser compatible amb les bases de dades de tot l'àmbit d'execució penal.
9. D'altra banda, fóra bo complementar els estudis de reincidència amb investigacions més qualitatives centrades en el procés de desistiment del delicte i en el cicle de la reincidència que ens permetin valorar altres factors vinculats al fet de seguir cometent delictes o de deixar de cometre'ls.
10. Igualment, proposem impulsar recerques que complementin i ajudin a contextualitzar les nostres dades. Aquesta proposta va dirigida en dos sentits: d'una banda, a l'estudi de taxes de reincidència policials i judicials a Catalunya, i, d'altra banda, a propiciar contactes internacionals que ens

permetessin disposar d'estudis d'altres països comparables al nostre, conceptualment i metodològicament.

11. Així mateix, fem parar atenció al lector sobre la disminució rellevant del percentatge d'interns que van cometre un delictes contra la propietat i que van sortir de presó l'any 2010, en comparació dels que van ser excarcerats el 2002. Aquest fet representa una de les hipòtesis més potents d'explicació de la reducció de la taxa de reincidència que seria bo contrastar i estudiar específicament a través d'altres recerques.
12. Per acabar, convindria fer un estudi en profunditat respecte al col·lectiu que compleix una pena per RPS i ajustar un disseny de propostes i respostes legals més eficaces i efectives que les que s'estan donant fins ara en el conjunt del sistema penal. Respecte a aquests casos caldria revisar si la pena compleix realment els principis de prevenció general i especial, i la finalitat de reinserció social, qüestions que les dades presentades posen en dubte.

9. Referències bibliogràfiques

Abrifor, A. (2014). Recidivism in Nigerian Prisons: A Comparative Assessment of Medium Prisons Facilities. *Journal Of Social and Behavioural Sciences*, 3(1), 279-305. Recuperat a: <http://goo.gl/XtQaF0>

Aedo, A. (2010). Reincidencia: crítica metodológica y propuesta de medición e interpretación para el sistema chileno. *Rev. de Derecho y Humanidades*, 16(1). Recuperat a: <http://goo.gl/s3i7SV>

Amico, R. D., Geckeler, C., Henderson-Frakes, J., Kogan, D., i Moazed, T. (2013). *Evaluation of the Second Chance Act (SCA) Adult Demonstration 2009 Grantees*. Washington, DC: U.S. Social Policy Research Associates. Recuperat a: <http://goo.gl/2pnEkk>

Andrés Pueyo, A. (2013). Valoració del risc i gestió de la reincidència: la utilitat del RisCanvi en la reinserció. Dins Cid, J., Ferrer, M., i Ibáñez, A. (ed.) (2013) *De l'execució de penes a la reinserció*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.

Banse, R., Koppehele-Gossel, J., Kistemaker, L. M., Werner, V. A., i Schmidt, A. F. (2013). Pro-criminal attitudes, intervention, and recidivism. *Aggression and Violent Behavior*, 18(6), 673-685. Recuperat a: <http://goo.gl/teUndR>

Batricevic, A., i Ilijic, L. (2013). Imprisonment in sweden-normative frameworks, characteristics and impact on recidivism. *NBP*, 2, 135-154. Recuperat a: http://www.kpa.edu.rs/cms/data/akademija/nbp/NBP_2013_2.pdf

Bourgoin, N. (2008). *Les chiffres du crime. Statistiques criminelles et contrôle social (1825-2006)*. París: L'Harmattan.

Brewster, K., Sorrentino, P. i Hailemariam, M. (2014). *Beyond the Big House: Making the Transition to Life After Prison*. *VA Engage Journal*, 3. Recuperat a: <http://scholarship.richmond.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=vaej>

Capdevila, M., et al. (2014). La llibertat condicional a Catalunya. Barcelona: CEJFE. Recuperat a: <http://goo.gl/aQV3Kw>

Capdevila, M., et al. (2009). *Taxa de reincidència penitenciària 2008*. Barcelona: CEJFE. Recuperat a: http://www20.gencat.cat/docs/Justicia/Documents/ARXIUS/SC-1-076-09_cat.pdf

Capdevila, M., i Garreta, J., (coord.) (2010). *Els estrangers a les presons catalanes*. Barcelona: CEJFE. Recuperat a: <http://goo.gl/ZKkHOf>

Caudy, M. S., Durso, J. M., i Taxman, F. S. (2013). How well do dynamic needs predict recidivism? Implications for risk assessment and risk reduction. *Journal of Criminal Justice*, 41(6), 458-466. Recuperat a: <http://goo.gl/OeKz1j>

Consell d'Europa (2014). *Anuari penal d'estadístiques. SPACE I*. Recuperat a: <http://wp.unil.ch/space/space-i/annual-reports/>

Corbett, T., i Wetzell, J. (2013). *Recidivism Report 2013*. Pennsylvania Corrections Department. Recuperat a: <http://goo.gl/D0qZON>

Council of State Governments Justice Center (2012). *States Report Reductions in Recidivism*. Nova York. Recuperat a: https://www.bja.gov/Publications/CSG_StatesRecidivismReduction.pdf

Cullen, F. T. (2013). Rehabilitation: Beyond Nothing Works. *Crime and Justice*, 42, 299-376. Recuperat a: <http://goo.gl/KkE5uk>

De Bruyn, F., i Kensey, A. (2014). *Durées de détention plus longues, personnes détenues en plus grand nombre (2007-2013)*. Cahiers d'études pénitentiaires et criminologiques, 40. Direction de l'Administration Pénitentiaire, Ministère de la Justice (França). Recuperat a: <http://goo.gl/0og0tM>

Deady, C. W. (2014). *Incarceration and Recidivism: Lessons from Abroad*. Newport (RI): Pell Center for International Relations and Public Policy. Salve Regina University. Recuperat a: <http://goo.gl/6jTcWZ>

Departament de Justícia (2015). *Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació*. Barcelona: Direcció General de Serveis Penitenciaris. Generalitat de Catalunya. Recuperat a: http://www.gencat.cat/justicia/estadistiques_serveis_penitenciaris/

Drago, F., Galbiati, R., i Vertova, P. (2007). *The deterrent effects of prison: evidence from a natural experiment*. IZA Discussion Paper 2912. Recuperat a: <http://ftp.iza.org/dp2912.pdf>

Durose, M., Cooper, A. D., i Snyder, H. N. (2014). *Recidivism of Prisoners Released in 30 States in 2005: Patterns from 2005 to 2010*. Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice. Recuperat a <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/rprts05p0510.pdf>

Echeburúa, E., Fernández-Montalvo, J., De Corral, P., i López-Goñi, J. J. (2009). Assessing risk markers in intimate partner femicide and severe violence: a new assessment instrument. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(6), 925-939. Recuperat a: <http://goo.gl/VAXIz9>

Edlinger, M., Rauch, A.-S., Kemmler, G., Yalcin-Siedentopf, N., Wolfgang Fleischhacker, W., i Hofer, A. (2014). Risk of violence of inpatients with severe mental illness – Do patients with schizophrenia pose harm to others? *Psychiatry Research*, 219(3), 450-456. Recuperat a: <http://goo.gl/N1MWBr>

Falk, O., Wallinius, M., Lundström, S., Frisell, T., Anckarsäter, H., i Kerekes, N. (2013). The 1% of the population accountable for 63% of all violent crime convictions. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 49, 559-571. Recuperat a: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3969807/>

Fazel, S., Singh, J., Doll, H., i Grann, M. (2012). Use of risk assessment instruments to predict violence and antisocial behaviour in 73 samples involving 24 827 people: systematic review and meta-analysis. *BMJ: British Medical Journal*, 4692(juliol), 1-12. doi: 10.1136/bmj.e4692

Folino, O., i Marchiano, S. (2002). Tasa basal de recidiva delictiva. *Intercambios*, 3-12. Recuperat a: <http://goo.gl/OZKGDn>

García Díez, C., i Soler Iglesias, C. (2013). *Avaluació de necessitats i disseny de la intervenció per a la reintegració social dels delinqüents sexuals d'alt risc*. Barcelona: CEJFE. Generalitat de Catalunya. Recuperat a: <http://www.recercat.net/handle/2072/223854>

Government of Western Australia. (2014). *Recidivism trends in Western Australia with comparisons to national trends*. Australia Government. Recuperat a: <http://goo.gl/UA2hzn>

Graña, J., et al. (2012). *Evaluación del riesgo delictivo en España*. Madrid: Ministerio del Interior. Secretaria General de Prisiones. Recuperat a: <http://goo.gl/UA2hzn>

Hanson, R., Morton-Bourgon, K., i Safety, P. (2004). *Predictors of sexual recidivism: An updated meta-analysis*. Gatineau (Quebec): Public Works and Government Services Canada. Recuperat a: <http://www.citeulike.org/group/15748/article/10057602>

Hazama, K., Katsuta, S., i Tanaka, K. (2014). *Predictive Ability of Risk Assessment Tools for Recidivism among Sexual Offenders on Probation and Parole in Japan*. ATSA Simposium. Setembre, Oporto.

Helmus, L., Hanson, R. K., Thornton, D., Babchishin, K. M., i Harris, A. J. R. (2012). Absolute Recidivism Rates Predicted By Static-99R and Static-2002R Sex Offender Risk Assessment Tools Vary Across Samples: A Meta-Analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 39(9), 1148-1171. Recuperat a: <http://cjb.sagepub.com/content/39/9/1148.full.pdf+html>

Herrero, O. (2013). ¿Por qué no reincide la mayoría de agresores sexuales? *Anuario de Psicología Jurídica*, 23, 71-77. Recuperat a: <http://goo.gl/Q2RgK7>

Instituto Nacional de Estadística (INE). Estadística de variaciones residenciales. Estadística del Padrón continuo. Recuperat a: <http://www.ine.es/>

Jones, N., Brown, S., i Zamble, E. (2010). Predicting Criminal Recidivism in Adult Male Offenders. *Criminal Justice & Behavior*, 37, 860-882. Recuperat a: <http://www.copmadrid.org/webcopm/publicaciones/juridica/jr2013v23a11.pdf>

Josnin, R. (2014). Une approche statistique de la récidive des personnes condamnées. *Infostat Justice*, (127). Recuperat a: <http://goo.gl/rVWaZo>

Kensey, A., i Benaouda, A. (2011). Les risques de récidive des sortants de prison. Une nouvelle évaluation. *Cahiers d'études pénitentiaires et criminologiques*, 36, 1-8. Recuperat a: <http://goo.gl/40y2mQ>

King, R., i Elderbroom, B. (2014). *Improving Recidivism as a Performance Measure*. Washington DC. Recuperat a: <http://goo.gl/ShbosR>

Kropp, P. R. (2008). Intimate partner violence risk assessment and management. *Violence and Victims*, 23(2), 202-222. Recuperat a: http://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/fv-vf/rr12_8/rr12_8.pdf

Langan, P. A., i Levin, D. J. (2002). *Recidivism of Prisoners Released in 1994*. Washington DC: U.S. Department of Justice. Recuperat a: <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/rpr94.pdf>

Large, M. M., Ryan, C. J., Callaghan, S., Paton, M. B., i Singh, S. P. (2014). Can violence risk assessment really assist in clinical decision-making? *The Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 48(3), 286-288. Recuperat a: <http://goo.gl/UI9UR2>

Latessa, E., Listwan, S., i Koetzle, D. (2014). *Reducing recidivism*. Amsterdam: Anderson Publishing.

Leighton, P. (2014). "A model prison for the next 50 years": The high Shimane Asahi Rehabilitation Center. *Justice Policy Journal*, (primavera), 1-16. Recuperat a: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2508510

León-Mayer, E., Cortés, M. S., i Folino, J. (2014). Descripción multidimensional de la población carcelaria chilena. *Psicoperspectivas: Individuo y Sociedad*, 13(1), 68-81. Recuperat a: <http://goo.gl/2quxx1>

Liang, B., i Wilson, C. (2008). A critical review of past studies on China's corrections and recidivism. *Crime, Law and Social Change*, 50, 245-262. doi: 10.1007/s10611-008-9130-8

Liu, J., Heberton, B., i Jou, S. (2013). *Handbook of asian criminology*. Nova York: Springer Publishing Company.

Loinaz, I., Lecumberri, M., i Doménech, F. (2012). *Anàlisi de la Reincidència en Agressors de parella*. Barcelona: CEJFE. Recuperat a: http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/arxius/sc_3_172_11.pdf

Luque, E., Ferrer, M., i Capdevila, M. (2004). *La reincidència penitenciària a Catalunya*. Barcelona: CEJFE. Col·lecció Justícia i Societat, 25. Recuperat a: http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/arxius/doc_78060230_1.pdf

Ministerio del Interior (2014). *Balance de la Criminalidad 2013*. Secretaría de Estado de Seguridad. Gabinete de Coordinación y Estudios. Recuperat a: http://www.interior.gob.es/documents/10180/1207668/balance_2013_criminalidad.pdf/562cc539-4a36-470f-8976-7dd305483e5b

Ministry of Justice Analytical Series (2013). *Transforming Rehabilitation: a summary of evidence on reducing reoffending*. Londres: Home Office. Recuperat a: <http://goo.gl/2quxx1>

Monahan, J., i Skeem, J. L. (2014). The evolution of violence risk assessment. *CNS Spectrums*, (maig), 1-6. Recuperat a: <http://goo.gl/H0MLLv>

Morales, A., et al. (2012). *La reincidencia en el sistema penitenciario chileno*. Santiago de Chile. Recuperat a: <http://goo.gl/kGZQRf>

Nakamura, K., i Bucklen, K. B. (2014). Recidivism, Redemption, and Desistance: Understanding Continuity and Change in Criminal Offending and Implications for Interventions. *Sociology Compass*, 8(4), 384-397. Recuperat a: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/soc4.12150/full>

Olver, M., Stockdale, K. C., i Wormith, J. S. (2009). Risk Assessment With Young Offenders A Meta-Analysis of Three Assessment Measures. *Criminal Justice and Behavior*, 36(4), 329-353. Recuperat a: <http://goo.gl/0x31Lk>

Parella, S., i Petroff, A. (2014). Migración de retorno en España: salidas de inmigrantes y programas de retorno en un contexto de crisis. Dins Arango, J., Moya, D., Oliver Alonso, J. (dir.). *Inmigración y Emigración: mitos y realidades. Anuario de Inmigración en España (edición 2014)*. Barcelona: CIDOB. Recuperat a: <http://goo.gl/Xkklcf>

Payne, J. (2007). *Recidivism in Australia: findings and future research*. Adelaida: Australian Ministry of Justice. Recuperat a: <http://goo.gl/Zc2IR6>

Peersen, M., Sigurdsson, J. F., Gudjonsson, G., i Gretarsson, S. (2004). Predicting Re-Offending: a 5-Year Prospective Study of Icelandic Prison Inmates. *Psychology, Crime & Law*, 10(2), 197-204. doi: 10.1080/10683160310001614789

Petersilia, J. (2003). *When prisoners come home: parole and prisoner reentry*. Nova York: Oxford University Press.

Petersilia, J. (2011). Beyond the prison bubble. *The Wilson Quarterly*, 50-55. Recuperat a: <http://archive.wilsonquarterly.com/essays/beyond-prison-bubble>

Pew, T., i Trusts, C. (2011). *State of Recidivism The Revolving Door of America's Prisons*, (abril). Justice Dep. USA Federal Corp. Recuperat a: <http://goo.gl/6Pi96D>

Prendergast, M. (2011). Issues in Defining and Applying Evidence-Based Practices Criteria for Treatment of Criminal-Justice Involved Clients. *Journal of Psychoactive Drugs*, 10-18. Recuperat a: <http://goo.gl/jwTY6R>

Ramírez, M. P., Illescas, S. R., García, M. M., García-Forero, C., i Andrés-Pueyo, A. (2009). Assessing risk of recidivism in sex offenders. *Psychology in Spain*, 13(1), 55-61. Recuperat a: <http://goo.gl/x8YcSi>

Redondo, S. (2008). *Manual para el tratamiento psicológico de los delincuentes*. Madrid: Pirámide.

Redondo, S., i Garrido, V. (2013). *Principios de Criminología*. València: Tirant lo Blanch.

Redondo, S., Navarro, J. C., Martínez, M., Luque, E., i Andrés-Pueyo, A. (2005). Evaluación del tratamiento psicológico de los agresores sexuales en la prisión de Brians. *Boletín Criminológico*, 70(abril-maig), 1-4. Recuperat a: <http://www.uned-illesbalears.net/Tablas/agresores00.pdf>

Redondo, S., Funes, J., i Luque, E. (1993). *Justícia penal i reincidència*. Barcelona: CEJFE. Col·lecció Justícia i Societat, 9.

Rempel, M. (2014). *Evidence-Based Strategies for Working with Offenders*, (abril), 1-6. Recuperat a: <http://goo.gl/S0EJbN>

Rodriguez Gómez, L. (2014). *Análisis comparado de la reincidencia delictiva en España, Europa y Norteamérica*. Treball final de grau no publicat. Barcelona: Universitat de Barcelona.

Roberts, A. R., Zgoba, K. M., i Shahidullah, S. M. (2007). Recidivism among four types of homicide offenders: An exploratory analysis of 336 homicide offenders in New Jersey. *Aggression and Violent Behavior*, 12(5), 493-507. Recuperat a: <http://goo.gl/PwJSXU>

Salle, G. (2014). *La baisse récente de la population carcérale en Allemagne . Éléments de mise en perspective*, 1-15. París: Ministère de la Justice. Recuperat a: <http://ifha.revues.org/8073>

Serrano, A., i Fernandez, J. L. (1978). *El delincuente español*. Madrid: Gráficas Valencia.

Serrano, A., i Fernández, J. L. (2009). *El delincuente español: factores concurrente (influyentes)*. Madrid: Dykinson.

Soothill, K., i Francis, B. (2009). When do Ex-Offenders Become Like Non-Offenders? *The Howard Journal of Criminal Justice*, 48(4), 373-387. doi: 10.1111/j.1468-2311.2009.00576.x

Sturup, J., i Lindqvist, P. (2014). Homicide offenders 32 years later - a Swedish population-based study on recidivism. *Criminal Behaviour and Mental Health*: *CBMH*, 24(1), 5-17. Recuperat a: <http://goo.gl/xFuHiZ>

Subramanian, R., i Shames, A. (2013). *Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implications for the United States*, (octubre), 1-22. Recuperat a: <http://goo.gl/wnTe6i>

Télez, F. A. (2013). *Investigación de la reincidencia delictiva en los agresores de pareja*: el impacto diferencial de la prisión y de las penas alternativas. Recuperat a: <http://repositori.upf.edu/handle/10230/21193>

Travis, J., Western, B., i Redburn, S. (ed.) (2014). *The Growth of Incarceration in the United States*. Washington DC: National Academy Press.

U.S. Department of Justice. (2011). Reentry Issues: Primary Concerns and Second Chances. *Justice Resource Update. Advancing the Field of Criminal Justice*, (març), 1-5. Recuperat a: <http://goo.gl/oKEeBo>

Wartna, B., et al. (2011). *Recidivism report 2002-2008* (p. 1–18). Amsterdam.

Zamble, E., i Quinsey, V. (2001). *The criminal recidivism process*. Nova York: Cambrigde University Press.